

Україні.

Література:

1. Захаров Є. Що таке право захист? Завдання, функції, права і принципи діяльності правозахисних організацій [Електронний ресурс] / Євген Захаров // Незалежний культурологічний часопис «І». Випуск «Громадянське суспільство – Україна 2001». – 2001. – № 21. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n21texts/zakharov.htm>
2. Правознавство : Підручник / [А. І. Берлач, С. С. Бичкова, Д. О. Карпенко та ін.], видання 2-ге, доп. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2009. – 792 с.
3. Палій Г.О. Щодо здійснення правозахисної функції організаціями громадянського суспільства: Аналітична записка [Електронний ресурс] / Г.О.Палій. – Режим доступу: [/http://www.niss.gov.ua/articles/1283](http://www.niss.gov.ua/articles/1283).

Тищенко В.

(наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.)

*студентка II курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Громадська організація – це добровільне об'єднання людей, яке має внутрішню структуру знизу доверху, фіксоване членство.

Громадський рух – це теж добровільне формування громадян, яке виникає внаслідок вільного їх бажання на основі спільності інтересів і не має фіксованого членства.

Різниця між організаціями і рухом відносна. Кожна масова організація функціонує як суспільний рух. Наприклад, профспілковий, жіночий, молодіжний тощо.

Характерною особливістю сучасних масових суспільних рухів і організацій є те, що вони, як правило, пов'язані безпосередньо з політикою, або побічно впливають на якість діяльності політичних інститутів [1].

Правозахисні організації – це ті організації, які покликані служити знедоленим або ігнорованим групам населення, сприяти реалізації їх прав, домагатися соціальних змін і бути на службі людей.

Це – незалежні, ефективно діючі неурядові організації, які, роблячи внесок у захист основних прав людини, в цілому сприяють національному розвитку, забезпечення єдності суспільства і зміцнення стабільності і безпеки країни. Їх діяльність спрямована на те, щоб управління на всіх рівнях стало прозорим і доступним для контролю, щоб дати можливість громадянам через громадські організації, широко брати участь у демократичних процесах і розвитку прав людини і основних свобод [2].

Головна особливість неурядових організацій – самоорганізація. У практичному плані це означає, що організація створюється за ініціативою окремих або групи громадян, а не уряду або державних органів. Як правило, правозахисні організації не є масовими, а їхні програмні (статутні) цілі обмежуються колом цілком конкретних проблем. Правозахисні організації носять некомерційний характер, їх бюджет в основному складається з внесків членів організації, пожертвувань та інших джерел (гранти, одержувані всередині країни і від міжнародних організацій і т.д.) [1].

Розвитку діяльності неурядових організацій, і в першу чергу організацій правозахисного спрямування, значною мірою сприяють міжнародні неурядові організації, їх досвід роботи, успіхи, напрацьований авторитет. Міжнародні неурядові організації відіграють важливу роль у заохоченні та захисті прав людей. Ці організації, діючи самостійно або через свої представництва у відповідних країнах, пильно спостерігають за кризовими ситуаціями і можливими джерелами конфлікту. Вони нерідко беруть участь в посередницьких зусиллях і можуть і можуть привертати увагу міжнародної та національної громадськості до випадків нехтування правами людини або їх порушення. Проводячи дослідження, публікуючи доповіді,

та виконуючи роль інформаційних каналів і трибун, здатних доводити до відома громадськості випадки порушень прав людини, і паралельно з цим своєчасно надаючи фактологічну інформацію урядовим і міжурядовим органам, що займаються правами людини, неурядові організації здатні внести значний вклад у справу захисту прав людини.

Міжнародні неурядові організації є найважливішими носіями світової громадської думки, інституалізованими суб'єктами світового громадянського співтовариства, покликаними забезпечувати умови для самореалізації на міжнародному рівні потреб та інтересів, цілей і прагнень громадянських суспільств, а також окремих індивідів та їх колективів і всього світового співтовариства в цілому. Amnesty International – це одна з найбільших міжнародних неурядових правозахисних організацій, що об'єднувала станом на 2013 р. понад 4,65 млн активістів і прихильників у понад 150 країнах світу. Особливістю цієї організації є те, що, відома своєю неупередженістю, вона не підтримує і не перебуває в опозиції до жодної політичної системи чи національного уряду та діє на захист прав людини в усьому світі навіть у тих випадках, коли організація не поділяє переконання людини, права якої були порушені.

Особливістю і специфічними ознаками правозахисних організацій є:

1. Їх цільове призначення – захист прав і свобод людини. Відповідно до цього ознакою стало можливим дати внутрішню класифікацію правозахисних організацій.

2. Особливість правозахисних організацій в тому, що вони не ставлять на меті вилучення будь-якої вигоди, діють безкорисливо і самовіддано.

3. Правозахисні організації як вид неполітизованих громадських організацій не займаються підтримкою будь-яких політичних партій або політичних рухів.

4. Особливістю правозахисних організацій є і незалежні від держави джерела фінансування, що дозволяє їм здійснювати діяльність у сфері захисту прав людини, вільну від впливу владних структур. При цьому правозахисники можуть і навіть повинні взаємодіяти з представниками органів державної влади з метою досягнення своїх статутних завдань. Від них часом залежить прийняття політично значимих рішень [3, с.52].

Таким чином, громадські організації і рухи – це суспільні сили, які намагаються змінити існуючі умови чи закріпити їх шляхом впливу на владні структури. Особливу роль у цьому спрямуванні відіграють правозахисні організації. Їх значення та вплив все більше поширюються як у світі в цілому, так і в Україні, зокрема.

Література:

1. Розенфельд Ю.М. Політологія : Підручник [Електронний ресурс] / Ю.М.Розенфельд, Л.М.Герасіна, Н.П.Осіпова. – Х. : Право, 2011. – 317 с. Режим доступу: http://pidruchniki.com/10560412/politologiya/gromadski_organizatsiyi_ruhi

2. Громадські правозахисні організації та їх взаємодія з державою [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ua-referat.com/Громадські_правозахисні_організації_та_їх_взаємодія_з_державою

3. Подшибякин С. А. Правовой статус международных неправительственных организаций [Текст] / С. А. Подшибякин. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 360 с.

Салашна В. О.

(наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.)

*студентка II курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ФУНКЦІЇ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Правозахисні організації – це організації, покликані служити знедоленим або ігнорованим групам населення, сприяти реалізації їх прав, добиватися соціальних змін. Їх діяльність націлена на те, щоб управління на всіх рівнях стало прозорим і доступним для контролю, щоб дати можливість громадянам через громадські організації брати участь у демократичних процесах і розвитку прав людини та основних свобод [1, с. 29].

Правозахисні організації в Україні утворюються для захисту фізичних і юридичних осіб від правопорушень та зловживань правом як з боку суспільства, держави, місцевого самоврядування, недержавних об'єднань людей, так і з боку окремих фізичних осіб.

Реалізації функцій правозахисних організацій сприяє нормативно-правова база, що врегульовує їх статус. Згідно зі ст. 36 Конституції України, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Норми статті 36 Конституції України відповідають стаття 314 Цивільного кодексу України та стаття 7 Закону України «Про громадські об'єднання» [2]. Останній з вказаних законодавчих актів, становить фундамент правового регулювання діяльності громадських організацій в Україні, у тому числі і правозахисних.

Науковці вказують, що правозахисним організаціям притаманні ряд функцій, які суттєво відрізняють цей вид інституції громадянського суспільства. Законодавство не містить відповідного переліку, але визначення функцій правозахисних організацій логічно витікає з характеру та задач їх діяльності [3]:

- розгляд заяв фізичних і юридичних осіб чи їхніх асоціацій про недотримання прав і свобод людини, закріплених у Конституції, міжнародному праві і національному законодавстві;
- інформування подавця заяви про його права і можливості їхнього правового захисту і сприяння йому в доступі до цих засобів;
- здійснення посередницьких функцій для відновлення порушених прав і свобод за допомогою погоджувальної процедури;
- проведення громадських розслідувань фактів порушень прав людини (як за заявами фізичних і юридичних осіб, так і з власної ініціативи);
- скерування заяв (від імені заявника або від свого імені) компетентним органам для вирішення;
- звернення від імені заявника або від свого імені в суд і міжнародні організації;
- участь у судовому процесі з метою захисту і відновлення порушених прав і свобод заявника;
- прийняття висновків за результатами проведеного громадського розслідування;
- винесення громадського осуду і громадського попередження органам і (або) особам, чий дії (бездіяльність) призвели до порушення прав і свобод людини;
- публікація висновків у ЗМІ.
- створення просвітницьких друкарських, аудіо-, фото- і кіноматеріалів про права людини для - масового споживача і спеціального призначення;
- розробка навчальних планів, методик і програм викладання прав людини для різноманітних соціальних і фахових груп;
- проведення спеціалізованих семінарів з прав людини для представників «професій ризику» (співробітників органів внутрішніх справ і служб безпеки, службовців пенітенціарних закладів та установ, адвокатів, суддів, прокурорів, військовослужбовців, лікарів, журналістів, профспілкових діячів, соціальних робітників), представників законодавчої і виконавчої гілок влади, пов'язаних із створенням і виконанням законодавства, що стосується прав людини;
- організація різноманітних публічних кампаній і акцій з метою утвердження прав людини в суспільній свідомості (конкурсів на кращий твір про права людини і конкурсів малюнків та фотографій для школярів, олімпіад для студентів, спеціальних заходів, присвячених Дню прав людини і т.п.);
- збір і поширення матеріалів з історії розвитку ідеї прав людини й історії правозахисного руху.

З метою європейської інтеграції України, орієнтації на демократію і західні стандарти життя, постає гостра необхідність впливу на молоде покоління з метою формування нового погляду на право і закон; поширення високих етичних правових стандартів; усвідомлення необхідності і реальної можливості формування правової держави і громадянського суспільства, важливості власної ролі кожного громадянина у цьому процесі і підвищення громадянського патріотизму. Отже, правозахисні організації в Україні відіграють ключову роль шляхом виконання своїх функцій.

Література:

1. Матвеева Т. Д. По зову сердца, а не по долгу службы... Неправительственные организации в защите прав человека: Международная практика и опыт России [Текст] / Т. Д. Матвеева. – М. : Молодая гвардия, 2008. – 224 с.
2. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI; діє в редакції 01.01.2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
3. Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. В.М. Ворони, М.О. Шульги. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2012. – С. 558-559.

Сардаров Р. А.

(наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.)

*студент III курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ЗАХИСТ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку України відбувається становлення правового поля для підприємницької діяльності, тому так важливо саме зараз чітко усвідомлювати і орієнтуватись у всіх деталях правового захисту підприємницької діяльності. Проблема забезпечення захисту прав і законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності нині набула особливої значимості у зв'язку з запровадженням норм ст. 42 Конституції України, де вперше було закріплено право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. На конституційному рівні також закріплено зобов'язання держави щодо захисту конкуренції в підприємницькій діяльності і неприпустимість підприємницької діяльності, спрямованої на монополізацію і недобросовісну конкуренцію.

Як свідчить практика, підприємці нерідко безпорадні перед незаконними діями державних органів, особливо органів державної податкової служби і податкової поліції, митних, антимонопольних та інших контролюючих органів, а також органів місцевого самоврядування.

Невміння або небажання суб'єктів підприємницької діяльності захищати свої порушені права, їх пасивність негативно впливають на їх же інтереси, а також на сферу підприємництва, сприяють недобросовісності і численним порушенням з боку державних органів.

Однаково важливе значення має як реальне здійснення підприємцями своїх прав та виконання обов'язків, так і забезпечення здійснення наданих законодавством можливостей щодо припинення порушень прав, їх відновлення, компенсації збитків, заподіяних їх порушенням.

Для підприємців нерідко проблемою є правильний вибір, ефективне використання та застосування передбачених законодавством засобів захисту — тих правових засобів, з допомогою яких можна запобігти, припинити, усунути порушення прав, вони відновлюються, а також компенсуються збитки, заподіяні їх порушенням. Щоб змусити або спонукати правопорушника припинити дії, які порушують право підприємця, або запобігти таким діям, необхідно знати положення законодавства, що регулюють різні засоби захисту, і вміти їх застосовувати.

Часто права підприємців порушуються через незаконне втручання в їхню діяльність державних органів. Трапляються випадки порушення особистих немайнових прав підприємців.

Інша ситуація у Великобританії. Якщо Ви вирішили відкрити свій бізнес в Англії слід знати, що підприємницька діяльність в цій країні регулюється реально працюючими законами. Без санкції суду ніхто не може зазіхати на власність вашої фірми, якщо вона зареєстрована у Великобританії.

Організаційно-правові форми компаній мають багато спільного з українськими, однак, є і ряд відмінностей.

В Англії можна вести підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи як підприємця, або зареєструвати товариство або компанію. Статус підприємця також як і в Україні, в Англії відрізняє особливий ризик його діяльності — підприємець відповідає за свою діяльність усім своїм майном.

Це накладає на підприємця ряд зобов'язань: реєстрація в торговому реєстрі, тобто, публікація відомостей про нього, його майновий стан; ведення спеціальних торгових книг, де відображається вся господарська діяльність підприємця і її результат; відкриття власного банківського рахунку; спеціальна фінансова звітність; дуже часто — придбання патенту (дозволу) на певний вид діяльності; можливість ліквідації або добровільного банкрутства. Як правило, сфера діяльності підприємця — ті галузі, де не потрібно великого вкладення капіталу.

Реєстрація підприємця в Англії дуже проста: підприємець повинен звернутися в податкову службу і заповнити заяву за формою 1 cwf господарська діяльність записується в спеціальному реєстрі (всі доходи і витрати). Один раз на рік до податкової служби подається декларація про доходи, з обчисленого підприємцем доходу (за мінусом витрат) сплачується прибутковий податок. В Англії прогресивна шкала прибуткового податку — від 20% до 40 %, залежно від рівня доходів. Крім цього підприємці Великобританії платять ПДВ у розмірі 17,5% [1, с.48].

В даний час у Англії налічується понад 3,3 млн. малих і середніх підприємств та підприємців різних форм власності. Велика кількість індивідуальних підприємців задіяні в ремісничому виробництві, промисловості і невиробничих галузях, торгівлі, сфері послуг і вільних професій. Це більше 99% підприємств платників податків. На малий і середній бізнес припадає майже 70 % робочих місць, вони забезпечують навчання приблизно 80% всіх молодих фахівців країни, платять близько 45 % податків з обороту, здійснюють 30% англійського експорту. Саме тому справедливо розглядати малий і середній бізнес Великобританії як становий хребет англійської економіки.

Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Англії включає більше 500 програм загально державного і регіонального значення, які сприяють інвестиційної активності. Крім того, надається допомога у формуванні початкового капіталу підприємства, коли мова йде про переважно довгострокових вкладеннях, наприклад, раціоналізацію, модернізацію, розширення, перетворення виробництва.

Для всіх індивідуальних комерсантів англійське законодавство встановлює однакові вимоги по веденню бухгалтерської звітності і документації. Індивідуальні комерсанти ведуть торгові книги, а також документи бухгалтерського обліку і звітності у відповідності з вимогами, встановленими положеннями про торгових книгах.

На відміну від України, в Англії встановлені єдині в рамках європейського союзу вимоги, в відповідності з якими бухгалтерський баланс являє собою компактний документ, емний за змістом і в десятки разів менше за обсягом, ніж в Україні. Уніфікованість бухгалтерської звітності дозволяє публікувати баланс фірм і допомагає у виборі партнерів по бізнесу.

Поглиблені дослідження захисту прав підприємців згідно норм англійського законодавства показали, що для Англії у всі часи її розвитку була характерна значна роль держави в економіці. Модель соціального ринкового механізму Англії являє собою розумний компроміс між високими темпами економічного зростання та більш рівномірним, ніж в Україні, розподілом соціальних благ усім членам суспільства [2, с.67].

Захист інтересів прав підприємців Великобританії забезпечують: Основний закон — Конституція, Закон про судоустрій, Цивільний процесуальний кодекс, Цивільне уложення Англії, Торгове уложення, Закон про акціонерні товариства, Закон про товариства з обмеженою відповідальністю і ряд інших законів. До них додаються також такі джерела права, як звичайне

право, торгові звичаї, модельне регулювання, рекомендації торгово-промислових палат, судова практика.

У Великобританії, на відміну від України, ряд функцій по підтримці підприємництва передані публічно правовим інститутам, зокрема спеціалізованим банкам, а також саморегульованим організаціям приватного бізнесу (палати ремісників і торгово-промислові). Кожна з цих палат об'єднує підприємства певних галузей. Крім того, палати захищають інтереси своїх членів у спорах з муніципальними, земельними і федеральними властями. Створення подібних органів в Україні, на мою думку, дозволило б максимально розвантажити судову систему, при цьому значно поліпшиться якість прийнятих судових рішень.

Використання досвіду Англії в Україні, за суміщення адвокатської та нотаріальної діяльності дозволило б скоротити кількість звернень вітчизняних підприємців в суди і правоохоронні органи з приводу некомпетентно складених договорів, угод з несприятливими наслідками.

Вельми корисним для вдосконалення українського законодавства в області захисту прав підприємців, представляється досвід роботи фінансових судів та Федерального патентного суду Англії. В цих судах здійснюється особлива форма адміністративного судочинства, що полягає у розгляді справ за позовами до фінансових, податкових та митних органів, а також захисту авторських прав.

Заслугує наукового осмислення та подальшого застосування у вітчизняній правоохоронній практиці, трирівнева система адміністративного судочинства Великобританії, суть якої полягає в тому, що суди першої інстанції приймає рішення у складі трьох професійних і двох непрофесійних суддів серед підприємців; на середньому рівні в кожній Землі створені вищі адміністративні суди, що складаються з трьох професійних суддів; на вищому рівні рішення приймаються в останній інстанції п'ятьма професійними суддями. Така система, на мій погляд, забезпечує високий рівень правової обґрунтованості та професійної компетентності прийнятих судових рішень.

Важливою перевагою у захисті прав підприємців Великобританії, порівняно з Україною, є спрощений порядок стягнення заборгованості без виклику відповідача в суд і розгляд справи по суті. Суть його полягає в тому, що позивач може подати заяву в суд про стягнення з відповідача матеріальної шкоди. У разі, якщо відповідач протягом двох тижнів не представив своїх заперечень з приводу пред'явленого позову, дільничний суд у компетенції якого знаходиться конкретний спір, видає постанову про стягнення збитків. Це дозволяє відсіяти значну частину справ на досудовій стадії. Впровадження цього порядку стягнення заборгованості дозволило б значно знизити навантаження на судових приставів, зменшити судові витрати і час на стягнення боргів.

Проведені дослідження показали, що, порівняно з нормативно-правовою базою захисту прав та законних інтересів підприємців у Великобританії, українське законодавство знаходиться в стадії подальшого реформування. Становище підприємців Великобританії ставить на більш високий рівень захисту їхніх прав і законних інтересів. Тим не менш, очевидно, що автоматичний перенос однієї з існуючих у світі моделей навряд чи може принести бажаний результат. Будь-який новостворюваний або реконструйований інститут повинен вписуватися в правову систему і враховувати самотність країни. Проте система захисту прав підприємців Великобританії могла б бути основою для прийняття позитивного досвіду в українській практиці.

Література:

1. Проблеми державного регулювання діяльності малих підприємств : Наук.-метод. посіб. / Т.В. Березяно, О.В. Ваганова, Р.В. Руднік;/ За ред. Березяно Т.В. – К.: ПІДО НУХТ, 2012. – 120 с.
2. Лазур П. Ю. Державне регулювання малого і середнього підприємництва / Лазур П. Ю. — Львів: “Новий Світ-2000”, 2006. — 400 с.
- 3.

Ткаченко Н.

(наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.)

*студентка III курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ ПРИ ДЕРЖАВНІЙ ФІСКАЛЬНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Форми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності можна розподілити на три види: досудова, позасудова, судова. Судова може виступати і як самостійна форма захисту прав, і як гарантія законності винесення рішення іншими органами. У науковій юридичній літературі виділяють кілька способів захисту прав, під якими звичайно розуміють заходи, спрямовані на припинення правопорушення та усунення його негативних наслідків. Кожна з форм використовує один чи декілька способів захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, до яких відносять [1]:

- встановлення факту наявності прав (відсутності обов'язків);
- відновлення становища, яке існувало до правопорушення; припинення правопорушення; спонука порушника до виконання обов'язків у натурі;
- стягнення збитків і штрафних санкцій на користь потерпілої сторони або бюджету.

Підстави і порядок використання кожної із зазначених форм і способів захисту встановлюються законодавством або угодою сторін.

Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. На виконання цієї вимоги, згідно зі ст. 20 Господарського кодексу України, кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів шляхами, визначеними нормами чинного законодавства. А відповідно до ст. 19 Цивільного кодексу України особа має право на самозахист свого права. Самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Існує також чимало інших нормативно-правових актів, які спрямовані на виконання цього важливого конституційного положення. Тобто суб'єкт господарювання має право вчиняти самозахист шляхом захисту своїх прав та законних інтересів самотужки, своїми власними діями. Іншими словами – це захист без звернення до суду або іншого органу за допомогою. За загальним правилом самозахистом не визнається проведення заходів щодо охорони свого майна, звернення до третіх осіб, які надають послуги з приводу забезпечення схоронності майна чи особи. Самозахистом є перешкоджання діяти будь-яким третім особам, які неправомірно посягають на права чи законні інтереси суб'єкта господарювання.

Останнім часом набуває все більшої популярності ще одна форма захисту прав та законних інтересів підприємців – створення інституту уповноваженого з цих питань при органах влади. На початковому етапі формування підприємницьких відносин, бізнесової культури господарювання в Україні з метою налагодження та розвитку взаємодії підприємців та держави було введено Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва інститут Уповноваженого з питань захисту прав підприємців. Безпосередня діяльність Уповноважених реалізовувалась на місцях. З часом від цієї практики відмовились.

Нещодавно Державна фіскальна служба України зробила рішучий крок до створення подібного інструменту взаємодії.

Державна фіскальна служба України (ДФС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [2].

До того ж Уповноважений з прав захисту підприємців при Державній Фіскальній Службі України виконує такі функції:

- 1) реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи;
- 2) реалізація державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства;
- 3) здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів;
- 4) дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Захист прав підприємців через органи Державної фіскальної служби здійснюється шляхом внесення товарів, що містять об'єкти промислової власності до митного реєстру. Перевагами звернення до Державної фіскальної служби з метою захисту прав на об'єкти промислової власності є контроль за ввезенням контрафактних товарів на територію України і відносно короткі строки внесення товарів, що містять об'єкти промислової власності до митного реєстру. Недоліками даного шляху захисту від недобросовісної конкуренції є: складність самої процедури внесення товарів, що містять об'єкт до митного реєстру та відносно невелика користь, оскільки все залагоджувати доведеться власникам самим, так як згідно з п. 4 ст. 11 Митного кодексу України завданням митних органів є сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, а не безпосередньо захист.

За ініціативою ДФС при відомстві буде працювати Уповноважений з питань підприємництва. Проблемами та правами бізнесу на цій посаді опікуватиметься керівник «Українського медіа центру реформ» Тарас Качка [3].

Уповноважений з питань підприємництва стане посередником між бізнесом та фіскальною службою. Перш за все, він представлятиме та захищатиме інтереси бізнесу. Важливим завданням стане створення відкритої комунікаційної площадки, мета якої – роз'яснення податкових змін, їх обговорення з підприємцями, а головне забезпечення чесних партнерських відносин між ДФС та бізнес спільнотою.

Інституція уповноваженого з питань підприємництва діятиме на громадських засадах.

До Уповноваженого з питань підприємництва платники податків можуть звертатися з трьох категорій питань [3]:

- по-перше, це індивідуальні скарги. Враховуючи те, що при розгляді індивідуальних скарг існують формальні процедури (адміністративне оскарження і оскарження в судах), у даному випадку розглядатимуться нюанси, пов'язані з тим, як можна врегулювати цю проблему;
- по-друге, системні питання, які стосуються адміністрування податків;
- по-третє – зміни законодавства.

Сьогодні триває активна дискусія щодо податкових змін, тому кожний платник податків може подати свої пропозиції щодо податкової реформи.

Першочерговим завданням стане вироблення ефективного механізму розгляду скарг всередині ДФС. А також взаємодія з усіма іншими інституціями, які представляють інтереси бізнесу – офісом бізнес-омбудсмена, Торгово-промисловою палатою України, Європейською бізнес асоціацією, Американською торгівельною палатою, галузевими асоціаціями, та іншими інституціями.

Від роботи Уповноваженого чекають врегулювання розбіжностей між бізнес-середовищем та державними органами виконавчої влади, а також розглядають його діяльність як механізм захисту прав та законних інтересів підприємців.

Література:

1. Рум'янцева В. Проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарських судах України [Електронний ресурс] / Вікторія Рум'янцева. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/1956>
2. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України

від 21 травня 2014 р. № 236, діє в редакції 07 серпня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.

3. При ДФС працюватиме Уповноважений з питань підприємництва [Електронний ресурс] / Державна фіскальна служба України : офіційний портал. – Режим доступу : <http://status.gov.ua/media-tsentr/novini/210081.html>

Якубенко О. П.

(наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.)

*студент I курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ЗАХИСТ ПОРУШЕНИХ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ

Розвиток господарських відносин в Україні, який базується на засадах ринкової економіки та орієнтований на європейську інтеграцію, з особливою силою актуалізував питання захисту порушених прав і законних інтересів підприємців.

Інститут захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності має свої особливості й специфіку. Під захистом розуміють сукупність способів (заходів), які застосовуються до порушників господарських правовідносин. У матеріально-правовому розумінні – це норми господарського права, що визначають форми, способи і терміни відновлення порушених прав та інтересів, огороження їх від порушень у майбутньому. У процесуально-правовому значенні це – діяльність, за допомогою якої досягається необхідний ефект щодо реалізації прав і обов'язків [1]:

- відновлення можливості учасника відносин діяти в межах його правосуб'єктності;
- володіти, користуватися, розпоряджатися майном;
- вступати у відносини і реалізовувати права, що впливають з них тощо.

Чинне законодавство виділяє такі форми захисту прав та інтересів господарюючих суб'єктів:

1. Нотаріальний захист прав суб'єктів господарювання.

Цей вид захисту полягає у тому, що окремі угоди потребують додаткових гарантій щодо захисту прав власника. Такий результат як раз і досягається нотаріальним посвідченням набуття та передачі права власності. Крім того, воно є юридичною фіксацією набуття прав власника, яке знаходиться в основі вирішення судами спорів про порушення такого права.

Нотаріальні контори в межах своєї компетенції посвідчують угоди, щодо яких законодавством встановлено обов'язкову нотаріальну форму, а саме:

- договори про відчуження майна, що впливають з договорів купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання;
- договори про заставу нерухомого майна, транспортних засобів, об'єктів, товарів в обігу та переробці;
- договори про відчуження земельних ділянок, які перебувають у колективній або приватній власності;
- договори купівлі-продажу майна державних підприємств (в рамках приватизації);
- договори позики, тощо.

Нотаріальний захист прав суб'єктів господарської діяльності у відносинах з іноземними партнерами здійснюється шляхом використання норми права країн іноземного партнера.

Повнота нотаріального захисту прав суб'єктів господарювання забезпечується також їх правом на оскарження виконаних нотаріальних дій або відмову у їх виконанні.

2. Адміністративний захист.

Адміністративний захист — це засіб адміністративного примусу, який застосовується як при наявності, такі при відсутності правопорушення, спрямований на запобігання правопорушенням та усуненню їх шкідливих наслідків. Практика знає достатньо прикладів, коли майнові відносини між суб'єктами господарювання виникають безпосередньо з актів

державного управління, тобто без укладання договорів владними методами (стягнення штрафів, конфіскація майна та ін.).

Адміністративно-правовими засобами захисту є ряд передбачених статтями 240 – 247 Господарського кодексу України (ГКУ) норм [2, с. 381-391]:

1) вилучення прибутку (доходу) — це безоплатне вилучення прибутку, одержаного суб'єктом господарювання за діяльність, здійснену з порушенням чинного законодавства або за приховування доходів. В даному випадку адміністративно-господарська санкція супроводжується сплатою штрафу, але не більш 2-х кратного розміру вилученої суми, у разі повторного порушення протягом року у 3-х кратному розмірі (ст. 240 ГКУ);

2) адміністративно-господарський штраф — це грошова сума, яка сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил підприємницької діяльності. Наприклад, за неподану або несвоєчасно подану декларацію про доходи платник податків сплачує штраф у розмірі 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст. 241 ГКУ);

3) стягнення зборів (обов'язкових платежів) — це право органів державної податкової служби стягувати недоліки та накладати штрафи на керівників чи інших посадових осіб за порушення установчого порядку сплати зборів до бюджету. Штраф може становити від 5 до 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а за повторне порушення протягом року — від 10 до 15 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст. 242 ГК);

4) зупинення операцій за розрахунками суб'єктів господарювання (ст. 243 ГКУ);

5) застосування антидемпінгових заходів — дія цієї статті спрямована на захист інтересів національного товаровиробника від одержання суб'єктами господарювання незаконних переваг на ринку України (ст. 244 ГКУ). Порядок визначення розміру шкоди встановлюється кабінетом міністрів України згідно з чинним законодавством, наприклад, нормами Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

6) припинення експортно-імпортних операцій (ст. 245 ГКУ);

7) застосування індивідуального режиму ліцензування (ст. 245 ГКУ);

8) зупинення дії або анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів підприємницької діяльності (ст. 245 ГКУ);

9) обмеження та зупинення діяльності суб'єкта господарювання — ця норма спрямована на захист екологічних прав споживачів, дотримання господарськими суб'єктами санітарно-епідеміологічних норм, захист прав споживачів (ст. 246 ГКУ);

10) скасування державної реєстрації підприємницького суб'єкта за порушення закону (ст. 247 ГКУ, ст. 248 ГКУ).

Суб'єкт господарювання має право оскаржити в суді застосовані до нього адміністративно-господарські санкції. Для цього потрібно рішення суду про визначення акта органів державної влади або місцевого самоврядування недійсним. Збитки, завдані таким актом, відшкодовуються господарському суб'єкту згідно з законодавством.

Адміністративний захист прав суб'єктів господарювання передбачає прийняття управлінських вказівок по вчиненню в рамках адміністративного законодавства певних дій, які не суперечать діяльності згаданих суб'єктів.

3. Претензійний порядок врегулювання спорів.

Однією із умов захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання є дотримання досудового претензійного порядку врегулювання спорів. Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності визначає ст.222 ГКУ.

Положення стосовно порядку досудового врегулювання господарських спорів, яке тривалий час існує у господарському процесуальному законодавстві, на практиці довело свою ефективність та корисність для регулювання господарських відносин, підвищення правової культури та ділової етики суб'єктів господарювання.

В поданому матеріалі на підставі доробку вітчизняних науковців визначені три основні форми захисту порушених прав і законних інтересів підприємців. Їх ефективність та доцільність використання підтверджені багаторічною практикою господарської діяльності з

урахуванням обопільних інтересів підприємців та держави.

Література:

1. Рум'янцева В. Проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в господарських судах України [Електронний ресурс] / Вікторія Рум'янцева. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/1956>
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л.Знаменський, В.В.Хахулін, В.С.Щербина та ін.; За заг. ред. В.К.Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.

Бартош О.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

СУДОВА СИСТЕМА ТА СУДОВИЙ ПРОЦЕС ГЕТЬМАНЩИНИ XVII- XVIII СТ.

Дослідження правової спадщини Гетьманщини дає змогу українським правознавцям сучасності виявити національну специфіку еволюції українського державотворення та врахувати її вплив в огляді на політико-правове становище України. Головною метою правових перетворень в Україні на даному етапі є перебудова судової системи на базі створення нового законодавства та вдосконалення форм судочинства. При реалізації цієї мети доцільно звернутись до використання історико-правової спадщини нашого минулого. Судовий процес козацької держави наділений позитивним досвідом, серед якого значну роль відіграє громадський фактор. Тому нам, опираючись на здобутки минулого, необхідно відроджувати належну реалізацію принципу гласності судового процесу, законодавчі механізми та судову систему, щоб продовжити розвиток національних демократичних традицій в Україні. З огляду на це, державно-правова система досліджуваного періоду є однією із найбільш цікавих і актуальних для нашого сьогодення.

Дослідженням окремих аспектів судової системи та судочинства займалися відомі українські дослідники М. Бакай, І. Бойко, М. Горбань, О. Гуржій, І. Джиджора, В. Сергійчук, М. Слабченко, Б. Тищик та інші. Однак сьогодення потребує нового комплексного дослідження державно-правової системи Гетьманщини, адже ряд аспектів ще не висвітлений у науковій літературі.

Метою цієї статті є визначення правового становища судів у судовій системі Гетьманщини, а також аналіз судочинства на громадських засадах.

Внаслідок народно-визвольної війни 1648-1654 рр. на українських землях, які стали територіальною основою Козацько-Гетьманської держави, були ліквідовані органи державної влади Речі Посполитої, у тому числі земські, гродські та підкоморські суди. В Українській державі сформувалась самобутня судова система, автономний статус якої було юридично визначено у Березневих статтях 1654 р.. Тогочасна судова система була складною та багаторівневою. Сучасний український дослідник О. Биркович запропонував наступну класифікацію судів Гетьманщини: вищі органи судової влади (суд Гетьмана, суд Ради генеральної старшини, Генеральний військовий суд, Генеральна військова канцелярія); судові органи середньої ланки (полкові суди); судові органи нижчої ланки (сотенні, магістратські, ратушні, сільські суди, а також копні та домініальні суди); спеціалізовані суди (духовні, цехові, ярмаркові, митні, третейські суди, а також суд грецького Ніжинського братства). Із запропонованою класифікацією можна погодитись, проте, як видається, копні та домініальні суди були особливими формами сільських судів, як і отаманські суди [2].

Судова система Гетьманщини після 1654 р. являла собою ієрархію підпорядкованих один одному сільських, сотенних, полкових судів та Генерального військового суду. Сільські суди отаманів діяли колегіально, за участю представників козацької громади. Поступово їх значення

зменшилось, а сфера компетенції звузилась до розгляду незначних спорів між козаками. Сотенні суди діяли на території сотні і за своїм складом та діяльністю були схожими на сотенні правління. До їх юрисдикції належали цивільні й кримінальні справи місцевих козаків. Полкові суди існували в центрах полкових територій і склалися з полкового судді й полкової старшини. Судову колегію очолював полковник. Вони діяли як суди першої інстанції для сотенної та полкової старшини і другої, апеляційної інстанції, щодо сотенних судів.

Вищою судовою інстанцією був Генеральний військовий суд. Він діяв як суд першої інстанції у справах особливої важливості і складався з генерального судді та генеральної старшини. В різні часи кількість генеральних суддів була від одного до трьох. В 1728 р. до складу суду було введено три українських і три російських чиновники. Кандидатури членів суду затверджувались царем. Гетьман став президентом суду. В містах суди перебували під значним впливом козацької адміністрації. Інколи це були отаманські суди за участю козацької ради, які користувались звичаєвим правом. У магістратських містах продовжували існувати суди, що діяли на основі магдебурзького права. Гетьман Д. Апостол Інструкцією від 1 червня 1730 р. дещо розмежував компетенцію полкових, сотенних і міських судів. Доменіальні суди після 1648 р. зникли, але згодом, після виникнення нового панівного стану, відродилися, щоправда, в дещо іншій формі. Громадські (копні) суди не знайшли сприятливих умов для подальшого розвитку. Їх роль народного чинника в судівництві заступила колегіальність, що певною мірою була притаманна майже всім судовим установам. Дореволюційний дослідник В. Модзалевський вважав, що копні суди були доволі поширеними на території Гетьманщини в XVII ст. Інший дореволюційний дослідник М.Бакай зауважив, що магістрат визнавав законним розслідування кримінальної справи копним судом і приймав до уваги отриману при цьому інформацію, тому громада в Гетьманщині мала право розшукувати злочинця та допитувати його. Натомість український правознавець А. Пашук був переконаний, що сільські суди перешкождали діяльності копних судів, до яких вороже ставилась козацька старшина, міщанська верхівка та духовенство⁵. Така позиція відомого вченого заслуговує на увагу та має певне підґрунтя, однак вона є дискусійною, оскільки не в усіх регіонах Гетьманщини спостерігалась наведена ситуація. Варто визнати, що копні суди функціонували в Гетьманщині, однак не так активно, як це було за часів Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Таким чином, необхідно визнати, що копні суди були елементом судової системи Гетьманщини. У XVII ст. легітимність і актуальність даного правового інституту були безсумнівними, проте у XVIII ст. діяльність копних судів витіснялась із суспільного життя під впливом адміністративного апарату Російської імперії всупереч чинному на той час законодавству [8].

Церковні суди зберегли свій окремий статус. Держава не втручалась у сферу духовного судівництва, хоча значно обмежила його компетенцію. Кримінальні і важливі цивільні справи церковних людей відтепер розглядалися світськими судами. Окрім зазначених судів, у Гетьманщині діяли мирові, цехові, третейські та ярмаркові суди. У 1760–1763 рр. на прохання старшини, що прагнула зрівнятись у правах з російським дворянством, було проведено судову реформу. Реформа мала зрівняти у підсудності всі прошарки панівного класу, обмежити компетенцію Генерального військового суду як суду першої інстанції для вищої старшини. Потрібно було, нарешті, відокремити розгляд цивільних та кримінальних справ, спростити судову систему. За результатами реформи було створено 20 судових повітів, у кожному з яких засновано земський суд з цивільних та підкоморський суд з земельних справ. Для розгляду кримінальних справ було відновлено діяльність гродських (міських) судів у кожному з 10 полкових міст. Судді обиралися з числа козацької старшини. Генеральний військовий суд, до складу якого входило два судді і по одному представникові з 10 полків, став апеляційною інстанцією для новоутворених судів. Таким чином, судова реформа, відокремивши судову систему від адміністративної, мала, безперечно, позитивне значення. Разом з тим, вона фактично поновила судову систему литовсько-польської доби [3].

Найвищою посадовою особою Гетьманщини, яка мала повноваження здійснювати судову владу, був генеральний суддя. Разом з генеральним осавулом, писарем, обозним і ще де

кількома високими чиновниками, що звалися також генеральними (на відміну від таких же чинів полкових), він брав участь з правом вирішального голосу в засіданнях своєрідної ради міністрів при гетьмані — генеральній старшині. Колосальний вплив на рішення, які ухвалював генеральний суддя, мав гетьман, бо будь-яке рішення, що було важливим для війська і держави, виносилося на розгляд засідання генеральної старшини. Скликав таке засідання одноосібно гетьман тоді, коли вважав за потрібне; він же значною мірою і визначав його результат. Отже, незалежність судової влади у XVII ст. не могла, очевидно, бути більшою, ніж дозволяла епоха, що вимагала концентрації влади в одних руках.

Судовий процес був однаковий, явний, безпосередній та усний. Процесуальні сторони називалися чолобитник(позивач)іпозваний(відповідач). Всі правоздатні виступали у суді індивідуально. Пан представляв підлеглих, чоловік —дружину, неповнолітніх і хворих — батьки або опікуни. Патрони, куратори і повірені виконували роль адвокатів, слідчі (інстигатор, вижі, возні) — роль прокурорів. Процес починавсяскаргою(позовом) уписьмовійформі до суду. Далі велося досудове слідство і здійснювався суд — розправа. Вона мала в основному обвинувачувально-змагальний характер, але у тяжких кримінальних справах застосовувалосяінквізиційнеслідство. Доказова процедура передбачала виступи свідків, присягу, надання особистих свідчень, речових доказів, результатів огляду місця злочину, трупу, зняття побоїв, допити на муках. Вирок виносився більшістю голосів, усно, а потім записувавсяв актовій книзі суду. Невдоволений рішенням міг подати апеляцію (протестацію) протягом 10 днів, заявивши про наміри відразу після вироку. Вирок виконував кат або возний [6].

Метою системи покарань було залякування, заподіяння мук злочинцям, відшкодування шкоди, завданої злочинними діями, а також виправлення злочинця й запобігання новим злочинам. Вищою мірою покарання була смертна кара, яка поділялася на просту (відрубання голови, повішення, розстріл) та кваліфіковану (четвертування, колесування, утоплення, спалення, посадження на палю, підвішення на гак, закопування живим у землю, заливання горла розтопленим оловом). Визначаючи серед різних форм смертної кари за найганебнішу повішення, закон залишав право вибору судом її найтяжчих форм, як комбінацію різних видів смертної кари й мук. Особливістю застосування смертної кари було поєднання її з ганебними покараннями. Існували також покарання тілесні (відрубання руки, відрізання носа, вуха, язика), болісні (биття палицями, батогами, різками), ганебні (прив'язування до ганебного стовпа на майдані, посадження на дерев'яну кобилу, публічне шельмування). Одним з найпоширеніших видів покарань стало ув'язнення, яке поділялося на кару в'язницею (тюремне) і арешт. Ув'язнення в тюрмі верхній, як правило, було на невеликі троки, часто-густо «до покори», і вважалося легким покаранням. Важкою формою ув'язнення було перебування в «тюрмі спідній», камері при ратушах, тобто ув'язнення підземне. До того ж воно вважалося карою більш ганьбленою. Арешт застосовувався переважно до шляхти й козацтва. Як додаткові покарання застосовувалися вигнання з громади, церковна покута, відкликання образи, публічне прохання прощення. Набуло поширення також церковне каяття, яке як додаткове покарання накладали за злочини проти родини і людяності. У великі свята злочинець, стоячи в церковних дверях, прилюдно каявся за свою провину. Як приватні покарання застосовувалися грошові виплати, розмір яких визначався залежно від стану скривдженого та наслідків злочину: головщина за вбивство (від 24 до 120 крб.), заплата за образу (від 4 до 60 крб.). З поширенням російського законодавства, починаючи з середини XVIII ст., застосовуються заслання на каторгу.

У процесі дослідження було вивчено широке коло історичних джерел та літератури, аналіз яких дозволив нам значною мірою доповнити сучасні знання про судову систему та процес судочинства української державиXVII- XVIII століття. Саме в цей період українське судочинство набрало принципово нових рис, які повністю відповідали державницьким планам гетьманату. Крім того, новостворена українська держава рішуче заявила про себе на зовнішньополітичній арені як самостійне державне утворення, здійснюючи ні від кого не залежну внутрішню та зовнішню політику. Все це загалом дає підстави виділити цей період в

окремий етап становлення та розвитку української держави з притаманними саме йому як політичними, так і державно-правовими процесами.

Література:

1. Бойко І. Й. Держава і право Гетьманщини. - Львів: Світ, 2000. - С. 109.
2. Биркович О. І. Судова система Української держави (Гетьманщини) 1648-1657 рр. / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – Київ, 2004. - С. 4.
3. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: кордони, населення, право.– К.: Основи, 1996.– 223 с.
4. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. / В.М. Іванов - К.: КУП НАНУ, 2013. - 892с.
5. Лашенко Р. Копні суди в Україні, їх походження, компетенції і устрій // Збірник Правничої комісії Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка.– Львів 1926.– Вип. 1.– С. 24–29.
6. Сиза Н. Судочинство України-Гетьманщини як символ свободи і незалежності українського народу // Матеріали науково-практичної конференції “Актуальні проблеми захисту прав і свобод людини в Україні”. – К., 2000. – С. 431–437.
7. Смолій В., Степанков В. Українська державна ідея. Проблеми формування, еволюції, реалізації.– К., 1997.– 612 с.
8. Черкаський І. Громадський (копний) суд на Україні-Русі XVI-XVIII ст. // Праці комісії для виучування історії західноруського та українського права. - Випуск 4. – Київ, 1928. - С. 69.

Батієвська М.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС: ВІД РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

У житті кожної держави є події, які визначають подальший шлях її розвитку, зміни її історії, духовності. Такими подіями в житті нашої країни стали проголошення її незалежності 24 серпня 1991 року, а також прийняття Конституції 28 червня 1996 року, відштовхуючись від яких, розпочався відлік історії нової держави – України, а отже розпочалися зміни в законодавстві для пристосування його потребам сьогодення. Становлення України як незалежної, правової та демократичної держави зумовило необхідність перегляду та вдосконалення її нормативно-правових актів.

Законодавство України є цілком кодифікованим. Дану кодифікацію можна поділити на дві групи: старі (ще радянські) кодекси, які є чинними на території нашої держави, та нові кодекси, які виникли, змінювалися в незалежній Україні. До першої групи належать: житловий кодекс, кодекс про адміністративні правопорушення, кодекс законів про працю, а до другого – кримінальний, цивільний процесуальний, кримінальний процесуальний, сімейний, митний, податковий, бюджетний, господарський, господарський процесуальний, водний, цивільний, адміністративного судочинства, земельний кодекси.

Кодекси, що належать до першої групи, тобто ті, що залишилися у спадок від Радянського Союзу, перебувають у меншості і потребують подальшого осучаснення, оновлення, бо багато із їхніх норм не відповідають відносинам, котрі складаються в сучасному суспільстві.

З іншого боку постає питання – а чи є досконалішими сучасні кодекси? У цій статті ми намагатимемося визначитися щодо цього питання на прикладі Цивільного кодексу України, прийнятого 16 січня 2003р. Верховною Радою України [4]. Він є класичним кодексом, регулює одні з найважливіших сфер суспільних відносин – майнові і особисті немайнові відносини. У Цивільному кодексі України відбулося значне оновлення багатьох цивільно-правових норм, зміст його складає велика кількість новел у регламентації відносин цивільного обігу.

Досить довгий час цивільне право в Україні розвивалося в рамках радянського цивільного права. Боротьба різних підходів, старої та нової цивілістичної концепції позначилася на принципах і змісті попередника Цивільного кодексу України 2003р.– Цивільного кодексу УРСР 1963р. [5].

Саме Цивільному кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 1963р. належить важливе місце у процесі становлення основ цивільного права. ЦК УРСР 1963 р. був кодифікованим актом, що регулює цивільно-правові відносини. Він прийнятий 18 липня 1963 р. і набув чинності 1 січня 1964 р. (зберігав чинність до 1 січня 2004 р.). У свою чергу Цивільний кодекс України є однією з форм кодифікації цивільного законодавства і являє собою єдиний законодавчий акт, в якому систематизовано цивільно-правові норми. Він складається із Загальної та Особливої частин [1].

У ЦК УРСР 1963 р. залишилося досить багато незрозумілого. Зокрема не визначене співвідношення понять «організація», «підприємство», «установа», якими оперує законодавець. Немає також визначення цих категорій. Кодекс не містить норм, спеціально присвячених визначенню об'єктів права. Вони частково містяться в окремих главах розділу «Право власності». Проте у «Загальних положеннях» значна увага приділена угодам (правочинам). Детальніше регламентована форма правочинів, а також підстави й наслідки визнання угод недійсними. Крім того, розділ I доповнений положеннями про представництво і довіреність.

Цивільний кодекс України схожий з ЦК УРСР 1963 р., проте є деякі правові основи, які були відсутні в останньому, але були закріплені і гарантувалися ще ЦК УРСР 1922 р. У ЦК УРСР 1963 р. не було розділу, присвяченого праву приватної власності на протигагу ЦКУ 2003 р., згідно якого земля стає специфічно важливим об'єктом, що переходить у приватну власність (третья книга, гл.27 ЦКУ) на протигагу ЦК УРСР 1922 р., де земля була виключно правом власності держави.

У чинному цивільному законодавстві особистості відводиться центральне місце, а радянське право розглядає особистість як другорядну категорію після держави і суспільства. Ця норма кодексу в нашій демократичній, суверенній, незалежній, соціальній і правовій державі суперечила ст.5 Конституції України, де носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, а всі інші суб'єкти другорядними [3, с.3].

Цивільний кодекс України став більш підготовлений до потреб, проблем сьогодення. У джерелі права з'явилися глави про ренту (гл.56), довічне утримання (догляд) (гл.57), виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт (гл.62), послуги (гл.63), перевезення (гл.64), транспортне експедирування (гл.65) та деякі інші, крім того з'являються такі інститути, як сервітут (обмежене право користування землею), емфітевзис (довгострокове, відчужуване та успадковуванеречове право на чуже майно), суперфіцій (спадкове і відчужуване право на користування будівлею, що зведена на чужій землі), також розширено перелік зобов'язань.

Порівняно із цивільним законодавством попередніх років ЦК України 2003 року ширше регулює інститут зміни осіб у зобов'язанні.

Зазначимо, що ЦК УРСР 1963 р. охоплював лише ті особисті відносини, які пов'язані з майновими відносинами, і не зачіпав немайнових відносин, зокрема таких, як: право на таємницю кореспонденції, право на інформацію, право юридичної особи, що є суб'єктами підприємницької діяльності [2, с.5](останні відносини потрібні в теперішньому сьогоденні для розвитку ринкових відносин).

Норми нового ЦК України надали суттєвий поштовх розвитку фундаментальних цивілістичних досліджень в Україні, зокрема і вчення про захист суб'єктивних цивільних прав.

Таким чином, зміст Цивільного кодексу України складають норми, які містять новації, на підставі яких та у взаємодії з господарським, трудовим, сімейним кодексами України, суб'єкти права вступають один із одним у відповідні правовідносини, структура кодексу надає можливість регулювати ці відносини на сучасному етапі більш повно, ніж його попередники.

Література:

1. Варшавський К. М. Цивільне право в СРСР / К.М. Варшавський. – М., 2000. – 115 с.
2. Новий Цивільний кодекс: Що треба знати підприємцям / М.Орлов, М.Сегеда. – К., 2004. – 141 с.
3. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
5. Цивільний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки від 18.07.1963.р. № 1540-VI[Електронний ресурс] /Верховна Рада УРСР. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>

Куценко В.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

студентка III курсу історичного факультету

Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Олефіренко А.

студент IV курсу історичного факультету

Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ (КВІТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1918 РОКУ)

Українською Державою, або ж Гетьманатом Скоропадського, прийнято називати Україну, що постала після доби Української Народної Республіки, внаслідок державного перевороту. Очолювана гетьманом Павлом Скоропадським, держава проіснувала недовго: з 28 квітня по 14 грудня 1918 року. Проте, незважаючи на коротке існування, Гетьманат мав усі ознаки повноцінної держави, а саме: визначені кордони, адміністративно-територіальний устрій, повноправного очільника, уряд, тощо.

Недивлячись на тяжкі випробування, головним з яких була явна ворожість сучасників і всілякі перепони, які не дозволяли вести планомірну державну діяльність, Українська Держава активно проводила зовнішню та внутрішню політику. Зовнішньополітично Гетьманат був визнаний 30-ма державами, багато з яких були представлені на рівні послів. У внутрішній політиці орієнтир йшов на збереження козацьких традицій та їх впровадження на даному етапі розвитку держави.

Дослідженню різних аспектів історії Української Державиприсячені роботи Ю. Терещенка, В. Потульніцького, В. Масненка та інших. Цікавою є точка зору С. Постернака, який виокремлює саме здобутки Гетьманату, і переконує, що Українська Держава, насправді отримала багато часу [2]. Проблема соціальних вимірів внутрішньої політики знайшла відображення у праці нашої землячки, Л. Жванко. Саме її монографія стала нашим основним джерелом для написання даної статті[1].

Необхідно зауважити, що при створенні правової системи гетьманська адміністрація пішла шляхом рецепції тих нормативних актів колишніх режимів, які не суперечили соціально-економічним і політичним інтересам Української держави. Так, 16 травня Міністерство праці розповсюдило циркуляр “Про закони, циркуляри і розпорядження Російського уряду і Центральної ради”, за якими всі акти трудового законодавства, “якщо вони не скасовані Урядом Української Держави”, зберігають свою чинність[2].

Стосовно обраної тематики, то її вибір багато в чому пояснюється тим, що саме за часів Гетьманату Скоропадського вперше в історії України було утворено державний орган, який

опікувався охороною здоров'я, а саме, Міністерство народного здоров'я та державного опікування [3, с. 280].

Необхідно зазначити, що сфера охорони здоров'я дійсно є однією з найважливіших у розбудові сильної, демократичної держава. Піклування про свій народ, ледь не найперше про що повинен думати правитель. Скоропадський це розумів і тому, не дивлячись на складні умови, починає розбудову системи охорони здоров'я.

Перша світова війна дуже сильно виснажила і без того слабку «лікарняну інфраструктуру», тому край необхідно було вживати екстрених заходів, щодо її відновлення. Зокрема, таким заходом стало виділення 2 млн. 63 тис. крб. на підтримку медичних закладів. Розуміючи складність становища державних медичних закладів, Гетьман дає дозвіл на відкриття приватних лікарень та зубних кабінетів. Серед них, можна назвати «Приватну лічебницю вуха, горла, носа» у Харкові, яка працювала за чітко визначеною таксою. Така форма роботи, була справді вдалою, у поєднанні з діяльністю державних закладів. Справа в тому, що таким чином П. Скоропадський одночасно боровся і проти слабкої, виснаженої системи медичних закладів, і проти безробіття, даючи можливість людям заробляти, заохочуючи малий бізнес.

До пріоритетних напрямів політики Української Держави у галузі охорони здоров'я належала організація санаторно-курортного оздоровлення населення та дослідження курортних місцевостей. На початок правління П. Скоропадського санаторно-курортна сфера в Україні перебувала у зародковому стані. Формування цієї галузі розпочалося лише у перші роки ХХ ст. Слід зауважити, що Російська імперія не мала державного органу який би займався організацією наукових досліджень лікувальних місцевостей та санаторного оздоровлення населення [1, с. 70]. Розбудова цієї галузі теж частково пояснюється подіями Першої світової війни. Справа в тому, що багато українців поверталися з війни виснаженими, у тяжкому психічному стані. Тому галузь санітарно-курортного оздоровлення перетворилася на надзвичайно важливу.

Серед усього іншого в політиці охорони здоров'я активно розбудовувалася фармацевтична галузь, організовувалася боротьба з епідеміями та інфекціями, тощо. Усе це свідчить про те, що гетьман розумів усю важливість здорової нації, а тому спрямовував максимум можливостей на підтримку соціальної сфери.

Література:

1. Жванко Л. М. Соціальні виміри Української Держави (квітень – грудень 1918 р.): монографія / Л. М. Жванко. – Х. : Прапор, 2007.
2. Музиченко П. Історія держави і права України: Навч. пос. – видання 6-те, доповн. – Київ: Знання, 2008. – 445с.
3. Осінчук Р. Державна організація охорони здоров'я УНР / Р. Осінчук // Українські лікарі. – Чикаго, 1968. – 280 с.

Станкевич О.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Корolenка*

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ГЕТЬМАНЩИНИ

Сучасники називають Військом Запорізьким або Хмельниччиною, політичну організацію, що склалася на території звільненої України у 1648—1654 р. р. В історії України досить дискусійним і проблемним для дослідників стало дослідження кримінального права Гетьманщини.

Біля витоків гетьманської держави стояв Богдан Хмельницький(1595—1657рр.). Формування національної держави дуже впливало на формування права, що діяло в Україні. Проте, воно розвивалося дещо іншим чином, ніж державність.

У цій статті ми поставили собі за мету розкрити механізм функціонування кримінального права у Гетьманщині.

У нашій невеликій розвідці ми використали роботи таких дослідників як О. Гуржій [1], І. Терлюк [7], П. Захарченка[3], В. Заруби [2], В. Іванова [4], П. Музиченка[6], які стали теоретичною основою дослідження.

Своєрідність правової системи Гетьманщини полягала в тому, що в її основі лежало козацьке звичаєве право. Воно регулювало широке коло суспільних відносин, військово-адміністративну організацію державності, козацьку систему судочинства. Кримінальне право зазнало подальшого руху від приватно-правового до публічно-правового характеру регулювання. Палітра злочинів і покарань на Запорозькій Січі була надзвичайно широкою та різноманітною[6, с. 336].

Злочином («проступством» або «кримінальним ділом») вважалося порушення закону, заподіяння шкоди життю, здоров'ю, честі, майну особи. Суб'єктом злочину могла бути особа будь-якого стану, що досягла 16-річного віку. Окрім випадків так званих «приватних злочинів», коли винний підлягав покаранню відновленого доменіального суду власника, кримінальні вчинки розглядалися публічними судами. Психічно хворі не звільнялися від кримінальної відповідальності, хоча ця обставина враховувалась при розгляді справи як така, що пом'якшувала провину. Вчинення злочину в стані сп'яніння, навпаки, вважалося за обставину, що обтяжувала провину. Об'єктом злочину могли стати особи, без різниці станової належності, хоча «знатні товариші» та шляхта з часом користувалися посиленою правовою охороною.

Виокремлювалися такі види злочинів: навмисні й ненавмисні, рецидивні, професійні, за співучастю (замовник, виконавець, підбурювач), за обставинами (сп'яніння, голоду, ревнощів, оборони). Звичаєве кримінальне право найбільше виділяло такі:

- державні (зрада, фальшування, перехід до ворога, здача фортеці);
- проти православної віри (чародійство, богохульство, віровідступництво, блюзнірство, відьмування);
- посадові злочини (хабарництво - "лихоимство" та "мздоимство", казнокрадство, розтрата);
- проти суду (лжесвідчення, лжеприсяга, підробка документів);
- проти моралі (сутенерство, проституція, зґвалтування, викрадення дівчини);
- злочини проти життя. Найтяжчим вважалося вбивство козаком козака, за здійснення якого, «тільки в цьому докажется», обвинуваченого закопували в землю разом із його жертвою. За стародавнім козацьким повір'ям вважалося, що під землею жертва вічно душитиме свого кривдника, адже вбивцю зв'язували і клали під труну;
- злочини проти здоров'я. Заподіяння тілесних ушкоджень у п'яному вигляді із застосуванням зброї інколи каралося переламуванням однієї ноги. За більшу провину переламували руку і ногу, що фактично означало відлучення від козацького ремесла;
- військові злочини. Найтяжчі з них — дезертирство, програш бою, ухилення від зайняття посади, на яку козака обрало товариство, пияцтво під час походу. За здійснення протиправних діянь цієї категорії на злочинця очікувала смертна кара. П'яного під час морського походу викидали за борт, а під час суходільного маршу — прив'язували до коня і ганяли степом, доки винуватий не помирав. Для профілактики пияцтва на Запорожжі існував Гадючий острів, куди січовики відправляли невинуватих пияків, де й кидали їх напризволяще;
- проти родини (багатожонство, аборт, дітовбивство, батьковбивство, кровозмішання, перелюбство);
- проти особи (побої, вбивство, покалічення);
- проти честі (припинення гідності, образа);

— майнові злочини. До них відносили крадіжку, розбій, неповернення боргу. Залежно від об'єкта посягання розрізнялася крадіжка особистого майна і майна всього запорозького товариства. В останньому випадку обвинуваченого очікувала смертна кара. Неповернення боргу тягнуло засобою приковування до лафета гармати. Винний звільнявся лише в тому разі, коли повертав борг, або хтось із родичів чи друзів поручався за нього;

— статеві злочини. Позаяк жінки не могли перебувати на Січі, досить поширеними видами злочину були мужолозтво і скотолозтво, за вчинення яких також передбачалася смертна кара. [4, с.231]

Метою системи покарань було залякування, заподіяння мук злочинцям, відшкодування шкоди, завданої злочинними діями, а також виправлення злочинця й запобігання новим злочинам. Покарання на Запорозькій Січі також мало на меті підтримання військової дисципліни в козацькому середовищі та служило своєрідною профілактикою для тих, хто бажав стати лицарем і оволодіти козацьким ремеслом. У такий спосіб товариство намагалося відгородитися від тих бажаючих показатися, хто мав кримінальне минуле або, за висловом Миколи Гоголя, «у кого вже металася біля шиї мотузка».

Вищою мірою покарання була смертна кара, яка поділялася на просту (відрубання голови, повішення, розстріл) та кваліфіковану (четвертування, колесування, утоплення, спалення, посадження на палю, підвішення на гак, закопування живим у землю, заливання горла розтопленим оловом). Визначаючи серед різних форм смертної кари за найганебнішу повішення, закон залишав право вибору судом її найтяжчих форм, як комбінацію різних видів смертної кари й мук. Особливістю застосування смертної кари було поєднання її з ганебними покараннями.

За всього розмаїття каральних санкцій звичай не передбачав судових виконавців, а в разі страт — катів. Оскільки лицарству не личило бруднити руки кров'ю беззбройної жертви, було знайдено оригінальний спосіб виконання вироку. Страта доручалася іншому засудженому на смерть, який чекав своєї смерті від наступного засудженого. Якщо ж такого на момент страти не було, то суд відкладав виконання вироку доти, доки до в'язниці не потрапляв новий звинувачений. Привертає увагу така особливість запорозького судочинства: тілесно карали переважно за майнові, економічні провini, а на смерть — за злочини проти особистості [1, с.26].

Рідше на Запорожжі застосовувалася така люта страта, як посадження на палю. Паля — це високий дерев'яний стовп із металевим наконечником. Для того, щоб стратити злочинця, його піднімали кілька осіб і насаджували на штир. Під вагою свого тіла засуджений повільно конав. Зняти небіжчика ніхто не мав права під загрозою смерті. За козацьким звичаєм смертної кари можна було уникнути лише в тому разі, якщо котрась із дівчат бажала вийти за приреченого заміж. Однак такі факти були поодинокими і мали місце лише в середовищі паланкових козаків [3, с.300].

Існували також покарання тілесні (відрубання руки, відрізання носа, вуха, язика), болісні (биття палицями, батогами, різками), ганебні (прив'язування до ганебного стовпа на майдані, посадження на дерев'яну кобицу, публічне шельмування).

Застосовувалися також покарання, що спрямовувалися на обмеження козацьких вольностей. Так, за вчинення дрібних правопорушень передбачалося обмеження певних прав, зокрема накладалася заборона назайняття виборних козацьких посад.

Одним з найпоширеніших видів покарань стало ув'язнення, яке поділялося на кару в'язницею (тюремне) і арешт. Ув'язнення в тюрмі верхній, як правило, було на невеликі строки, часто-густо «до покори», і вважалось легким покаранням. Важкою формою ув'язнення було перебування в «тюрмі підній», камері при ратушах, тобто ув'язнення підземне. До того ж воно вважалось карою більш ганьбленою. Арешт застосовувався переважно до шляхти й козацтва.

Як додаткові покарання застосовувалися вигнання з громади, церковна покута, відкликання образи, публічне прохання прощення. Набуло поширення також церковне каяття,

яке як додаткове покарання накладали за злочини проти родини і людяності. У великі свята злочинець, стоячи вцерковних дверях, прилюдно каявся за свою провину.

Як приватні покарання застосовувалися грошові виплати, розмір яких визначався залежно від стану скривдженого та наслідків злочину: головщина за вбивство (від 24 до 120 крб.), заплата за образу (від 4 до 60 крб.) [4, с. 232].

З поширенням російського законодавства, починаючи з середини XVIII ст., застосовуються заслання на каторгу. Спочатку заслання застосовувалося рідко, головним чином за злочин проти релігії. Згодом, за наказом царя до Сибіру стали висилатися й окремі неугідні високопоставлені чиновники української адміністрації, але їх становище відрізнялося від умов простих засланців. Гетьман Многогрішний з сім'єю і прибічниками був спочатку відправлений до Тобольська із зарахований на службу козаком, а потім у Селінгінському приписаний до "боярських дітей". Як воєвода, він разом з сином Петром придушив повстання східних бурят.

З встановленням в Росії абсолютної монархії цей вид покарань набуває широкого застосування і, навіть, введений в український збірник "Право..." 1743 р. Існувало тимчасове і довічне заслання. Найчастіше заслання застосовувалося до політичних противників царату (А. Войнаровський, П. Калнишевський та ін.).

Кримінальне право виходило з реальності покарання, тому вироки виконувалися, навіть, за відсутності злочинця (якщо він був втікачем). Одним з таких прикладів є повішання за наказом царя у Глухові опудала гетьмана Мазепи.

У зв'язку із широким застосуванням норм звичаєвого права окремі покарання мали архаїчний характер. Так, обвинувачення у чаклунстві каралося штрафом на користь церкви, накладанням церковної епітимії, відшкодуванням збитків (якщо вони були реальними) [2, с. 182].

Від покарання могли звільнитися (чи воно могло бути значно полегшено) розумове відсталі особи або ті, хто мав фізичні вади, а також особи похилого віку. Страта не застосовувалася до вагітних жінок, підлітків до 16 років, до літніх людей.

На остаточне рішення суду могла вплинути громадська думка. Цестосувалось, зокрема, суворих вироків щодо людей доброї слави. Так, відпокарання стратою на прохання полтавчан була звільнена відома народна піснярка Маруся Чурай, яка отруїла з ревнощів свого коханого.

Таким чином, без перебільшень можна стверджувати, що у досліджуваній період відбувається розвиток кримінального права Гетьманщини.

Література:

1. Гуржій О.І. Право в Українській козацькій державі (друга половина ХУІІ – ХУІІІ ст.) / О. І. Гуржій. – К.: Ін-т історії України АН України, 1994. – 47 с.
2. Заруба В.М. Історія держави і права України / В.М. Заруба. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
3. Захарченко П. П. Історія держави і права України / П. П. Захарченко. – К.: Атіка, 2005. – 368 с.
4. Іванов В. М. Історія держави і права України / В. М. Іванов. - К.: КУП НАНУ, 2013. - 892 с.
5. Козаченко А. Злочини і покарання в Україні-Гетьманщині за універсалами Богдана Хмельницького (1648 – 1657 роки) // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4. – С. 120 – 126.
6. Музиченко П. П. Історія держави і права України / П. П. Музиченко. - К.: Знання, 1999. - 661 с.
7. Терлюк І.Я. Історія держави і права України / І.Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.

Шапченко Т.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

студентка V курсу історичного факультету

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ XIX СТ.

XIX століття було складним періодом в історії України. Це час нових ідей, політичних переворотів та суспільних реформ. У цей період Україна перебувала під владою двох імперій: Російської та Австро-Угорської. Можна сказати, що українці опинилися по різні сторони барикад, що в свою чергу, значно відбилося на розвитку політичних ідей.

Питання характеристики основних ідей Української суспільно-політичної думки XIX ст. підіймаються в роботах О.Ф. Скакун, М.П. Бойко, особливої уваги заслуговують праці вчених: А.М. Круглашов, В.Г. Сокурєнко, А. Андрусак, В. Андрущенко.

Метою даної роботи є дослідження дослідити основні тенденції політичної думки в Україні XIX століття. Виявити їх вплив на діяльність Михайла Драгоманова, та розглянути його політичні погляди.

Перші таємні товариства на українських землях мали форму модних, на той час, масонських лож. Вони виникли в Києві, Одесі, Полтаві, Житомирі, Кам'янці-Подільському та Вишнівці. Серед їхніх членів були такі відомі українські діячі, як Іван Котляревський, Василь Капніст, Василь Лукашевич, а також пізніші лідери декабристського руху Павло Пестель, Михайло Орлов і Михайло Бестужев-Рюмін. Однією з цілей, яку ставили перед собою організатори перших таємних товариств, було залучення місцевого дворянства до опозиційного всеросійського руху. Українські дворяни-масони не формулювали спеціально національних вимог; чи не єдиним винятком був Василь Лукашевич (член київської масонської ложі «З'єднаних слов'ян»), який виступав за від'єднання українських земель від Росії і прилучення її до Польщі. Цілком інше національно-політичне спрямування мали ложі, які діяли на Правобережжі. Їхніми членами були польські шляхтичі, які не були пов'язані з російським масонським рухом. Своєю головною політичною метою ці ложі вважали відновлення Речі Посполитої в межах 1772 р.

Для масонів характерним було заперечення насильства як засобу суспільних перетворень і принцип морального самовдосконалення особи, як єдиного правильного шляху до утвердження ідеалів свободи, рівності й братерства. Своєю остаточною метою масони декларували об'єднання всіх народів світу в «розумне суспільство, кожний член якого робить свій внесок, щоб воно було корисним і приємним для всіх». Поміркований демократизм ідеалів масонського руху радикалізувався потребами визвольної боротьби та усунення національного гноблення. Передумовою успіху масони вважали поєднання із визвольними рухами інших слов'янських народів як Російської, так і Австрійської імперій. Найвиразніше українська національно-політична спрямованість проглядалася у діяльності полтавської масонської ложі «Любов до істини», яку в 1818 р. заснували місцеві урядовці і поміщики, зокрема, такі українські діячі, як Іван Котляревський, Семен Кочубей, Григорій Тарновський, Сергій Петровський, Григорій Богаєвський. Вона налічувала 23 особи, а очолював її Михайло Новиков – керівник губернської канцелярії й небіж відомого російського масона-просвітителя Миколи Новікова. Найбільший інтерес члени цієї ложі виявляли до історичного минулого українських земель, хоча чіткої програми щодо влаштування її майбутнього не виробили. Вони турбувалися переважно про піднесення політичної свідомості українського дворянства. Однак у 1819 р. діяльність полтавської ложі була заборонена особистим розпорядженням царя Олександра I. У 1822 р. він же видав указ про повну заборону діяльності масонських організацій на всій території Російської імперії. На цей момент чимало учасників масонського руху дійшли висновку про необхідність глибшої конспірації й конкретизації свого ставлення щодо українського питання.

Разом із національно свідомими учасниками закритої полтавської ложі один із її найактивніших діячів, В. Лукашевич організував 1821 р. таємне Малоросійське товариство. На відміну від масонських лож, це вже була громадсько-політична організація. Її керівники ставили собі за мету провадити просвітницьку діяльність серед народу, підносити його

освітньо-культурний та політичний рівень, згуртовувати прихильників ідей ліквідації кріпацтва й обмеження влади царського самодержавства. Стосовно українського національного питання висувалося програмне завдання будь-яким способом домогтися державної незалежності українського народу (допускалося під протекторатом відновленої Польської держави). Для піднесення української національної самосвідомості пропагувалося козацьке минуле, державницькі традиції тощо. Через репресивно-каральні заходи владних установ Малоросійське товариство не зуміло розгорнути практичну діяльність й втілювати у життя свої програмні положення.

Із масонського руху виплила діяльність різних таємних дворянських організацій, які склалися переважно з кадрових офіцерів. Цей новий революційний рух в історичній літературі згодом став іменуватися «декабристським»[1]. Декабристський рух в Україні мав певні специфічні риси, які відрізняли його від руху в Росії. Найвиразніше це проявлялось у діяльності Товариства об'єднаних слов'ян, в його панславістських ідеях. Програма товариства ставила за мету не лише знищення самодержавства і кріпацтва, а й утворення федерації слов'янських демократичних республік. Висунута ними ідея федеративної слов'янської держави знайшла своє продовження у політичних програмах наступних діячів національно-визвольного руху, зокрема в Кирило - Мефодіївському братстві[2].

Воно об'єднало прогресивну українську еліту. Серед засновників братства виділялися М. Костомаров, М. Гулак, П. Куліш, П. Маркевич, В. Білозерський. Пізніше до товариства приєднався Тарас Шевченко.

Головними ідеями кирило-мефодіївців стали безнаціональний політичний радикалізм і безполітичний етнографічний слов'янський націоналізм. Метою братчиків було визволення слов'янських народів і об'єднання їх у федеративній державі на принципах демократизму і республіканства. Обов'язковими завданнями братчики вважали ліквідацію кріпосництва, самодержавства, а також – освіту народу і мирну проповідь християнських ідеалів. Програма кирило-мефодіївців передбачала досягнення Україною державної незалежності з демократичним ладом на зразок США або Французької Республіки. Але спочатку всі слов'янські народи повинні були об'єднатися в союз (федерацію), який базувався б на принципах рівності всіх республік, що входять до його складу. Кожна з них користується правом суверенітету і самоуправління, має всенародно обрані органи законодавчої (сейм) та виконавчої (президент) влади.

Головним положенням ідеології кирило-мефодіївців був панславізм – культурна і політична течія, в основі якої лежать уявлення про етнічну і мовну спорідненість слов'ян, необхідність їх об'єднання в політичну спільноту. Серед керівників товариства не було єдності в поглядах на засоби здійснення програми, що спричинило розкол (не організаційний, а ідейний) на два крила. Помірковано-ліберальна течія виступала за здійснення реформ. Радикальні демократи висловлювалися за революційні методи боротьби, народне повстання, установа республіки, знищення царської родини і т.п.[3]

Кирило-Мефодіївському товариству вдалося проіснувати трохи більше року. Через донос студента О. Петрова, поданий 3 березня 1847 р. попечителю Київського навчального округу проти «братчиків» були вжиті репресивні заходи. Одразу було видано розпорядження про арешт членів таємної організації і доставку їх у Санкт-Петербург для допитів.

В другій частині заданої теми, говориться про вплив основних тенденції Української суспільно-політичної думки ХІХст. на погляди Михайла Драгоманова, що ж до цього то, діяльність М.П. Драгоманова припадає на 60–90-ті роки ХІХ ст. М.П. Драгоманов був не тільки свідком, а й активним діячем соціальних процесів в Україні другої половини ХІХ. Саме йому судилося відіграти в соціальному і духовному розвитку українського народу чи не найпомітнішу роль у той період, коли титанічна революційна діяльність одного генія України – Тараса Шевченка – вже закінчилась, а другого – Івана Франка – ще тільки-но розпочалась. Беззаперечним є факт, що в історії передової суспільно-політичної думки в Україні після смерті Т.Г. Шевченка і до появи наприкінці 70-х років програмних статей І. Франка з питань соціології, історії і літературної критики провідне місце належить по праву Михайлу Драгоманову. Ще із

студентських років М. Драгоманов знаходився у вирі суспільно-політичних подій. Він сміливо виступив на захист прогресивних педагогічних реформ попечителя київського учбового округу М. Пирогова з осудом урядових санкцій проти вченого. Ще чіткіше визначились політичні настрої М. Драгоманова, їхня національна й політична зорієнтованість під час перепоховання Т. Шевченка, коли він заявив над труною Кобзаря: кожен, хто стає на службу уярмленому народу, свідомо надіває терновий вінець. Це стало своєрідним девізом та осмисленим життєвим вибором і самого М. Драгоманова. Політичний радикалізм і національно-українська заангажованість посилювались у ході його практичної роботи та наростання урядових репресій проти найневинніших форм прояву національної свідомості. М. Драгоманов особливо рішуче виступав проти системи терору, що звужувала політичну боротьбу з особами, а не з певним існуючим ладом, і, пророкував він, легко може перерости в державний тероризм. Як політичний лідер, він мав і багато ворогів, і багато прихильників. Володів різким словом і нещадно ставився до непродуманих і неоправданих дій. Не підлягає сумніву, що він мав критичний і творчий розум, поєднаний з відвагою мислителя і політичного діяча, відвагою, яка дозволяла йому торувати власні шляхи [4].

Можна сказати, що поступовий розпад і гостра криза феодально-кріпосницьких відносин в Україні та в усій Росії зумовили значне піднесення суспільно-політичної думки, лейтмотивом, якої було звільнення українського народу від гніту. Як ми бачимо з досвіду Кирило-Мефодіївського товариства, хтось був більш ліберальним у поглядах, інші були прихильниками радикальних засобів, так чи інакше, ми знаємо історію, і знаємо, що за ХІХ століттям прийде ХХ-те, і Україна опиниться в «пазурах» Радянського Союзу. Та, щоб не було суспільна думка, мала тоді, і має зараз колосальне значення. Вона об'єднує народ, ворог може захопити територію, та не може захопити серця.

Досліджуючи погляди Михайла Драгоманова, можна виявити що центральне місце в них посідає ідея поступу: вищого ступеня соціальної справедливості та духовної культури. Обґрунтування її вчений вважав найважливішим досягненням європейської науки.

Література:

1. Суспільно-політичний рух у Наддніпрянщині в першій половині і середині ХІХ ст. [Електронний ресурс] // Історія України наприкінці ХVІІІ - на початку ХХ ст. Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua> - Назва з екрану.
2. М. В. Нечкіна. Декабристи. М., «Наука», 1982, с. 100–101
3. Історія України/ Компаративні нариси./ О.А. Білоусько, А.М. Киридон, П.В. Киридон, П.А. Кравченко. – К.: АСМІ, 2002.
4. Н.М. Мислович, ст. викладач кафедри української мови, літератури та культури [Електронний ресурс] Михайло Петрович – учений, політик, публіцист. До 170-річчя від дня народження. Режим доступу: <http://kpi.ua>
5. А. Круглашов Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова/Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича–Чернівці -"Прут", 2000.

Яріш К.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРУВАННЯ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Питання належного функціонування судової системи слід розглядати не лише з позиції її правової регламентації організації й функціонування, а й через аналіз управлінських процесів, що протікають у ній, і мають не менше значення [1, с. 117].

Однак для розуміння зазначених процесів необхідно визначитися з ключовим поняттями, які застосовуються при здійсненні адміністрування у судовій системі нашої країни.

Питання, присвячені теоретичним та практичним проблемам здійснення адміністративних повноважень всудовій системі України, досліджувались у наукових працях таких вчених, як В. Д. Бринцев, Л. М. Москвич, С. Ю. Обрусна, Д. М. Притика, А. А. Стрижак, О. В. Федькович, С. Г. Штогун та інших науковців і практиків. Разом з тим проблеми адміністрування в судовій системі не були досліджені повною мірою[5, с. 174].

При цьому позиції авторів щодо визначення понять, які застосовуються усфері адміністрування усудовій системі, вбагатьох випадках є протилежними та застосовуються неоднаково. Це стосується як самої діяльності осіб, що займають адміністративні посади в судовій системі, так і формування понятійно-категоріального апарату вцій сфері. Тому метою даної публікації євивчення іузагальнення існуючих понять та визначень у сфері адміністрування всудовій системі, дослідження їх природи та надання авторського погляду стосовно цієї проблематики.

Міжнародний досвід свідчить, що найбільш ефективним засобом захисту прав людини є суд, який діє на засадах незалежності, безпристрасності і неупередженості. Особливо принципове значення для реалізації прав громадянина на судовий захист мають умови, в яких здійснюється правосуддя, наявність перепон для впливу на судову діяльність, зокрема і з боку представників органів державної влади. Питання адміністрування в судовій системі, причетність до управлінських рішень органів державної влади особливо актуальне в період підготовки законодавчих актів, які мають ціль суттєво прискорити судову реформу, забезпечити відправлення судами правосуддя на засадах, які визначені в статтях Конституції України. Полеміка щодо адміністративних повноважень по забезпеченню судової діяльності іде як мінімум по трьох основних напрямках.

Перша пропозиція зводиться до повернення цієї функції органам юстиції. Україна має свій власний досвід, коли органи юстиції мали відповідні структури, які займалися кадрами судів, розподіляли бюджетні кошти для судів, визначали штатний розклад працівників, суддів для кожного суду, виконували інші управлінські функції, включаючи і контроль за окремими ділянками роботи суддів. Практика показала можливість їх використання в якості важелів впливу на здійснення судами правосуддя[4, с. 18].

Головне ж є те, що така функція структур органів державної влади не може не викликати при певних обставинах сумніву у громадян щодо об'єктивності і неупередженості судів, особливо, коли є судовий спір між громадянином і органом влади. Останнім часом недоцільність виконання цієї функції органами юстиції проявляється особливо тоді, коли стороною по справі є самі органи юстиції (наприклад – при відмові в реєстрації політичної партії, при скасуванні судом нормативного акту, виданого Міністерством юстиції або ж зареєстрованого в органах юстиції і т. ін.). Нерідко представник Міністерства юстиції представляє інтереси Президента чи Уряду України. Повернення функцій забезпечення судової діяльності органам юстиції може суттєво вплинути на незалежність правосуддя, і буде суперечити інтересам громадян, їх право на об'єктивне і неупереджене правосуддя. Нерідко озвучується і пропозиція підключити до управлінської діяльності в судовій системі суди вищого рівня, або включити відповідну структуру до складу Верховного Суду України.

Ми також маємо вельми негативний досвід з цього питання: в 70-х роках минулого століття після ліквідації в 1962 році органів юстиції в СРСР забезпечення судової діяльності судів нижчого рівня здійснював Верховний Суд УСРСР через обласні суди. Згодом практика показала очевидну шкоду правосуддю, суттєве порушення принципів законності і об'єктивності при його здійсненні. Суди вищого рівня, з одного боку, зобов'язані були виправляти судові помилки судів нижчого рівня, а з іншого – несли відповідальність за якість роботи судів при здійсненні правосуддя[3, с. 18].

Верховний Суд України – це найвищий судовий орган в системі судів загальної юрисдикції. Саме судовий, і тому його основна функція є забезпечення однакового застосування законодавства усіма судами загальної юрисдикції. Статус Державної судової адміністрації України. Є різні підходи в оцінці статусу Державної судової адміністрації, яка створена Указом Президента України від 29.08.2002 року на виконання ст.125 Закону України

“Про судоустрій України” для організаційного забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, інших органів та установ судової системи (крім Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів) [6, с. 20].

Шестирічна практика цього відомства щодо виконання своїх функцій під контролем органів суддівського самоврядування в цілому оцінюється позитивно. Разом з тим слушною є пропозиція замінити її статус, виключити судову адміністрацію із структури органів виконавчої влади, підпорядкувавши її виключно органам суддівського самоврядування. Прихильники чинного статусу Державної судової адміністрації посилаються на конституційні положення щодо поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову.

Оскільки судова адміністрація не є судовою владою, то її місце лише в структурі органів виконавчої влади. Дійсно, працівники Державної судової адміністрації не наділені будь-якими повноваженнями щодо правосуддя, їх функції аналогічні функціям секретаріату та іним підрозділам Верховної Ради України, які забезпечують діяльність законодавчого органу, але не відносяться до структури органів виконавчої влади. Аналогічна ситуація з секретаріатом Верховного Суду України та Конституційного Суду України.

Здається, було б правильним визначити особливий статус Державної судової адміністрації, яка підпорядковується органам суддівського самоврядування і має одну функцію – забезпечення судової діяльності місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції. Слід розширити повноваження Голови Державної судової адміністрації, передбачивши його участь у засіданнях Уряду при розгляді питань, які стосуються забезпечення судової діяльності, а також його право участі в роботі Верховної Ради України для обґрунтування розміру коштів на утримання судів при розгляді проекту Закону України “Про Державний бюджет України”. Є різні пропозиції щодо призначення на посаду Голови Державної судової адміністрації [2, с. 154].

За чинним законодавством це робить Президент України за поданням Прем’єр-міністра України за згодою Ради суддів України. Послідовно було б передати таке право призначати на посаду Голови Державної судової адміністрації та звільняти його з посади вищим органом суддівського самоврядування (З’їзд суддів України, Рада суддів України). Зокрема, З’їзд суддів України наділяє не менш важливими повноваженнями суддів Конституційного Суду України та членів Вищої Ради юстиції. Призначення суддів на адміністративні посади у судах [4, с. 20].

Особливо гострі дискусії тривають при визначенні порядку призначення суддів на адміністративні посади у судах. Є пропозиції передати такі повноваження Президенту України. Але є рішення Конституційного суду України, в якому прямо зазначено, що такі повноваження для Президента в Конституції не передбачені. Взагалі це робити і недоцільно, якщо брати до уваги повноваження, наприклад, голови місцевого суду. Носієм судової влади є суддя, який від імені держави має право виносити рішення, яке обов’язкове для всіх посадових осіб державної влади і громадян, яких воно стосується. Голова суду, крім здійснення правосуддя, має додаткове навантаження по забезпеченню роботи суду, контролю за роботою працівників апарату та інші суто управлінські обов’язки і за це він має відповідну прибавку до заробітної плати. Хто із суддів того чи іншого суду має виконувати додаткові обов’язки – це справа самих суддів і приклад цьому дала Конституція України, передбачивши обрання Голови Верховного Суду України і Голови Конституційного Суду України суддями цих судів виключно на пленарних засіданнях [1, с. 167].

Можливо було б передбачити такий порядок обрання голів судів, їх заступників і в судах нижчого рівня. Перепоною такому порядку є те, що більше 300 судів мають у своєму складі 3-4 судді і обрання ними голови суду може стати проблематичним і ускладнить організацію роботи суду, негативно вплине на процес здійснення правосуддя. Тому здається доцільно законодавчо закріпити це право за органами суддівського самоврядування. Управлінські дії у судовій системі мають свої особливості, які витікають із статусу суддів і особливого характеру діяльності суду. Претендент на суддівську посаду проходить різні стадії перевірки його придатності для роботи в сфері правосуддя: кваліфікаційна комісія, Вища рада юстиції, Секретаріат Президента, комітет з питань правосуддя Верховної Ради України, обговорення кандидатів на безстрокове обрання суддею на пленарному засіданні законодавчого органу.

Існуючий механізм підбору суддівських кадрів не є ще достатньо прозорим і є можливість його вдосконалити. Є потреба суттєво змінити систему контролю і відповідальності за виконання суддями вимог законодавства при здійсненні правосуддя і присяги суддів. Пропозиції щодо створення Дисциплінарної комісії суддів України та введення служби судових інспекторів для перевірки скарг на незаконні дії (бездіяльність) суддів є доцільним, їх реалізація створить більш дієвий механізм впливу на якість правосуддя, забезпечення конституційних прав громадян на судовий захист порушених їх прав і свобод.

Література:

1. Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз : монографія / Л. М. Москвич. – Х. : ФІНН, 2011. – 384 с.
2. Васіна А. Ю. Державне управління : підручник / А. Ю. Васіна, А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський. – К. : Знання, 2009. – 582 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 1996. – 398 с.
5. Притика Д. М. Правові засади організації і діяльності господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення / Д. М. Притика. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 328 с.
6. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом. (Опыт системного исследования) / В. Г. Афанасьев. – 2-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1973. – 390 с.

Парфіненко І.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО СТРУКТУРА В КОНТЕКСТІ ЕТНОГРАФІЧНОЇ ТРАДИЦІ Й НОВЕЛ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

«Кожен народ має ту владу, на яку заслуговує», так сказав автор – граф Жозе де Местр у 1811 році про уряд Російської імперії. Можна стверджувати, що органи місцевого самоврядування як ніякі інші в системі держави повинні слугувати інтересам пересічного мешканця, жителя, українця. Адже місцеве самоврядування в демократичному суспільстві відіграє особливу роль. Історичний досвід та практика державотворення переважної більшості країн світу це підтверджує. Організовані за принципом місцевого самоврядування територіальні громади є сьогодні первинною та найбільш стійкою формою соціально-політичної організації суспільства.

У статті простежимо особливості структури та функцій місцевого самоврядування в контексті етнографічної традиції й новел українського законодавства. Цю проблему порушують у своїх наукових працях сучасні науковці. Дослідник О.Бабич аналізує можливі шляхи вдосконалення національного законодавства щодо забезпечення децентралізації виконавчої влади в Україні на сучасному етапі [1]. М. Баймуратов вивчає альтернативні напрямки розширення повноважень органів місцевого самоврядування, а І.Волохова з'ясовує сутність принципів місцевого оподаткування та їхню реалізацію в практичній діяльності [2-3]. Науковий доробок С.Байрак стосується теоретичного підґрунтя діяльності місцевого самоврядування як інституту демократичної правової держави [4]. Полтавський науковець П.Ворона розглядає структуру й еволюцію органів місцевого самоврядування в контексті державного будівництва, а професор М.Гриньова вивчає особливості функціонування органів місцевого самоврядування м. Полтави в контексті розширення соціального проекту «Зелений туризм для всіх» [5-6]. Нормативно-правову базу нашої розвідки стали чинні закони України: «Про місцеве

самоврядування в Україні», «Про місцеві вибори», «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [7-9].

Самоврядування в широкому розумінні є інститутом державного права, але найбільш часто цей термін використовують у значенні «місцеве самоврядування». Слід зазначити, що сучасні науковці сперечаються з приводу визначення єдиного поняття «місцевого самоврядування». Незважаючи на суперечності, вкажемо, що місцеве самоврядування є здійснення місцевими жителями або їх обранцями тих обов'язків і повноважень які надані їм законодавчою владою, або належать за звичаєм. Згідно Конституції України, місцеве самоврядування – це право і реальна спроможність органів місцевого самоуправління регламентувати значну частину державних справ і керувати нею, діючи у рамках закону, під свою відповідальність в інтересах населення, крім того, це інститут, який керується виборчим органом, наділеним власними повноваженнями на певній території.

Місцеве самоврядування в Україні має давні традиції. Так, іще за часів Київської Русі набуло розвитку громадівське самоврядування, в основу якого було покладено виробничу й територіальну ознаки – громади, які формувалися за виробничою (громади купців, ремісників тощо) або територіальною ознаками (сільська, міська та регіональна громади). Упродовж історичного розвитку громада набувала різного соціального і правового змісту. Спершу литовський уряд мало втручався у внутрішні порядки громад, не ліквідував їхніх старих правових звичаїв та традицій, і це дало підстави Михайлу Грушевському зазначити, що у східних землях Великого князівства Литовського можна було бачити «в досить чисто захованій формі» старі вільні громади.

Ознаки сільської громади виявлялися, насамперед, у наявності визначеної території, виборного голови й інших членів громадського правління («уряду»), суду, спільного нерухомого майна, певних доходів і витрат. Очолював громаду староста («старець»). Як твердять джерела, на цю посаду намагалися вибрати «человека доброго, а годного, кого волость похочет й который бы за людьми стоял» [4, с. 75]. Це свідчить про певну демократичність, дає уявлення про критерії, якими користувалися у виборі кандидатури. Звичайно, в ході історії в цьому, як і в інших аспектах діяльності громади, ситуація змінювалася. В актах XVI ст. наявні факти, коли старшину громади призначав або затверджував власник села.

З початку оформлення такі органи володіли не лише адміністративними, але й соціально-економічними, організаційними функціями та мали вплив на приватне життя родини (наприклад, на Наддніпрянській Україні в XIX столітті вибір хрещених батьків повинен бути погоджений з сільським головою).

Функції сільських старшин були досить багатограними, до головних належали: збір данини та розподіл податків між дворами, розслідування злочину – «ведення сліду». Наділений певними постійними адміністративними, судово-поліційними функціями, він розділяв владу й управління з громадою. З-поміж інших виборних осіб у громаді певний обсяг справ виконували збирачі податків (так звані бирчії), присяжні чи лавники вирішували спірні питання при заподіянні шкоди селянам. Найважливішою ознакою громади була саме наявність спільного володіння земельними угіддями. На жаль, питання громадського землекористування в Україні належить до мало досліджених.

Спільне володіння землями витворило окремий тип громади – земельну общину. До неї здебільшого належали мешканці одного села, але існували й такі села, в яких було кілька земельних общин. Користуючись спільними землями, громада отримувала певні прибутки, якими розпоряджалася за згодою своїх членів [].

Звісно, переважною більшістю норм, які регулювали відносини, є норми звичаєвого права. Більше того, відповідальність за порушення таких норм не передбачала принципу таліону, а, скоріш, мала на меті відновлення порушеного права чи виконання невиконаного чи неналежно виконаного обов'язку.

Відмітимо, що духовну культуру й побут суспільства періоду середньовіччя значною мірою визначав принцип корпоративності – належності індивіда до певного стану, верстви. Представники різних соціальних груп – дворяни, купці, духовенство, чиновники, ремісники,

селяни, робітники мали характерні особливості життя, свої традиції, звичаї, свята і розваги, свій кодекс поведінки – писаний або неписаний. Суттєво відрізнявся громадський побут міста і села в середньовіччя, й у період нового часу. Диференціація культури посилювалася за рахунок національних, конфесійних, професійних відмінностей.

До початку ХХ століття селянство складало основну масу населення України. Тому природно, що саме селянство було головним носієм історичної та фольклорної пам'яті народу. У житті дореволюційного села паралельно з офіційним (юридичним) правом зберігала силу ціла система народних правових звичаїв, які протягом століть передавалися від покоління до покоління. Існували два типи громадського землеволодіння: общинно-подушний і общинно-подвірний. За першим з них одиницею розподілу землі була душа, за другим – двір [3, с. 83]. Орім земельних угідь, у користуванні громади перебували спільні ліси, водоймища, пасовища. За її участю громади розв'язувалися суперечки при поділі майна родини, призначалась опіка над господарствами непрацездатних осіб та малолітніх сиріт, вирішувались питання про будівництво громадських споруд (церкви, школи, млина, лікарні тощо).

Розвитку місцевого самоврядування сприяла діяльність Центральної Ради. Вже в її Другому Універсалі (20 листопада 1917 року) було заявлено про необхідність «вжити всіх заходів щодо закріплення й поширення прав місцевого самоврядування, що являються органами найвищої адміністративної влади на місцях». За Конституцією Української народної республіки (УНР) від 29 квітня 1918 року, конституційний лад України мав базуватися на засадах принципу децентралізації: землям, волостям і громадам надавалися права широкого самоврядування. Стаття 26 Конституції закріплювала принцип організаційної самостійності місцевого самоврядування. Проте цим конституційним положенням не судилося бути зреалізованими. Російські більшовики ставилися до місцевого самоврядування негативно. Але під тиском есерів Рада Народних Комісарів 29 грудня 1917 року прийняла декрет «Про створення Комісаріату з місцевого самоврядування», завданням якого була координація діяльності міських і сільських земних установ. Проте вже 18 березня 1918 року Раднарком ліквідував згаданий комісаріат; того ж року були розпущені земства, а їх майно націоналізоване державою [2, с. 15].

Радянська влада розбудовувалася на основі принципу демократичного централізму, який суперечив засадам реального місцевого самоврядування. Адже згаданий принцип не передбачав чіткого розподілу повноважень між органами державної влади та місцевим самоврядуванням. У радянський час реальне місцеве самоврядування було відсутнім: згідно із статтею 78 Конституції Української РСР 1978 року всі Ради, починаючи від Верховної Ради і закінчуючи сільськими, складали єдину систему представників органів державної влади.

Новітня історія місцевого самоврядування в Україні почалася після прийняття 7 грудня 1990 року Закону «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування», 26 березня 1992 р. нової редакції Закону (в новій редакції він мав назву Закон України «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування»). Місцеве та регіональне самоврядування розглядалось як територіальна самоорганізація громадян для самостійного вирішення безпосередньо або через органи, яких вони обирають, усіх питань місцевого життя в межах Конституції України, законів України та власної фінансово-економічної бази, а регіональне самоврядування як територіальна самоорганізація громадян для вирішення безпосередньо або через органи, яких вони утворюють, питань місцевого життя в межах Конституції України та законів України. При цьому територіальною основою місцевого самоврядування визначалися сільська рада, селище, місто, а регіонального самоврядування – район, область.

З прийняттям Конституції України 1996 р. місцеве самоврядування отримало конституційний статус, стало однією із засад конституційного ладу України. Сучасний етап становлення місцевого самоврядування відзначений процесами децентралізації й декомунізації, розширенням нормативно-правової бази його діяльності.

Отже, незважаючи на різні альтернативні визначення терміну «місцеве самоврядування», його суть зводилася до права територіальної громади самостійно вирішувати питання власної

життєдіяльності. То ж визначальними характеристиками органів місцевого самоврядування в історичній ретроспективі стали:

- ✓ широкі повноваження організаційного, адміністративного, соціально-економічного (виробничого) характеру;
- ✓ чітка організаційна структура та система підпорядкування;
- ✓ колегіальне обговорення та звітність;
- ✓ публічне вирішення питань життя громади та колективне вирішення пріоритетних для фінансування об'єктів;
- ✓ утримання влади, як правило, завдяки власному авторитету й хорошій репутації в сільській громаді.

Зрештою, це й лягло в основу принципів функціонування органів місцевого самоврядування на сучасному етапі.

Література:

1. Бабич О. М. Вдосконалення законодавства щодо забезпечення децентралізації виконавчої влади в Україні [Текст] // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 56. Юридичні і політичні науки. – С. 202-208.
2. Баймуратов М. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні [Текст] // Віче : громад.-політ. і теоретичне видання / Верховна Рада України. – 2015. – № 12. – С. 14-17.
3. Байрак С. О. Місцеве самоврядування як інститут демократичної держави [Текст] // Науковий вісник Волинського національного університету імені Л.Українки. Серія : Міжнародні відносини. – 2010. – № 26. – С. 83-87.
4. Волохова І. С. Місцеве оподаткування: реалізація загальних принципів [Текст] // Економіка України. – 2014. – № 12. – С. 74-86.
5. Ворона П.В. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні [Текст] : підруч. дя студ. вищих навч. закл. – 2-ге вид., перероб. й доп. – Полтава : Вид. Шевченко Р. В., 2010. – 100 с.
6. Гриньова М. В. Просвітницька взаємодія з органами місцевого самоврядування і населенням міста Полтави щодо впровадження соціального проекту "Зелений туризм для всіх" [Текст] // Становлення і розвиток особистості в умовах освітнього простору: теорія і практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 14-15 трав. 2015 р.) / Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Полтав. обл. ін-т післядипломної пед.освіти імені М. В. Остроградського [та ін.]. – Полтава, 2015. – С. 15-19.
7. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року в редакції 16 серпня 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
8. Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
9. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» України від 05 лютого 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

Стрілець М. В.

(наук. кер. – доц. Козаченко А. І.)

студентка I курсу

*Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ЗА КОНСТИТУЦІЄЮ УСРР 1919 Р.

Повноцінний аналіз організації та функціонування органів державної влади сучасної України є можливим лише з урахуванням особливостей, що мали місце у вітчизняній історії в різні її періоди. Зокрема, варто згадати етап радянського державного будівництва, оскільки правові основи конституціоналізму, сформовані в цей час, частково були запозичені незалежною Україною.

Перша українська радянська конституція була прийнята Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом (далі – ВУЦВК) 14 березня 1919 р. в редакції, затвердженій Всеукраїнським з'їздом рад. Організація центральної влади визначалася розділом другим. Оскільки радянська влада в Україні в той час перебувала на етапі становлення, то питання організації органів державної влади розкрито в найбільш загальних рисах. Особливо чітко це прослідковується при розгляді правового статусу Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (далі – ВУЦВК).

Ст. 7 Конституції УСРР 1919 р. визначала ВУЦВК як центральний орган влади, поряд із Всеукраїнським з'їздом рад, перед яким він був відповідальний, та Радою народних комісарів. За ст. 10 ВУЦВК визнавався найвищим органом влади в УСРР в період між з'їздами рад[1, с. 276].

ВУЦВК згідно зі ст. 12 обирався Всеукраїнським з'їздом рад у визначеній ним кількості на строк до наступного з'їзду[1, с. 277]. Отже, конкретний термін повноважень, як і термін діяльності ВУЦВК Конституцією не встановлювався, що було суттєвою конституційною прогалиною.

Оскільки концепція радянського державного будівництва заперечувала принцип розподілу влади, центральні органи влади розглядалися як органічний елемент, зі своєю внутрішньою ієрархією та досить нечітким розподілом компетенції. Загалом повноваження центральних органів влади умовно можна розподілити на такі групи: а) ті, що належали виключно центральним органам; б) ті, що належали лише З'їзду рад; в) ті, компетентним в яких були виключно ВУЦВК. Загалом, згідно ст. 6 повноваження цього органу можна виокремити таким чином: а) загальне керівництво внутрішньою політикою; б) цивільне, кримінальне та процесуальне законодавство; в) завідування грошовою системою і організацією фінансового господарства республіки[1, с. 275 – 276].

Крім того, до виключної компетенції ВУЦВК належало призначення та припинення повноважень членів РНК, розподіл державних доходів між центральними та місцевими органами влади, а також встановлення строку повноважень та інших аспектів діяльності місцевих органів влади. Питання встановлення і зміни кордонів республіки, представництва на міжнародній арені, встановлення основ організації збройних сил та встановлення основ соціалістичного будівництва у сфері народного господарства вирішувалися спільно З'їздом рад та ВУЦВК[1, с. 276].

Таким чином, ВУЦВК відповідно до норм Конституції УСРР 1919 р. наділявся широким обсягом повноважень, чому фактично відповідав його статус найвищого органу влади в період між з'їздами рад. Однак відсутність чіткого функціонального розмежування органів влади, призводило до дублювання повноважень та неефективної їх реалізації.

Також ВУЦВК формував народні комісаріати безпосередньо із своїх членів. РНК, котра згідно зі ст. 12 була відповідальна перед ВУЦВК, могла реалізовувати свої повноваження лише в разі спеціального дозволу останнього [1, с. 277], що свідчить про існування РНК як структурного підрозділу ВУЦВК, підзвітного та підконтрольного йому.

Крім того, згідно зі ст. 8 ВУЦВК була уповноважена скликати З'їзд рад тоді, коли вважав за потрібне, але не рідше двох разів на рік. Також ВУЦВК надавалося право самостійно встановлювати порядок обрання до З'їзду рад[1, с. 276], що свідчить про правомочність ВУЦВК визначати загальні організаційні засади функціонування та формування інших органів влади.

Таким чином, в системі центральних органів влади прослідковується певна ієрархія, в якій формально найвище стоїть З'їзд рад. Хоча значна частина питань, котрі мали б врегульовуватися конституційним чином, зокрема строки та порядок обрання місцевих органів влади віднесені саме до законодавчої компетенції ВУЦВК, чим підкреслюється особливий статус цього органу.

Варто зауважити, що в Конституції УСРР 1919 р. не йде мова про будь-який вплив Комуністичної партії України на діяльність органів влади. Однак фактично влада належала КП(б)У, під контролем якої ВУЦВК формувалася та реалізовував свої повноваження. Тобто фактично ВУЦВК був відповідальний не перед З'їздом рад, що закріплювалося Конституцією УСРР 1919 р., а перед комуністичною партією. Крім того, на практиці ВУЦВК УСРР перебував у залежності від ВУЦВК РСФРР. Тобто це був маріонетковий орган, як і інші органи радянської влади в Україні, за допомогою якого більшовицька партія реалізовувала свою диктатуру під прикриттям диктатури пролетаріату.

Контроль з боку комуністичної партії полегшувався створенням Президії ВУЦВК, існування якої не передбачалося Конституцією УСРР 1919 р. За первісним задумом Президія ВУЦВК повинна була тільки готувати законопроекти [2, с. 215]. Але на практиці, вона видавала від свого імені законодавчі акти між сесіями ВУЦВК, здійснювала кооптацію членів ВУЦВК, почала видавати власні декрети, часто – без затвердження ВУЦВК [3, с. 194]. Фактично Президія узурпувала владу, перебравши на себе повноваження не лише самого ВУЦВК, а й інших центральних органів радянської влади.

Отже, згідно з Конституцією УСРР 1919 р. ВУЦВК – колегіальний, постійно діючий, обраний Всеукраїнським з'їздом рад орган. ВУЦВК належав статус найвищого органу влади в УСРР в період між З'їздами рад, котрими ВУЦВК й обирався. Цей орган наділявся широкими повноваженнями. Більше того, низка не врегульованих Конституцією УСРР 1919 р. питань була віднесена до законодавчої компетенції саме ВУЦВК. На практиці ж цей орган функціонував під контролем комуністичної партії, що посилювалося після створення Президії ВУЦВК, не передбаченої конституційним чином, яка фактично узурпувала владу.

Науковий керівник: Козаченко Анатолій Іванович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави та права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Література:

1. Конституция Украинской Социалистической Советской Республики, принята в окончательной редакции 14 марта 1919 года // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства. – 1919. – № 19. – С. 274-280.
2. Усаченко Л. М., Тимцуник В. І. Історія державного управління в Україні: навч. посіб. / Усаченко Л. М., Тимцуник В. І. – К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 292 с.
3. Єрмолаєв В. М. Історія вищих представницьких органів влади в Україні: Навч. посібник. – Х.: Право, 2007. – 280 с.

Аллахвердова В. О.

(наук. кер. — асист. Федоров І. О.)

*студентка III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

ГЕЛЬСІНСЬКИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ

9 листопада 1976 року група людей створила Українську Громадську групу Сприяння виконанню Гельсінських угод в Україні, з центром у Києві. Група очолювана відомим поетом та суспільним діячем Миколо Руденком складалася з десяти членів-основоположників. [1, с. 1] До них входили Бердник Олександр Павлович, Григоренко Петро Григорович, Кандиба Іван Олексійович, Лук'яненко Левко Григорович, Мешко Оксана Яківна, Матусевич Микола Іванович, Маринович Мирослав Франкович, Строката Ніна Антонівна і Тихий Олексій Іванович

[2, с. 11]. Серед них були люди середнього і молодого віку, люди, які мали професію або з нижчою освітою, а також були колишні члени Комуністичної партії і політв'язні.

З часом до складу членів Групи входило 37 осіб. За станом на березень 1983 року 22 члени перебували у в'язниці, 5 – на засланні, 1 – заповдіяв собі смерть, 3 – звільненні з ув'язнення і жили на території України і 6 перебували на Заході [2, с. 12].

Створення Української Громадської Групи в обставинах, що панували в Україні на той час було актом великої мужності. В перший день створення групи, в ночі на 10 листопада, був організований бандитський напад невідомими особами на помешкання Миколи Руденка. Хулігани закидали вікна камінням в результаті чого член групи Оксана Мешко була поранена каменем [1, с. 9-10].

Група ставила собі за мету: по-перше, стежити за здійсненням Гельсінських домовлень на території України. По-друге, сприяти ознайомленню широких кіл української громадськості з Декларацією прав людини. Згідно із Загальною Декларацією Прав людини: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безборонно дотримуватися своїх переконань, а також свободу шукати, отримувати й поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» [3]. Домогтися, щоб цей міжнародний правовий документ став основним у відносинах поміж Особою і Державою. По-третє, домагатися, щоб на всіх міжнародних нарадах, де мають обговорюватися підсумки виконання Гельсінських Угод, Україна як суверенна держава і член ООН була представлена окремою делегацією. Вона наголошувала не лише питання Прав українського громадянина, але його законні національні прагнення та бажання бачити Україну повністю незалежною державою. По-четверте, виходячи з переконань, що мир між народами не можна забезпечити без вільних контактів поміж людьми, а також вільного обміну інформацією та ідеями, активно сприяти виконанню гуманітарних статей Прикінцевого Акту Наради з питань безпеки і співпраці в Європі. По-п'яте, з метою вільного обміну інформацією та ідеями домагатися акредитування на Україні представників зарубіжної перси, створення незалежних прес-агентств тощо [1, с. 12].

Своїм головним завданням Група вважала повідомлення урядів країн-учасниць і світової громадськості з фактами порушення на території України Загальної Декларації Прав Людини та гуманітарних статей прийнятих Гельсінською Народою. З цією метою Група: приймала письмові скарги про порушення Прав Людини і робила усе необхідне, щоб ознайомити з ними уряди, які підписали Гельсінські Угоди; опрацьовувала зібрану інформацію про правовий стан на Україні; вивчала факти порушень Прав Людини стосовно українців, котрі проживали в інших республіках, щоб надати тим фактам широкого оприлюднення [1, с. 13].

Група у своїй діяльності керувалася не політичними, а лише гуманітарно-правовими мотивами [1, с. 3].

Створення Української Гельсінської Групи у Києві стало своєрідною політичною бомбою. Згодом створили свої національні гелсінські групи Литва, Вірменія і Грузія. І не заважаючи на те, що спротив у Варшаві, Празі і Москві здобував набагато більший розголос у Західному світі, як події на Україні, то для майбутнього українського народу створення цієї групи стало новою епохою .

З часом, майже після самого створення Групи на її діяльність почали наступати КДБ, але все одно не зважаючи на обшуки, допити, арешти та ін. її члени не припинили своєї діяльності. Вони були переконані, що їхня діяльність законна, правозахисна й гарантована Гельсінськими Угодами, Загальною Декларацією Прав Людини ООН, а також Конституцією УРСР і СРСР [1, с. 2-3].

Українська Гельсінська Група не обмежувалася лише обороною людських прав і захистом українських політв'язнів. Група від початку свого заснування боронила національні, релігійні й в першу чергу політичні права українського народу, тобто виконувала ті завдання, які відзначено в Заключному Акті Гельсінських Угод.

Література:

1. Український правозахисний рух. Документи й матеріали Київської Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінських Угод. Торонто-Балтімор, 1978. Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка. – 477 с.
2. Українська Гельсінська Група 1978-1982. Документи і матеріали. Торонто-Балтімор, 1983. Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка. – 998 с.
3. Декларація Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінських Угод.

Мінченко М. В.

(наук. кер. – канд. істор. наук Крижанівський В. М.)
*студентка І курсу факультету філології та історії
 Глухівського національного педагогічного університету
 імені О. Довженка*

АДВОКАТУРА МІСТА ЧЕРНІГОВА 1885 – 1915 РР.

Правозахисний рух в Чернігові до революції 1917 року був представлений адвокатурою (інститут присяжних повірених), яка з'явилася після судової реформи Олександром II 1864 року. Слід відмітити, що перші спроби заснування подібного інституту були зроблені за правління Петра I та Катерини II [23, с. 10 – 12].

Згідно дореволюційного законодавства адвокатами могли бути особи, які мали атестат університету та мали відповідну судову практику [22, с. 209]. Так, чернігівський присяжний повірений Кленусь М. А. 1895 – 1896 рр. закінчив університет зі званням кандидата права, Каминер Б. І. – дипломом першого ступеня [5, с. 377], Рабінович Я. – К. Б. – званням дійсного студента [1, с. 282]. Призначення присяжних повірених на місця відбувалося за вказівкою міністра юстиції. У роботі присяжних повірених була низка заборон. По-перше, вони не могли вести своїх родичів, по-друге, бути одночасно повіреним обох сторін і по-третє, оголошувати таємницю свого повіреного [22, с. 379, Ст. 383 – 406].

За нашими підрахунками у місті Чернігові упродовж 1885 – 1915 років адвокатською справою (присяжні повірені, помічники присяжних повірених та приватні повірені) займалося 68 осіб. Слід підкреслити, що чернігівські адвокати брали також активну участь у громадсько-політичному житті підросійської України. Так, присяжний повірений Шраг І. був засновником чернігівського товариства «Просвіта», у першій Державній Думі очолював Українську парламентську громаду тощо [21, с. 1095].

Соціальний склад адвокатської корпорації Чернігова 1885 – 1915 року був представлений дворянами, міщанами та купцями. Так, Вихман С. М. був сином купця, Обуховській О. М. належав до міщан, Сац О. М. – купцем 2 - ої гільдії, Вербицький – Антіохів М. М. 1903 р. отримав звання дворянина. Спадковими почесними громадянами були Базилевич О. П., Фистул Я. М., Селюк В. Ф., Пухтинській М. Д.

Упродовж 1886 – 1915 років якісно зростає кількість працівників чернігівської адвокатської корпорації. Так, на 1886 р. у Чернігові працювало 3 адвокати, через 10 років – 4 особи, на 1906 р. уже 9 осіб, а на 1913 р. – 19 осіб.

Окрім українців, росіян, поляків адвокатською діяльністю активно займалися євреї (16%). У пам'ятних книжках згадуються такі єврейські прізвища: Мачерет Х. А., Меєрович Л. І., Рабінович Я. – К. Б., Рябінович Я. Б., Вихман Л. М., Фрейдин В. А., Вихман С. М., Сац О. М., Фистул Я. М., Плисецький К. С., Рицлін І. М.

Пам'ятні книжки по Чернігівській губернії за 1886 – 1915 роки дозволяють побіжно окреслити хронологічні межі роботи чернігівських адвокатів:

Так, пропрацювали від 1 до 2-х років 10 осіб: Голембський Р. В., Карповський М. Є., Коціовський Л. Є., Ласкоронський М. А., Марченко Л. Ю., Михельсон М. О., Омелянській О. Л., Піотровський Г. І., Соколов О. П., Соколовський М. М. [2, с. 232; 14, с. 20; 15, с. 20; 18, с. 23; 19, с. 26].

Від 3 до 8 рр. 12 осіб: Бялковський О. Ф., Вихман Л. М., Зданович В. П., Імшенецький М. К., Карпенко – Логвинов В. М., Ковалевський М. П., Меньшиков О. Т., Савись М. З., Созановський П. Ф., Соколовський І. М., Тессен В. Г. [2, с. 232; 3, с. 180; 14, с. 20; 15, с. 20; 16, с. 22; 17, с. 22; 18, с. 23; 19, с. 26].

Від 9 до 15 рр. 4 особи: Іващенко В. С., Селюк В. Ф., Скугар – Скварський Д. М. з 1903 – 1915 рр.; Теренецький – Климович Ф. М. [10, с. 18; 11, с. 17 – 18; 12, с. 17 – 18; 13, с. 19; 14, с. 20; 15, с. 20 – 21; 16, с. 22; 17, с. 22; 18, с. 23; 19, с. 26].

Від 15 до 23 рр. 2 особи: Каминер Б. І., Кленусь М. А. [5, с. 377; 7, с. 14; 8, с. 15; 9, с. 17; 10, с. 18; 11, с. 17 – 18; 12, с. 17 – 18; 13, с. 19; 14, с. 20; 15, с. 20 – 21; 16, с. 22; 17, с. 22; 18, с. 23; 19, с. 26].

Більше 23 р. 3 особи: Огієвський Я. П., Шугаєвський А. С., Шраг І. Л. [1, с. 281; 2, с. 232; 3, с. 180; 4, с. 245; 5, с. 377; 6, с. 13; 7, с. 14; 8, с. 15; 9, с. 17; 10, с. 18; 11, с. 17 – 18; 12, с. 17 – 18; 13, с. 19; 14, с. 20; 15, с. 20 – 21; 16, с. 22; 17, с. 22; 18, с. 23; 19, с. 26].

У Чернігові упродовж 1886 – 1915 років на посаді помічника присяжного повіреного працювало 35 осіб. З цього числа 20 осіб пропрацювало від 1 до 3 рр.: Антоненко І. М., Біляєв В. А., Голіцин А. О., Дейкуль А. І., Єльцен М. Ф., Ковалевський Ю. Г., Ковалевський О. М., Крещановський П. Г., Мачерет Х. А., Меерович Л. І., Мокієвській – Зубок В. С., Рабінович Я. – К. Б., Рябінович Я. Б., Сац Л. О., Соколовський Г. М., Цветаєв М. П. [2, с. 233; 8, с. 15; 9, с. 18; 10, с. 19; 11, с. 18; 12, с. 18; 13, с. 20; 14, с. 20; 15, с. 21; 16, с. 23; 17, с. 22; 18, с. 24; 19, с. 27].

Від 4 до 6 рр. 10 осіб: Баршевський В. В., Пухтинський М. Д., Фрейдин В. А. [1, с. 282; 2, с. 233; 3, с. 181; 4, с. 245; 10, с. 19; 11, с. 18; 12, с. 18; 13, с. 20; 14, с. 20; 15, с. 21; 16, с. 23]. Від 7 до 10 рр. 5 осіб: Буштедт І. А., Павелко – Поволоцький С. І., Туринь О. І., Черлюнчакевич М. О. [10, с. 19; 11, с. 18; 12, с. 18; 13, с. 20; 14, с. 20; 15, с. 21; 16, с. 23].

На посаді приватного присяжного повіреного у Чернігові пропрацювало 13 осіб. З них 8 осіб від 1 до 5 рр. 8 осіб (Білявський Г. І., Вихман С. М., Малюга П. О., Міклашевський М. М., Пелихов В. І., Пригородський П. І., Сац О. М., Фистул Я. М.) [1, с. 282; 2, с. 233; 3, с. 181; 12, с. 18; 13, с. 20; 14, с. 20; 17, с. 22; 18, с. 24; 19, с. 27]. У свою чергу 5 осіб від 6 до 19 рр. (Базилевич О. П., Вербицький – Антіохів М. М., Плисецький К. С., Рицлін І. М., Сац О. М.) [1, с. 282; 2, с. 233; 3, с. 181; 4, с. 245; 5, с. 377; 6, с. 13; 7, с. 14; 8, с. 15; 9, с. 18; 10, с. 19; 11, с. 18; 12, с. 18; 13, с. 20; 14, с. 20; 15, с. 21; 16, с. 23; 17, с. 22; 18, с. 24; 19, с. 27].

Таким чином, адвокатура міста Чернігова утвердилася як інститут у результаті судової реформи 1864 р. Упродовж 1886 – 1915 років загальна кількість працівників адвокатської корпорації становила 68 осіб. За станомою приналежністю більшість адвокатів належали до дворян, міщан та купців. За етнічною приналежністю українці, росіяни, поляки та євреї.

Література:

1. Календарь Черниговской губернии на 1886 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1885. – 222 с.
2. Календарь Черниговской губернии на 1888 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1887. – 336 с.
3. Календарь Черниговской губернии на 1890 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1889. – 274 с.
4. Календарь Черниговской губернии на 1893 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1892. – 346 с.
5. Календарь Черниговской губернии на 1896 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1895. – 536 с.
6. Календарь Черниговской губернии на 1898 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1897. – 342 с.
7. Календарь Черниговской губернии на 1899 год / К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1899. – 311 с.
8. Календарь Черниговской губернии на 1901 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1900. – 320 с.

9. Календарь Черниговской губернии на 1902 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1901. – 230 с.
10. Календарь Черниговской губернии на 1904 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1903. – 287 с.
11. Календарь Черниговской губернии на 1905 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1904. – 338 с.
12. Календарь Черниговской губернии на 1906 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1906. – 281 с.
13. Календарь Черниговской губернии на 1907 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1907. – 297 с.
14. Календарь Черниговской губернии на 1908 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1908. – 320 с.
15. Календарь Черниговской губернии на 1909 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1909. – 331 с.
16. Календарь Черниговской губернии на 1911 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1910. – 376 с.
17. Календарь Черниговской губернии на 1912 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1911. – 385 с.
18. Календарь Черниговской губернии на 1913 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1912. – 407 с.
19. Календарь Черниговской губернии на 1915 год / Сост. К. В. Корвин – Пиотровский. – Чернигов, 1914. – 462 с.
20. Энциклопедический словарь / Под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского; Изд. Ф. А. Брокгауз [Лейпциг], И. А. Ефрон [Санкт-Петербург]. — СПб.: Семеновская Типо-Литография И. А. Ефрона, 1901. — Т. XXXII (63). – 480 с.
21. Підкова І. Довідник з історії України (А-Я) / І. Підкова, Р. Шуст. – Київ: Генеза, 2002. – 1135 с. – (2).
22. Учреждение судебных установлений 1864 г. // ПСЗРИ. – Собр. II, т. XXXIX, отд. II, № 41475
23. Черкасова Н. В. Формирование и развитие адвокатуры в России, (60 - 80 годы XIX в.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.01 "Теория и история государства и права" / Черкасова Надежда Васильевна – Москва, 1988. – 24 с.

Особливець С.С.

(наук. кер. – асист. Федоров І.О.)

*студентка III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

ДИСИДЕНТСЬКИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ В СРСР ТА ЙОГО ЕТАПИ

Дисидентами вважають тих, хто не погоджується з чинною владою в країні, та виражає супротив у різних формах, підриваючи авторитет владної верхівки. Саме поняття «дисидент» латинського походження, що означає «незгодний». Українські дисиденти намагалися боротися з обмеженням національних та культурних свобод, бюрократичним устроєм в державному апараті та русифікаційними процесами.

Проблему дисидентського руху, зокрема, досліджували: Б. Захаров та Ю. Зайцев.

Дисидентський рух в Україні поділявся на декілька напрямів їх діяльності: правозахисний, національно-культурний, релігійний та самостійницький. Найбільш активним був рух самостійників, саме тому його найбільше переслідували. Представники цього руху прагнули державної незалежності для України. Яскравими представниками цього напрямку були юрист за фахом Л. Лук'яненко, поет В. Стус, журналіст В. Чорновіл, мистецтвознавець В. Горинь, історик В. Мороз, вчителька О. Мешко, психолог М. Горинь.

Національно-культурний рух ставив на меті відродження українських традицій, звичаїв. Наголошення духовній та культурній самобутності українців та становлення історичної справедливості. В першу чергу це відбилося на українській літературі. Цей період подарував нам плеяду талановитих письменників та поетів, котрі ввійшли в українську історію під назвою «Шістедесятники». Саме вони працювали на цій ниві та залишили багато літературних перлин та пам'яток історії. Представниками руху шістедесятників були: Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Алла Горська, Іван Драч та багато інших. Вони боролися проти політики русифікації та відроджували українську культуру.

Одним з напрямлень в діяльності дисидентів був правозахисний рух. Який мав першочергову мету – це захист прав і свобод людини, які гарантувала радянська Конституція. Дисиденти не відстоювали права окремих груп людей, вони виступали на захист усіх громадян і не брали до уваги соціальне чи економічне становище. В першу чергу акцентували увагу на тому, що кожна людина має право сама обирати коло світоглядних інтересів та не боятися їх оприлюднити. Вони гарантували право людей на свободу слова, мирних зборів, друку, право на вільне листування, недоторканість особи. Найяскравішими представниками правозахисного руху були Л. Плющ, М. Маринович, С. Глузман, П. Григоренко.

До дисидентської правозахисної діяльності відносять:

- Розповсюдження забороненої періодики, буклетів, листівок, книг, брошур. В яких висвітлювалися факти, які суперечили конституційним правам громадян. Правозахисники займалися тим що, виявляли протиправні дії та фіксували їх. А вже потім з них складали хроніку подій. Та видавали у різних формах, наприклад брошури чи інформативного бюлетеня. Поширення даного виду літератури, було одним з головних завдань дисидентів, як борців за права і свободи.

- Також вони проводили правозахисні акції, публічні демонстрації. Але це було проводити складно, через жорсткий контроль та неприйняття суспільством. Тому подібні заходи відбувалися дуже рідко.

Правозахисний рух проходив в декілька етапів. Перший період це 1965-1972 роки, початок діяльності правозахисників, поштовхом до нього стала «хрущовська відлига». Цей період супроводжувався, неоднозначним ставленням суспільства до відкритих листів та ув'язненням його авторів. Яскравим прикладом, можна назвати, лист священників Миколи Ешлімана та Гліба Якуніна в 1965 році. Головною рисою періоду слала активізація вітчизняної інтелігенції та початок роботи над розробкою дисидентської літератури. Також почали надавати організовану допомогу політ'язням.

Другий період 1973-1975 роки, він характеризується кризою та водночас визнанням діяльності дисидентів за кордоном. Правозахисний рух в цей період зменшується, через ув'язнення активістів, та гоніння їх родин, постійні слідства та конфіскація майна. В цей час заарештовано У. Красина та П. Якіра. Але водночас засновано міжнародну організацію на підтримку даного руху.

Наступним етапом вважається Гельсінський, для нього характерним стало піднесення руху правозахисників. Почалась активна робота над обробкою інформації, в якій повідомлялось про порушення прав і свобод громадян. Та повідомлення про ці злочини країнам, котрі підписали Гельсінські угоди. В 1976 - 1981 роках було створено в Україні Гельсінську групу, що сприяло розвитку правозахисного руху.

Література:

1. Борисенко В.Й. Курс української історії : З найдавніших часів до ХХ століття : навч. посібник. / В.Й. Борисенко. — К. : Либідь, 1996. — 616с.
2. Довідник з історії України / За ред. І. Підкови і Р. Штуса. — К. : Генеза, 2002. — С. 211-212.
3. Кріль Н. Сузір'я яскравих зірок на тлі тотальної негоди / Н. Кріль // Дивослово. — 2005. — №5. — С.2-8.

4. Наєнко М. Історія українського літературознавства. [Текст] : підручник / М. К. Наєнко. – К. : Академія, 2001. — 360с.

5. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід // Сверстюк Є. Блудні сини України. – К. : Т-во «Знання» України, 1993. – С.23-33.

Пластун О. В.

(наук. кер. – асистент, Федоров І. О.)

*студент III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені О. П. Довженка*

ІСТОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ

Дослідження опозиційного руху в Україні 1950 – 1980 рр. має важливе значення, оскільки це яскравий приклад прагнення українського народу до державної незалежності та протесту проти існуючої державно-політичної системи. Опозиційні групи, які виступали на противагу існуючому політичному режиму, мали на меті реалізацію громадянських та національних прав, а місцями – навіть змінити політичний устрій у країні. Ці організації поділялись на правозахисні, націоналістичні та релігійні. Крім того, ці групи можна поділити також за формою боротьби на легальні організації та підпільні. Вони мали свої відмінності в залежності від часу свого існування та політичної ситуації в країні [3].

У період правління М. Хрущова розпочався новий етап протистояння українського населення тогочасній системі. «Відлига» була викликана не лише особистим бажанням М. Хрущова, чи простим збігом обставин. Нагальних змін вимагало саме життя. Західний світ вступав у еру тотальної модернізації, пов'язаної з науково-технічною революцією. «Змагання двох систем» вимагало нових темпів, нових імпульсів у розвитку радянського суспільства, прискорення економічного поступу, підвищення життєвого стандарту. В інтересах самозбереження тоталітарної системи було проведено реформування певних її компонентів і структур, майже повної самоізоляції та духовної скутості [6, с. 457]

Серед дослідників поширені різні погляди стосовно назв основних напрямків дисидентського руху в Україні. Проте найбільш поширенішою точкою зору є поділ дисидентського руху на п'ять напрямків: український національний та загальнодемократичний рух, релігійний рух, рух за свободу пересування й рух за соціальні та економічні права [5, с. 29-54]. Що ж стосується українського національного руху, то від самого початку в ньому було дві течії: політична та культурницька, які згодом зумовили появу єдиного дисидентського руху – правозахисного. Політична – виникла на засадах ОУН – УПА і була поширена переважно на території Західної України. Цьому рухові протягом всього часу свого існування, а це 1950 – 1970 рр., був притаманний підпільний характер методів боротьби. Національно-визвольний рух політичного спрямування пройшов еволюцію від політичного до дисидентського руху (хоча учасники цієї течії не вважали себе дисидентами).

Культурницька – це рух за національні та культурні права українського народу – був поширений на всій території України, і був характерним для Миколаївщини. Культурницький рух, або так званий рух «шістдесятників», пройшов еволюцію від творчого інакомислення до дисидентства.

На кінець 1970 рр. в українському опозиційному русі виникла тенденція до поєднання з національним, усіх інших рухів [5, с. 28-29].

Національні ідеї мали й інше продовження на території півдня України. Пропагандистську діяльність вважали основною в діяльності підпільної української націоналістичної групи з 13 осіб (В. Савченко, В. Ришковенко, Ю. Покрасенко та ін.) [4], що виникла в м. Мелітополі Запорізької області. Лише в 1960 – 1961 рр. вона сім разів розповсюджувала антирадянські листівки, виготовлені за допомогою саморобного кліше [1, с. 119].

Прояви національно-визвольного руху були й на Одещині. Опозиційному рухові на Одещині присвячена детальна праця Ю. Зайцева «Одеса – південна «столиця» опозиційного

руху 1960 – 1980 рр.». Ще наприкінці 1950 р. в Одесі виникла група націоналістів, яка надсилала вищим урядовим чиновникам статті із засудженням антинародної суті панівного режиму та «запроданського єства новітніх яничарів». Серед лідерів групи був Володимир Юрків, який у 1954–1955 рр. разом з Ігорем Кічаком випускав у воркутинських таборах «Бюлетень українського політв'язня». У 1960 р. членів одеської групи за арештували й 12 квітня 1961 р. засудили [5]. Кількох із них розстріляли, а Юрків відбував покарання в таборах разом із Левком Лук'яненком.

Створювалися підпільні українські націоналістичні організації і на території Кримського півострова. В. Баран зазначає, що в Кримській області було виявлено організацію «Вільна Таврія», яка у своєму складі нараховувала 8-9 осіб і виготовляла антирадянські листівки [2, с. 378].

Слід зазначити, що «Трудове населення» півдня України досить підозріло, і не без ворожості ставилося до діяльності дисидентів в регіоні загалом, а також, до проявів боротьби із націоналістичним підтекстом, про що свідчать зведення засідань парткомітетів, трудових колективів, профспілок, а також спогади сучасників тих подій.

Опозиційний рух в Україні середини 1950 – 1980 рр. отримав резонанс в усіх регіонах УРСР. І хоча традиційно епіцентром руху були північні, та західноукраїнські землі, південь України, який політично та етнічно є найскладнішим регіоном серед етноісторичних областей держави, також вніс свій вклад у дисидентський рух.

В історичній науці не існує однієї періодизації опозиційного руху, але найбільш універсальною є така:

– перший етап – зародження дисидентського руху, хронологічно охоплює період 1950 – 1960 рр.;

– другий етап – рух шістдесятників, який тривав із 1950 р. до 1972 р.;

– третій етап – гельсінський рух, 1976 – 1980 рр.;

– четвертий етап – «затишшя перед бурею» 1980 – 1987 рр. [5, с. 61].

Незважаючи на свою неоднорідність, наявність серйозних розбіжностей в думках і поглядах, баченні перспектив подальшого розвитку нації, український національний рух завжди прагнув до об'єднання, самоорганізації, мав на меті розширити свій вплив на суспільно-політичне життя того часу. Це засвідчило створення цілого ряду невідконтрольних владним структурам організацій, об'єднань, гуртків, високий рівень поширюваного «самвидаву», намагання встановити необхідні контакти з іншими опозиційними силами в Україні, інших республіках колишнього СРСР, міжнародними правозахисними організаціями.

Багато проблем, пов'язаних зі становленням України як правової держави та формуванням громадянського суспільства лежать у площині цивілізованих відносин влади та опозиції, що є притаманним багатьом розвинутим країнам Заходу. Саме тому, намагаючись вийти на новий рівень співпраці з розвинутими європейськими країнами, Україна повинна в першу чергу створити й відпрацювати необхідні демократичні форми спілкування між громадянами та владними структурами, всередині самої себе. Цьому сприятиме вивчення опозиційного руху в Україні, оскільки аналіз цього досвіду боротьби громадян за свої права дає можливість прогнозування та моделювання історичного майбутнього нашої Батьківщини.

Література:

1. Бажан О. Г. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950 - х – 1980 - ті роки) / О. Г. Бажан, Ю. З. Данилюк / НАН України, Ін - т історії України. – К. : Рідний край, 2000. – 232 с.
2. Баран В. Україна 1950 – 1960 - х рр.: еволюція тоталітарної системи / В. К. Баран. – Львів : Ін-т. українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 448 с.
3. Ведмідь Л. А. Історіографія опозиційного руху в Україні другої половини 50-х – середини 80-х рр. ХХ століття. – Дис. – К.: КНУ, 2005. – С. 3-4.
4. Зайцев Ю. Д. Дисиденти (Нарис історії української опозиції 1959–1991 рр.) / Ю. Д. Зайцев // Молодь України. – 1995. 21, 23, 24, 28, 30 берез.

5. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956 – 1987 рр.) / Б. Захаров. – Х. : Фоліо, 2003. – 154 с.
6. Миколаївщина: літопис історичних подій / за ред. М. М. Шитюка. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2002. – 709 с.

Савіч К. С.

(наук. кер. – асист. Федоров І. О.)

*студентка III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ В УКРАЇНІ 60-80-Х РР. ХХ СТ.

Правозахисний рух в Україні 60-80 рр. ХХ ст. розглядається як самоврядний правовий інститут, який почав існувати з метою захисту прав і умов в тоталітарній системі, захист прав і свобод людини.

Наукові дослідження проблем правозахисного руху в Україні 60-80 рр. ХХ ст. за радянських часів не досліджувалось, окремі питання розглядалися лише за межами України. Серед пострадянських досліджень з відповідними тематиками слід виокремити праці Б. Захарова, Г. Касьянова В. Овсієнка, О. Зінкевича [1; 2]. Наприкінці 60-70-х років правозахисний рух України вже стає частиною загально радянського руху. Членами цього союзу у 1969 р. стали Л. Плющ та Г. Алтуньян, які боролись за права людини в СРСР. Головною “зброєю” цієї боротьби стало підписання заяв, листів, проведення різних кампаній і саме з ними звернення до різних вітчизняних та міжнародних органів. На східній Україні у 70-х роках почав поширюватись правозахисний рух за економічні та соціальні права людини, створення вільних профспілок. 26 лютого 1976 р. створено першу незалежну профспілку, яка називалася “Асоціація вільної профспілки трудящих у Радянському Союзі” і ставила за мету захист прав трудящих, права на працю. Але вже навесні 1978 р. профспілка перестала існувати, а її активістів було заарештовано. Того ж року у Москві було створена всесоюзна організація для захисту соціальних та економічних прав – “Вільне між професійне об’єднання трудящих”, яка мала свої автономні структури у різних куточках країни, у тому числі й України, організація проіснувала до середини 1980 р.

Ще одна сторінка історії правозахисного руху в Україна пов’язана з загальносвітовими процесами, наприклад, у 1946 р. Рада ООН створила Комісію з прав людини, й саме до якої входили соціальні та економічні права. 10 грудня 1948 р. на сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Загальна декларація прав людини та 30 статей в яку вміщувались основні права і свободи людини, дотримання яких повинна забезпечити держава. Декларація була затверджена представниками європейських країн, а також Канади і США, і в Прикінцевому акті Наради безпеки і співробітництва в Європі, підписаному ними 1 серпня 1975 р. в столиці Фінляндії Гельсінкі. Для того щоб втілити Гельсінські угоди в життя Радянський Союз почав створювати групи. 12 травня 1976 р. в Москві було створено Московську громадську групу на чолі з Ю. Орловим. 9 листопада 1976 р. під Києвом була створена українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод, група керувалась виключно гуманітарно-правовими мотивами. З утворенням цієї групи правозахисний рух України набув можливість не лише заявити про права в СРСР, а й організуватись і привернути увагу світової громадськості до порушення прав людини і громадянина. Групу очолив М. Руденко та 36 членів, серед яких були і дисиденти Л. Лук’яненко, П. Григоренко, В. Стус, В. Чорновіл та ін.. Ю. Литвин у своїй праці “Правозахисний рух на Україні, його засади та перспективи” зазначав таке: “...сучасний правозахисний рух – це боротьба за такий спосіб життя, яке мирно розвивається за власними законами, прагнучи все більшої демократії і свободи, де людина була б творцем своєї долі, а не придатком державно-партійної машинерії” [3, с.376].

Першим документом стала Декларація Української громадської групи. Це поширювалось на весь український народ і особлива увага приділялась саме виконанню і реалізації

Гельсінських угод. Група намагалась і хотіла щоб на всіх міжнародних зібраннях, де обговорювались підсумки виконання Гельсінських угод, Україна була представлена окремо. Ще одними не менш важливими правозахисної групи були документи “ Рух за права людини на тлі національних змагань українського народу”, та “Наші завдання”.

Група викликала невдоволення у влади, політичні переслідування почали перетворюватись на арешти. Вже до 1982 р. усі члени групи були заарештовані за сфальсифікованими звинуваченнями або ст. 62 КК УРСР й почали відбувати покарання у в'язницях. Але навіть будучи у засланні українські правозахисники вирішили Гельсінську групу не розпускати [4, с. 51].

Ще 1980 р. члени групи вимагали виходу України з складу СРСР, у одній із заяв говорилося:” Ми розуміємо що значить жити під колоніальним гнітом, і тому заявляємо, що народів, який живе в нашій країні , будуть забезпечені найширші політичні, економічні і соціальні права, будуть безумовно гарантовані всі права національних меншин та різноманітних релігійних асоціацій.

У 1985 р. розпочався процес лібералізації влади в СРСР, який дав поштовх до пробудження мас правозахисного характеру населення України. 30 грудня 1987 р. було оголошено про відновлення Української Гельсінської групи. Головою групи став Л. Лук'яненко. Рух починає перед собою ставити політичну мету, яка до сих пір не була у групі. 7 липня 1988 р. група перетворюється на спілку, а пізніше на Українську республіканську партію [5, с. 7]. Серед головних засад партії визначається цінність життя та свободи людини, нації, гарантування державний, демократичний, суспільний лад. Свободу людини повинно забезпечити дотримання норм та правил, свободу нації — потужність її потенціалу та системи міжнародних угод.

Зробивши висновок, потрібно вказати, що правозахисний рух в Україні 60-80 –х роках ХХ ст. був невід'ємною частиною загальнолюдського поступу в дусі свободи та значною реакцією на порушення конституційних прав і свобод громадянина у різних сферах життя, утиски культурного та духовного життя українців. У позиції діячів правозахисного руху слід звернути увагу на важливі риси демократичного суспільства – правова захищеність особи, автономність. Діячі руху відстоювали особистість як унікальне, неповторне явище, права на життя та гідне існування у суспільстві, на свободу будь якої діяльності. Відчуття незалежності до українського народу діячі знайшли своє втілення у відстоюванні прав українців на власний незалежний, державний розвиток.

Література:

1. Захаров Б. Нарис історії десидентського руху в Україні(1956-1987) [Текст] / Б. Захаров. – Х. : Фоліо, 2003. – 144 с.
2. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-1980-х років [Текст] / Г. Касьянов. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.
3. Українська Гельсінська група 1978-1982 : Документи і матеріали [Текст] / О. Зінкевич (ред.). – Торонто-Балтимор : Смолоскип ім. В. Симоненка, 1983. – 998 с.
4. Українська Гельсінська група. До 30-річчя створення: історія, документи [Текст] / упоряд. О. Зінкевич, В. Овсієнко. – К. : Смолоскип, 2006. – 128 с.
5. Українська Гельсінська Спілка (1988-1990) у світлинах і документах [Текст] / упоряд. О. Ткачук. – К. : Смолоскип, 2009. – 224 с.

Царук Н. В.

(наук. кер. – асист. Федоров. І.О.)

*студентка III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

Правозахисний рух в Україні був невід'ємною складовою загальнолюдських цінностей в дусі свободи, який розтягнувся на пару століть. З давніх часів наш народ боровся за незалежність, свободу та власні права. Ідею прав людини українські мислителі почали висловлювати в XIX ст. вона стала важливою складовою Конституції УНР 1918 року, але рух, який ставив перед собою мету визнання прав людини державою, тобто узаконення прав людини – явище, яке виникло тільки в 60-х рр., у період хрущовської «відлиги», на тлі критики культу особи й комунізму. На думку багатьох українських істориків початком формування правозахисного руху в Україні слід вважати період після смерті Й. Сталіна, вже через два роки у 1955 р., з'явився перший документ цього руху — «Відкритий лист до ООН», переданий українськими політичними в'язнями з таборів у Мордовії [2, с.5-42].

У період Другої Світової війни в якості своїх основних цілей країни обрали чотири свободи - свободу слова, свободу віросповідання, свободу від страху і свободу від злиднів. Статут Організації Об'єднаних Націй «знову підтвердив віру в основні права людини, гідність та цінність людської особи» і передав законопроект в комісії всіх членів-держав, щоб забезпечити додержання прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови чи релігії. Згодом ці ідеї знайшли своє відображення у Загальній декларації прав людини яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. за це рішення голосувало 48 делегацій з різних країн світу, з них 40 голосів віддано за прийняття цього документа і лише 8 делегацій утрималися від цих положень серед них і УРСР, жодного голосу «проти» віддано не було. Щорічно 10 грудня починаючи з 1948 року є міжнародним святом прав людини.

Після оголошення М. Хрущовим на XX з'їзді КПРС курсу на десталінізацію суспільного життя, своєю творчістю протестували проти пануючої задушливої атмосфери тисячі українців які боролися за культурні цінності, національну свободу і людську гідність [2, с. 5-42]. Шістдесятники є найбільш яскравим та визначним прикладом цієї боротьби, вони відстоювали права людини, виступали на захист національної мови і культури, свободи художньої творчості, їхні осередки діяли на основі дружніх, родинних та професійних контактів, оскільки документально вони не реєструвалися за для уникнення конфлікту з урядом, проте це не врятувало їх від постійних репресій, більше 21-ї особи було засуджено, але судячи з усього, арешти були проведені поспіхом, можливо й неохоче, за прямою вказівкою з Москви. Головною метою цих репресій було завдати удару по інакомисленню як суспільному явищу взагалі, доки воно не набуло небезпечного розмаху [5, с. 422–443]. Через кілька годин після арештів під судами Львова зібрався небайдужий натовп, який скандував «Слава!», підсудним кидали квіти і таким діям можна дати назву: організованого правозахисного руху в Україні.

За даними Комітету державної безпеки, протягом 1954-1959 рр. в країні було ліквідовано 183 «націоналістичних та антирадянських угруповань», за «антирадянську діяльність» було притягнуто до судової відповідальності 1879 осіб. Серед цих груп особливо хочу виділити Українську Робітничо-Селянську Спілку (УРСС) яка мала дещо ширшу основу вона була створена у 1958 р. на Львівщині групою юристів під проводом Левка Лук'яненка, яка вперше у післявоєнній історії склала ґрунтовну програму, де йшлося про легальну боротьбу за вихід України з СРСР, вона мала «стати абсолютно ні від кого незалежною самостійною державою». Спілка мала намір перетворитися у партію, але перед її другим з'їздом було арештовано керівників, а організацію розгромлено [3, с. 394].

Наступною важливою подією для українського правозахисного руху було підписання Гельсінського заключного акту 1975 року, де головною складовою є захист прав людини шляхом побудови демократичного правопорядку, але акт підписаний за участі Л. Брежнєва не виконувався. Щоб забезпечити виконання цієї угоди Українська Гельсінська група поставила мету ознайомлювати громадськість із Загальною декларацією прав людини ООН, також сприяти розширенню контактів між народами і вільному обмінові інформацією, добиватися акредитування в Україні представників зарубіжної преси [4, с. 605-624]. Головним було нагадати світові про існування поневоленої Росією України і порушити питання про визнання її світовим співтовариством. Це був лише міф про Україну, який всього лише через півтора десятка років наповнився реальним змістом: вона стала незалежною! Це вперше за десятилітні

репресії українці заговорили на увесь світ про неволю і безправ'я уряду. У цьому розумінні гельсінкський рух був для України куди важливішим, ніж для народів, які вже мали свою державність [4, с.779-781].

У правозахисників не було ілюзій, що влада дозволить відкрито відстоювати права людей, покликаючись на Гельсінкський акт. Вони знали, що ризикують волею і навіть життями, але зупинитися та зрадити в першу чергу самих себе не змогли, тому з кожним днем напруга зростала. Відзначу, що в русі за права людини і за національні права панувала висока культурна і моральна атмосфера, чутливість до нових ідей. Правозахисний рух протистояв офіційній тоталітарній ідеології в країні і об'єднав низку течій: національно-визвольний рух, загальнодемократичний, релігійний, соціально-економічний або ж робітничий, і хоч український правозахисний рух не декларував своїх ідеологічних орієнтацій, та він із самого початку був однією з форм боротьби за національне визволення [1, с. 7-10].

Боротьба за свої права тривала роками, і нарешті після здобуття Україною незалежності вони були прописані у всіх основних документ, головним з них є Конституція України. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а тому Конституція виступає в якості гаранта. Український уряд розпочав співпрацю з міжнародними організаціями захисту прав людини і на сьогоднішні день на території нашої країни діє безліч іноземних співтовариств, які слідкують за дотриманням основних світових та європейських положень. Майже за 25 років незалежності було проведено декілька опитувань Українським соціологічним форумом на тему: «Правозахисна діяльність в Україні: проблеми та перспективи», експерти зійшлися на думці, що влада намагається дискредитувати правозахисників і тиснути на них, загалом вони негативно оцінили поточну діяльність правозахисних організацій в країні. На думку учасників опитування найчастіше порушуються громадянські та особисті права ув'язнених, на другому місці права соціальні, політичні та економічні, найефективнішими засобами боротьби проти цього на їх думку залишаються ЗМІ, у першу чергу це інтернет-видання та телебачення.

Підводячи підсумок варто зазначити, що рух за свої права охопив майже кожного українця, найбільше закликів за незалежність проводили діячі в сфері освіти та культури. Українські правозахисники прагнули до вільного поширення інформації, скасування смертної кари, звільнення політичних в'язнів, ліквідації цензури, права на свободу сумління. Попри нещадний тиск з боку влади вони все ж зуміли поширити ці вимоги як в Україні так і за кордонами Радянського Союзу, інформували світ про Голодомор, комуністичний терор, переслідування дисидентів та політику русифікації. Всі активні українські правозахисники були засуджені до ув'язнення та заслання, а деякі з них загинули у радянських концентраційних таборах, так і не доживши до тих подій, за які вони боролися і яких чекали усе своє свідоме життя, проте це все не було марно. Пройшло багато часу після даних подій, і з кожним роком Україна ставала все більш сильною, вільною, а люди тут отримали не лише свої права, а й незалежність. І кожен з нас може гідно оцінити історію правозахисного руху в Україні, який брав свій початок з далекого минулого і який дійшовши до наших днів ставши найважливішою складовою суспільного життя.

Література:

1. Лук'яненко Л. До історії українського правозахисного руху. Прес-бюлетень УРП-Інформ. Випуск 42 (182). 18 жовтня 1994 року. С. 7 – 10.
2. Овсієнко В. Правозахисний рух в Україні [Електронний ресурс]: Вступна стаття. – Електронні дані.: Українська Громадська Група сприяння виконанню Гельсінкських угод: В 4 т. Т. 1.: Особистості / Харківська правозахисна група; Упорядник Є. Ю.Захаров; – Харків: Фоліо, 2001. С. 5 – 42. – Режим доступу: <https://samborska.wordpress.com>, вільний. – Правозахисний рух в Україні.
3. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років. /Документи і матеріали / Розширений проект програми Української робітничо-селянської спілки. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – С. 394.

4. Українська Гельсінкська Група 1978-1982. Документи і матеріали. – Балтимор – Торонто.: «Смолоскип» ім. В. Симоненка. 1983. С. 605-624, 779-781.

5. Білокінь С. Шістдесятник Іван Коваленко: [біогр. нарис] / С. Білокінь, М. Кириленко (Коваленко) // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : збірник статей. - Вип. 7. - К., 2004. - С. 422-443.

Сахно М.Г.

(наук. кер. – ст. викладач Потапов О.М.)
студентка IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДИСИДЕНТІВ: ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Виникнення правозахисного руху дисидентів – феноменальне явище в історії СРСР та УРСР. Правозахисний рух в Україні – частина руху опору в СРСР 1960-1980-х років. Він виник у середині 70-х років ХХ століття, існував майже виключно завдяки інтелігенції — за край несприятливих соціально-політичних умов в радянському суспільстві. Дослідження опозиційного руху в Україні другої половини 1950-х – середини 80-х років має важливе значення, оскільки це яскравий прояв прагнення українського народу до державної незалежності та протесту проти існуючої державно-політичної системи.

Проблеми дослідження історії дисидентського руху в Україні перебувають у центрі уваги широкого кола як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. У працях О. Даниеля, Л. Богораз, Ю. Зайцева, Г. Касьянова, А. Русначенка, Л. Алексевої, Г. Касьянова, М. Маринович та ряду інших вчених робляться спроби з'ясувати витoki дисидентського руху, дати його обґрунтовану наукову періодизацію, представити діяльність організацій, груп, гуртків, окремих інакодумців.

Опозиційні групи, які виступали проти існуючого політичного режиму, ставили за мету добитися реального дотримання громадянських та національних прав, а подекуди змінити політичний устрій у країні [1].

Під дисидентством, як правило, розуміють сукупність філософських, економічних, політичних, релігійних та культурних течій, які повністю або частково протистоять офіційним доктринам в усіх сферах матеріального та духовного життя суспільства. Саме дисидентство є базою для формування опозиційних рухів. Дисидентом, за визначенням О.Бажана, можна вважати «особу, чії погляди, переконання і дії повністю або частково розходяться з догматами панівної ідеології, реальною практикою правлячого режиму» [2].

В українському дисидентському русі, можна виокремити чотири основні напрями: самостійницький, національно-культурницький, правозахисний, релігійний. Найрадикальнішим, а тому й найбільш переслідуваним, був самостійницький напрям. Його прихильники виступали за державну незалежність України, яку планували здобути мирними засобами. Яскравими представниками цього напрямку були правник Л. Лук'яненко, історик В. Мороз, В. Чорновіл, О. Мешко, В. Горинь, поет В. Стус та ін. [4, с.225].

Однією з найпоширеніших форм спротиву у комуністичному тоталітаризмові став так званий самвидав. Однією з перших «самвидавних» публікацій, яка фактично започаткувала український дисидентський рух, був «Відкритий лист до ООН», що його передали 1955 р. українські політичні в'язні мордовських таборів. З часом кількість такого роду видань зростає. Шляхом самвидаву розповсюджувалися такі знамениті твори, як «Лихо з розуму» та «Правосуддя чи рецидиви терору?» В. Чорновола, «Серед снігів» В. Мороза, патріотичні поезії Л. Костенко та В. Симоненка тощо. Велика частина самвидав у різні шляхами потрапляла на Захід, де ставала поштовхом до організації міжнародних кампаній на підтримку вимогу українських дисидентів [2].

Важливою формою боротьби проти посилення репресій були демонстрації протесту. Дисиденти надсилали петиції та листи протесту проти репресій у вищі партійні та державні

інстанції, створювали громадські комітети на захист заарештованих тощо. У вересні 1965 р. під час прем'єри фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» в Києві, В. Стус, І. Дзюба та В. Чорновіл закликали присутніх на знак протесту проти масових арештів української інтелігенції підвестися з місць. Це був перший громадський протест проти політичних арештів у СРСР після смерті Сталіна [4, с.247].

Усередині 1970-х років дисидентський рух дістав нового імпульсу. Він був пов'язаний з підписанням Радянським Союзом Гельсінської угоди 1975 р., яка передбачала, крім іншого, зобов'язання країн-підписантів щодо дотримання основних прав людини. Це дало дисидентам підстави взяти на себе функції громадського контролю за тим, як радянське керівництво виконуватиме взяті на себе обов'язки. 9 листопада 1976 р. в Україні постала Українська гельсінська група (УГГ). Серед її засновників були: письменник О. Бердник, генерал П. Григоренко, правники І. Кандиба і Л. Лук'яненко, громадська діячка О. Мешко, історик М. Матусевич, інженер М. Маринович, мікробіолог Н. Строката-Караванська, учитель О. Тихий. Очолив українських борців за права людини відомий письменник і філософ М. Руденко [2].

У боротьбі проти дисидентського руху комуністична влада використовувала весь попередній арсенал моральних і фізичних розправ. Передусім, звичайно, вона вдавалася до таких випробуваних методів, як тюремне ув'язнення, відправлення до концтаборів, на заслання тощо [3, с.112]. Ще грізнішим від тюрем видом покарань були спеціальні психлікарні, будинки для божевільних із жорстоким режимом, що не поступався тюремному. Застосовувалися препарати для пригнічення волі, психіки, інтелекту, пам'яті, емоцій. Серед жертв такого мордування були П. Григоренко, Л. Плющ, В. Рубан та ін. [4, с.261]. Активно використовували й адміністративні переслідування, зокрема звільнення з роботи, виключення з партії, комсомолу, творчих спілок, навчальних закладів, заборона публікацій тощо. Переслідування поширювалися також на батьків дисидентів, дітей, близьких родичів, друзів [2].

Діяльність Української Гельсінської групи була настільки ж важливим, настільки й неоднозначним етапом у розвитку руху опору. Це була перша опозиційна організація, яка утворилася на легальних засадах. Вона недвозначно поставила українську проблему в контекст загальнолюдських цінностей. Особливе значення мало те, що вона стала на захист прав не тільки українців, а й представників інших національностей в Україні.

Однак діяльність УГГ була малоуспішною. Своє головне завдання – поширення інформації щодо порушення прав людини в Україні – група виконала, однак помітного впливу на стан справ у цій галузі вона не мала. Ідейний доробок групи досить бідний. Вона не змогла також досягти скільки-небудь помітного політичного впливу серед інтелігенції. Від групи іноді відштовхували не тільки небезпека репресій, а й авторитарні моменти в діяльності деяких її організаторів. Утім, усе це можна зрозуміти, якщо зважати на ті умови, в яких розвивалася діяльність УГГ. 22 члени групи (з 37) протягом усього часу її існування перебували в ув'язненні або ж на засланні. Для багатьох членство в УГГ було суто символічним. Кількість реально діючих членів групи ніколи не перевищувало 5-10 чоловік. Діяльність УГГ була своєрідним підсумковим етапом розвитку руху опору 1960-1980 років в Україні.

Проте УГГ, на нашу думку, змогла започаткувати новий етап визвольного руху, однак обставини не дозволили їй цього зробити. Втім, коли за горбачовської «перебудови» обставини змінилися на краще, саме члени групи стали одним з найактивніших учасників наступних подій в СРСР та УРСР, зокрема, в результаті яких Україна здобула державну самостійність. Правозахисна діяльність послужила добрим початком тих важливих політичних змін, які пережила Україна у 1985-1991 рр.

Література:

1. Алексеева Л.М. История инакомыслия в СССР: новейший период / Л.М. Алексеева. – М.: ЗАО РИЦ «Зацепя», 2001 – 382 с.

2. Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960-1980 роках [Електронний ресурс] / Г. Касьянов. – К: Либідь 1995. – 224 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://together.lviv.ua/index.php?id=959>.

3. Маринович М. Україна – дорога через пустелю / М. Маринович. – Харків: ФОЛІО, 1993. – 192 с.

4. Танцюра В.І. Політична історія України / В.І. Танцюра. – К.: Либідь, 2001. – 320 с.

Марочканич М.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.)
студент IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

ДИСИДЕНСТВО ЯК ПРОЯВ ПРАВОЗАХИСНОГО РУХУ В УКРАЇНІ В 1970-1980 РР.

Важливе значення для становлення України як правової держави та формування демократичного суспільства лежать у площині цивілізованих відносин влади та опозиції, що є притаманним багатьом розвинутих західних країнам. Тому, прагнучи вийти на новий рівень стосунків з розвинутими європейськими країнами, Україна повинна налагодити відповідні демократичні форми спілкування між громадянами та владними структурами всередині держави. Цьому сприятиме вивчення дисиденства як прояву правозахисного руху в Україні в 1970-1980-х рр., оскільки аналіз набутого досвіду боротьби громадян за свої права дасть можливість прогнозування та моделювання історичного майбутнього України.

Незгодні з суспільно-політичним устроєм тієї чи іншої держави були завжди. Були вони всередині країни і за її межами. Їхня незгода виражалася різноманітними формами - від критики до насильницького повалення влади. Так і в 60-70-х роках у Радянському Союзі виникло примітне явище, коли політику уряду стала відкрито критикувати невелика, але дедалі більша кількість людей, яких звичайно називали дисидентами й які вимагали ширших громадянських, релігійних і національних прав [2, с.132].

На думку дослідника О. Бажана, поширення дисиденства в 1970-1980-х рр., розповсюдження опозиційних настроїв серед різних верств населення України стало своєрідною реакцією на згорання процесу десталінізації радянського суспільства, бездержавний статус України, утиски національного, культурного, духовного життя, серйозні порушення конституційних норм щодо свободи совісті і віросповідань, прорахунки в галузі соціально-економічної політики КПРС [1, с.30].

Як слушно зауважила І. Кривдіна, аналіз передумов виникнення правозахисного руху як одного з напрямів дисиденства, приводить до висновку, що вони визначалися станом України як в межах радянської держави, так і були зумовлені розвитком міжнародної політичної думки у напрямку визнання та захисту прав людини [3, с.18].

Найбільш яскравим проявом правозахисних тенденцій в розвитку українського суспільства в 1970-1980-х рр. став Гельсінський рух. Суб'єктивним фактором виникнення цієї течії слід вважати прийняття в 1975 р. Заключного Акта Гельсінської наради з питань безпеки та співробітництва в Європі, що стало поштовхом для активізації роботи в напрямку захисту основних прав та свобод людини в світі. Таким чином, інакомисляча інтелігенція в Радянському Союзі отримала можливість спиратися в своїх домаганнях на підтримку міжнародного правозахисного процесу. Об'єктивними передумовами виникнення українського правозахисного руху були тоталітарний характер радянської системи, стан України в складі СРСР, діяльність руху шістдесятників та попередніх рухів опору в республіці взагалі. У порівнянні зі своїми найближчими попередниками-шістдесятниками, правозахисний рух виявився набагато згуртованішим завдяки існуванню такої організаційної структури, як Українська Гельсінська група (далі – УГГ) [3, с.20].

Як правозахисна організація, група займалася питаннями допомоги людям, які постраждали від режиму. Тому в програмному документі групи «Наші завдання» 1978 р. було заявлено, що група виходить в своїй діяльності з позиції єдності загальнолюдських і національних прав українських громадян [5, с.103]. Ю. Литвин, відомий дисидент і правозахисник, підкреслюючи зв'язок УГГ із правозахисним рухом в світі, відзначив, що «питання національного самовизначення є найактуальнішими проблемами в житті українського суспільства» [4, с.103].

Діяльність УГГ – важливий етап у розвитку правозахисного руху 1970-1980-х рр. в Україні, вона була своєрідним відбитком, продовженням усіх попередніх етапів розвитку українського руху опору. Своє головне завдання – поширення інформації щодо порушення прав людини в Україні – група виконала, однак, не змогла досягти якого-небудь помітного політичного впливу серед інтелігенції, бо Гельсінський рух перебував постійно у стані активного самозахисту (правозахисникам важко було зосередитися на формуванні конструктивних програм) та основним адресатом і об'єктом його дії була влада. Цілеспрямованість методології правозахисної діяльності, яка мусила бути не тільки оборонною, а й наступальною в політичному, практично-матеріальному й стратегічному розумінні, на думку дослідниці І. Кривдіної, могло б допомогти рухові досягти більш вагомих результатів [3, с.20].

У своїй діяльності український Гельсінський рух тісно співпрацював з російським та правозахисними рухами інших республік Радянського Союзу. У порівнянні з російським, національний фактор займав важливе місце в ідеологічних засадах правозахисного руху України, що єднало його з литовським, грузинським та іншими рухами союзних республік.

Взагалі, на правозахисному етапі свого існування український Гельсінський рух виступав як активна сила, опозиційна тоталітарному режимові в Радянському Союзі, що зазнавала жорстоких утисків з його боку. Саме репресивна політика влади заважала рухові розвиватися та розробляти широкі конструктивні програми, саме вона була одним з головних підсумків діяльності правозахисників на теренах України в 1970 - 80-х роках. Завдяки активній діяльності учасників Гельсінського руху про стан справ з правами людини в Україні стало широко відомо в світі. І хоча багато правозахисних ініціатив не набули поширення через опір з боку владних структур, сам факт підняття зазначеної проблеми в ранг міжнародної, багатогранна діяльність у цьому напрямку дає змогу стверджувати, що українська інакомисляча інтелігенція перейшла в своєму опорі тоталітарній державі на якісно новий рівень. Подальша еволюція поглядів правозахисників підтвердилася виникненням політичного напрямку в Гельсінському русі [3, с.21].

Політичний характер українського Гельсінського руху витікав як із зовнішньо-, так і внутрішньо-політичної ситуації, нагальної потреби боротьби з тоталітарною системою, був обумовлений існуванням глибоких демократичних традицій в історії суспільно-політичної думки України другої половини ХХ ст. Відхід Радянського Союзу від політики конфронтації з Заходом, активний розвиток Європейського демократичного процесу, в якому проблема прав людини займала провідне місце, були суб'єктивними причинами переходу правозахисників до політичної діяльності. Причини виникнення політичного напрямку Гельсінського руху мали й об'єктивний характер, зумовлений кардинальними змінами в суспільно-політичному житті радянської держави наприкінці 1980-х років, загальним послабленням державної влади, розвитком національного вектора в СРСР (Кавказ, Прибалтика та інші регіони). Важливу роль відіграла й підтримка західними структурами на державному рівні політики реформ у Радянському Союзі в зазначений період. Існуюча на той час у країні ситуація вимагала від демократичних сил, у діяльності яких активну участь брали правозахисники, розв'язання багатьох суспільно-політичних питань, вирішити які було можливо лише за умов приходу до влади. Крім того, виникнення політичного напрямку в розвитку українського Гельсінського руху зумовлено й тим, що досягнення незалежності – споконвічний рух українства до пошуку та створення необхідних сприятливих умов для самовираження особи і нації [3, с.21-22].

Отже, в 1970-1980-х рр. в Україні як один із напрямів дисидентства активізується та поширюється правозахисний рух, відображенням якого стала діяльність Української

Гельсінської групи. Значення правозахисного руху полягало у виробленні системи цивільних цінностей (свобода особи, права людини, незалежність і активність), розмежуванні офіційного й приватного життя, формуванні передумов до становлення демократичного суспільства, появи такого феномена, як суспільна думка.

Література:

2. Бажан О. Дисидентство в УРСР: спроба дефініції / О. Бажан // Магістеріум. – 2001. – №8. – С. 27-31.
3. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956-1987) / Б.Захаров. – Харків, 2003. – 157 с.
4. Кривдіна І.Б. Гельсінський рух і його вплив на національно-політичні процеси в Україні (1976- початок 90-х років): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. і. н.: спец. 07.00.01 «Історія України» / Інна Борисівна Кривдіна; Одеський національний політехнічний ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2001. – 25 с.
5. Литвин Ю. Правозахисний рух в Україні: його засади та перспективи / Ю. Литвин // Сучасність. – 1979. – №10. – С.98-104.
6. Українська Гельсінкська Група. 1978-1982: Документи і матеріали / Упоряд., передм. Осипа Зінкевича. – Торонто-Балтимор: Смолоскип, 1983. – 998 с.

СЕКЦІЯ II

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Паскаль А.

(наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.)

*студент III курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ

Підприємницьку діяльність неможливо здійснювати без залучення і використання фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Тому для забезпечення рівних умов розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, незалежно від обраних ними організаційних форм, держава гарантує усім підприємцям рівні права та рівні можливості для залучення цих ресурсів.

Державні гарантії в Україні поділяються на загальні та майнові. Загальні полягають у тому, що держава гарантує всім підприємцям незалежно від вибраних ними організаційних форм підприємницької діяльності рівні права і створює рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Держава законодавчо забезпечує також свободу конкуренції між підприємцями, захищаючи споживачів від проявів конкуренції і монополізму в будь-яких сферах підприємницької діяльності.

У ст. 47 Господарського кодексу України регламентовано, що держава гарантує всім підприємцям незалежно від вибраних ними організаційних форм господарської діяльності рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів [1, с. 78-79].

Забезпечення підприємця матеріально-технічними та іншими ресурсами, що централізовано розподіляються державою, здійснюється з метою виконання підприємцем поставок, робіт чи послуг для державних потреб.

Майнові гарантії передбачають недоторканність майна і забезпечення захисту права власності підприємця. Вилучення державою у підприємця його основних і оборотних фондів та іншого використовуваного ними майна забороняється, за винятком випадків, передбачених законодавчими актами України.

Збитки, що завдані підприємцеві внаслідок порушення громадянами, юридичними особами і державними органами його майнових прав, які захищаються законом, відшкодовуються йому згідно з чинним законодавством.

Держава гарантує недоторканність майна і забезпечує захист майнових прав підприємця. Вилучення державою або органами місцевого самоврядування у підприємця основних і оборотних фондів, іншого майна допускається відповідно до ст. 41 Конституції України на підставах і в порядку, передбачених законом [2, с. 35].

Збитки, що завдані підприємцю внаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування його майнових прав, відшкодовуються підприємцю відповідно до норм Господарського кодексу та законів України.

З метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом здійснюють наступне [3, с. 57-58]:

- надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності;
- сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів;
- здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і

соціальної інфраструктури з продажем або переданням їх підприємцям у визначеному законом порядку;

–стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг;

–подають підприємцям інші види допомоги.

На сьогодні положення Конституції України забезпечують гарантії підприємницької діяльності. Визначальну роль мають норми ст. 41 Конституції, оскільки в ній містяться ряд важливих гарантій підприємницької діяльності: ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, інакше ніж за рішенням суду; примусове відчуження об'єктів права приватної власності для потреб суспільства можливе тільки за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Таким чином, Конституція вирішує головну економіко-правову проблему – проблему власності. Термін «власність», форми власності в Конституції розуміються як форми господарювання, які здійснюються різними суб'єктами. Крім того, ряд конституційних положень забезпечують єдиний економічний і правовий простір в країні. Зазначені норми Конституції України знайшли своє відображення в ч. 3 ст. ст. 47 Господарського кодексу України.

У випадку порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування майнових прав підприємця збитки, що були йому завдані, підлягають відшкодуванню в порядку, що визначений законодавством. Так, Господарський кодекс України містить главу 25 «Відшкодування збитків у сфері господарювання» (ст.224 –ст.229), якою передбачається обов'язок відшкодувати збитки суб'єкту господарювання, права та законні інтереси якого порушені учасником господарських відносин, який їх порушив [1, с. 381-382]. Крім того, загальні положення щодо відшкодування збитків містяться в ст. 623 Цивільного кодексу України та в інших нормативно-правових актах України.

За загальним правилом, визначеним ст. 6 Господарського кодексу України, забороняється незаконне втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини, у тому числі з приводу здійснення підприємницької діяльності. Однак у випадках, що визначені діючим законодавством України, наприклад Законами України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р. № 1550-III, Законами України «Про правовий режим воєнного стану» від 6 квітня 2000 р. № 1647-III тощо, дозволяється залучення до виконання в робочий час державних або громадських обов'язків як самого підприємця, так і його найманих працівників. При цьому завдані підприємцю збитки мають бути відшкодовані органом, який приймає рішення про залучення цих осіб до виконання державних або громадських обов'язків, у порядку, що визначений законодавством.

Підприємницька діяльність не може здійснюватися без матеріально-технічних, фінансових, природних та інших видів ресурсів. Саме тому ч. 1 ст.47 Господарського кодексу України гарантується надання усім підприємцям без обмежень рівних прав та рівних можливостей для залучення та використання таких ресурсів.

Отже, нормами чинного законодавства України встановлено державні гарантії захисту прав та законних інтересів підприємців. В даному матеріалі висвітлено лише деякі з основних норм, проте це дає можливість наголосити на необхідності подальшого вдосконалення безпосередніх правових механізмів практики застосування даних норм.

Література:

1. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л.Знаменський, В.В.Хахулін, В.С.Щербина та ін.; За заг. ред. В.К.Мамутова. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
2. Несинова С. В. Господарське право України : Навчальний посібник / за заг. ред. С. В. Несиної / С.В.Несинова, В.С.Воронко, Т.С.Чебикіна. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.

3. Гайворонський В.М. Господарське право України : Навчальний посібник / за заг. ред. В.М.Гайворонського / В.М.Гайворонський, В.П.Жушман. – Х. : Право, 2005. – 320 с.

Коровайна Т. І.

(наук. кер. – доц. Харченко Т.О.)

*студентка II курсу факультету харчових технологій,
готельно - ресторанного та туристичного бізнесу
Полтавського університету економіки і торгівлі*

ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ І ШЛЯХИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ

Глобалізаційні і євроінтеграційні процеси сприяли масовому розвитку туристичного бізнесу. Забезпечення безпеки туристичного бізнесу стало стратегічним завданням як органів державної влади, так і самих суб'єктів туристичної діяльності, які в умовах жорсткої конкуренції докладають зусиль для підвищення якості туристичних послуг та формування системи безпеки туристичного бізнесу. В умовах поглиблення соціально-політичної та фінансово-економічної кризи злочинність у сфері туризму є загрозою для національної безпеки. У сучасному світі новітні технології створюють дедалі ширші можливості для вчинення такого виду злочину, як шахрайство, що за статтю 190 Кримінального Кодексу України кваліфікується як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Особливості шахрайства полягають в тому, що потерпілий, будучи введеним в оману, зовні добровільно передає винному майно або право на майно, вважаючи, що це є правомірним, необхідним або вигідним для нього, що він зобов'язаний це зробити. Тому обман або зловживання довірою за часом передредачі майна або права на майно і викликає у потерпілого усвідомлення правомірності такої передачі [1].

У сфері як вітчизняного, так і міжнародного туристичного бізнесу існує чимало шахрайських схем, деаферисти наживаються на недосвідчених громадянах. Найчастіше шахрайські схеми виявляються під час виїзду громадян України за кордон. Отже, шахрайські діяння у сфері туризму можна згрупувати таким чином:

1. Шахрайство, ініційоване туристами. Насамперед, це поширення негативної інформації про туроператорів та турагентів; фіктивні скарги на неналежну якість послуг із метою наживи; низький плато- спроможний попит, пов'язаний із потребою економії коштів; використання екскурсійних та відпочинкових турів для незаконної еміграції з країни; недисциплінованість під час переїздів та проживання в готелях; використання схем ухилення від сплати низки послуг, що включені до вартості туристичного продукту.

2. Шахрайські дії, ініційовані туроператорами. Цей напрям шахрайства обумовлений неналежною якістю підготовленого турпродукту; фактичною відсутністю або зменшенням обсягу певних послуг, що були включені до вартості турпродукту та оплачені туристами; наданням недостовірної інформації турагентам; діяльністю туристичних фірм-одноденок; ухиленням від сплати податків; невиконанням умов договорів бронювання номерів та перевезення туристів, недостовірною податковою та фінансовою звітністю.

3. Шахрайські дії, ініційовані турагентами пов'язані з неналежним рівнем сервісу; низьким рівнем кваліфікації персоналу; продажем фіктивних турів; недобросовісною конкуренцією; неналежним представлення продукту, зокрема й неефективною маркетинговою політикою; діяльністю туристичних клубів, працевлаштуванням через туристичні агентства.

4. Шахрайські дії, ініційовані державними органами влади. Такий напрям шахрайських діянь пов'язаний насамперед із частою зміною законодавства у сфері оподаткування та прийняття законодавчих актів, що гальмують розвиток туризму; рейдерством у туризмі; відсутністю належної підтримки суб'єктів туристичної діяльності; відсутністю державних гарантій під комерційне кредитування; нерегульованістю страхової діяльності та діяльності з автоперевезень людей і вантажів; порушенням Закону України «Про туризм».

5. Шахрайство, ініційоване готелями. Статистика свідчить, що дуже часто туристам пропонують послуги нижчої якості, ніж зазначено в договорі; вимагають оплати послуг, які вже безпосередньо були включені до програми туру. Також спостерігаються випадки з низьким рівнем обслуговування туристів; низькою кваліфікацією працівників; частішають проблеми у сфері страхування готельних послуг.

6. Шахрайство з боку фірм-перевізників характеризується завищенням реальних витрат із метою підвищення вартості подорожі; невідповідністю умов перевезення вимогам законодавства; використанням морально та фізично застарілої техніки; упередженістю водіїв та низькою культурою роботи із клієнтами; значною ризиковістю діяльності з перевезень пасажирів та вантажів.

7. Шахрайство у сфері діяльності страхових компаній. Цей вид шахрайства може бути здійснений на всіх етапах укладання і виконання договору страхування.

8. Кіберзлочинність – порушення чужих прав та інтересів щодо автоматизованих систем обробки даних (шахрайство з кредитними картками, створення вірусів, крадіжка інформації та особистих даних, крадіжка послуг, шахрайство з банківськими кредитами) [2, с.158-159].

З використанням таких схем за інформацією прес-служби Асоціації лідерів турбізнесу України у 2008-2013 рр. кількість постраждалих від шахрайств турфірм осіб перевищило 5 тисяч. Одна з найгучніших справ пов'язане з фірмою "Елентур", на яку подали пару десятків позовів, а сума збитку перевищила за 60 тис. дол. Власниця фірми брала з людей повну передоплату за тури, але договорів не укладала, і люди залишалися без відпочинку. Справа проходила за статтею "Зловживання службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки", санкція якої передбачає від 3 до 6 років позбавлення волі [3].

Шахрайство у сфері страхування туристичної діяльності пов'язане:

- зухиленням від виплати страхових відшкодувань або їх несвоєчасною виплатою;
- неправомірним заниженням розміру страхових виплат;
- відсутністю представників страховика на місці виникнення страхового випадку;
- прихованням статті договору;
- непрозорістю діяльності;
- недосконалістю фінансової звітності.

Із досліджень Асоціації лідерів туристичного бізнесу України очевидно, що в більшості європейських країн із метою захисту прав споживачів туристичних послуг розроблено законодавчо обґрунтовані страхові механізми. Іншими словами, європейський турист знає, що у випадку критичної ситуації його права захищені, а всі матеріальні втрати будуть компенсовані. Натомість український турист такої впевненості позбавлений. На вітчизняному туристичному ринку склалися сприятливі умови для всіляких зловживань з боку різних суб'єктів туристичної діяльності. Однією з основних перешкод для стабільності цієї галузі є створення фінансово-туристичних пірамід, що призводять до банкрутства турфірм [2, с. 159].

Шахрайство є негативним чинником, який суттєво впливає на ефективність діяльності суб'єктів туристичної галузі, захищеність прав, свобод і законних інтересів громадян, підриває стабільність і систему правопорядку в цілому. Отже безпека суб'єктів туристичної діяльності є найважливішою умовою формування сприятливих умов розвитку туристичної галузі, підвищення рівня туристичної привабливості та утвердження туристичного іміджу країни. Розгляд шахрайства як соціально негативного явища передбачає впровадження відповідної стратегії, одним з основних напрямів якої є попередження злочинності. В результаті реалізації такої стратегії кількість шахрайських дій, зокрема, туристичних афер, може бути значно меншою.

Таким чином, з метою зниження рівня злочинності та протидії шахрайству у сфері туризму слід як на міжнародному, так і національному рівні проводити системну роботу в цьому питанні. Зокрема, необхідно консолідувати зусилля багатьох країн і розробити стратегію економічної безпеки галузі, в процесі реалізації якої забезпечити впровадження прозорих і чесних правил конкуренції між суб'єктами туристичної діяльності. Також варто проводити аудиторськими компаніями обов'язковий аудит туристичних операторів й оприлюднювати

фінансову звітність туроператорів. Нарешті, на державному рівні переглянути та удосконалити законодавчі норми діяльності туристичних підприємств і сформувати систему внутрішнього контролю в туристичних фірмах.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. — 1196 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://litread.me/pages/393837/386000-387000?page=139>
2. Томаневич Л. М., Рібун М. В. Протидія шахрайству у сфері туризму/ Л. М. Томаневич, М. В. Рібун // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ . – 2013. – №2. – С.154-161.
3. Турагентства активно проворачивають на українцахафери// [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ru.tsn.ua/groshi/turagentstva-aktivno-provorachivayut-na-ukraincah-afery-336401.html>

Капустян О. В.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

студентка V курсу природничого факультету

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Державна політика з безпеки життєдіяльності в галузі освіти базується на принципі пріоритету життя і здоров'я учасників навчально-виховного процесу, повної відповідальності роботодавця, керівника навчального закладу за створення належних, безпечних і здорових умов навчання та праці.

Серед основних принципів освіти в Україні є інтеграція з наукою і виробництвом для забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [1]. Тому ще у загальноосвітніх навчальних закладах поєднується навчання із набуттям практичних навичок у галузі природничих наук, під час вивчення хімії зокрема. Працівники школи зобов'язані створити умови навчання відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо охорони праці [2].

Неухильне дотримання вимог безпеки життєдіяльності (система знань з питань охорони життя, здоров'я, пожежної, радіаційної безпеки, безпеки дорожнього руху, попередження побутового травматизму, дії у випадках надзвичайних ситуацій тощо) усіма учасниками навчально-виховного процесу є елементом дисципліни освітнього процесу, культури безпеки життєдіяльності.

До нормативно-правових документів, що регулюють питання охорони праці та безпеки життєдіяльності належать у навчальних закладах належать:

- Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 01 серпня 2001 р. [5];

- Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу, затверджені постановою Головного санітарного лікаря України від 14.08.2001 № 63, погоджені Міністерством освіти і науки України 05 червня 2001 р. № 1/12-1459;

- Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України, затверджені наказом Міністерства освіти України і Головного управління Державної пожежної охорони Міністерства внутрішніх справ України від 30 вересня 1998 р. № 348/70;

- Правила безпеки під час навчання в кабінетах інформатики навчальних закладів системи загальної середньої освіти, затверджені наказом Держнаглядохоронпраці України від 16 березня 2004 р. № 81;
- Правила безпеки під час проведення навчання з біології в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 15 листопада 2010 р.;
- Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 18 квітня 2006 р. № 304;
- Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 31 вересня 2001 р. № 616.

Важливе значення для забезпечення техніки безпеки на уроках хімії мають Інструктивно-методичні матеріали з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності у навчально-виховному процесі, затверджених наказом МОН України від 25 листопада 2014 р. Відповідно до цих матеріалів у кабінеті фізики, інформатики, хімії, майстернях трудового навчання, обслуговуючої праці має бути інструкція і журнали ввідного та періодичного інструктажу з техніки безпеки, пожежної безпеки [4]. Також зазначені загальні положення щодо забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання і порядок проведення, тематика та організація проведення інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів; наведено основні вимоги безпеки в кабінеті хімії, рекомендації щодо знищення реактивів, що не мають етикеток, відпрацьованих реактивів, відходів металічного натрію. Також в інструктивно-методичних матеріалах наведено зразок журналу реєстрації первинного, позапланового, цільового інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів та орієнтовні «Паспорт кабінету хімії» і «Акт дозволу на проведення занять у кабінеті хімії».

Вимоги безпеки, наведені в цих Інструктивно-методичних матеріалах, поширюються на кабінети природничо-математичного напрямку (фізики, хімії, біології, математики, географії), у яких навчаються учні загальноосвітніх навчальних закладів і які можуть мати джерела небезпечностей.

Для створення безпечних умов навчання у кабінетах фізики, хімії, біології, майстерні, спортивній залі призначають відповідальних за безпеку життєдіяльності, у кабінетах завідувачів кабінетів. На початок кожного навчального року оформляють всі необхідні акти-дозволи на проведення навчальних занять у кабінетах та шкільних приміщеннях підвищеної небезпеки, паспорти санітарно-технічного стану школи, акти готовності школи до навчального року [4].

Навчання та перевірка знань з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності учнів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів, працівників навчальних закладів) проводяться відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. № 15 та Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.04.2006 р. [5].

На уроках хімії не допускається залучення неповнолітніх до праці із шкідливими або небезпечними речовинами та обладнанням, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Отже, вимоги до техніки безпеки на уроках хімії достатньо унормовані Законами України та підзаконними актами. Завідувач кабінету хімії несе повну відповідальність за безпеку всіх робіт, що виконуються в цьому кабінеті, за його протипожежний стан і дотримання правил шкільної санітарії та гігієни праці, керуючись у своїй роботі Законами України, нормативно-правовими актами та наказами.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Про затвердження Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти і науки України 20 липня 2004 р. № 601. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності у навчально-виховному процесі: Наказ МОН України від 25 листопада 2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/1-9-482-ro-ohoroni-praczi-\(1\).pd](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/1-9-482-ro-ohoroni-praczi-(1).pd)
5. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах» Наказ МОН України № 563 від 01 серпня 2001 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Тертична М.
(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)
*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ВИСОКІ МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОСНОВНА УМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За загальними поняттями, моральні якості – моральна характеристика найтиповіших рис поведінки індивіда. До них, зокрема, відносять:

- патріотизм — вірність своїй батьківщині, дотримання й розвиток кращих традицій свого народу тощо;
- гуманізм — визнання суверенності особистості й недоторканності її достоїнства, віра в невичерпність людської доброзичливості;
- справедливість — об'єктивне оцінювання індивідуально-ділових якостей і дій людей, визнання їхньої індивідуальності, відкритість до спілкування, самокритичність;
- совість — загострене почуття особистої відповідальності перед суспільством і людьми;
- моральна воля — розвинутий самоконтроль, уміння домагатися мети, завойовувати повагу людей;
- професійна чесність — ділова вимогливість, самовіддача в роботі, уміння говорити правду «в очі»;
- організованість — взаємодія індивідуального і спільного, вміння структурувати і програмувати діяльність відповідно до правил і норм організації;
- товариськість — взаємна солідарність, повага і довіра, які утворюють спільність інтересів і цілей;
- відповідальність — єдність слова і діла, «смак» до ділового ризику;
- щедрість — безкорисливість, надання допомоги людям, співчутливість;
- оптимізм — віра в себе й людей, у свій моральний вибір, краще майбутнє;
- великодушність — терпимість до недоліків людей, уміння вибачати образи.

Згідно пункту 2 статті 54 «Закону про освіту» від 23 травня 1991 р. педагогічну діяльність у закладах освіти здійснюють педагогічні працівники, у вищих закладах освіти третього і четвертого рівнів акредитації та закладах післядипломної освіти науково-педагогічні працівники [1].

Педагогічна діяльність — це цілеспрямований, виховуючий та навчаючий вплив вчителя на учнів з метою особистісного, інтелектуального та духовного його розвитку, а також основа

його саморозвитку та самовдосконалення. Тому виникає питання, чи є моральні якості педагогічного працівника однією з умов здійснення педагогічної діяльності. Для підтвердження цієї думки звернемось до статті 54 Закону «Про освіту», яка визначає, що педагогічною діяльністю можуть займатися особи з високими моральними якостями, які мають відповідну освіту, професійно-практичну підготовку, фізичний стан яких дозволяє виконувати службові обов'язки [1].

На підставі цієї статті та згідно з чинним законодавством педагогічний працівник зобов'язаний мати моральні якості. Вони є умовою, основою та одним з компонентів для здійснення педагогічної діяльності в навчальних закладах.

Отже, особа, яка не володіє моральними якостями не має право працювати у навчальних закладах.

Моральні якості педагогічного працівника також відіграють велику роль в процесі його професійної діяльності, під час якого вчитель формує морально-естетичні та виховуючі відносини між ним самим та учнями. Зокрема, серед Обов'язків педагогічних та науково-педагогічних працівників, визначених статтею 56 Закону «Про освіту», ми знаходимо такі

- настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродійностей;

- виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни;

- готувати учнів та студентів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

- додержувати педагогічної етики, моралі, поважати гідність дитини, учня, студента [1].

Зрозуміло, що особа, яка сама не володіє зазначеними якостями, не зможе виховати їх у своїх учнів, оскільки перший и головний метод виховання це виховання власним прикладом.

Недотримання зазначеної норми може привести і до притягнення педагогічних працівників до юридичної відповідальності. Згідно зі статтею 66 Закону «Про освіту» посадові особи, винні у порушенні законодавства про освіту (а отже, і ті, що втратили високі моральні якості), несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України [1].

Особливо чітко це простежується у трудовому законодавстві України. Порушення норм педагогічної етики, низька кваліфікація, аморальні дії вчителя можуть бути серйозною підставою для припинення з ним трудових взаємин і звільнення з роботи відповідно до КЗпП України.

Зокрема, у статті 40 «Розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу» трудові відносини з працівником можуть бути припинені роботодавцем у випадку «виявленої невідповідальності працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок недостатньої кваліфікації або стану здоров'я, які перешкоджають продовженню роботи; покладених на нього трудовим договором або правилом внутрішнього трудового розпорядку, якщо до працівника раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення ; поява на роботі у нетверезому стані у стані наркотичного або токсичного сп'яніння [2].

Особливо значимою є норма пункту 3 статті 41 КЗпП «Додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з окремими категоріями працівників за певних умов», згідно з яким вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, несумісного з продовженням цієї роботи, є підставою розірвання трудового договору [2]. Вчитель, звільнений за цією статтею, вважається професійно непридатним і не може продовжувати свою педагогічну діяльність в інших закладах освіти.

Отже, педагогічний працівник дії якого суперечать нормам професійної етики може бути звільнений і притягнутий до юридичної відповідальності. В цьому разі все залежить від характеру вчинку, його наслідків, реакції з боку адміністрації, учнів, батьків та інших учасників навчально-виховного процесу.

Таким чином, у законі України «Про освіту» та у «Кодексі законів про працю» чітко визначена необхідність дотримання вчителем норм педагогічної моралі та сформульовані основні принципи етичної поведінки. Тож можна стверджувати, що високі моральні якості педагогічних працівників є умовою здійснення педагогічної діяльності.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Федорченко А.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)
студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

РОЗВИТОК ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН ФРІЛАНСУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Написання даної статті зумовлене тим, що Інтернет на даний момент є найбільш розвиненим видом зв'язку та розповсюдження інформації. За допомогою мережі, кожного дня мільйони громадян дізнаються новини, обмінюються інформацією, спілкуються між собою. Для деяких користувачів, Інтернет є не тільки засобом комунікації, а і способом заробітку. В Інтернеті здійснюється продаж товарів, надання послуг, надання освіти на комерційній основі. Інтернет поступово перетворюється на одну із галузей економіки.

Станом на 2015 рік в Україні загальна кількість Інтернет-аудиторії складає 21,8 мільйонів користувачів, що у відсотковому значенні відповідає 59% населення України. Тобто більша частина українців, певною мірою задіяна у Інтернетвідносинах.

На сьогоднішній день стрімко розвивається така форма праці як «фріланс», тобто надання послуг, виконання робіт без укладання трудового договору з роботодавцем і найчастіше на віддаленій основі. Фрілансер найчастіше сам пропонує свої послуги через Інтернет, газетні оголошення або користуючись особистими зв'язками. Фріланс особливо поширений в таких областях діяльності, як журналістика (та інші форми діяльності, пов'язані з написанням текстів), комп'ютерне програмування і дизайн у всіх його проявах (реклама, веб-дизайн, дизайн інтер'єру іт.д.), переклад, різного роду консультаційна діяльність, приватна фото та відеозйомка. Ринок фріланс-послуг у даний час вже досить розвинений у Європі і Америці стрімко розвивається в Україні та країнах СНД, залучаючи все нових учасників як з боку виконавців, які пропонують свої послуги, так і з боку приватних осіб і організацій, готових до співпраці на віддаленій основі. Поняття «ринок фріланс-послуг» є в українській мові не стільки виразним і встановленим, скільки ходовим і затребуваним. У цьому випадку, якщо у поняття «фріланс» немає власного слова, то таке поняття можна описати лише кількома зв'язними словами або виразом — робота на ринку (біржі) замовлень і послуг, індивідуальна трудова діяльність (ІТД)

Фрілансери можуть бути прикріплені до одної або кількох організацій-роботодавців, або розміщувати своє портфоліо на спеціалізованих сайтах для фрілансерів. Зазвичай, існують як сайти за спеціалізацією у напрямку перекладу, програмування, копірайтингу тощо, так і загальні сайти фрілансерів. З часом, фрілансер може накопичити базу клієнтів та працювати за індивідуальними замовленнями [1].

На даному етапі у трудовому законодавстві тема «фрілансу» як форма трудових зав'язків не висвітлюється. Єдиними нормативно-правовими актами, що можуть надавати гарантії

виконавцям-фрілансерам є договір про надання послуг та договір підряду, які регулюються Цивільним кодексом України.

За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [4].

Виконання договору може бути може проводитися двома способами:

- 1) Фрілансер повинен надати послугу особисто;
- 2) У випадках, встановлених договором, виконавець має право покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, залишаючись відповідальним в повному обсязі перед замовником за порушення договору

Після виконання робіт замовник зобов'язаний оплатити надану йому послугу в розмірі, у строки та в порядку, що встановлені договором.

У разі неможливості виконати договір про надання послуг, що виникла не з вини виконавця, замовник зобов'язаний виплатити виконавцеві розумну плату. Якщо неможливість виконати договір виникла з вини замовника, він зобов'язаний виплатити виконавцеві плату в повному обсязі, якщо інше не встановлено договором або законом.

Договір про надання послуг між «фрілансером» та замовником може бути розірваним, як за ініціативи замовника так і виконавця в порядку та на підставах зазначених у Цивільному кодексі України, або за домовленістю сторін. Порядок і наслідки розірвання договору визначаються за домовленістю сторін, або законом [4].

Що однією формою надання гарантій є «Безпечна угода», яка є присутньою на майже всіх біржах фрілансу. Ця угода здійснюється наступним чином:

- 1) Створюється електронний договір між стороною замовника і виконавця на надання послуг через біржу фрілансу.

- 2) Оплата за надану послугу переводиться спочатку на електронний гаманець сервісу «WebMoneyEscrow», який виступає посередником між замовником і виконавцем, і резервується в якості застави.

- 3) Виконавець виконує надання послуги дотримуючись умов укладеного договору

- 4) Кошти які замовник перевів у якості застави переводяться на електронний рахунок виконавця [2].

Якщо звернутися до статистичних даних, то зараз в Україні налічується більше ніж 100000 фрілансерів, і ця цифра постійно зростає. Найбільша кількість «фрілансерів» сконцентрована в Київській області – 36%, Харківська область – 9,7%, Дніпропетровська область – 8,5%, Одеська область – 5,7%, Львівська область – 4,8%, Запорізька область – 4%. В інших 19 регіонах – приблизно 27%, менше 4% в кожній області [3].

Зважаючи на стрімке зростання відносин фрілансу в Інтернеті, на наш погляд, слід посилювати правове регулювання цих відносин, включивши відповідні у трудове право.

Література:

1. Добрянский Ф. Управление фрилансерами: Методы и практика. [Текст] / Ф. Добрянский-М.: Альпина Паблишер, 2009. — 132 с. — («Инструменты и методы»).

2. Правила проведення безпечних угод [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.weblancer.net/terms/payments/>

3. Статистика по рынку фриланса в регионах Украины [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://itc.ua/news/statistika-po-ryinku-frilansa-v-regionah-ukrainyi-infografika/>

4. Цивільний Кодекс України від 10 січня 2003 року. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Шевцова Л. О.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

студентка IV курсу факультету філології та журналістики

ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВТІЛЕННЯ ІНІЦІАТИВИ «ВІДКРИТИЙ ПАРЛАМЕНТ»

Протягом останніх років в Україні триває дискусія щодо необхідності, доцільності та перспективи втілення ініціативи «Відкритий парламент». Як і у всьому світі гостро постає питання про відповідальність та підзвітність депутатів і усіх представників публічних органів влади перед тими, чий інтереси вони мають представляти. Парламенти часто і заслужено критикують за закритість їх діяльності та недотримання права громадян на доступність до інформації щодо їх діяльності. Парламенту належить особливе місце в системі владних інститутів, він уособлює владу, яка є дійсно першою серед рівних у триаді влади, як справедливо зазначає Л.Кривенко [2]. Адже Верховна Рада України наділяється державною владою безпосередньо народом, має виключне право здійснювати законодавчу діяльність, є вищим представницьким органом. Відповідно до вимог статті 78 Конституції України народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі [1]. Народні депутати України не можуть мати іншого представницького мандата чи бути надержавній службі. Вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності встановлюються законом, що означає конституювання в Україні професійного парламенту. Очевидно, що молодий український парламент, використовуючи світовий парламентський досвід, власні напрацювання має можливість прискорювати розвиток свого професіоналізму, а відтак діяти більш результативно.

План дій з реалізації Декларації відкритості парламенту розробили українські громадські організації шляхом моніторингу парламенту спільно з депутатами та Апаратом Верховної Ради у жовтні 2015 – січні 2016 року.

Відкритість парламенту дасть можливість долучатися до процесів через електронні звернення, також присутня можливість коментування законопроектів та прослідковування результатів таких коментарів, наявність зворотного зв'язку з депутатом. Все це дає повноцінну можливість знати більше про діяльність народних депутатів України в округах та комітетах з персональної сторінки нардепа, переглядати опубліковані тексти депутатських запитів, звернень та відповідей на них. Відтак з'являється конкретна можливість самостійно аналізувати: витрати народних депутатів, покриті державним бюджетом, витрати бюджету на діяльність Верховної Ради, транзакції, договори та звіти щодо використання коштів Державного бюджету для забезпечення діяльності Верховної Ради, наявність конфлікту інтересів у народних депутатів, а також декларації про доходи народних депутатів.

Деякі науковці називають обов'язки Апарату парламенту мегафункцією, вважають особливістю державної служби в парламентах те, що вона спрямована на здійснення всебічного, точного і своєчасного забезпечення ефективної діяльності парламенту у відповідності з його конституційно визначеними повноваженнями [2]. Ця мегафункція диференціюється на окремі функції і завдання, що визначаються у відповідних нормативних документах, зокрема у Положенні про Апарат Верховної Ради України, затвердженого Розпорядженням Голови Верховної Ради України від 25 вересня 2011 р. [3].

Розглядаючи план дій з реалізації ініціативи «Відкритий парламент» варто відзначити головні принципи даної ініціативи, викладені у ньому:

1. Доступ до інформації: громадяни зможуть ознайомитися з короткою довідкою про депутата (округ, партія, фракція, номер у списку, дата набуття депутатських повноважень, дата народження, відомості про трудову діяльність на момент обрання), відомостями про голосування депутата, реєстрацію депутата за допомогою електронної системи, письмову реєстрацію депутата, переходи депутата по фракціях, посади протягом скликання, хронологію виступів депутата, депутатські запити, законотворчу діяльність (законопроекти, в яких депутат виступав суб'єктом законодавчої ініціативи, та перелік таблиць поправок, до яких були подані пропозиції), декларацією про доходи [4]. На особистих сторінках депутатів відсутня детальна

біографічна довідка депутата та передвиборча програма. Відсутня інформація про діяльність народного депутата за межами парламенту та діяльність в окрузі (інформація про взяття народного депутата України та осіб на поруки, повний текст клопотань про помилування тощо). Відсутня інформація про помічників-консультантів народних депутатів України (наприклад, біографічна довідка чи інша інформація). Відсутня можливість зворотного зв'язку та незазначена інформація щодо можливих годин прийому чи зустрічей, про сторінки в соціальних мережах.

Законопроектом №1591 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення відкритості та доступу до інформації про діяльність Верховної Ради України, її комітетів та народних депутатів України» пропонується доповнити Регламент Верховної Ради України такими положеннями: Апарат Верховної Ради України забезпечує оприлюднення на офіційному веб-сайті Верховної Ради України повного тексту депутатського запиту упродовж трьох робочих днів з дня оголошення його короткого змісту та тексту відповіді на депутатський запит – упродовж п'яти робочих днів після її одержання[5]. Необхідно також детальне законодавче врегулювання особливостей оприлюднення такого виду інформації, яке рекомендується розробити за участі громадських організацій-моніторів.

2.Залучення громадян до парламентських процесів;

Відповідно до пункту 18 Декларації відкритості парламенту під назвою «Залучення громадян до розробки законодавства» проекти законів повинні бути оприлюднені після їх внесення на розгляд. Розуміючи потребу громадян бути повністю поінформованими про законопроекти, які розглядаються, та робити свій внесок щодо їх розгляду, парламент повинен забезпечити доступ громадськості до підготовчого аналізу та надати загальну інформацію для політичного обговорення внесеного законопроекту[4].

Відповідно до пункту 5 Декларації відкритості парламенту під назвою «Залучення громадян і громадянського суспільства» парламент зобов'язаний залучати громадян і громадянське суспільство на недискримінаційних засадах до парламентського процесу та процесу прийняття рішень для того, щоб ефективно представляти інтереси громадян[4].

Так, приміщення Верховної Ради України повинно бути адаптоване для кожного з урахуванням доступності середовища, тобто надання однакових засобів для всіх відвідувачів з метою уникнення уособлення окремих груп населення. Дизайн має бути корисним і легким у сприйнятті та використанні для людей з різним рівнем можливостей. Крім того, необхідно дотримуватися таких принципів: гнучкість у користуванні, просте та зручне використання, сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів, припустимість помилок, мінімум фізичних зусиль, наявність необхідного розміру і простору при підході, під'їзді та різноманітних маніпуляціях незважаючи на антропометричні характеристики, стан та мобільність громадян.

3.Звітність: відповідно до пункту 23 Декларації відкритості парламенту, парламент зобов'язаний надавати громадськості вичерпну, детальну та просту для розуміння інформацію про національний бюджет та громадські витрати, включаючи минулі, поточні та заплановані доходи та витрати[4]. Зважаючи на це, на веб-сайті Верховної Ради України у розділі «Інформація» необхідно створити підрозділ «Використання бюджетних коштів», де опублікувати вичерпний перелік установ, уповноважених забезпечувати діяльність Верховної Ради України та посилання на Єдиний веб-портал використання публічних коштів з роз'ясненням обсягу інформації, який можна знайти на порталі.

4.Технології та інновації: Парламент повинен забезпечувати легкий пошук необхідної громадянам інформації про діяльність парламенту за допомогою створення баз даних, які дозволяють виконувати простий та складний розширений пошук за рахунок використання відповідних метаданих. Інформація повинна бути доступною у конкретному місці розташування, наприклад, за веб-адресою з постійним URL. Інформація про діяльність парламенту має бути укладена та випущена у форматі, відкритому для пошукових систем відкритому та структурованому форматі, такому як: XML, CSV чи JSON, які є машиночитними, для того, щоб громадяни, громадянське суспільство, приватний сектор та уряд могли

використовувати та аналізувати інформацію про діяльність парламенту. Крім того, веб-сайт Верховної Ради України повинен бути пристосований для перегляду та повного функціонування з мобільних платформ.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних» від 21 жовтня 2015 р. № 835 встановлено обов'язок Апарату ВР України, забезпечити протягом шести місяців оприлюднення та подальше оновлення на своїх офіційних веб-ресурсах наборів даних згідно з відповідним Положенням[6].

Отже, залучення України до Декларації відкритості парламенту та прийняття спільного плану дій приєднає Україну до лідерів руху за законодавчу відкритість у світі.

Ініціатива «Відкритий парламент» дасть можливість для громадянина бути допущеним до парламентських процесів та контролювати діяльність депутатів. Для депутата це можливість бути ближчим до виборців та демонструвати активність через офіційний сайт та бути поінформованими щодо витрат на матеріально-технічне забезпечення Верховної Ради.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кривенко Л. Тріада влади. Перше серед різних // Віче. – 1994. – № 7. – С.17.
3. Розпорядження Голови Верховної Ради України: Про затвердження Положення про Апарат Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3>
4. Матеріали Верховної Ради України за підтримки проекту «Демократизація, права людини та розвиток громадянського суспільства»// План дій з реалізації декларації відкритості парламенту / К. 2016
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення відкритості та доступу до інформації про діяльність Верховної Ради України, її комітетів та народних депутатів України: Законопроект від 23 грудня 2014р. [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc6_current?id=&pid069=211
6. Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-%D0%BF>

Шістєрова К.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У ВНЗ

На превеликий жаль, не вся діти живуть із своїми батьками, і на це може бути багато причин: мова йде про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Діти, позбавлені батьківського піклування – це діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти [2, с. 147].

Дитина-сирота – це дитина, в якій померли чи загинули батьки [2, с. 147].

Чому ж дана тема є актуальною для мене? Тому, що я сама являюся дитино-сиротою. Саме тому, маючи власний приклад, – простіше описувати певні явища, додаючи різноманітні приклади.

Я вважаю, що те, як суспільство ставиться до своїх дітей, показує загальний рівень захисту прав людини. А також, якщо держава має на меті виховати майбутнє покоління правильним та забезпеченим, вона має піклуватися про цих дітей, забезпечувати належні умови для всебічного розвитку цих людей, закладати основи для повноцінного розвитку, забезпеченого проживання та існування. А освіта є одним із найголовніших показників та засобів для створення повноцінно розвиненої особистості. Тому, відповідно до частини третьої статті 52 Конституції України утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу [1].

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа визначає Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (далі Закон), який є складовою частиною законодавства про охорону дитинства. Абзацом сьомим частини третьої статті 4 Закону встановлено, що державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються щодо мінімального стандарту щомісячного утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23 – річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів [2].

Згідно з частинами першою та третьою статті 8 Закону держава здійснює повне державне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа [2].

Право на повне державне забезпечення в початкових закладах при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідного навчального закладу мають:

- діти-сироти;
- діти, позбавлені батьківського піклування (крім тих, що перебувають під опікою);
- особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки,
- особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування;
- студенти, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишились без батьків [2].

Таким чином, студенти з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яким виповнилось 23 роки і більше до закінчення відповідного навчального закладу зараховуються на повне державне забезпечення в навчальних закладах, якщо такі особи вперше здобувають повну вищу освіту за кошти загального фонду державного бюджету. Таким особам здійснюються всі виплати передбачені нормативно-правовими актами діючого законодавства.

Ми вважаємо за необхідне висвітлити питання державного забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, крім повного державного забезпечення виплачується стипендія в розмірі, який на 50 відсотків перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також виплачується 100 відсотків заробітної плати, нарахованої в період виробничого навчання та виробничої практики.

Окрім того, на весь період навчання їм виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів від початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах.

При наданні особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, академічної відпустки за медичним висновком за ними зберігається на весь цей період повне державне забезпечення та виплачується стипендія [3].

За рахунок навчального закладу випускники забезпечуються одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі двох прожиткових мінімумів. Нормативи забезпечення одягом і взуттям затверджуються Кабінетом Міністрів України. За бажанням

випускників їм може бути видана грошова компенсація в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття [2].

Вартість повного державного забезпечення у грошовому еквіваленті визначається відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» [2].

Вступивши до університету, я навіть не думала про те, що дітям-сиротам можуть виплачувати стипендії у такому розмірі, а також додатково надавати різні грошові допомоги та компенсації. Мабуть, це приємно дивує: той факт, що держава піклується про дітей такого соціального статусу, не дає їм змоги жити бідно чи страждати від злиднів. І увесь час мене цікавило питання, чи впливає навчання, успішність у ньому, на виплати стипендії? Чи можна бути позбавленим цієї стипендії, якщо ти маєш погані, низькі бали, або здаєш сесію на трійки? Соціальні працівники із нашого університету повідомили, що не має такої можливості, але якщо передуючими оцінками стають двійки, або й того незакрита сесія чи провалений іспит, то з'являється можливість втратити академічну стипендію. І нещодавно я вивила ситуацію, яка трапилася із студенткою, круглою сиротою, яка за підсумками навчання у ВНЗ за перший семестр не здала один з іспитів і була повністю позбавлена стипендії. Її бабуся написала до Всеукраїнської професійної газети «Все про бухгалтерський облік», запитавши чи такі дії ВНЗ є правомірними, на що отримала відповідь із посиланням на «Порядок призначення й виплати стипендій» (далі Порядок), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. №882[4]. Згідно з п.4 Загального розділу цього Порядку студентам денної форми навчання вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації призначають академічні та соціальні стипендії.

- Академічні стипендії – за результатами навчання у вищих навчальних закладах і виявленої при цьому успішності;

- Соціальні – на підставі нормативно-правових актів на одержання державних пільг і гарантій для окремих категорій громадян.

Зокрема, соціальні стипендії призначають студентам із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також студентам, які в період навчання від 18 до 23 років залишилися без батьків (пп.1 п.6 Порядку).

Зважаючи на те, що розмір соціальної стипендії більше академічної, вашій онуці повинні були виплачувати соціальну стипендію. Її виплата не залежить від успішності студента. Розмір соціальної стипендії для студентів вищих навчальних закладів із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також студентів, які в період навчання від 18 до 23 років залишилися без батьків, становить 1960грн. на місяць за умови відмінної здачі сесії, а також 1860 при гарній здачі (пп.2 п. 1). Виплати з бюджету на стипендії студентам із числа дітей-сиріт у 2011 році передбачені ст.24 Закону України «Про державний бюджет України на 2011 рік» від 23.12.10 р. № 2857».

З поданого прикладу можна зробити висновок, що дитина-сирота або дитина позбавлена батьківського піклування не може залишитися без обох стипендій (академічної чи соціальної), і що навчання та успішність не впливають на розмір та виплату соціальної стипендії. Але я вважаю, що це не є приводом для того, щоб перестати навчатися, або отримувати погані оцінки вважаючи, що держава і так виплатить тобі цю стипендію, бо ти ж маєш статус дитини-сироти або дитини позбавленої батьківського піклування.

Отже, проаналізувавши подане питання, можна підсумувати, що сирітство як соціальне явище існує в будь-якому суспільстві: завжди були, є і будуть діти, які з різних причин залишаються без батьків, а їх розвиток відбувається або в іншій сім'ї, або в спеціально створених для цього установах. В Україні проблема соціального сирітства гостро постала за різних причин, але в будь-якому подальша доля таких дітей залежить від ставлення до цієї проблеми як суспільства, так і держави загалом. На сучасному етапі свого розвитку держава витрачає величезні кошти для надання різного виду матеріальних допомог та пільг на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що ми можемо побачити у постановках та законах Кабінету Міністрів України розглянутих вище.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Про заснування соціальних стипендій Верховної Ради України для студентів вищих навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей з малозабезпечених сімей: Постанова ВРУ №218- від 24 жовтня 2002 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Порядок призначення й виплати стипендій:, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Герасименко М.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРАВО НА ПРАЦЮ ВИПУСКНИКІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Право на працю є основним конституційним правом громадян України. Воно проголошене ст. 43 Конституції України, визнається за кожною людиною і становить собою можливість людини заробляти на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку погоджується [1]. На забезпечення реалізації цього права спрямована реформа освіти, пов'язана з Болонським процесом. Вона ставить за мету гармонізацію інститутів вищої освіти в державах – учасниках Болонської угоди, яка б супроводжувалася інтенсивною трудовою та академічною мобільністю випускників. Але це призвело до того, що тенденції збереження чіткого професійного спрямування та намагання інтегруватись у світову освітню систему часто вступають у протиріччя між собою, чим негативно впливають на трудовою зайнятість випускників.

Проблеми трудової діяльності випускників ВНЗ розкривають у своїх наукових працях І.І.Бабин, Я.Я.Болюбаш, В.В.Грубінко, М.Ф.Степко, В.Д.Шинкарук. Проте місце, яке посідають трудові відносини у житті випускника ВНЗ, обумовлює важливість подальших досліджень стану та перспектив забезпечення реалізації кожним випускником права на працю в умовах реформування освіти, що і зумовило вибір теми публікації.

Метою статті є виявлення та аналіз тенденцій реалізації права на працю випускників ВНЗ на етапі реформування системи вищої освіти в Україні.

Сьогодні в Україні молодь становить більше 10 мільйонів осіб. Як показує статистика, лише 40 % студентів вищих навчальних закладів вважають, що вони зможуть отримати роботу за спеціальністю, а третина випускників змінює свою професію і здобуває іншу спеціальність. Держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менший 3 років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, але дія цієї норми поширюється тільки на осіб, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням [3, с.9].

Отже, на сьогодні здобуття вищої освіти не гарантує високої конкурентоспроможності випускників навчальних закладів на ринку праці, причинами чого є: невідповідності отриманої спеціальності потребам ринку праці; посилення конкуренції на ринку праці професій та спеціальностей, по яких ведеться підготовка в навчальних закладах; розрив між змістом освіти та вимогами з боку роботодавців. Навчальні заклади продовжують застосовувати практику планування прийому, відштовхуючись від досягнутого обсягу підготовки, базуючись на інерції уявлень батьків про престижність професій, інтересах залучення коштів (на контрактні форми навчання). Сучасна система освіти в Україні дотепер не забезпечує випереджального

розвитку освіти, щопередбачає підготовку спеціалістів з орієнтацією на технологічний прогрес та працівниківширокого профілю, здатних швидко змінювати професію [4, с. 27].

Входження національної системи освіти в Болонський процес посилює конкуренцію між освітніми навчальними закладами, що обумовлює необхідність підвищення рівняконкурентності освітніх послуг, оновлення змісту освіти, запровадження освітніхінновацій та інформаційних технологій.Реформування системи освіти у напрямі підвищенняконкурентоспроможності випускників сприятиме підвищенню адаптаційного потенціалумолоді, приведенню соціально-психологічних характеристик випускників у відповідністьз потребами ринку праці, формуванню соціально активного стилю поведінки, тобто професійній соціалізації.

В умовах нерозвиненості системи безперервної освітитеоретичні знання, отримані у навчальних закладах, потребують постійного оновлення,та, відповідно, повинні супроводжуватися удосконаленням практичних навиків роботина виробництві. Освітні послуги мають сприяти засвоєнню випускниками сукупності знань, уміньта навиків з певної спеціальності; забезпечувати набуття нового соціального статусу всупільстві, розвиток здатності до технологічної та психологічної самоорганізації. Цеможливо лише за рахунок підвищення якості та конкурентоспроможності послуг ВНЗ,досягнення освітнім закладом конкурентної переваги перед іншими ВНЗ, що пропонуютьпослуги, аналогічні за змістом, обсягом та призначенням, у певному сегменті ринкупраці [2, с. 24].

Отже, реформування системи вищої освіти передбачає розробку комплексних заходів щодо забезпечення універсалізації їх підготовкина основі застосування гнучких моделей навчання, набуття додаткової спеціальності,необхідність забезпечення збалансованості міжпідвищенням освітнього потенціалу і конкурентними потребами економіки уфахівцях з вищою освітою, сприяння підвищеннюякості підготовки фахівців до світового рівня.

Література:

1. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Андел І. Управління працевлаштуванням випускників навчальних закладів / І. Андел // Україна: аспекти праці. –2015. – № 2. – С. 23–27.
3. Коляда Т.А. Працевлаштування молоді: проблеми правового регулювання / Т. А. Коляда // Юридичний вісник. –2016. – № 1. – С. 9.
4. Семикіна М.В. Ринок праці та освіта: пошук взаємодії / М.В. Семикіна. – К.: Таксон, 2014. – 198 с.

Дерев'янюк А.Г.

(наук.кер. – доц. Лобач К. В.)

студентка ІV курсу історичного факультету

Полтавськогонаціональногопедагогічного

університету імені В. Г. Короленка

ПРОБЛЕМА ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

За останні два роки українська держава пережила події завдяки яким повністю змінилась влада в країні, змінились зовнішньополітичні орієнтири та мав би змінитись світогляд та зацікавленість політичним життям держави її громадян. Але, нажаль, останній пункт лишається під великим питанням.

Проголошенню акту незалежності України 24 серпня 1991 року, передували події, які творили не політики, а самі громадяни. Підвищення рівня патріотизму, свідомості громадян, що Україна має бути незалежною та суверенною вилились у відомі всім загальноукраїнський страйк шахтарів, голодування студентів, "Революція на граніті" та на сам кінець проведення Всеукраїнського референдуму. Дуже складно та довго йшла Україна до цієї незалежності, та

нажаль за 24 роки громадяни почали про це забувати та сприймати незалежність нашої держави як належне.

Та у ніч проти 30 листопада 2013 року історія України змінилась назавжди. Події тієї ночі змінили мирний, та я б навіть сказала, пасивний настрій громадян, щодо політичних подій в нашій державі. Крикавий розгін мирного протесту владою, став останньою краплею для народу. 1 грудня на Майдан Незалежності в Києві вийшли тисячі протестуючих. Революція – це слово прийшло в життя кожного свідомого громадянина. Такої єдності, взаємодопомоги, піднесення патріотичного духу українці не переживали вже досить давно, бо всі роки незалежності ми не розуміли, що українець – це звучить гордо! Події, які розгортались далі не є предметом дослідження в цій статті, але варто нагадати про те, що незважаючи на розгін мирної демонстрації, побиття журналістів, силову протидію влади, жахливі погодні умови українці не здалися. Навпаки, мітинги на підтримку Євромайдану в Києві проходили в усіх великих містах України. А найголовніше це те, що рушійною силою була молодь. Всі свідомі громадяни жили революцією – хтось брав у ній безпосередню участь, хтось приходив на народні віче в своїх містах, всі прокидались і засинали з випуском новин. 8 грудня 2013 року відбувся «Марш мільйона», коли на Майдані Незалежності в Києві зібралися за різними оцінками від кількадесят до кількох сот тисяч людей. Думаю, гордість за те, що я українець чи українка відчували в той момент всі свідомі громадяни нашої великої та європейської держави.

Але після завершення революції та скинення діючої на той момент, злочинної влади українцям необхідно було починати будувати нову державу. Все мало починатися з нуля, адже саме цього прагнули революціонери, які віддали своє життя на Майдані Незалежності. Ми повинні були обирати нового президента, нову владу, яка будуватиме політику в інтересах українського народу.

26 жовтня 2014 року відбулися позачергові вибори народних депутатів Верховної Ради України, відповідно до ст. 90 Конституції України.

Я працювала спостерігачем на виборчій дільниці в місті Полтава. Те, що просто викликало в мене обурення так це досить невелика явка молоді. Українське інтернетвидання Кореспондент net. 27 жовтня вийшло із заголовком «В організації ОБСЄ зазначили, що явка в 50% на парламентських виборах – цілком задовільна.» Але невже нікого не обурює те, що 50 % українців байдуже майбутнє держави?! Спілкуючись зі своїми знайомими студентами, я всім задавала одне і теж питання «Чи йдеш ти на вибори?». На моє велике розчарування ствердних відповідей було дуже мало. Переважно це були фрази «Ні, я не йду. Все одно нічого в країні не зміниться». Але всі намагання роз'яснити, що Революція Гідності довела, що ми можемо все коли єдині, що на виборах ми обираємо своє майбутнє, що на майдані гинули такі ж як ми молоді люди не за те, щоб ми зараз так байдуже ставились до виборів розбивались об стіну непорозуміння, та байдужості.

Головними питаннями, які я поставила перед собою стали «В чому причина політичної пасивності молоді в Україні?», «Чому навіть революційні події, які принесли в Україну стільки змін, не змусили молодь стати активними при виборі свого майбутнього?».

Ціннісна свідомість сучасної молоді формується в умовах важкого виходу країни з загальної кризи, безробіття, інфляції, стрімкого зростання цін, а для студентів – плати за освіту в не бюджетних вишах, корупції, злочинності тощо. Ці і не лише події та загальний негативний стан в державі призвели до того, що молодь виявилась однією з найбільш соціально занедбаних і найменш соціально захищених спільнот нашої країни, що молодіжне середовище розшарпують різні проблеми, що питома вага цих проблем вже давно перевищила критичну масу і загрожує соціальними вибухами.

Низький рівень зацікавленості сучасної молоді політикою є проблемою не лише України, а й, напевно, усіх країн СНД. Так, на думку вчених, серед причин низького інтересу молоді до політики виділяють політичне незнання, якому протистоїть добра обізнаність в інших сферах, висока раціональність, за допомогою якої досягають поставлених цілей в особистому житті. Причиною такого незнання може бути складність, невизначеність соціальних, економічних і політичних питань для тих, хто не має безпосереднього доступу до відповідної інформації.

Незнання сприяють тому, що не формуються навички політичної участі, політичний досвід. Для більшості молоді політико-економічна сфера здається чимось «недосяжним», адже її не можна безпосередньо відчувати і вплинути на неї (особливо таке ставлення характерне для групи з низьким інтересом до політики). Крім того, існує певна особливість сприймання політичних новин, коментарів як розважальної інформації, а не важливої сторони життя. До того ж більшості громадян політика здається «брудною» справою для ледачих, нецікавих, зажерливих, примітивних людей [2, с.203]. Саме таке розчарування призводить до зниження інтересу та негативізму у ставленні до політики.

Також різке зниження інтересу до політичних подій в державі, як не дивно, ми спостерігаємо саме після Революції Гідності. Можливо, причиною цього є притаманний молодим людям максималізм. Адже після революційних подій всі чекали різкого покращення рівня життя, безвізовий режим з країнами ЄС, високий рівень освіти в Україні і т.д. Але ніхто не думав про те, що це справа не одного року, що всьому цьому передують проведення безлічі реформ.

Дослідники Сахань О.М. та Гордейчук В.В. у своїй статті «Політична активність молоді в реаліях українського сьогодення» зазначають, що для дійсно продуктивної політичної участі молоді необхідна її структурна самоорганізація, створення школи лідерства, підготовка професійних політиків, всіляка допомога з боку держави щодо функціонування молодіжних організацій, щоб у молоді був свій канал входження в політику на високому рівні. Якщо молодь буде підготовлена теоретично і практично до виконання державних і суспільних функцій, вона легко прийде на зміну старшому поколінню. Тому уже сьогодні державна молодіжна політика в Україні має стати в ряд пріоритетних напрямків діяльності держави із залученням до її здійснення на всіх рівнях, як державних органів, так і широкого загалу громадськості. Це дозволить забезпечити соціальне, культурне та економічне відтворення, прискорить розвиток держави та громадянського суспільства.

Мета молодіжної політики у цьому плані – це підтримка політичного самовизначення молоді, сприяння молодіжним політизованим творенням просоціального спрямування, посиленню їх конструктивної активності, консолідації зусиль для зміцнення української держави, демократизації та гуманізації суспільства [4].

На моє глибоке переконання, на сьогодні є просто необхідним проводити спеціальні лекції у ВУЗах, пропагувати та популяризувати молодіжні організації (до того ж не важливо чи вони матимуть політичне чи волонтерське спрямування, адже це в будь-якому разі звертатиме увагу молоді на події в державі), також важливо проводити ознайомчі бесіди із дітьми в школі, бо вони є майбутніми творцями історії, саме вони через декілька років будуть стояти перед вибором іти на вибори чи проігнорувати їх.

Я завжди підтримувала тезу, що ми маємо ту владу на яку заслуговуємо. Основним меседжем цієї статті є те, що молодь має користуватись своїм правом на вибір, і кожен має розуміти, що це не стільки право скільки громадянський обов'язок.

Література:

1. Кияшко Л.О. Політична соціалізація та репрезентація у свідомості молоді соціально-ідеологічних понять. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави // Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М.Слюсаревського. - К.: Міленіум, 2007. - Вип. 5-6. - С. 236-246.
2. Фліс І.М. Основні принципи формування політичної активності студентської молоді // ГІЛЕЯ (Науковий вісник): Збірник наукових праць. – К., 2008. – Вип.13. – С. 210.
3. Черниш Н. Соціологія./Черниш Н. – К.: Знання, 2004.
4. Сахань О.М., Гордейчук В.В. Політична активність молоді в реаліях українського сьогодення. – Режим доступу:
http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Politologia/10_95439.doc.htm

5. Чопей В.С. Формування демократичних цінностей у сучасній студентській молоді як соціальне завдання // Нова парадигма: (журнал наукових праць). – Вип. 88. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С.25.

Івченко А.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРАВА ТА СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Молодь є важливою складовою сучасного українського суспільства, носієм інтелектуального потенціалу, визначальним фактором соціально-економічного прогресу. Молодь – не тільки суб'єкт, спадкоємець матеріальних і духовних багатств суспільства, а й творець нових, прогресивніших політико-демократичних суспільних відносин. У той же час українська молодь є однією з найуразливіших в економічному та найбезправніших у соціально-правовому відношенні соціальних спільнот.

Проблеми соціального становлення молоді, гарантій реалізації її прав розкривали у своїх наукових дослідженнях С.С. Батеніна, Л.П. Буєва, А.М. Коршунов, В.М. Шубкіна та ін. У виробленні ефективної молодіжної політики важливу роль відіграє подальше з'ясування суті та змісту процесів соціального самовизначення молоді людини, що і зумовило вибір теми публікації.

Мета статті – проаналізувати права та особливості соціального забезпечення молоді в сучасній Україні.

Молодіжну державну політику в незалежній Україні було започатковано «Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Потім вона деталізувалася в таких Законах, як «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.), «Про освіту» (1991 р.), «Про зайнятість населення» (2012 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1994 р.), «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.) та ін. Основні права і обов'язки молоді, як і інших громадян України, зафіксовані в Конституції України [2, с. 14].

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2004 року затверджено Загальне положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, основною метою діяльності якого є сприяння у задоволенні соціальних потреб молоді, яка перебуває у складних життєвих обставинах та потребує сторонньої допомоги. Мета Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 - 2020 рр. полягає у створенні системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, спрямованої на самовизначення і самореалізацію, формування необхідних правових, гуманітарних та економічних передумов, надання соціальних гарантій.

Відповідно до ст 1.3У «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь, молоді громадяни - громадяни України віком від 14 до 35 років, а соціальне становлення молоді - процес різнобічного включення молоді в життєдіяльність суспільства як системи, сприйняття її як елементу цієї системи [1].

Держава гарантує працездатній молоді рівне з іншими громадянами право на працю. Також держава сприяє створенню молодіжних центрів праці, молодіжних громадських організацій для забезпечення працевлаштування молоді, реалізації програм професійного навчання молоді та вдосконалення її професійної майстерності. Україна гарантує молодим громадянам рівне з іншими громадянами право на освіту, підвищує розміри допомоги сім'ям на неповнолітніх дітей, стипендій та інших видів матеріального забезпечення молоді, яка отримує професійно-технічну, вищу освіту у відповідних навчальних закладах. Держава забезпечує молодим громадянам рівне з іншими громадянами право на житло, сприяє молодіжному

житловому будівництву, створенню молодіжних житлових комплексів. Молоді гарантується рівне з іншими громадянами право на охорону здоров'я, заняття фізичною культурою і спортом [3, с. 4].

Але внаслідок соціальних наслідків демографічних, організаційних, структурних диспропорцій у країні, зростання соціальної нерівності, браку послідовної державної соціальної політики більшість молодих людей не в змозі обрати бажану професійну підготовку та місце праці. Тому мета молодіжної політики має полягати в зміцненні соціального статусу молоді в структурах суспільства, посилення правової, економічної і соціальної захищеності молодого покоління, подолання дискримінації окремих груп молодих людей, для чого можуть практикуватися розвиток кредитування молоді та молодих сімей на сприятливих умовах, організація служб профорієнтації, перепідготовки та працевлаштування молоді, служб юридичної допомоги і консультування тощо.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що на сьогодні в Україні існує правове підґрунтя щодо реалізації та захисту своїх прав молодими громадянами. У той же час українська молодь є однією з найуразливіших в економічному та соціально-правовому відношенні соціальних спільнот. Тому принципово важливими стають проблеми освіти, професійної підготовки, мотивації молоді до праці тощо.

Література:

1. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Павленко Ю.І. Трансформація суспільства і проблеми соціальної політики / Ю.І. Павленко. – К.: Ера, 2015. – 162 с.
3. Щербак В. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні / В. Щербак // Юридичний вісник. – 2016. – №1. – С. 4.

Коваленко Н.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

УКРАЇНА – СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Процеси державного будівництва та національного відродження України, спричиняють істотні зміни в усіх сферах суспільного життя. У зв'язку з цим, хіба що не найважливішою стає проблема розбудови молоді держави, вибір шляху розвитку якої було остаточно зроблено із прийняттям 1996 року Конституції України. Зокрема, згідно із її ст. 1, Україна є не тільки демократичною і правовою, але й соціальною державою.

В умовах сьогодення це не скільки реальна дійсність, скільки прагнення та орієнтація Української держави. Тож держава перебуває лише на початковому етапі становлення її як соціальної. Найважливішим для соціальної держави є соціальна безпека та наявність матеріально-економічних умов вільного та гідного існування.

Мета статті - визначити сутність, конституційно-правові основи соціальної держави, проаналізувати процес її формування через призму Конституції України.

Актуальність дослідження соціальної держави для вітчизняної науки впливає із конституційного закріплення за Україною означеного статусу.

У чинній Конституції України зазначено, що наша держава є демократичною, соціальною і правовою [1].

Зрозуміло, що слова «демократична», «соціальна», «правова» стосуються не нинішнього стану української держави, а, як наголошують чимало дослідників (В. Горбатенко, В. Бабкін, А. Сіленко та ін.), її майбутнього. Тож перед українськими вченими стоїть завдання визначити не лише сутність соціальної держави, а й умови її побудови в Україні. На думку А. Сіленко,

співвідношення соціальної держави з традиційними конституційними принципами надає підстави визнати, що законодавець закріплює її як принцип, аналогічний іншим засадам державного ладу. Тим самим він окреслює ті межі, в яких вона повинна діяти, аби не суперечити вимогам демократичної, правової державності, за допомогою яких забезпечуються політична єдність і правильне розуміння завдань, поставлених суспільством перед державою.

Чітке положення щодо необхідності побудови в Україні соціальної держави міститься у ст. 1 Конституції України 1996 р. У ч. 1 ст. 3 Конституції України проголошено: "Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю"[1].

Закріплені в Конституції України права, свободи й обов'язки людини та громадянина, їх широта, реальність, гарантованість відтворюють не тільки фактичний і юридичний статус особи в суспільстві, а й суть демократії, що існує у країні, соціальні можливості, закладені безпосередньо в суспільному ладі.

У Конституції України наводяться найзагальніші риси завдань соціальної держави. Однак у теоретичному і практичному аспектах країна ще далека від реалізації цілей.

Ефективна реалізація Конституції залежить від державної влади, від її бажання діяти на користь суспільства, втілювати основні конституційні положення в життя держави та суспільства. Але втілення цих норм неможливе без прагнення самого суспільства їх сприйняти та виконувати, і у свою чергу вимагати від держави їх виконання. Загалом це проявляється у взаємних правах та обов'язках держави, суспільства та його окремих членів, які закріплені в Конституції України.

Обов'язками соціальної держави перед людиною, згідно з Конституцією та чинним законодавством України, є:

- забезпечення соціальної спрямованості економіки;
- охорона праці і встановлення гарантованого мінімуму оплати праці;
- охорона здоров'я людей;
- забезпечення підтримки сім'ї, дитинства, материнства та батьківства;
- розвиток системи соціальних служб;
- встановлення пенсій, інших видів соціальних виплат.

Тож Україна як соціальна держава визнає найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку (ч. 1 ст. 3 Конституції України), однак при політичній та економічній нестабільності, реалізація основних прав громадян на практиці відбувається не завжди. Прикладом може слугувати заниження визначеного Кабміном прожиткового мінімуму для основних соціально-демографічних груп населення. Зокрема, прожитковий мінімум для дітей до 6 років з січня 2016 року встановлено на рівні – 1 167 гривень, а з грудня 2016 року – 1307 гривень; для дітей від 6 до 18 років з січня 2016 року – 1455 гривень, а з грудня 2016 року – 1630 гривень; для осіб, що втратили працездатність, з січня 2016 року – 1074 гривень, а з грудня 2016 року – 1203 гривні. Такі розміри соціальних виплат жодною мірою не узгоджуються бодай з найскромнішими запитамися громадян в частині забезпечення соціально-побутових потреб.

Враховуючи рівень життя населення, Україна не може називати себе соціальною державою, бо, маючи великий відсоток громадян, що проживають за межею бідності, позбавляє їх можливості реалізувати своє основне право — на гідне людини життя. Життя пересічного українця нині — це суцільне обмеження себе у доступі до базових ресурсів — природних, економічно-матеріальних, культурних, соціальних, правових [2, с. 134].

Можна з впевненістю сказати, що нині у формі правління присутні ознаки і демократизму, і анархізму, і авторитаризму. А за таких умов не можна говорити про всебічну реалізацію Конституції, так як вона при демократизмі буде реалізовуватись, при анархізмі — нехтуватись, а при авторитаризмі реалізовуватись, але однобічно, лише у тих напрямках, які вигідні для держави чи певного кола осіб. Ці всі та інші фактори негативно впливають на рівень реалізації Конституції держави в суспільстві, роблять її недієвою [3, с. 10]. А так як Конституція України є основним законом країни, який закріплює основні положення побудови держави, її суспільних

та владних відносин, а її норми є нормами прямої дії, то її реалізація просто необхідна для ефективного функціонування суспільства та держави, здійснення різних загальнодержавних програм та напрямків діяльності країни.

Отже, соціальна держава — це держава, що ґрунтується на розвиненому громадянському суспільстві, має збалансовану економіку і ефективну правову систему, та здатна, відповідно до принципу соціальної справедливості, забезпечити громадянам гідний рівень життя, гарантувати соціальну стабільність, соціальну безпеку і соціальну допомогу, громадянський мир і злагоду.

Соціальною може бути тільки багата і раціональна держава, держава стратегічного розрахунку.

Література:

1. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Бабкін В. Нове загальнотеоретичне дослідження проблем соціальної держави /В. Бабкін //Право України. - 2006. - № 12. - С.134-135
3. Гуменюк І. Концепція соціальної держави: теоретико-методологічні засади формування змісту /І.Гуменюк //Право України. - 2008. - № 7. - С.9-12.

Ліхтей М.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Політичні права людини виступають тими правовими можливостями, які можуть належати особі як члену політичного співтовариства, тоді, коли вона виступає як громадянин (підданий) певної держави. Ці права відносять до так званих прав першого покоління і вони надають можливість участі у формуванні представницьких органів державної влади.

Ця категорія прав становить основу для інших прав людини, оскільки вони забезпечують розвиток демократії у державі, сприяють підтримці громадської позиції, розвивають суспільне мислення. Вони також забезпечують недопущення свавілля державної влади за допомогою тих механізмів, які не заборонені законом.

В умовах формування України як соціальної, правової та демократичної держави інститут політичних прав має вагоме значення, адже за допомогою демократичних механізмів людина зможе забезпечити собі той спектр прав, які належать їй як природно так і за законом. Важливо не просто проголошувати ці права, а й активно реалізувати їх у життя, доводити до широкого кола суб'єктів, а також окреслити межі цих прав, адже зміст політичних прав залежить від того, який сенс держава вкладає в цей термін.

Визнання на державному рівні людину найвищою соціальною цінністю передбачає надання їй широких прав та свобод, а також можливостей для реалізації цих прав.

Політичні права варто визнати комплексом прав, які пов'язані єдиним змістом та метою, яка полягає у забезпеченні участі людини у громадському та політичному житті. Це також можливість людини брати участь у державному і громадському житті, впливати на діяльність різноманітних державних органів, а також громадських об'єднань.

Ця категорія прав пройшла довгий шлях становлення. Спочатку ними могли користуватися лише ті люди, які відповідали встановленим державою цензам (віковим, майновим, расовим тощо). Згодом розширилося коло осіб, яким надавалося право обирати та бути обраними, при чому число других залишалось порівняно меншим, ніж перших. Останнім кому було надано політичні права були жінки, за яким вони остаточно закріпилися у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права: держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма

громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті[2]. Ці права також проголошені у Загальній декларації прав людини, стали основою для більшості Конституцій демократичних держав світу.

А.Я.Танчак зазначає, що політичні права це не лише права громадян, а й усіх людей. У цьому аспекті є цікавим інститут громадянства, який відображає зв'язок індивіда з певною громадою, що виражається у місці, часі проживання, економічних, культурних, сімейних та інших зв'язках [6, с. 250].

В той же час суб'єктами, які реалізують ці права є особи, що володіють конституційною правосуб'єктністю, тобто досягли 18-річного віку, є громадянами (підданими) певної держави. Іноземці та особи без громадянства також мають певний спектр політичних прав, які можуть бути учасниками громадських об'єднань, але не можуть бути членами політичних партій.

Виборчі права людини у доктрині права розглядаються з погляду кількох аспектів, зокрема як конституційно-правовий інститут; як сукупність конституційно-правових норм, що закріплюють основоположні принципи участі громадян у виборах і включають у себе стадії виборчого процесу; як суб'єктивне право, тобто право громадян обирати та бути обраними.

З огляду на це варто зробити висновок, що виборчі права громадян це насамперед сукупність правових можливостей громадян певної країни, що включають в себе як активне політичне право так і його пасивну форму.

Виборчі права людини закріплює стаття 38 Конституції України, у якій сказано: громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та місцевого [1].

Таким чином ця категорія прав зводиться до участі у виборах та референдумах. Конституційний суд України дав офіційне тлумачення: «положення частини першої статті 38 Конституції України, згідно з яким громадяни мають право "вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування", в контексті положень частини другої статті 78 Конституції України треба розуміти так, що громадянину України надано право вільно бути обраним до будь-якого органу державної влади, зокрема до Верховної Ради України, до органу місцевого самоврядування - сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, а також бути обраним сільським, селищним, міським головою, але реалізувати набутий представницький мандат громадянин може тільки в одному з цих органів чи на посаді сільського, селищного, міського голови [5]».

Таким чином Конституційний суд наголошує на тому, що особа має бути обрана лише за однією виборною посадою. Це одним із механізмів недопущення зловживання виборним правом.

Конституція у ст. 70 передбачає умови для здійснення виборчого права: право голосу на виборах і референдумах мають громадяни України, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років. Не мають права на голос громадяни, яких визнано судом недієздатними [1].

Таким чином реалізувати своє виборче право може громадянин України, який досяг 18-річного віку та має повну дієздатність. Але в то й же час дана норма характеризує активне виборче право, яке не завжди може збігатися з пасивним. Зокрема за ч. 2 ст. 76 Конституції України депутатом Верховної Ради України може бути громадянин України який досяг 21-річного віку, а за ч. 2 ст. 103 Президентом України може бути громадянин України, який досяг 35-річного віку. В обох випадках громадянин наділений правом обирати, але не завжди може скористатися правом бути обраним.

Не тільки механізм встановлення виборчого цензу є гарантом дотримання цієї категорії прав громадян, а й процес люстрації, який має на меті встановлення на державному рівні законодавчої заборони служби в державних, виборних та інших посадах особам, які брали участь у антидемократичних діях тощо.

Також теорії конституційного права відоме таке поняття як абсентеїзм як позначення байдужого ставлення людей до своїх громадсько-політичних прав, характерним проявом якого є свідоме ухилення виборців (електорату) від участі у голосуванні. Це відбувається у вигляді

пасивного ставлення виборців до своїх прав, яке полягає тому, що вони ухиляються від використання свого прямого права передбаченого Конституцією та Законами України.

Право на свободу об'єднань закріплює Закон України «Про громадські об'єднання», а також встановлює саме поняття громадського об'єднання: це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів[3].

України як правова, соціальна та демократична держава має мінімізувати свій вплив на громадські об'єднання аби забезпечити вільний розвиток особистості, формування її громадської позиції та думки, спілкування з однодумцями тощо. На це вказує і Конституційний Суд України, який в одному із своїх рішень зазначив: «Обов'язком правової держави є, зокрема, невтручання як у реалізацію громадянами права на свободу об'єднання, так і в діяльність самого об'єднання, "за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей"[4]. Тим самим Конституція України встановила межі втручання держави в реалізацію права громадян на свободу об'єднання. Пункт 11 частини першої статті 92 Конституції України передбачає, що виключно законами визначаються "засади утворення і діяльності об'єднань громадян" [1].

Конституція також містить заборони щодо діяльності певних громадських організацій, зокрема ст. 37: «утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняються. Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань» [1].

Отже, держава не тільки забезпечує право громадян на свободу об'єднання, а й забезпечує населення країни безпекою від негативного та згубного впливу суспільної думки, яка може активно пропагуватися у громадських об'єднаннях.

Література:

1. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права//Електронний ресурс: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043
3. Закон України Про громадянські та політична права // Електронний ресурс: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
4. Рішення Конституційного Суду України (справа про молодіжні організації)// Електронний ресурс: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-01>
5. Рішення Конституційного Суду України (справа про сумісництво посадарного депутата України і міського голови)// Електронний ресурс: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-99>
6. Танчак А.Я. Політичні права людини: поняття та зміст// Актуальні проблеми держави і права. – 2005.- №24.- с. 248-254

Мазай А.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЗДІЙСНЕННЯ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя – йдеться у вступі до Основ законодавства України про охорону здоров'я[1]. У контексті цього, треба зазначити, що існує величезна проблема: в нормативно правових актах закріплені певні права людини громадянина, але на практиці, реалізація цих прав дуже складна. Це стосується і такого права, як «право на медичну допомогу» яке закріплене в ст. 49 Конституції України [2]. Цивільний кодекс України, закріплюючи в ст. 284 права на медичну допомогу, не подає самогопоняття «медична допомога», однак, в іншому акті, все ж таки існує роз'яснення: медична допомога - це вид діяльності, який включає комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент її надання загрожує життю, здоров'ю і працездатності та здійснюються професійно підготовлені працівники, які мають на це право [3, 4, с.12].

Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України визначає медичну допомогу як комплекс діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на встановлення діагнозу, усунення чи зменшення симптомів і проявів захворювання чи патологічного стану, з приводу якого звернувся пацієнт, на нормалізацію його життєдіяльності, покращення чи відновлення здоров'я [4, с.512].

Конституцією України гарантовано право на безкоштовну медичну допомогу, для чого в Україні створено державні лікувальні заклади, скорочення мережі яких забороняється. Незаконна вимога оплати за надання медичної допомоги в державних чи комунальних закладах охорони здоров'я є кримінальною караною.

Конституційними гарантіями реалізації права на медичну допомогу виступають: державне фінансування соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм; безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; заборона скорочення таких закладів; державного забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя [2].

Щоб краще розуміти, що означає поняття «право на медичну допомогу», розглянемо його, посилаючись на норми цивільного права України. Права на медичну допомогу мають усі без винятку фізичні особи. Згідно зі статтею 284 Цивільного кодексу України, фізична особа, якій виповнилося 14 років і яка звернулася по медичну допомогу, має право на вибір лікаря й вибір методів лікування відповідно до рекомендацій лікаря. Надання медичної допомоги особі, яка досягла 14 років, здійснюється з її згоди [3].

Однак це не означає, що у разі надання медичної допомоги особам у віці від 14 до 18 років або особам, яких суд визнав обмежено дієздатними, думка їхніх батьків (піклувальників) зовсім не має юридичного значення.

Згідно зі статтею 32 Цивільного кодексу України, фізичні особи у віці від 14 до 18 років мають неповну цивільну дієздатність. Тому, якщо, приміром, 16-річний пацієнт звернеться в клініку пластичної хірургії з побажанням поліпшити свою зовнішність за допомогою складної дороговартісної операції, лікар повинен отримати, крім згоди пацієнта, ще й згоду його батьків [4, с.18].

Водночас у невідкладних випадках, коли має місце реальна загроза життю пацієнта, його згода або згода його законних представників (батьків, піклувальників) на медичне втручання лікарем не потрібна. Це прописано і в статті 284 Цивільного кодексу України, і в статті 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Відповідно до ст. 57 Конституції України та ст. 282 Цивільного Кодексу України фізична особа має невід'ємне право на життя. Складовою частиною цього права можна вважати і право на надання їй медичної допомоги. Конституція України закріпила право громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Слід зауважити, що право на

охорону здоров'я є найбільш широким, воно включає право на медичну допомогу і право на медичне страхування. Отже, право на медичну допомогу є відносно самостійним.

Повнолітня фізична особа має право відмовитися від медичного втручання чи перервати вже почате втручання. Наслідки такого відмовлення чи переривання втручання повинні бути їй роз'яснені. Якщо відсутність згоди може привести до тяжких наслідків, лікар зобов'язаний роз'яснити це пацієнту. Якщо і після цього пацієнт відмовляється від лікування, лікар має право взяти від нього письмове підтвердження, а при неможливості його одержання - засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків. Якщо відмову дає законний представник пацієнта і вона може мати для пацієнта важкі наслідки, лікар повинен повідомити про це органи опіки піклування [4, с.18].

Право на вибір лікаря дозволяє пацієнту звернутися до обраного ним лікаря, вимагати заміни лікаря, призначеного керівником лікувальної установи чи підрозділу.

Рівність відносин учасників правовідносин, які виникають у системі «лікар-пацієнт», припускає, що і лікар може відмовитися від подальшого ведення пацієнта, якщо той не виконує медичні призначення, правила внутрішнього розпорядку лікувальної установи. Умовою такого відмовлення є відсутність загрози життю хворого і здоров'ю населення.

Припинення медичної допомоги може мати місце за згодою лікаря та пацієнта, на вимогу пацієнта в разі відмови від подальшого лікування, в разі смерті пацієнта або в разі усунення потреби в наданні такої допомоги. Припинення медичної допомоги слід відрізнити від припинення заходів підтримки життя.

Література:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я Верховна Рада України; Закон від 19.11.1992 № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2801-12>
2. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. – Цивільний кодекс України Верховна Рада України; від 16.01.2003 № 435-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України, заредакцією доктора юридичних наук, професора В.М. Коссака, К.- 2004.-975с.

Марюхніч Р.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ОСОБИСТІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Питання особистісних прав та свобод людини і громадянина на сьогодні є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики усіх держав світової співдружності. Саме стан справ у сфері забезпечення особистих прав і свобод особи, їх практичної реалізації і є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Окремим питанням особистих прав та свобод людини і громадянина в Україні на сучасному етапі присвячені дослідження В.Д. Бабкіна, В.М. Баймуратова, О.М. Мироненка, Ю.І. Римаренка, Ю.М. Тодици, І.Б. Усенка, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученка, Л.П. Юзькова та інших [2, с. 29].

Проте, до останнього часу різними науковцями неоднозначно розглядаються їх поняття та зміст, а також місце аналізованих прав і свобод у Конституції України, що вимагає

узагальнення цих позицій і глибшого дослідження даного виду конституційних можливостей людини і громадянина, що і зумовило вибір теми публікації.

Мета статті – охарактеризувати поняття, види та основні риси особистих права і свобод людини і громадянина.

Особисті права і свободи людини та громадянина – це закріплені в Конституції України невід’ємні вид та міра дозволеної поведінки людини та громадянина, які належать їм від народження, реалізація яких залежить від волі кожної людини, які гарантуються з боку держави та є засобом здійснення будь-яких інших прав і свобод людини та громадянина. Генезис нормативно-правового регулювання конституційних особистих прав і свобод людини та громадянина в законодавстві України налічує багато століть. Вони знайшли своє відображення в таких нормативних актах, починаючи з доби Київської Русі і закінчуючи нашим часом: «Руська Правда», Статут Великого князівства Литовського, Конституція Пилипа Орлика 1710 року, «Права, за якими судиться малоросійський народ», проект Конституції Української держави, розроблений Директорією в 1920 році, Конституція УРСР 1978 року та Конституція України 1996 року. Нормативне закріплення конституційних особистих прав людини базується на нормах Конституції України. Але важливе місце в цьому процесі займають чинні закони України та імплементація міжнародно-правових норм у національному законодавстві, які конкретизують зміст кожного особистого права людини та громадянина і визначають механізм реалізації цих прав [2, с. 30].

До особистих прав і свобод людини і громадянина належать право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23), право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), право на недоторканність житла (ст. 30), право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32), право на свободу пересування і вільний вибір місця проживання (ст. 33), право на свободу думки і слова (ст. 34), право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35), право на правову допомогу (ст. 59); право на вільний вступ до шлюбу (ст. 51) і на розвиток національної самобутності (ст. 53) [1].

Р. Янченко визначив основні риси даного виду основних прав і свобод людини та громадянина, зокрема вони: а) є життєво необхідними та важливими для кожної окремо взятої людини та суспільства в цілому; б) закріплюються в Конституції України; в) належать в рівній мірі будь-якій особистості; г) реалізуються тільки за бажанням їх носія; д) належать кожній людині від народження; е) не набуваються та не відчужуються за бажанням носія; є) виражені у формі можливості суб’єкта здійснювати певні дії, направлені на задоволення своїх інтересів та потреб, тобто є суб’єктивними правами; ж) носять загальний характер, тобто їх обсяг є однаковий для кожної людини; з) за змістом мають подвійний характер, тобто, виступають у вигляді певної можливості людини і у вигляді юридичної гарантії прав людини; и) мають особливий механізм реалізації цих прав людини, який зумовлений специфікою їх змісту. Реальне існування та втілення людиною конституційних особистих прав і свобод залежить від різних факторів: а) їх нормативного закріплення; б) правової свідомості громадян; в) реальної допомоги держави у здійсненні людиною своїх прав і свобод [3, с. 6].

Отже, особисті права і свободи людини та громадянина виступають самостійним, повноцінним, важливим елементом системи основних прав і свобод людини та громадянина, оскільки саме від їх реалізації залежить фактичне здійснення всіх інших прав і свобод.

Література:

1. Конституція України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Пустовіт А. Юридичні ознаки особистих прав та свобод людини і громадянина в Україні // Право України. – 2015. – № 5. – С. 29-33.
3. Янченко Р. Основні особисті права та свободи людини і громадянина в Україні // Юридичний вісник. – 2016. – № 2. – С. 6.

Подгорна А.А.
(наук. кер. – доц. Лобач К.В.)
*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

СКЛАД ВИБОРНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі в Україні триває процес розбудови демократичного громадянського суспільства. Демократичні принципи функціонування української держави закріплено у Конституції України та ряді інших нормативно-правових актів і міждержавних документів, ратифікованих Україною. Зокрема ст. 24 Конституції України проголошує, що «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом», а також у частині 3 особливо декларує рівність прав жінок та чоловіків в усіх сферах суспільного життя [1]. Проте наразі в Україні, як і у світі, питання реального встановлення такої рівності не є вирішеним – іде тривалий і складний процес зламу гендерних стереотипів та творення суспільства рівних можливостей як для жінок, так і для чоловіків.

Подібна невирішеність даної проблеми зумовлює надзвичайну актуальність питання гендерної рівності та є підґрунтям існування великої кількості наукових студій та публікацій, з даної проблеми. Серед дослідників можна виокремити О. Кісь, К. Левченко, О. Ярош, Т. Краснопольську, Л. Кобилянську, О. Галанець та інших.

Зазначена вище стаття Конституції як одну із сфер реалізації гендерної рівності виділяє громадсько-політичну сферу, що має включати також і надання жінкам рівного з чоловіками не лише пасивного, але і активного виборчого права (права бути обраним до владних структур). У цьому контексті сучасними дослідниками було введено термін «паритетна демократія», який передбачає, що участь кожної статі в органах управління повинна здійснюватися на паритетній основі, при цьому мета – прийти до співвідношення 50 % на 50 %. Так, дослідниця Т.М. Краснопольська виділяє наступні параметри гендерної складової паритетної демократії:

- рівні права та рівні можливості для участі у суспільному житті та політиці всіх громадян, незалежно від статі;
- рівне представництво жінок та чоловіків на виборних та призначуваних посадах;
- паритетна участь жінок у законодавчому процесі (гендерний баланс в парламенті) [10, с.223-224].

Щодо першого з зазначених параметрів, то, як констатує ситуацію дослідниця О. Венгер, хоча в українському законодавстві немає жодних натяків на можливість порушення гендерної рівності, проблемою і досі лишається реальне дотримання її принципів. Нормативні акти носять декларативний характер, вони не передбачають механізмів реалізації зобов'язань держави. Громадянське суспільство в Україні ще не має можливості вплинути на гендерну ситуацію. Жінки все ще лишаються на периферії політичного і суспільного життя [8, с. 148].

Одним з аспектів такої гендерної нерівності у політичній сфері є недостатнє представництво жінок в українському парламенті – Верховній Раді України. На діаграмі нижче подано динаміку зміни частки представництва жінок у Верховній Раді України [2].

Аналіз складу депутатів Верховної Ради України виявив, що частка жінок у складі цього виборного органу державної влади варіювалася від 2,7 % у ВРУ I скликання до 12,1 % у ВРУ VIII скликання. Щодо абсолютної кількості жінок у парламенті України, то у 1990-1994 рр. у парламенті було представлено лише 13 жінок, у 1994-1998 рр. – 19, 1998-2002 рр. – 38, 2002-2006 рр. – 28, 2006-2007 рр. – 42, 2007-2012 рр. – 42, 2012-2014 рр. – 46 і у ВР VIII скликання, обраній у 2014 р. – 51.

Цікавим у розрізі гендерного питання є склад ВР VIII скликання. У цьому контексті варто зазначити, що вибори 2014 року проходили за змішаною системою – 196 депутатів було обрано за мажоритарною системою, решта – за партійними списками. Цікавим є той факт, що абсолютна більшість жінок-депутатів потрапила до ВР саме за партійними списками; за мажоритарною системою до парламенту пройшли лише 2 жінки (обидві по Львівській області), що складає близько 1% усіх обраних у одномандатних округах депутатів. Вірогідно, що значну роль відіграла і державна політика квотування частки місць у партійних списках для жінок, що і стало причиною збільшення кількості жінок у парламенті [9, с.7].

Якщо частка жінок у українському парламенті є надзвичайно низькою, хоча і виявляє тенденцію до поступового підвищення, то у виборних органах місцевого рівня вона є дещо вищою. Для аналізу гендерного співвідношення складу депутатів місцевих органів влади нами було взято Полтавську обласну раду, Полтавську міську раду та Ленінську, Київську і Октябрську районні у м. Полтава ради, що можуть репрезентувати рівні організації місцевої влади в Україні. Результати аналізу співвідношення гендерного складу даних рад представлені на діаграмі нижче.

Отже, як видно з діаграми, найбільш доступними для жінок є районні у містах ради, де вони складають у м. Полтава від 26 % до 52%. Частка жінок 52,9 % що характеризує майже паритетний гендерний склад ради була зафіксована лише у Ленінській районній у м. Полтава раді. Також частка представництва жінок на обласному та міському рівні є вищою, аніж на загальнодержавному, але також не високою.

Як зазначають сучасні дослідники гендерної проблематики, подібну гендерну нерівність в значній мірі зумовлюють перешкоди минулого, старі стереотипи скептичного ставлення до гендерної рівності, а також викривлена, чи поверхова інформація про становище жінки в суспільстві, радянський міф про рівноправ'я. Важливою умовою ствердження гендерної культури є необхідність зміни ментальності чоловіків і жінок [10, с.225].

Отже, закріплена Конституцією України рівність політичних прав чоловіків і жінок не цілком реалізується у сучасних умовах політичного життя українського суспільства. Показником цього є недостатнє представництво жінок у єдиному законодавчому органі України – Верховній Раді. Певна тенденція поступового збільшення частки жінок у парламенті (від 2,7% у 1990-1994 рр. до 12,1% станом на 2014 р.) може пояснюватися заходами державної гендерної політики, а саме введенням гендерного квотування за партійними списками. У місцевих виборних органах влади частка жінок є дещо вищою, аніж на загальнодержавному рівні. Тенденція до збільшення частки жінок простежується зі зниженням рівня адміністративного управління. Серед причин подібної гендерної нерівності у політичній сфері дослідники визначають як відсутність механізмів реалізації зобов'язань держави, так і старі суспільні стереотипи у ставленні до гендерної рівності та певне «консервування» у суспільній свідомості старих гендерних ролей.

Література:

1. Конституція України : Офіційний текст // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Список депутатів Верховної Ради України (I-VIII скликань) // Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list
3. Склад депутатів Полтавської обласної ради сьомого скликання // Режим доступу : <http://www.oblrada.pl.ua/index.php/oblrada/deputati-poltavskoyi-oblasnoyi-radi-vii-sklikannja>
4. Склад депутатів Полтавської міської ради сьомого скликання // Режим доступу : <http://www.rada-poltava.gov.ua/rule/rada/delegate/>
5. Склад депутатів Ленінської районної у м. Полтава ради // Режим доступу : <http://lr-pl.gov.ua/index.php/deputaty-raionnoi>
6. Склад депутатів Київської районної у м. Полтава ради // Режим доступу : <http://www.kr-pl.gov.ua/rada/deputy/>

7. Склад депутатів Октябрської районної у м. Полтава ради // Режим доступу : <http://okt-rada.gov.ua>
8. Венгер О. Особливості становлення гендерної демократії в Україні / Ольга Венгер // Політичний менеджмент. – 2009. – № 3. – С. 145-152.
9. Галанець О. Управління гендерними процесами в державній політиці / Ольга Галанець // Віче. – 2009. – № 6. – С. 7-9
10. Краснопольська Т. М. Гендерна рівність в політичній сфері як складова паритетної демократії / Т.М. Краснопольська // Актуальні проблеми політики. – 2012. - № 47. – С. 223-232.
11. Ярош О. Міжнародні механізми утвердження гендерної рівності у виборних органах влади: висновки для України / О. Ярош // Віче. – 2009. – № 3. – С. 9-12.

Воскобійник Т. В.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Корolenка*

ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Захист суб'єктів господарювання є особливим видом господарсько-правового регулювання, заснованого на принципах конституційності. Держава встановлює і гарантує дотримання прав та законних інтересів усіх суб'єктів господарювання, якими визнаються учасники господарських відносин, що здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [4].

Учасники господарювання характеризуються наявністю різноманітних прав і обов'язків, дотримання і виконання яких гарантують належний розвиток господарської системи держави. В підґрунтя цього питання покладено приватні (автономні) інтереси суб'єктів, а посягання на такі інтереси призводять до порушення системи господарювання і як наслідок економічного розвитку країни в цілому. У зв'язку з цим актуальним питанням на сьогоднішній день є проблема ефективності застосування правових норм, що регулюють захист прав суб'єктів господарських відносин. Метою нашої роботи є аналіз нормативно-правових засад у сфері господарської діяльності щодо захисту прав суб'єктів господарювання, зосередження уваги на проблемних питаннях, що виникають у контексті удосконалення законодавчої бази.

Незважаючи на інтенсивний і в цілому прогресивний розвиток законодавства, що регулює діяльність господарюючих суб'єктів, необхідно констатувати: на сьогоднішній день існує безліч відносин у сфері підприємництва, які зовсім не врегульовані законом, або його регулятивний вплив є досить слабким через велику кількість підзаконних нормативно-правових актів. Невиправдана часта зміна законодавства викликана його невисоким рівнем, неправильним співвідношенням законів і підзаконних актів, відсутністю гнучкості і належного регулятивного потенціалу [5].

На сьогодні основна роль у регулюванні захисту інтересів суб'єктів господарювання належить Господарському кодексу України. Серед чисельної кількості статей, що регулюють всю господарську систему, важливо звернути увагу на статтю 20 даного закону. Зокрема, у частині 2, зазначеної статті визначається право кожного суб'єкта господарювання та споживача на захист прав і законних інтересів, а також формулюються способи захисту прав та законних інтересів зазначених суб'єктів. З огляду на це, слід зауважити, що право кожного суб'єкта господарювання та споживача на захист своїх прав і законних інтересів є загальним і може бути використано названою категорією суб'єктів незалежно від того, чи передбачено це спеціальним нормативно-правовим актом, яким врегульовано відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією такого права чи законного інтересу [1, с.59].

Основними способами захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів є наступні:

- визнання наявності або відсутності прав;
- визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод;
- відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;
- присудження до виконання обов'язку в натурі;
- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;
- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установа, зміни і припинення господарських правовідносин тощо.

Наведений перелік способів захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів не є вичерпним, а тому захист прав може здійснюватися за допомогою інших способів, передбачених законодавством [4]. На цьому етапі важливою проблемою є те, що українським законодавством не передбачено всіх дієвих способів захисту прав, які б реально могли захищати права та інтереси суб'єктів господарювання. На теперішній час, суди, органи державної влади та суб'єкти господарювання обмежені лише тими способами захисту, які прямо прописані в законодавчих актах, та для яких передбачено механізм реалізації. Тому існує гостра необхідність в удосконаленні юридичного механізму виконання на практиці вимог передбачених ГК України. Для з'ясування конкретних напрямів діяльності держави з правового забезпечення реалізації контрольних повноважень у сфері господарської діяльності необхідно в першу чергу визначитися з приводу господарсько-правового характеру прав і обов'язків між державою в особі її органів та суб'єктами господарювання, що в кінцевому випадку забезпечить задоволення інтересів усіх учасників господарських відносин. В даному аспекті доцільним є використання досвіду зарубіжних країн, які пройшли довготривалий шлях розвитку у сфері захисту прав учасників господарювання. Таку позицію висвітлив В. Петруня, який відзначив, що використання зарубіжного досвіду та прийняття дієвих змін до ГК України підвищить ефективність захисту суб'єктів господарювання. Самі ж суб'єкти повинні активно боротися з порушеннями закону з боку державних органів та захищати свої права, використовуючи всі можливості, які надані їм відповідним законодавством. Утім у цій справі існує чимало специфічних труднощів, у тому числі суто юридичного характеру, подоланню яких може сприяти використання поступового практичного досвіду та відповідного наукового забезпечення [2, с. 521].

Таким чином, враховуючи вищезазначені позиції слід відмітити, що на сьогоднішній день існує проблема практичного застосування норм, що регулюють основні способи захисту суб'єктів господарювання. Провідна роль в цьому питанні належить ГК України, який охоплює всі сфери господарської діяльності. Окрім зазначеного положення, правозахисні норми містяться і в інших нормативних актах України: Конституції України, Цивільному кодексі, Трудовому кодексі тощо. Але з розвитком економічного потенціалу нашої держави питання вирішення господарських спорів, в тому числі проблема захисту суб'єктів господарської діяльності є пріоритетним завданням українського законодавства.

Література:

1. Лаврін О. Захист прав суб'єктів господарювання, його форми та способи / О.Лаврін // Підприємництво, господарство та право. – 2002. – № 11. – С. 59.

2. Петруня В. В. Проблема ефективності використання способів захисту прав суб'єктів господарювання / В. В.Петруня // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – № 63. – С. 520-527.
3. Про форми захисту прав суб'єктів господарювання // Українське комерційне право. – 2007. – № 8. – 80 с.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
5. Мізіна Т. О. Проблеми захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності / Т. О. Мізіна. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/ur_mizina.php.
6. Никитченко Н. В. Правове регулювання захисту прав суб'єктів господарювання. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=314&ID=362.

Воскобійник Т. В.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРАВОВА ОСВІТА Й ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

За висловом відомого китайського філософа Мен-цзи, «Найкоштовніше в країні – народ, потім вже слідує влада, а найменшу цінність має правитель». Хочеться вірити, що наша держава буде дбати належним чином про своїх громадян, забезпечуючи належний гідний рівень життя та задоволення духовних і матеріальних потреб особи.

Одним із найважливіших завдань в сучасній Україні є будівництво правової, соціальної, демократичної держави, головними принципами якої повинні бути верховенство закону та дотримання прав і свобод людини. Великого значення набувають правова освіта та правове виховання, які формують свідомість людей і правову культуру.

У статті простежимо деякі аспекти нормативно-правового регулювання здійснення правової освіти й правового виховання в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі.

У літературі ця проблема описана досить детально, однак вона має свої невирішені завдання як теоретичного, так і методичного планів. Нормативно-правовою базою здійснення цієї пріоритетної діяльності є Конституція України, освітнє законодавство, Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [7-8]. Ми використали навчальний посібник Т.Архипової «Основи правових знань», де передбачається змістове наповнення галузей приватного й публічного права [1]. О. Бардінов розглядає формування правосвідомості школярів в контексті проблем громадянського виховання [2]. С. Будникова висвітлює проблеми організації правового навчання в сучасній школі, а О.Ковальська робить спробу моделювання системи управління правовою освітою учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах суспільних змін [4; 6]. В дослідженнях О.Болотової та А.Лігоцького порушуються проблеми правової освіти та пропонується її системи в закладах освіти [3; 9].

У становленні правового життя громадянина важливе місце займає насамперед правова освіта й виховання: поваги до Конституції, законів України, національної символіки. Правове виховання дітей і молоді мають важливе державне значення, адже кожен четвертий злочин в Україні здійснюється неповнолітніми. Тому вважаю порушену проблему актуальною, оскільки спробую висвітлити проблеми та перспективи розвитку українського суспільства через призму правового виховання в загальноосвітніх закладах.

Правова освіта становить собою структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки тощо. Правова освіта є обов'язковим елементом навчально-виховного процесу в усіх дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних, вищих навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Дане положення закріплене в низці нормативно-правових актів, які регулюють питання правового виховання в ЗНЗ. До таких актів відносимо:

- 1) Конституцію України
- 2) освітнє законодавство вищої юридичної сили
- 3) підзаконні акти: державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»); державні стандарти, Концепцію Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр.;

Особливу увагу звертаємо на новий документ, норми якого регулюють порядок здійснення правового виховання. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді затверджена наказом Міністерства освіти і науки України 16 червня 2015 року. Її норми передбачають, що серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (*patria*) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Важливо відзначити, що пріоритети правового виховання полягають у повазі до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України); участі у громадсько-політичному житті країни; повазі до прав людини; верховенстві права; толерантному ставленні до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей; рівності всіх перед законом; готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України [7-8]. Результатом правового виховання повинна стати правова культура суспільства, що становить собою стабільну відповідність способу і результату поведінки всіх і кожного правовим нормам, принципам, цінностям, відображує рівень розвитку правосвідомості кожної особистості і вмщує в собі не тільки знання про закон і правопорядок, але й безпосередні дії людини (прояв законослухняності, поваги до права, закону) в різних, навіть виняткових життєвих ситуаціях, передбачає уміння і готовність особистості вирішувати свої життєві проблеми, жити з людьми і серед людей, орієнтуючись на норми права і не виходячи за межі закону. Лише досягнувши високого розвитку правової культури ми зможемо отримати правову (юридичну) компетентність школярів, яка є базовим компонентом такого важливого, національного почуття як патріотизм [8].

Мета діяльності педагога – формування правових компетентностей школярів, молоді. Правова (юридична) компетентність школярів формується в ході навчально-виховного процесу та набуття ними соціального досвіду за межами загальноосвітнього закладу й стосується основних галузей права та ґрунтується на навичках застосування в різних сферах діяльності.

2) Підвидами правових компетентцій сьогодні розрізняють такі:

а) Аксіологічно-правова формується через висловлювання, ставлення, повідомлення власної позиції щодо функції права у суспільстві, правомірної та неправомірної поведінки, юридичної відповідальності за правопорушення, визначення чеснот громадянина правової демократичної держави.

б) Логічно-правова – через визначення окремих ознак правових понять, формулювання їхніх визначень, виділення основних складових правових явищ та фактів, побудову структурно-логічних схем.

в) Юридично-мовленнева – через характеристику правових явищ (правомірної та неправомірної поведінки), обговорення їх у колективі та повідомлення власної позиції, обґрунтування її, інсценівки правових ситуацій.

г) Інформаційно-правова – уміння працювати з джерелами юридичної інформації, аналізувати нормативно-правові акти, користуватись довідковою літературою, Інтернетом для самостійного пошуку інформації [6, с.19].

Правова освіта й правове виховання мають різні форми їхньої реалізації. У загальноосвітній школі це можуть бути: правовий всеобуч; тиждень права; олімпіади; конкурс-вікторина на звання «Кращий знавець права»; тематичні зустрічі з працівниками правоохоронних органів; конкурси малюнків на правову тематику; турнір юних правознавців.

Варто враховувати й досвід інших держав в руслі правового й патріотичного виховання, наприклад, у США та Японії уроки починають з підняття національного прапора та гімну, у Польщі ще читають молитву.

За висловом Гельвеція, «Мета виховання полягає в тому, щоб розкрити серце дитини для гуманності, а розум – для правди, щоб виховувати патріотів, у свідомості яких ідея особистого добра тісно пов'язана з ідеєю добра для всіх людей». Правове виховання є початковим етапом низки процесів які так необхідні сучасній Україні. Становлення правової свідомості – один із основних напрямів формування громадянина. У сім'ї та в школі дитина повинна не тільки навчитися поважати закони, відстоювати свої права та свободи, а й поважати чужі, толерантно ставитись до чужих поглядів, шанувати права інших на самовираження, власні культурні цінності, вибір конфесій, участь у політичному житті тощо. Все це надзвичайно важлива сфера виховання, передусім з точки зору потреб державотворення.

Отже, правова освіта та правове виховання молоді повинні перебувати в центрі уваги перш за все держави та суспільства. Нормативна і правова бази повинні сьогодні вдосконалюватись відповідно до вимог реального життя.

Література:

1. Архипова Т. Основи правових знань. Навчальний посібник [для вчителів-дефектологів, вихователів, учнів з особливими потребами спеціальних шкіл-інтернатів] [Текст] // Дефектолог. – 2014. – серп. (№ 8). – Вкладка.
2. Бардінов О. Формування правосвідомості школярів як проблема громадянського виховання [Текст] // Імідж сучасного педагога. – 2003. – №2. – С.57-59.
3. Болотова Е. Л. Правовая подготовка педагогов в условиях реформы системы образования [Текст] // Высшее образование сегодня. – 2006. – №11. – С.45-50.
4. Будникова С. Л. Принципи та проблеми організації правового навчання в сучасній школі [Текст] // Історія та правознавство. – 2013. – № 10. – С. 4-6.
5. Дмитренко А. Правова освіта й виховання [Текст] // Школа. – 2009. – №3. – С. 41-55.
6. Ковальська О. Моделювання системи управління правовою освітою учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах суспільних змін [Текст] // Імідж сучасного педагога. – 2011. – № 10. – С. 18-22.
7. Конституція України від 28 червня 1996 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.
8. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vihovannya/>.
9. Лігоцький А. Система правової освіти: пошуки і здобутки [Текст] // Право України. – 1997. – №9. – С.36-38.

Воскобійник Т. В.
(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗІ СКЛАДАННЯ ТА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ РІВНЯНЬ У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ПРАВОЗНАВСТВА У ЗНЗ УКРАЇНИ

Вивчаючи теоретичні аспекти методики навчання правознавства, ми опрацювали низку правових актів, навчальних програми, зокрема, норми: Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» [2; 5]. Окремі аспекти з вивчення рівнянь та їхніх основних властивостей знаходимо в працях Г. Глейзера, Я. Каплана, В. Ковалю, Л. Пономарьової, Т. Саранцева. Проблематика методичних прийомів правового навчання висвітлена в роботах таких вчених як: Е. Фісун, С. Куксенко, Б. Андрусишин, О. Болотова, Л. Рябовал та ін. [9]. Специфікою розробки правознавчих методів і прийомів займалися Г. Кашкар'юв, Т. Нестеренко, О. Пометун, В. Коротич, Т. Ремех, В. Скворець [3-4; 7-8]. Метою статті є висвітлення методичних вимог щодо організації роботи учнів основної школи зі складання й розв'язування юридичних рівнянь у ході вивчення предмету «Правознавство (практичний курс)».

Використання юридичних рівнянь у процесі вивчення шкільного курсу правознавства дає змогу забезпечити розвиток процесів мислення, сформувані умови для розвитку пам'яті учнів, підвищити в них інтерес до правознавства і стимулювати їх до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Одним із перспективних шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання, серед яких не останню роль відіграють рівняння. Рівняння – це рівність, яка містить невідомі числа, позначені буквами. Невідомі числа в рівнянні називають змінними (змінна – variable). Змінні найчастіше позначають буквами x, y, z , хоча можна позначити їх і іншими буквами. У шкільному курсі рівняння займають провідне місце. Дана форма роботи використовується при вивченні алгебри, математики, фізики тощо. На їх вивчення відводиться часу більше, ніж на будь-яку іншу тему шкільного курсу математики. Сила теорії рівнянь в тому, що вона не тільки має теоретичне значення для пізнання природних законів, але й служить конкретним практичним цілям. Оволодіваючи способами їх вирішення, люди знаходять відповіді на різні питання з науки і техніки (транспорт, сільське господарство, промисловість, зв'язок і т. д.). Так само для формування вміння розв'язувати рівняння велике значення має самостійна робота учня при навчанні рішення рівнянь. При вивченні будь-якої теми рівняння можуть бути використані як ефективний засіб закріплення, поглиблення, повторення та розширення теоретичних знань, для розвитку творчої математичної діяльності учнів [8, с. 6].

На сьогоднішній день рівняння використовуються не лише в математиці. Для нашої сучасності характерна інтеграція наук, що забезпечує багатогранне вивчення явищ, законів та наукових закономірностей. Реалізація міжпредметних зв'язків здійснюється передусім шляхом вивчення в курсі математики навчального матеріалу, необхідного для засвоєння змісту інших предметів природничо-математичного циклу. Учні в результаті здійснення цих зв'язків повинні зрозуміти, як математичні рівняння виникають на ґрунті задач з інших предметів і як методи розв'язування цих математичних рівнянь використовуються в ході розв'язування нематематичних рівнянь. Особливістю застосування рівнянь є і те, що вони використовуються не лише в «точних» науках, а і в циклі гуманітарних та природничих наук, однією з яких і є правознавча галузь.

Для того, щоб розв'язати юридичне рівняння, учень повинен вміти логічно мислити. Робота з юридичними рівняннями повинна формувати вміння виділяти в рівняннях елементи, розв'язувати їх по частинах і досягати правильної відповіді в цілому. Таким чином відбувається розвиток таких процесів мислення, як аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, формуються умови для розвитку пам'яті, уваги тощо [7, с.9]. Процес розв'язування рівнянь відіграє значну роль у формуванні уявлень школярів. Працюючи над їхнім змістом діти уявляють відображену

предметно-дійову ситуацію, в залежності між заданими параметрами і шуканим. Надалі співвідносять умову з запитанням, намічають шляхи розв'язання поставленої проблеми, план послідовного виконання дій. Таким чином, розв'язок рівняння виступає як результат спільної діяльності уявлення і мислення. Слід зазначити, що така робота над рівняннями сприяє як розвитку мислення з одного боку, так і творчої уяви, творчих здібностей – з іншого.

Правові рівняння побудовані таким чином, що учні спочатку мають змогу опрацювати правові норми певних законів та кодексів, а опрацювавши першоджерела – дізнатися відповідну цифрову інформацію, потім вони мають можливість застосувати відомі їм правові норми для вирішення юридичних задач [4, с.5].

Більшість запропонованих юридичних ситуацій має своєю основою реальні події. Робота з такими завданнями підвищує в учнів інтерес до правознавства і стимулює до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Використовувати розв'язання учнями юридичних рівнянь можна на будь-якому етапі уроку і при вивченні різних тем, але при цьому враховуючи їх особливості. Так, наприклад, якщо це тема «Особисті та політичні права громадян України» вчитель повинен поставити ціль до розуміння учнями не лише змісту прав, а в першу чергу їх значення для громадянина і неможливості в обмеженні чи позбавленні крім існуючих винятків.

Якщо вчитель систематично використовує юридичні рівняння, наступним етапом можна організувати самостійне формування учнями таких завдань на уроці або ж як домашнє завдання. Юридичні рівняння варто використовувати і для організації різних конкурсних форм роботи (правовий турнір, брейн-ринг і т.д.).

У роботі з юридичними рівняннями необхідно врахувати алгоритм їхнього вирішення. Для полегшення роботи варто пригадати алгоритм розв'язання лінійного рівняння, оскільки при наявності більш складних їхніх видів, слід їх зводити до лінійного:

1. Звільнитися від знаменників.
2. Розкрити дужки.
3. Перенести члени зі змінними в один бік, всі інші – в другий.
4. Звести подібні доданки.
5. Знайти змінне й записати відповідь [1].

Розв'язування рівнянь з правознавства передбачає умовне залучення учнів до правових ситуацій з усією їх складністю і суперечністю, що допоможе їм побудувати в майбутньому правильну лінію поведінки. Юридичні рівняння ознайомлюють учнів із правовими фактами, розширюють і конкретизують їхні уявлення про право.

Розв'язування юридичних рівнянь є тим прийомом, який допомагає вчителю ефективно і вміло залучити учнів до співпраці. В результаті розв'язування таких рівнянь учні не лише здійснюють операції з числами та діями, а й, насамперед, знаходять всі можливі варіанти, які б допомогли знайти правильну відповідь. В результаті такої діяльності учні краще запам'ятовують основні дати, терміни які використовуються під час вивчення правознавства у загальноосвітніх навчальних закладах.

Отже, застосування знань, умінь та навичок у вирішенні юридичних рівнянь сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу, адже знання необхідні у повсякденному житті є найціннішими. Використання інтерактивних та інших методів роботи на уроці, при розв'язанні юридичних рівнянь, формують комунікативні навички, аналітичне та критичне мислення, сприяють формуванню активної життєвої позиції, самостійному і відповідальному вибору способу поведінки та дій.

Отже, розв'язування даних юридичних рівнянь є однією з ефективних форм роботи з учнями, яка підвищує в учнів інтерес до правознавства і стимулює до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Юридичні рівняння є дієвою формою взаємодії вчителя і учнів в процесі опанування основних цифрових виразів юридичних термінів, фактів, подій. З розвитком різних форм і прийомів роботи на уроках правознавства формується розуміння учнями предмету, в результаті

чого відбувається безперервна актуалізація та популяризація правознавства як навчальної дисципліни.

Таким чином, юридичні рівняння є важливою складовою вивчення правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах. Зважаючи на практичне спрямування даного виду роботи, його творчий характер, використання юридичних рівнянь на уроках правознавства сприяє засвоєнню навчального матеріалу на якісно вищому рівні, створює передумови для вироблення умінь та навичок застосовувати аналоги закону та аналогії права, сприяє виробленню навичок критичного мислення, розвитку творчої уяви учнів. Розв'язування юридичних рівнянь є надзвичайно дієвим засобом систематизації правових знань, що є особливо важливим для учнів, оскільки вони отримують можливість застосувати свої знання на практиці, що сприяє формуванню їхніх правових компетентностей.

Література:

1. Жалій Т.В. Теоретико-методичні засади вивчення правознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів математики // Молодий учений. – 2015. – №2. – С. 242 – 244.
2. Закон України «Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 р.» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Квасов В.В. Практикум з основ правознавства 9 кл./ В.В. Квасов. – Х.:Основа, 2007. – 205 с.
4. Куксенко С.І. Правознавство задачі та рівняння для перевірки знань/ С.І.Куксенко. – Черкаси 2006. – 150 с.
5. Навчальна програма «Правознавство (практичний курс)» для 9-х класів навчальних (є чинною у 2015/2016 навчальному році), рекомендована Міністерством освіти і науки України, лист від 21.05.08 р. № 1/11 1969 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
- Нагорний В.К., Нагорна О.П. Міжпредметні зв'язки при вивченні курсів правознавства та математики учнями основної школи: теоретико-методичний аспект // Постметодика. – 2015. – №4. – С.215 – 221.
7. Нестеренко Т. М. Методичні рекомендації щодо викладання курсу «Основи правознавства» у загальноосвітніх навчальних закладах у 2006-2007 навчальному році /Т. М. Нестеренко// Історія та правознавство. – 2006. – № 22/24. – С. 8-12.
8. Пономарьова Л. Рівняння. Основні властивості рівнянь / Людмила Пономарьова // Математика: Додат. до газ."Шкільний світ". – 2009. – №14. – С.5.
9. Фісун Е. Про складання юридичних задач та встановлення критеріїв оцінювання. Правознавство. Профільний рівень. 10-11-ті класи/ Е. Фісун // Історія України. – 2014. – № 24. – С.32-36

Воскобійник Т.В.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З ПРАВОЗНАВСТВА ДЛЯ УЧНІВ 9-ИХ КЛАСІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ НОВОВВЕДЕНЬ

Правова освіта є одним з найважливіших чинників розвитку особистості, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави, умовою формування правосвідомості громадянина. Вона спрямована на отримання знань, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій, необхідних людині для ефективного соціального функціонування, реалізації її життєвих цілей і завдань.

На сучасному етапі більшість завдань щодо популяризації правової освіти покладена на загальноосвітні професійно-технічні, вищі навчальні заклади. Тому завдання покращення

ефективності правоосвітньої та виховної роботи з молоддю видаються перспективними напрямками діяльності закладів освіти. На реалізацію таких завдань спрямована «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена Наказом МОН України 16.06.2015 року [19].

Вибір оптимальних форм, методів, прийомів навчання й виховання в сфері правознавства є запорукою такої ефективності, а тому наполягаємо на важливості методичної складової в процесі вивчення правознавчих предметів. Незважаючи на альтернативні пріоритети правоосвітньої діяльності, різновекторність правовиховних чинників, ефективність методичного забезпечення полягає в різноманітності інтерактивних форм навчання. Не останню роль в цьому процесі відіграють юридичні рівняння, які покликані урізноманітнити етапи навчального процесу, зацікавити учнів у процесі навчання, викликати інтерес та виступити в ролі ефективної форми активізації пізнавальної діяльності школярів.

Важливе місце в системі правознавчих предметів у загальноосвітньому навчальному закладі посідає «Правоознавство. Практичний курс» для дев'ятого класу. Із цього часу розпочинається систематичне вивчення основ публічних та приватних галузей права в середній школі. Тому є нагальна потреба в дослідженні методики використання юридичних рівнянь при вивченні правознавства.

Досліджуючи теоретичні аспекти методики навчання правознавства, ми проаналізували публікації фахівців з проблеми, законодавчі акти, навчальні програми які становлять джерельну базу даної роботи. Це дало змогу цілісно проаналізувати теоретико-методичні засади використання юридичних рівнянь на уроках правознавства в школі.

Основну групу джерел становлять законодавчі акти України: Конституція України, Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року, Закон України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 року. В цих нормативно-правових актах зафіксовані основні права та обов'язки учасників освітнього процесу; визначені завдання освітніх працівників, які здійснюють навчально-виховну діяльність в галузі правознавства.

До другої групи джерел відносимо: Державний стандарт базової і повної середньої освіти, навчальну програму предмету «Правоознавство (практичний курс)» для учнів 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, яка рекомендована Міністерством освіти і науки України (лист від 21.05.08 р.) та є чинною у 2015/2016 навчальному році. Ця група джерел визначає належність цього предмету до галузі знань «Суспільствознавство», передбачає її змістове наповнення, регламентує інформаційний обсяг курсу та кількість годин для його вивчення, а також містить дані про мету, завдання й очікувані результати вивчення курсу «Правоознавство. Практичний курс», критерії оцінювання навчальних досягнень учнів та особливості викладання.

Аналіз розробок сучасних вчених, методистів, учителів дає уявлення про рівень розробленості проблеми в цілому та окремих її аспектів. Враховуючи на поглиблене спрямування направленість нашої роботи винятково щодо застосування юридичних рівнянь, вкажемо, що на сьогоднішній день ґрунтовні дослідження методики використання юридичних рівнянь на уроках правознавства потребують конкретної деталізації. Питання, присвячені вивченню рівнянь, їхніх властивостей знаходимо в працях Г.І.Глейзера, Я.Л.Каплана, В.Ковалю, Т.М.Саранцева. Проблематика методичних прийомів правового навчання висвітлена в роботах Е.Фісуна, С.І.Куксенко, Б.І.Андрусишина, О.Л.Болотової, Л.Т.Рябовол та ін. Проблемами підвищення ефективності навчання при вивченні правознавства займалися Г.В.Кашкар'юв, Т.М.Нестеренко, О.Пометун, Т.Ремех, В.Скворець [3-11].

Ціннісне спрямування правової освіти передбачене Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти та новими навчальними програмами для загальноосвітньої школи. У цих документах зазначено, що процес формування ціннісних орієнтацій учнів передбачає свідоме сприйняття та засвоєння ними правових знань, формування позитивних ставлень до правових феноменів і виявлення результатів цієї роботи у правомірній поведінці. Формування в учнівської молоді позитивних моральних якостей, поваги до закону і загальноприйнятих норм поведінки у суспільстві, позитивного ставлення до нормативно-

правових актів як законодавчої бази держави є пріоритетним завданням у навчанні школярів правознавства, яке здійснюється у 9–10 класах на уроках з навчальних предметів «Правознавство. Практичний курс» та «Правознавство» [2].

Вивчення права в сучасній школі є не менш актуальним, ніж вивчення предметів історії або української мови. Громадянськість і патріотизм сучасної людини багато в чому характеризується ступенем його поваги до законів країни, суспільства і держави. Повноцінна правова підготовка учнів визначає не тільки реальну якість освіти, але й ефективність будь-якої діяльності у сфері громадянського та патріотичного виховання. Саме тому велике значення приділяється тому, як досягаються цілі і завдання правової освіти на уроках правознавства [3, с.22].

Одне з основних завдань шкільного курсу правознавства – вироблення в школярів умінь та навичок застосування здобутих теоретичних знань на практиці. Серед різноманітних методів треба обирати ті, що найбільше відповідають меті, завданням та особливостям правознавчого курсу, його місцю в навчальному плані та виділеному для його вивчення часу.

Практичний курс правознавства як шкільний предмет передбачає певні особливості організації навчально-виховного процесу насамперед обов'язкове систематичне (на кожному уроці) використання інтерактивних методів навчання: мозкового штурму, дискусії, взаємонавчання в малих групах, парах, імітації спрощених судових слухань, ажурної пилки, рольових ігор тощо. Безумовно актуальними є також активні методи: бесіда, тестування, моделювання та розв'язування ситуацій, виконання творчих пізнавальних завдань, аналіз публіцистичних і художніх текстів, цікавих фактів з історії та сьогодення. Передбачається вихід за межі уроку шляхом реалізації проектної діяльності в індивідуально-груповій формі, екскурсій, участі в шкільному самоврядуванні, самооцінці школи, соціологічних дослідженнях і т.п. Це потребує посилення практичної спрямованості навчання правознавства, насамперед запровадження для старших підлітків спеціального практичного курсу, основним результатом якого має стати перетворення права на важливий регулятор життя і поведінки учня в умовах його швидкої соціалізації.

Метою курсу є забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів та правомірної поведінки учнів. Необхідно відмітити, що навчальною програмою передбачено ряд завдань, які необхідно реалізувати в ході вивчення даної навчальної дисципліни, а саме познайомити учнів з правом, його важливою роллю в житті суспільства, сприяти усвідомленню ними найбільш важливих понять і термінів юридичної науки; сприяти формуванню у дітей фундаментальних цінностей, таких як права та свободи людини і громадянина, демократія, активна громадянська позиція й інші, що складають основу демократичної правової держави і громадянського суспільства в Україні; виробити в учнів уміння: використовувати правові знання для реалізації і захисту своїх прав, свобод та законних інтересів; оцінювати і регулювати свої взаємини з іншими; здійснювати вибір моделі поведінки у повсякденних життєвих ситуаціях, орієнтуючись на норми права, що стосуються неповнолітніх; опрацьовувати окремі положення нормативно-правових актів; застосовувати на правовому матеріалі критичне мислення, аналіз, синтез, оцінку, рефлексію, уміння спілкуватись, дискутувати, розв'язувати проблеми; сформуванню навички правомірної поведінки; прищепити дев'ятикласникам інтерес до права, заохотити їх до свідомого використання, застосування й дотримання правових норм [2].

Навчальний матеріал структурований за послідовністю введення найважливіших понять юридичної науки і містить: елементи теорії права, що забезпечують формування в учнів уявлень про право як особливу предметно-практичну область, відомості про основні права і свободи людини, про різноманітні галузі права, способи реалізації та захисту людиною і громадянином своїх прав і свобод. Курс надає учням правову інформацію практичного характеру, знайомить їх з типовими для їх віку соціально-правовими проблемами і способами їх вирішення, спираючись на конкретні норми законодавства України. Особливий наголос зроблено на навчально-інтелектуальні і творчі пізнавальні вміння, а також уміння учня розв'язувати правові ситуації, спираючись на відповідні знання, давати правову оцінку власним

вчинкам і поведінці, а також вчинкам і поведінці однолітків. Очікуваними результатами після вивчення курсу «Правознавство (практичний курс)» мають стати: загальне уявлення про державу і право (поняття, система права, співвідношення права й моралі, ознаки держави, право в суб'єктивному й об'єктивному розуміннях); знання про права людини, їхню класифікацію, еволюцію, механізм захисту; основи приватного й публічного права (сімейне, трудове, кримінальне, адміністративне, екологічне, повітряне, міжнародне публічне, міжнародне приватне та ін.).

Характеризуючи навчальну дисципліну «Правознавство (практичний курс)» для 9-х класів, слід відзначити, що при його вивченні доцільно використовувати юридичні задачі та рівняння, аналізувати різноманітні ситуації правового характеру. Зважаючи на практичне спрямування даної дисципліни, використання нетрадиційних, творчих прийомів та методів навчання є як ніколи актуальними.

Проаналізувавши навчальну програму «Правознавство. Практичний курс» можна дійти висновку, що змістове наповнення цифрових виразів юридичних рівнянь відповідно до навчальної програми є достатньо ґрунтовним і масштабним.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Навчальна програма «Правознавство (практичний курс)» для 9-х класів навчальних закладів (35 годин, 1 година на тиждень) (є чинною у 2015/2016 навчальному році) Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, лист від 21.05.08 р. № 1/11 1969 <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
3. Андрусишин Б. І. Методика викладання шкільного курсу "Основи правознавства" / Б.І.Андрусишин. – К.: Знання, 2008. – 301 с.
4. Болотова Е.Л. Методика викладання правових дисциплін/ Болотова Е.Л. – М.: Владос, 2000. - С.262
5. Жалій Т.В. Теоретико-методичні засади вивчення правознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів математики // Молодий учений. – 2015. - №2. – С. 242 – 244.
6. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена Наказом МОН України 16.06.2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vixovannya/>.
7. Куксенко С.І. Правознавство задачі та рівняння для перевірки знань/ С.І.Куксенко. – Черкаси 2006. – 150 с.
8. Нагорний В.К., Нагорна О.П. Міжпредметні зв'язки при вивченні курсів правознавства та математики учнями основної школи: теоретико-методичний аспект // Постметодика. – 2015. - №1. – С.215 – 221.
9. Пометун О. Особливості змісту і методики викладання предмета "Правознавство. Практичний курс"/ Олена Пометун // Історія України. – 2009. – №40. – С. 6–14.
10. Рябовол Л. Т. Проблеми становлення вітчизняної системи шкільної правової освіти / Л. Т. Рябовол // Сучасна освіта: методологія, теорія, практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 квіт. 2013 р./ НТУУ "КПУ", Ф-т лінгвістики. – К., 2013. – С. 131–135.
11. Фісун Е. Як уникнути помилок, розв'язуючи юридичні задачі (або завдання очима учня) / Е. Фісун // Історія України. – 2014. – № 18. – С.1-5

Парфіненко І.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХНЬОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Система принципів місцевого самоврядування знайшла своє правове врегулювання в статті 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Проте не всі вони однаково відображають ті якісні його характеристики, завдяки яким воно принципово відрізняється, наприклад, від державного управління та інших соціально-політичних явищ.

Основні принципи функціонування органів місцевого самоврядування в Україні закладені в актах національного законодавства [2-5]. Ці аспекти висвітлюють у своїх працях низка сучасних дослідників. Так, Г.Донець аналізує генезу становлення міжнародних принципів статусу та функціонування місцевого самоврядування в Україні [1]. Полтавський професор М.Лахижа в своєму монографічному дослідженні ретельно вивчає теоретичні й практичні питання, пов'язані з модернізацією публічної адміністрації: теоретичні та практичні аспекти [6]. У статті Г.Падалки розглядаються конституційні принципи служби в органах місцевого самоврядування в Україні [7]. Увагу С.Панасюк привертає такий принцип Європейської хартії місцевого самоврядування як захист територіальних кордонів місцевих співтовариств та його імплементація в українське законодавство [8]. У розвідці М.Пухтинського визначаються концептуальні, конституційні й політико-правові засади територіальної організації публічної влади [9].

У статті зробимо пробу простежити особливості реалізації принципів діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.

Принцип законності, як обов'язкова умова діяльності публічної влади взагалі знаходить своє вираження й у місцевому самоврядуванні. Він полягає в точному, повному й неухильному дотриманні чинного законодавства. Наслідком реалізації принципу законності є правопорядок.

Гласність як принцип місцевого самоврядування передбачає прозорість діяльності органів місцевої влади, їх підконтрольність, необхідність звітування перед громадою. Гласність є важливим інструментом, що «захищає» демократичні відносини, створюючи перешкоди для узурпації або закритості влади, у тому числі й на місцях. Одним із засобів дотримання гласності на місцевому рівні є передбачені законом громадські слухання. Завдяки цьому здійснюється контроль роботи відповідної місцевої ради, і з'являється можливість порушити важливі для територіальної громади питання. Відповідальність за прийняте рішення розподіляється між усіма членами ради [2].

Принцип виборності місцевого самоврядування є запорукою демократичної зміни влади і перешкоджає узурпації влади на місцевому рівні. Виборність реалізується у вигляді представництва осіб із числа жителів конкретної територіальної громади у відповідному органі місцевого самоврядування. Організаційна форма, що реалізує таке представництво – вибори депутатів місцевих рад та їх голови. Порядок формування та організація діяльності рад визначаються Конституцією України, законами, а також статутами територіальних громад. Організацію місцевих виборів найбільш повно регламентує Закон України «Про місцеві вибори» [3].

Принцип правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування означає незалежність місцевої влади у вирішенні місцевих питань. Організаційно-правова самостійність впливає із того, що органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються законами власними повноваженнями, у межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність, відповідно до закону. Згідно із Законом, матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Принцип підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб впливає із того, що територіальна громада є носієм влади місцевого самоврядування, а його органи та посадові особи є представниками громади, обраними шляхом виборів. Підконтрольність місцевих органів у довгостроковому періоді реалізується за

допомогою виборів, під час яких члени громади фактично дають оцінку роботі попереднього складу ради. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування. Підзвітність органів місцевої влади перед громадою затверджується статтею 75 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно з якою вони «періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність». Підставою для припинення повноваження органу місцевої влади в цьому випадку може бути рішення місцевого референдуму, проведеного відповідно до законодавства [2]. Матеріальна державна підтримка місцевого самоврядування виражається в тому, що «державна бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою».

Водночас слід зазначити, що ряд важливих принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, незважаючи на її ратифікацію Україною, все ще не отримали належного відтворення в чинному законодавстві та в суспільній практиці. Так, по-перше, Конституція України (ст. 140) передбачає запровадження місцевого самоврядування лише на низовому територіальному рівні — рівні населеного пункту (села, селища, міста); на регіональному рівні ще існує система прямого державного управління, що виключає можливість існування регіонального самоврядування. Це певною мірою суперечить принципу, закріпленому в ст. 3 Європейської хартії, який передбачає, що місцеве самоврядування означає «право і спроможність місцевих властей, у межах закону, здійснювати регулювання та управління значною часткою громадських справ...». Оскільки Україна, ратифікуючи Хартію, не заявила жодних застережень, то з цього випливає, що право на місцеве самоврядування в Україні повинні мати територіальні громади («територіальні співтовариства») всіх субнаціональних територіальних рівнів, тоді як згідно з Конституцією України (ст. 140) таке право визнається лише за територіальними громадами сіл, селищ, міст. На регіональному та субрегіональному рівнях (район, область) Конституція України також передбачає функціонування відповідних органів місцевого самоврядування - районних, обласних рад, але вони мають специфічне призначення - представляють інтереси територіальних громад на регіональному рівні та наділені досить обмеженими повноваженнями, що, поряд з відсутністю в них власних виконавчих органів, свідчить про декоративний характер цих установ [5].

По-друге, під час закріплення компетенції місцевого самоврядування неповною мірою було дотримано принципу субсидіарності, передбаченого ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування. Внаслідок цього значна частина повноважень місцевого самоврядування отримала статус «делегованих», а характер розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади призвів до виникнення «конкуренції компетенцій», коли ті самі повноваження було віднесено до відання різних органів публічної влади.

По-третє, ні в Конституції України, ні в чинному законодавстві не визначено територіальної основи місцевого самоврядування, тобто території, в межах якої територіальна громада здійснює місцеве самоврядування. Тому досить проблематичною уявляється реалізація принципу незмінності територіальних кордонів місцевої влади (ст. 5 Європейської хартії місцевого самоврядування).

По-четверте, сьогодні досить обмеженими в Україні є можливості територіальних громад самостійно визначати свої адміністративні структури (принцип, закріплений у ст. 6 Європейської хартії місцевого самоврядування), вони досить вичерпно визначені централізовано – в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Зазначене суттєво обмежує реалізацію принципу організаційної автономності.

По-п'яте, поки що рано говорити і про реалізацію в Україні принципу фінансової автономності місцевого самоврядування (принцип, закріплений у ст. 9 Європейської хартії

місцевого самоврядування). Зокрема, ще не дотримуються вимоги ч. 2 ст. 9 Хартії щодо необхідності забезпечення відповідності обсягу фінансових ресурсів місцевих властей функціям місцевого самоврядування (за розрахунками фахівців органів місцевого самоврядування, вони профінансовані на 20-30%) та щодо необхідності формування частини фінансових ресурсів місцевих властей за рахунок місцевих податків і зборів (частка останніх у дохідній частині місцевих бюджетів настільки мізерна, що не може суттєво впливати на їхню стабільність).

Отже, перспективами вдосконалення системи принципів організації органів місцевого самоврядування є розширення їхньої фінансової самостійності, належного матеріального забезпечення, підтримка благодійництва й популяризація спонсорської допомоги та формування державного бюджету «знизу»-«догори», коли спочатку враховуються потреби територіальних громад, адміністративно-територіальних одиниць, а вже потім відбувається формування основного фінансового документу країни.

Література:

1. Донець Т. М. Генеза становлення міжнародних принципів статусу та функціонування місцевого самоврядування в Україні [Текст] // Сучасна освіта й наука в Україні: традиції та інновації : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. заочної конф., (Київ, 27-29 жовт. 2012 р.). – К., 2012. – С. 173-177.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21 травня 1997 року в редакції 16 серпня 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
3. Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» України від 05 лютого 2015 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.
6. Лахижа М. І. Модернізація публічної адміністрації: теоретичні та практичні аспекти : [монографія]. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 289 с.
7. Падалко Г. В. Конституційні принципи служби в органах місцевого самоврядування в Україні: система та видова характеристика [Текст] // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 56. Юридичні і політичні науки. – С. 167-174.
8. Панасюк С. А. Захист територіальних кордонів місцевих співтовариств: реалії та перспективи імплементації принципу Європейської хартії місцевого самоврядування в законодавство України [Текст] // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2013. – Вип. 62. Юридичні і політичні науки. – С. 459-466.
9. Пухтинський М. Концептуальні, конституційні, політико-правові засади територіальної організації публічної влади [Текст] // Право України. – 2014. – № 9. – С. 88-93.

Міщенко Т.О.

(наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С.В.)

студентка IV курсу бурового відділення

Полтавського коледжу нафти і газу Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Реалізація економічних, політичних, науково-технічних, культурних та інших контактів із зарубіжними державами призводять до постійного збільшення кількості іноземців та осіб без громадянства, які відвідують Україну з метою здійснення ділових зв'язків, виконання

договірних робіт, навчання, туризму, наукових, культурних зв'язків тощо. Більшість з них приїжджаючи в Україну дотримуються встановлених правил перебування в нашій державі. В той же час окремі суб'єкти допускають адміністративні правопорушення, не дотримуються правил перебування, скоюють злочини. З кожним роком зростає нелегальна міграція. Значна кількість іноземців не має або втратила законні підстави для перебування в Україні, не може працевлаштуватися, тривалий час проживає або безконтрольно пересувається будь-яким транспортом по території України. З огляду на все вище викладене постає необхідність звернутися до визначення правового статусу іноземців у нашій державі для прийняття дієвих кроків по врегулюванню даної ситуації.

Окремі аспекти цієї проблеми вивчали такі науковці, як М. Московченко, В. Німченко, О.Н. Поворозник, С.Б. Чехович, В. Колпаков, В.В. Кравченко, В.В. Копейчиков, В.Ф. Погорілко, Л.Ю. Олійник, Г.О. Пушкар'єв, Є.Ю. Петров та інші.

Метою статті є: на основі аналізу конституційно-правових актів України розкрити конституційно-правовий статус іноземців в Україні.

Правовий статус іноземців в Україні визначається Конституцією України, законами України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р., «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08 липня 2011 р., «Про імміграцію» від 07 червня 2001 р., «Про закордонних українців» від 04 березня 2004 р., іншими нормативними актами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

В законодавчих актах України усунуто розбіжності у визначенні понять «іноземець» та «особа без громадянства». Згідно статті 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» –

іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України, і є громадянином (підданим) іншої держави або держав;

особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [2].

Аналогічні терміни закріплені і в Законі України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року № , що є позитивом, оскільки донедавна в українській правовій системі існували два законодавчі визначення поняття «іноземця» (відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців» від 04 лютого 1994 р. № та Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року №).

Правовий статус іноземців, як і осіб без громадянства, в Україні має специфіку залежно від категорії, до якої вони належать. В науковій юридичній літературі існує різна класифікація категорій іноземців.

На території України постійно проживають або тимчасово перебувають кілька категорій іноземців правовий статус яких істотно відрізняється, але на більшість з них поширюється національний правовий режим.

Розрізняють такі види іноземців:

- іноземці, які іммігрували в Україну на постійне проживання;
- які тимчасово проживають в Україні;
- які тимчасово перебувають на території України;
- яким в Україні надано притулок;
- яким в Україні надано статус біженця;
- яким в Україні надано статус особи, яка потребує додаткового захисту;
- яким в Україні надано статус осіб, що потребують тимчасового захисту;
- іноземці, які користуються дипломатичними привілеями та імунітетами;
- іноземці, які перебувають на території України відповідно до міжнародних договорів України;

- нелегальні мігранти та інші.

Окрему групу іноземців складають закордонні українці, у яких особливий (спеціальний) вид правового статусу іноземця [1, с. 71].

Правовий статус іноземців – конституційно-правове закріплення становища іноземців в Україні, система їх прав, свобод і обов'язків, гарантій їх реалізації та захисту, а також їх відповідальність в Україні.

Правовий статус іноземця подвійний: з одного боку вони як громадяни своєї держави, повинні виконувати закони цієї держави, а з другого – підпорядковуватися законодавству України, оскільки підпадають під її юрисдикцію [1, с. 70].

Світова практика регламентації правового статусу іноземців свідчить про наявність таких правових режимів: взаємності, «відкритих дверей», ідентичності, національного режиму, режиму найбільшого сприяння, спеціального (преференційного) режиму.

В Україні, як зазначає науковець Ю.Г. Барабаш, провідними щодо іноземців є національний режим і режим найбільшого сприяння, які поєднуються з режимом найбільшої взаємності [4, с. 57].

Іноземці в Україні перебувають на національному правовому режимі (стаття 26 Конституції України), тобто володіють тими ж правами та обов'язками, що і громадяни України, але за деякими винятками.

Розглянемо особливості правового статусу окремих категорій іноземців: 1. Іноземці, які користуються дипломатичними привілеями та імунітетами – на осіб, наділених дипломатичним імунітетом юрисдикція України не поширюється взагалі, а на осіб, які наділені консульським імунітетом, юрисдикція України поширюється в обмеженому обсязі;

2. Іноземці, які перебувають на території України відповідно до міжнародних договорів України – правовий статус визначається відповідними міжнародними договорами, юрисдикція України поширюється в обмеженому обсязі, визначеному Договором;

3. Іноземці, які іммігрували в Україну на постійне проживання – зобов'язані отримати дозвіл на імміграцію; поширюється національний правовий режим;

4. Іноземці, які тимчасово перебувають на території України – в'їжджають на підставі візи, перебувають протягом терміну, зазначеного у візі; поширюється національний правовий режим [1, с. 71].

Елементами правового статусу іноземця є: принципи, права, свободи, обов'язки та відповідальність.

Принципи – основоположні ідеї конституційно-правового закріплення становища іноземців в Україні.

До основних принципів (їх перелік не є вичерпним) належать: принцип гуманізму; справедливості; свободи; рівності перед законом; єдності прав і обов'язків; принцип відповідності правового статусу іноземців в Україні вимогам і стандартам, які на сьогодні склалися в міжнародному співтоваристві; принцип заборони незаконного обмеження прав і свобод; принцип загальнодоступності основних прав і свобод; принцип недискримінації іноземців та інші.

Основні права і свободи іноземців в Україні – це закріплені Конституцією, законами та міжнародними договорами України вид і міра можливої чи дозволеної поведінки іноземців. Відповідно до Конституції України вони мають ті ж права та свободи (особисті, економічні, соціальні, культурні, екологічні, політичні), що й громадяни України за певними винятками (особливо стосовно політичних та соціальних прав).

Іноземці в Україні несуть ті ж обов'язки, що і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією і законами України.

До основних обов'язків належать: не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, на інтереси суспільства та держави; неухильно додержуватися Конституції, законів та інших нормативно-правових актів України; не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ними збитки; сплачувати податки і збори в порядку і розмірах встановлених законом.

За порушення українського законодавства іноземці несуть юридичну відповідальність.

Юридична відповідальність іноземців – це встановлені конституційно-правовими нормами засоби державного примусу, які застосовуються уповноваженими органами України

до іноземців у разі вчинення ними правопорушення, що тягне для них обов'язок зазнавати негативних наслідків своєї протиправної поведінки [1, с. 74].

Питання відповідальності зазначених вище осіб досліджували у своїх працях О. Кузьменко, О. Малиновська, В. Новік, В. Олефір, Ю. Тодика, М. Хавронюк, М. Марченко, С. Трофімов [3, с. 10]. В юридичній літературі розрізняють загальну та спеціальну відповідальність іноземців [5, с. 158].

Закріплений законами України конституційно-правовий статус іноземців в Україні відповідає міжнародно-правовим стандартам. В умовах євроінтеграції питання правового статусу іноземців в Україні є надзвичайно актуальним.

Література:

1. Веніславський Ф.В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посібн. для студ. юрид. вузів та ф-тів / Ф.В. Веніславський. – Х.: Право, 2014. – 376 с.
2. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р. № 3773-IV (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Колпаков В. Адміністративна відповідальність іноземців і проблеми законодавчого регулювання / В. Колпаков //Юридична Україна. – 2003. – № 12. – С. 10-18.
4. Конституційне право України: посіб. ін.; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша – 2-ге вид., переробл. та допов. – Х.: Право, 2015. – 328 с.
5. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник / О.Ф. Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 510 с.

Жакун Н. В.

(наук. кер. – к.ю.н. Коломієць П. В.)

студентка ІV курсу юридичного факультету,

Полтавського інституту економіки і права

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

ЩОДО СТВОРЕННЯ РІВНИХ УМОВ ДЛЯ ДОСТУПУ КОЖНОЇ ДИТИНИ ДО ВИСОКОЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Створення рівних умов для доступу кожної дитини до високоякісної освіти (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної і вищої) для забезпечення розвитку особистості, суспільства і держави є одним з головних пріоритетів Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року, основними завданнями якої в даному напрямку є: 1) збільшення кількості дітей, які відвідують навчальні заклади; 2) забезпечення всіх дітей-інвалідів послугами навчальних закладів незалежно від стану здоров'я цих дітей та їх місця проживання і виховання; 3) забезпечення високоякісними освітніми послугами, для чого: запровадити систематичний моніторинг діяльності дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих навчальних закладів із визначенням їх рейтингу та щорічним оприлюдненням результатів у засобах масової інформації; розробити та почати впровадження нового покоління вітчизняних, зокрема електронних, підручників, навчальних посібників, у тому числі для спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку), відповідно до сучасного рівня розвитку високих технологій та забезпечити для цього доступ до мережі Інтернет дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих навчальних закладів; забезпечити всі навчальні заклади українізованою версією програмного продукту (Microsoft Office тощо) [1].

Статтею 19 «Право на освіту» Закону України «Про охорону дитинства» [2] визначено, що кожна дитина має право на освіту. Держава гарантує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; надання державних стипендій та пільг учням і студентам цих закладів у

порядку, встановленому законодавством України. Держава забезпечує право на вибір навчального закладу і навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування організують облік дітей дошкільного та шкільного віку для виконання вимог щодо навчання дітей у загальноосвітніх навчальних закладах. Учні державних та комунальних професійно-технічних навчальних закладів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і дітей, які потребують особливих умов виховання, перебувають на повному утриманні держави. Порядок забезпечення учнів державних та комунальних професійно-технічних навчальних закладів стипендією, організації харчування учнів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, дітей-інвалідів/інвалідів I-III групи та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [3] та Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» [4], визначається Кабінетом Міністрів України. Органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть забезпечувати харчуванням учнів інших категорій та передбачати на це відповідні видатки з місцевих бюджетів. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування (за винятком тих, які мають вади фізичного та розумового розвитку і не можуть навчатися в загальних навчальних закладах), навчаються в загальноосвітніх школах. Для дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства, які потребують опіки і стороннього догляду, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, за згодою батьків дітей або осіб, які їх замінюють, забезпечує навчання в загальноосвітніх та спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах за відповідними навчальними програмами, у тому числі і в домашніх умовах. Діти-інваліди та інваліди з дитинства, які перебувають у реабілітаційних закладах, закладах та установах, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, охорони здоров'я, місцевих державних адміністрацій, мають право на здобуття освіти за індивідуальними навчальними програмами, які узгоджуються з індивідуальними програмами реабілітації дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства. Держава забезпечує пільгові умови для вступу до державних та комунальних професійно-технічних, вищих навчальних закладів дітям-інвалідам, дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та іншим категоріям дітей, які потребують соціального захисту, у тому числі дітям з багатодітних сімей, у складі яких є п'ятеро і більше дітей, за умови наявності у них достатнього рівня підготовки. Діти з багатодітних сімей, у складі яких є п'ятеро і більше дітей, а також особи віком від 18 до 23 років із таких сімей звільнюються від плати за навчання у вищих навчальних закладах державної та комунальної форми власності усіх рівнів акредитації за умови, що певний освітньо-кваліфікаційний рівень вони здобувають вперше. У порядку, встановленому законодавством, держава забезпечує підтримку та заохочення особливо обдарованих дітей шляхом направлення їх на навчання до провідних вітчизняних та іноземних навчальних закладів і встановлення спеціальних стипендій [2].

Порядок реалізації права молоді на освіту, державні гарантії її здобуття, визначення прав та обов'язків учасників навчально-виховного процесу регулюються законодавством про освіту. Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Право громадян України на освіту визначено нормами статті 3 Закону України «Про освіту», відповідно до якої громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин.

Держава здійснює соціальний захист вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів та інших осіб незалежно від форм їх навчання і типів навчальних закладів, де вони навчаються, сприяє здобуттю освіти в домашніх умовах [5].

Правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи дошкільної освіти, яка забезпечує розвиток, виховання і навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні, визначає Закон України «Про дошкільну освіту» [6].

Закон України «Про загальну середню освіту» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи загальної середньої освіти, що сприяє вільному розвитку людської особистості, формує цінності правового демократичного суспільства в Україні [7].

Правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійно-технічної освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках визначає Закон України «Про професійно-технічну освіту» [8].

Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади, відповідно до Конституції України, визначає Закон України «Про позашкільну освіту». Як визначено нормами статті 1 цього закону, позашкільна освіта – це сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах [9].

Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [10].

Література:

1. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Закон України : від 05 березня 2009 року № 1065-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2009. – № 29.
2. Про охорону дитинства : Закон України : від 26 квітня 2001 року № 2402-III // Відом. Верховної Ради України. – 2001. – № 30.
3. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України : від 01 червня 2000 року № 1768-III // Відом. Верховної Ради України. – 2000. – № 35.
4. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам : Закон України : від 16 листопада 2000 року № 2109-III I // Відом. Верховної Ради України. – 2001. – № 1.
5. Про освіту : Закон України : від 23 травня 1991 року № 1060-XII // Відом. Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34.
6. Про дошкільну освіту : Закон України : від 11 липня 2001 року № 2628-III // Відом. Верховної Ради України. – 2001. – № 49.
7. Про загальну середню освіту : Закон України : від 13 травня 1999 року № 651-XIV // Відом. Верховної Ради України. – 1999. – № 28.
8. Про професійно-технічну освіту : Закон України : від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 32.
9. Про позашкільну освіту : Закон України : від 22 червня 2000 року № 1841-III // Відом. Верховної Ради України. – 2000. – № 46.

10. Про вищу освіту : Закон України : від 01 липня 2014 року № 1556-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38.

Коростельова А. О.

(наук. кер. – ст. викл. Молчановська В.М.,
студенка IV курсу юридичного факультету

Полтавський інститут економіки і права

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ

Сьогодні інтелектуальна діяльність та її результати все більше набувають пріоритетного значення в усьому світі, стають визначальною і вирішальною рушійною силою будь-якого розвитку. В основі майже всіх суспільних перетворень лежить саме рівень використання творчого інтелектуального капіталу держави, ефективність функціонування системи і механізму державної охорони та законодавчого регулювання прав інтелектуальної власності. Разом з цим, від того, наскільки значним є інтелектуальний потенціал суспільства, залежить успіх вирішення багатьох важливих політичних, економічних, соціальних проблем, що й підкреслює актуальність розгляду даного питання.

Дослідженню окремих аспектів права інтелектуальної власності присвячені роботи Т. Рудник, Г. Закорецької, Т. Івачевської, Н. Кузнецової, Г. Андрощука, О. Святоцького та ін..

Метою є аналіз чинного законодавства з питань інтелектуальної власності, виявлення його недоліків, основних проблем правового регулювання прав інтелектуальної власності та напрямків їх усунення.

В основу дослідження покладено законодавчі та нормативні документи, праці вітчизняних вчених, періодичні видання.

Не можливо не погодитись з твердженнями Рудник Т. та Загорецької Г., згідно з якими, сфера інтелектуальної власності є могутнім ресурсом розвитку та стабілізації економічного ринку. Але її роль у розвитку вітчизняної економіки явно недооцінюється. Наука, культура та техніка можуть динамічно розвиватися лише за наявності відповідних умов, в тому числі відповідних правових підстав. Відповідно норми, що містяться у чинному законодавстві з питань інтелектуальної власності, не є досконалими, містять чимало правових колізій, не збігаються між собою, суперечать одна одній і взагалі залишають відкритими багато правових питань у цій сфері. Це, у свою чергу, не дає можливості створити надійний правовий захист результатів інтелектуальної діяльності та стимулювати інтелектуальну, творчу активність [4, с.8].

Однією з причин цього є те, що законодавство, яке регламентує відносини з приводу результатів, наприклад, матеріального виробництва, розвивалось більше двох тисяч років і стабілізувалось. У порівнянні з цим існування власного самостійного законодавства у сфері інтелектуальної власності становить лише декілька десятків років, тобто досить малий термін.

Законодавство про інтелектуальну власність за своїм характером є комплексним, його основу становлять положення Конституції України, яка у ст. 41 закріплює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності, відповідно ст. 54 гарантує громадянам свободу літературної, художньої та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Норми про захист права інтелектуальної власності знайшли своє відображення у Цивільному, Господарському, Кримінальному кодексах України, у Кодексі України про адміністративні правопорушення та у спеціальних законах України у сфері інтелектуальної власності (зокрема, закони України «Про авторське право і суміжні права» від 11.07.2010 р., «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.2013 р., «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 01.06.2014 р., «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 21.12.2010 р.

Основним системним законодавчим актом у сфері захисту прав інтелектуальної власності є Цивільний кодекс України, який вперше об'єднав норми, що забезпечують охорону прав на результати творчої інтелектуальної діяльності, в окремій книзі.

Важливо зазначити, що протягом останнього десятиріччя в Україні відбувався досить інтенсивний процес становлення державної політики щодо правової охорони інтелектуальної власності, ядром якої є Державна служба інтелектуальної власності. Нині вона сформована і здатна виконувати основні функції. Її діяльність регулюється 37 законами і понад 100 підзаконними актами, які поширюють свою дію на об'єкти інтелектуальної власності й на сферу захисту від недобросовісної конкуренції. Наявність комплексної галузі законодавства, що регулює відносини у сфері інтелектуальної власності, свідчить про розуміння значення цієї сфери людської діяльності для держави.

Як вдало вказує Івачевська Т. В., важливим етапом державної політики в сфері інтелектуальної власності є реалізація затвердженої колегією Держслужби Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009-2014 рр. У Концепції збережені базові напрями розвитку державної політики, пов'язані з гармонізацією національного законодавства з міжнародними нормами, посиленням захисту прав інтелектуальної власності, удосконаленням експертизи заявок на всі об'єкти права інтелектуальної власності, поширенням знань, підготовкою фахівців та інші напрямки [1, с.135].

Слід зазначити також і те, що Україна є членом Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів, членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та учасником 15 із 26 універсальних міжнародних конвенцій та договорів у цій сфері.

Однак, хоча захист права інтелектуальної власності у законодавстві України певною мірою удосконалений, попри всі позитиви його не можна вважати бездоганним. Зокрема це підтверджується рядом проблем, це зокрема:

1. оцінка суспільством проблем охорони прав інтелектуальної власності. На жаль, в Україні спостерігається панівна зневага суспільства до охорони результатів інтелектуальної праці, відсутність в державі дієвих механізмів охорони та захисту результатів інтелектуальної творчості;
2. проблема боротьби з піратством. За висновками Міжнародного альянсу інтелектуальної власності, Україна входить у першу десятку в списку 58 країн із низькими стандартами охорони інтелектуальних прав. Масштаби порушень права інтелектуальної власності зростають швидкими темпами в усьому світі. За сучасних умов інтелектуальна власність дійсно стає одним із найпотужніших джерел надходження фінансових ресурсів, найціннішим капіталом. Цей капітал приваблює багатьох охочих скористатися ним неправомірно й отримати великі доходи. Розвиток сучасних інформаційних технологій, інформаційної техніки, засобів відтворення та поширення інформації лише полегшує цю справу;
3. потребують також удосконалення правові норми, пов'язані із введенням об'єктів права інтелектуальної власності до цивільного обороту, оцінки вартості прав інтелектуальної власності;
4. багато уваги приділяється проблемі забезпечення ефективного адміністративного та судового захисту прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності. Як свідчить аналіз судової практики розгляду спорів, що пов'язані з об'єктами права інтелектуальної власності, на цей час юридичні і фізичні особи більш активно захищають свої права в судах всіх рівнів, ніж декілька років назад, і кількість таких справ постійно зростає. Саме це дає підстави вивчати питання щодо можливості утворення в Україні Патентного суду (Суду з питань інтелектуальної власності) [1, с.135];
5. українське законодавство з питань інтелектуальної власності не містить будь-якої норми, яка хоча б якимось чином стимулювала творчу інтелектуальну діяльність і творців новачій до нового творчого пошуку. Наші творці не наділяються необхідними пільгами з боку держави за свою активну творчу діяльність. Як наслідок Україна суттєво відстає за обсягом

використання результатів інтелектуальної діяльності, що зумовлюється передусім відсутністю фінансування науково-технічних досягнень для їх подальшої комерційної реалізації та недостатністю правової охорони, яку необхідно отримувати в іноземних державах. Слід зазначити, що до середини 90-х років Україна мала значний винахідницький потенціал. Майже 40% усіх винаходів ЄСРП були українського походження. Однак уже за останні 5 років кількість поданих заявок на винаходи за національною процедурою від вітчизняних заявників зменшилась на 31% ;

6. досить гострою проблемою є освіта у сфері інтелектуальної власності, неналежний рівень фахової підготовки суддів, працівників органів МВС, СБУ, митної та податкової служб та інших спеціалістів, діяльність яких пов'язана з відносинами інтелектуальної власності. В Україні наразі лише 16 вищими навчальними закладами здійснюється підготовка фахівців зі спеціальності «Інтелектуальна власність»;

7. важливим питанням також виступає проголошення держави одним із суб'єктів права інтелектуальної власності. Зокрема при припиненні охорони прав інтелектуальної власності на будь-які результати творчої діяльності, скасуванні чинності патентів, а також у випадках відсутності у суб'єкта права інтелектуальної власності спадкоємців за законом і заповітом, право інтелектуальної власності повинно переходити до держави.

З вищезазначеного можна зробити висновки:

1) необхідно внести до Цивільного кодексу України правові норми, які б регулювали введення об'єктів права інтелектуальної власності до цивільного обороту, оцінку вартості прав інтелектуальної власності;

2) визначальним етапом в судовій системі України має стати створення Суду з питань інтелектуальної власності (Патентного суду), що забезпечило б ефективний адміністративний та судовий захист прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності;

3) досить вагомим є також питання підвищення рівня освіти у сфері інтелектуальної власності, зосередження уваги на більш досконалому вивченні курсу «Інтелектуальна власність» та масштабнішою підготовкою фахівців з цієї спеціальності вищими навчальними закладами України.

Отже, право інтелектуальної власності потребує надійного й ефективного правового механізму охорони та захисту. Творці мають всіляко заохочуватися до творчої інтелектуальної діяльності, а держава – більше піклуватися про свій найцінніший капітал – інтелектуальну власність.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Івачевська Т. В. Державна політика в сфері інтелектуальної власності в Україні / Т. В. Івачевська // Економіка та держава. – 2011. – №9. – С.134-137
3. Кузнецова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності / Н. Кузнецова, О. Кохановська // Право України. – 2014. – №3. С. 21-29.
4. Кузнецова Т. В. Становлення і розвиток законодавства та діяльності у сфері захисту прав інтелектуальної власності / Т. В. Кузнецова // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – №1 – С. 36-40.
5. Рудник Т., Закорецька Г. Проблеми захисту права інтелектуальної власності в Україні: теоретичний аспект / Т. Рудник, Г. Закорецька // Підприємництво, господарство й право. – 2012. – №8. – С.8-10

Солодовник М. Г.

(наук. кер. – к.ю.н. Коломієць П. В.)

студентка IV курсу юридичного факультету,

Полтавського інституту економіки і права

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ДИТИНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Правове регулювання охорони дитинства в нашій країні задекларовано в Конституції України, яка визначаючи права і свободи людини і громадянина, регламентує, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1].

Актуальність проблем дитинства для перспективи розвитку української держави, разом із завданням посилення результативності позитивних процесів у цій сфері, обумовлюють необхідність вироблення якісно нового підходу щодо забезпечення дітям повноцінного розвитку відповідно до їх потреб, докорінних змін у механізмах співпраці органів влади і громадськості.

Як зазначено в положеннях Плану дій для України 2015–2017, ухваленого Комітетом Міністрів Ради Європи 21 січня 2015 року [2], забезпечення дотримання прав людини для дітей має велике значення для Ради Європи, свідченням чого є заходи зі співпраці в Україні, здійснювані останнім часом. Зміцненню та захисту прав людини сприяли зусилля із запобігання насильства щодо дітей, зокрема їх сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Рада Європи ініціювала аналіз міжнародними експертами стану захисту прав дітей у рамках механізмів державного захисту, результатом чого стали рекомендації, надані українським органам влади. Діяльність із просування прав дітей триватиме, доповнюючись зусиллями Ради Європи зі збільшення зобов'язань Уряду України щодо приєднання й ефективної реалізації норм ООН та Ради Європи з прав дитини. Розробка національного плану дій та стратегії з прав дитини буде продовжуватися. Рада Європи і надалі заохочуватиме Українську владу брати інтереси дітей до уваги під час розробки керівних принципів правосуддя, дружнього до дітей [2].

Останніми роками в Україні реалізація міжнародних стандартів прав дитини в національному законодавстві щодо забезпечення їх прав та законних інтересів стає важливою складовою загальнодержавної політики, оскільки найбільш злободенною є актуальна проблема сьогодення – захист дитинства і визначення шляхів протидії насильству над дітьми. Завдяки спільним зусиллям Верховної Ради України, Президента України, Уряду, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування охорону дитинства в Україні визначено як стратегічний загальнонаціональний пріоритет.

Стабільність держави, її економічний розвиток значною мірою залежать від фізичного та духовного розвитку дитини, ставлення держави до її проблем, інтересів та потреб. Підтвердженням цьому є План заходів з виконання у 2014 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року [3], затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2014 року № 1140-р [4], який впроваджено з метою реалізації державної політики у сфері охорони дитинства, забезпечення прав і свобод дітей відповідно до міжнародних стандартів прав дитини.

Разом з тим, об'єктивною реальністю є те, що через соціально-економічні труднощі в державі, низький рівень життя, зростання бідності та безробіття загострюється ситуація щодо захисту та забезпечення реалізації прав та інтересів підростаючого покоління. Практика застосування норм Закону України «Про охорону дитинства» [5] та розвиток законодавства в сфері забезпечення прав та законних інтересів вразливих категорій дітей підтверджують нагальну потребу в удосконаленні деяких його норм, оскільки діючий закон не повною мірою відображає ключові принципи Конвенції ООН про права дитини [6–7].

Зокрема, потребують впорядкування деякі аспекти усиновлення дітей, встановлення опіки та піклування над дитиною-сиротою та дитиною, позбавленою батьківського піклування, створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, влаштування в них дітей, а також врегулювання прав та обов'язків опікунів, піклувальників, батьків-вихователів, прийомних батьків та дитини, яка виховується під опікою, піклуванням, в прийомній сім'ї, дитячому будинку сімейного типу.

Крім того, різні законодавчі акти по-різному визначають категорії дітей, щодо яких місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування здійснюються заходи соціального захисту. З метою усунення розбіжностей щодо визначення різних категорій дітей, які потребують особливого захисту держави, існує нагальна необхідність приведення законодавчих актів у відповідність між собою.

Економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми торкнулися в першу чергу найбільш соціально незахищеної категорії населення України – дітей. Протягом останніх років зберігається тенденція до погіршення стану здоров'я дітей. Високий рівень захворюваності дітей зумовлений такими факторами, як поширення шкідливих звичок, зокрема вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин, а також ранній початок статевого життя. Залишаються високими показники дитячої інвалідності.

На реформуванні та модернізації освіти дітей негативно позначається недостатнє забезпечення навчальних закладів сучасними підручниками та навчальними посібниками, технічними засобами, комп'ютерною технікою, іншим обладнанням. Поширення практики надання платних послуг у сфері освіти зробило їх малодоступними для дітей, які виховуються у родинях з низьким рівнем матеріального забезпечення. Крім того, відбувається таке негативне явище, як ліквідація дошкільних навчальних закладів.

Діти, позбавлені батьківського піклування, потрапляють у сферу впливу кримінальних структур, займаються жебракуванням, бродяжництвом. Є факти сексуальної експлуатації, насильства, жорстокого поводження з дітьми та торгівлі ними. Відсутність у державі системи ювенальної юстиції, орієнтованої на профілактичні заходи, призводить до збільшення кількості дітей, що перебувають у конфлікті із законом. Основними причинами ситуації, що склалася, є [8]:

- 1) загальне зниження рівня життя населення, безробіття одного або обох батьків, виїзди їх до інших країн чи регіонів з метою працевлаштування;
- 2) збільшення кількості неблагополучних сімей та розлучень, асоціальна поведінка батьків, ухиляння або відсторонення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дітей, жорстокість і насильство в сім'ях;
- 3) недостатнє фінансування навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, культури, соціального захисту;
- 4) відсутність соціальних стандартів діяльності служб, що працюють з дітьми;
- 5) існування застарілої системи опіки та піклування над дітьми;
- 6) низька активність територіальної громади у розв'язанні проблем дітей.

Питання побудови національної політики стосовно забезпечення добробуту дітей, захисту їх найвищих інтересів, просування позитивних і ненасильницьких форм виховання через комплексну діяльність державних і громадських організацій на національному, регіональному та місцевому рівнях, посилення міжнародного співробітництва з метою охорони прав дітей і захисту їх від насильства розглядалися у наукових дослідженнях вітчизняних учених, серед яких Г. Бевз, О. Вінгловська, В. Гуріч, О. Грабовська, І. Доляновська, О. Карпенко, О. Кікінежді, Н. Крестовська, В. Мироненко, Л. Ольховик, Н. Опольська, Л. Остапенко, О. Паньчук, Н. Плахотнюк, О. Пономаренко, Ж. Петрочко, О. Сватенков, О. Старко, О. Шевченко та інші. Не залишились осторонь й вітчизняні науковці-юристи, які у своїх працях досліджували еволюційні аспекти міжнародного договору, як правової форми міждержавного співробітництва, зокрема і в галузі розв'язання нагальних проблем у сфері охорони дитинства. Серед них О.Я. Береза, О.М. Броневицька, Д.О. Булгакова, Я.М. Вільчак, С.С. Квач, С.Р. Кравченко, А.Я. Мельник, О.А. Назаренко, О.Ю. Перевезенцев, Д.В. Приміч, Д.С. Терлецький, О.Я. Трагнюк, В.С. Хачатрян.

Література:

1. Конституція України : Закон України : від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. План дій для України 2015–2017 : Міжнародний документ : від 21 січня 2015 року [CM/Del/Dec(2015)1217] [13 січня 2015 року GR-DEM(2015)2] [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/Download/other_key_documents/Action%20plan%202015-2017_ua.pdf.

3. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Закон України : від 05 березня 2009 року № 1065-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2009. – № 29.

4. Про затвердження плану заходів з виконання у 2014 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України : від 19 листопада 2014 № 1140-р // Урядовий кур'єр. – від 17.12.2014. – № 235.

5. Про охорону дитинства : Закон України : від 26 квітня 2001 року № 2402-III // Відом. Верховної Ради України. – 2001. – № 30.

6. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради УРСР : від 27 лютого 1991 року № 789-XII // Відом. Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 13.

7. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ : від 20 листопада 1989 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

8. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006–2016 роки» : Розпорядження Кабінету Міністрів України : від 22 квітня 2006 року № 229-р // Офіційний вісник України. . – 2006. – № 17.

Гомля І. А.

(наук. кер. – асистент Любченко М.І.)

студентка I курсу

*Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВО НА ЖИТТЯ ЯК НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ ЛЮДСТВА

Кожна людина має невичерпний перелік прав, проте найперше та найголовніше – це право на життя, адже саме воно виступає першоосновою та передумовою для всіх інших прав.

Актуальність обраної проблематики пояснюється тим, що сьогодні у демократичних країнах, зокрема в Україні, гостро постає питання щодо права на життя та його захисту. Мета роботи – проаналізувати окремі аспекти поняття «права на життя», зокрема його зміст, основні правові акти, що стосуються теми та часові межі виникнення і припинення права на життя. Зазначені питання також досліджували такі вчені як Р.О.Стефанчук, Є.С. Резнік, Г.Рогова, З.В. Ромовська, А.В. Соловійов, М.М. Малєїна О. та іншими.

Перш за все, слід визначитися із змістом словосполучення «право на життя». В науці немає єдиної думки щодо цього питання, тому вважаємо за необхідне навести основні наукові підходи до визначення права на життя. Наприклад, Н.В. Кальченко зазначає, що право на життя – це природна, невід'ємна від людини можливість захисту недоторканності життя і свободи розпорядження нею, гарантована нормами внутрішнього законодавства і міжнародно-правовими актами [1, с. 187].

Схожої думки дотримується і Г.Б. Романовський, який зазначає, що право на життя є основним правом людини, закріпленим як основними міжнародними документами у сфері прав людини, так і національними конституціями [3, с. 79].

О.Г. Рогова вважає, що право людини на життя – це свобода людини безпосередньо реалізовувати можливості, які вона має внаслідок своєї належності до виду *Homo sapiens*, та задовольняти необхідні сутнісно-якісні біологічні, соціальні, духовні, економічні та інші потреби, неподільні із самою людиною, що об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути всезагальними [2, с. 13].

Отже, враховуючи наведені погляди науковців, можна зробити висновок, що право людини на життя є невід'ємним, неподільним правом фізичної особи, яке забезпечує її природне існування та захищається міжнародними та внутрішньодержавними нормативно-правовими актами.

Як відомо, зміст права на життя неодноразово був викладений в різних міжнародно-правових документах. Проте ще до середини ХХ ст. інтернаціональне право зовсім не визнавало тих природних та основних прав людини, які ми знаємо сьогодні. Однак вже в 1948 році з появою Загальної декларації прав людини все докорінно змінюється (вперше розкривається зміст права на життя), і європейські держави починають вводити загальні права і свободи людини та громадянина на рівні законодавства. Наступним інтернаціональним актом, який охарактеризував зміст права на життя є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Згідно 2 ст. Конвенції право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. А у статті 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р. право на життя визначається як невід'ємне право кожної людини, яке охороняється законом, і якого ніхто не може бути свавільно позбавлений. Захист цього права передбачає необхідність скасування страти у всіх державах [7, с. 303]. Ще одним із міжнародно-правових актів є Конвенції про права дитини 1989 р., де в ст. 6 закріплено, що держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя.

Якщо говорити про сучасне законодавство України, стаття 27 Конституції України зазначає, що кожна особа має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Окрім того, невід'ємне право на життя гарантується заборонаю смертної кари, так як рішенням від 29 грудня 1999 року Конституційний суд України в справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 1901 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) визнав смертну кару такою, що не відповідає Конституції України. А у цивільному праві, зокрема у ст. 270 Цивільного кодексу України визначено, що «Відповідно до Конституції України фізична особа має право на життя ...». Цивільне законодавство відносить право на життя до системи особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (глава 21). У ст. 281 визначено, що це право має невід'ємний характер і її носій (фізична особа) не може бути позбавлений життя.

Окрім цього, життя є триваючим процесом, а тому важливе значення має визначення моменту початку життя і моменту його припинення. Для права ці проблеми пов'язані з визначенням юридично значимих фактів та їхніми правовими наслідками [8, с. 238].

Ще в давньоримському праві існували норми, які свідчать, що правоздатність виникає в людини ще до народження. Йдеться про положення, передбачене Законом XII таблиць, відповідно до якого дитина, що народилася після смерті батька спадкодавця, вважалася спадкоємцем і внаслідок цього могла бути згадана в заповіті. Згодом аналогічне положення було закріплено в більш пізніх правових джерелах – Інституціях Гая і Дигестах Юстиніана [9, с. 78].

А ось за законом Юлія Веллея для захисту права людського зародку на спадок, вагітній матері присуджували піклувальника, який здійснював керування майном, яке повинен успадкувати зародок у випадку народження. Тому не випадково римське право на рубежі II – III ст. відмічає: «Той, хто буде народжений, уже людина» [5, с. 174].

Щодо сучасної юриспруденції, то тут існує декілька варіантів появи права на життя: момент визнання плоду життєздатним; момент запліднення; момент початку фізіологічних пологів. Однак українське законодавство визнає права дитини від моменту народження (п. 2 ст. 25 Цивільного Кодексу) із застереженням про те, що в рамках закону в окремих випадках держава охороняє права зачатой, але ще не народженої дитини. Окрім того, Закон України «Про охорону дитинства» в ст. 6 говорить, що «кожна дитина має право на життя з моменту

визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я». Відповідно до низки правових норм України, в деяких випадках життя і тілесна недоторканність ембріона виступає як об'єкт, що охороняється кримінальним, цивільним та іншими галузями права [6]. Кінцевим моментом права на життя вважається біологічна смерть, тобто момент, коли внаслідок припинення роботи серця відбулися необоротні процеси розпаду клітин центральної нервової системи [4, с. 224].

Як ми бачимо важливо розуміти значення понять початок та кінець життя, як юридичних фактів. Початок життя - момент відділення від організму матері та початку самостійного дихання немовляти. Кінець життя - це незворотне припинення діяльності серця та мозку. Розуміючи все це, можна стверджувати, що право на життя – це складне, багатопланове поняття, яке включає в себе невід'ємну та природну можливість жити, свободу розпоряджатися своїм життям з моменту набуття та припинення цього права та гранується державою і міжнародними актами.

Література:

1. Кальченко Н.В. Гражданские права человека: современные проблемы теории и практики: Монография / Под ред. Ф.М. Рудинского. – Волгоград, 2004. – с. 187 .
2. Рогова О.Г. Право на життя в системі прав людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. / О.Г. Рогова. – Х., 2006. – с. 21 .
3. Романовський Г.Б. Право на життя: юридическая норма и доктрина / Г.Б. Романовский // Університетські наукові записки. – 2006. – № 2(18). – с. 75-79.
4. Сташис В. В., Бажанов М. І. Особа під охороною кримінального закону.- Х.: Право, 1996.- с. 224
5. Тертуллиан. Апология VIII, 8 Богословские труды. – М., 1984. – с. 174.
6. Фащук Т. Право на життя дитини з моменту зачаття - або ні абортам// [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <http://hramzr.com/stranger-children/140-pravo-na-zhizn-rebenka>
7. Хилюк С. В. Розвиток вчення про злочини проти життя та здоров'я особи в доктрині кримінального права незалежної України // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2005. - Вип.41. - с. 303 - 313
8. Цивільне право України: У 2 кн. Кн. 1 / Під ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К.: Юрінком / Інтер, 2002. - с. 238.
9. Чернеча К.А. Некоторые правовые аспекты искусственного прерывания беременности (аборта) // Гражданин и право. - М., 2002. - с. 78.

Браславський В. С.

(наук. кер. – к.ю.н., доцент Кальян О. С.)

студент ІV курсу юридичного факультету,

Полтавського інституту економіки і права

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Слід відзначити, що перше офіційне застосування словосполучення “верховенство права” було у Конституційному Договорі між Президентом України та Верховною Радою України “Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8 червня 1995 року”, в статті якого було зазначено, що “В Україні діє принцип верховенства Права” [2].

При цьому слово “право” було написано з великої літери, що, на думку С. Головатого, вказує на те, що ця фраза “насправді була малозрозумілою навіть самим укладачам акта чи тим, хто офіційно його затверджував. Адже таке написання не впливає з диференційованого принципу української орфографії” [6].

В подальшому цей принцип знайшов нормативне закріплення у 1996 році в Конституції України, в частині 1 статті 8 якої проголошено, що “в Україні визнається і діє принцип верховенства права” [1].

Крім того, у статті 8 Кодексу адміністративного судочинства України закріплено, що “суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини” [3].

У статті 8 Кримінально-процесуального кодексу України також закріплено, що “кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави” [4].

У преамбулі Закону України “Про судоустрій і статус суддів” зазначено, що “цей Закон визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права”.

У статті 2 цього Закону встановлено, що “суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України” [5].

З часів унормування принципу верховенства права в Конституції України минуло вже багато років, проте, за влучним висловом професора М. Козюбри “сутність і зміст цього принципу залишаються для більшості юристів, не кажучи вже про пересічних громадян, утаємниченими”.

Вчений зазначає, що далеко неоднозначно трактується зміст принципу верховенства права також у науковій літературі. Причому діапазон думок тут надзвичайно широкий – від ототожнення принципу верховенства права з традиційним для колишнього радянського правознавця принципом верховенства закону (англійське словосполучення *rule of law*, як відомо, іноді не зовсім коректно перекладають як “верховенство закону”) до розуміння принципу верховенства права як виключно верховенства справедливості і розуму.

Така багатозначність трактувань пояснюється, насамперед, багатогранністю самого феномена права та багатоманітністю його проявів, форм у реальному житті. Навряд чи у зв'язку з цим можливо надати якесь універсальне визначення названого принципу, оскільки будь-яке визначення ніколи не спроможне передати все багатство змісту принципу верховенства права.

Якщо ж спробувати коротко окреслити соціальну спрямованість принципу верховенства права, а саме у ній найповніше виражається його сутність, то можна сказати, що основне призначення принципу верховенства права полягає у забезпеченні свободи та прав людини, причому, насамперед, у її відносинах з державною владою та державними органами. За усталеною традицією в західній правовій теорії і практиці принцип верховенства права ототожнюється здебільшого з верховенством фундаментальних прав людини. Саме у верховенстві фундаментальних природних прав людини у “концентрованому вигляді” і в людському вимірі представлене вихідне правове начало. Вони виступають як загальнообов'язковий правовий стандарт і одночасно як конституційна вимога до правової якості законів та інших нормативних актів, до організації і діяльності всіх гілок державної влади і посадових осіб. Таке розуміння принципу верховенства права закладене і в Конституції України.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що до цього часу в Україні не існує загальновизнаного підходу до розуміння принципу “*rule of law*”, який в українському варіанті отримав назву “верховенства права”.

Вітчизняні дослідники зазначають, що на цей час існують шість основних підходів до розуміння цієї концепції:

- ототожнення верховенства права з верховенством закону у вузькому його розумінні;
- розуміння верховенства права як верховенства закону в широкому значенні, тобто як верховенства всіх нормативно-правових актів;
- ототожнення верховенства права із верховенством розуму і справедливості;
- пріоритет загально визнаних принципів та норм міжнародного права перед національним законодавством;
- ототожнення верховенства права з верховенством конституції;
- ототожнення верховенства права з основними правами людини.

При цьому помітною тенденцією в науковому середовищі є те, що при розкритті змісту принципу верховенства права особлива увага приділяється насамперед належному з'ясуванню того поняття, яке позначається словом “право” в контексті саме цього принципу, та визначенню співвідношення між правом і законом.

Крім того, поширеною є думка про неможливість та відсутність потреби надати формальне визначення принципу верховенства права, оскільки будь-яке визначення неспроможне передати все багатство змісту цього принципу.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року, №254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Конституційний Договір між Президентом України та Верховною Радою України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України (від 08 червня 1995 року) // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №18. – Ст. 133.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року №2747-IV // [Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА”, 1991-2016 ТОВ “ЛІГА: ЗАКОН” 2007-2016.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року №4651-VI [Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА”, 1991-2012 ТОВ “ЛІГА:ЗАКОН”, 2007-2016.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 року №2453-VI [Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА”, 1991-2014 ТОВ “ЛІГА:ЗАКОН”, 2007-2016.
6. С. Головатий. Верховенство права: глухі кути вітчизняної юридичної доктрини// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ruleoflaw.in.ua/?JID=432>

Неблієнко Т. І.

(наук. кер. - учитель історії та правознавства Касьян В. В.)

учениця 11 – І класу Комунального закладу

"Полтавська гімназія № 32

Полтавської міської ради Полтавської області"

ПРАВО ПАЦІЄНТА НА ІНФОРМАЦІЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

З кожним роком зростає рівень правосвідомості та вимогливості пацієнтів, а отже, тема захисту прав пацієнтів стає щодалі актуальнішою і гострішою. Також тема прав пацієнтів завжди жваво обговорюється у засобах масової інформації, особливо коли йдеться про порушення тих чи інших прав споживачів медичних послуг. На сьогодні в українському законодавстві відсутній системний підхід до прав та обов'язків як пацієнтів, так і лікарів, і немає єдиного нормативного акта, який би містив чіткий перелік прав і обов'язків безпосередніх учасників лікувального процесу.

Права пацієнтів – це перелік прав, які закріплені в Цивільному кодексі України та Основах законодавства про охорону здоров'я. На жаль, окремого закону, який би регулював ці

права, визначав статус та механізм захисту їх в Україні немає. На міжнародному рівні ці права закріплені в Лісабонській декларації стосовно прав пацієнта від 1981 року [1].

В українському законодавстві закріплено загальне визначення поняття «пацієнт». Так за ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» пацієнт – це фізична особа, яка звернулася за медичною допомогою та/або якій надається така допомога. В п. 2.1 Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань, затвердженого наказом МОЗ України від 23.09.2009 № 690, передбачено спеціальне визначення пацієнта, а саме досліджуваній (суб'єкт дослідження) - пацієнт (здоровий доброволець), який згідно з чинним порядком бере участь у клінічному випробуванні.

Серед важливих прав пацієнта є його право на ознайомлення із всією необхідною медичною документацією, яка відображає стан його здоров'я та отримання консультації по ній у інших спеціалістів. Недотримання цього права в свою чергу спричиняє несвоєчасну видачу лікарняного листка на прохання хворого або закриття його раніше ніж зникають симптоми захворювання, виникнення помилок при оформленні історії хвороби. Найчастіші помилки, при оформленні історії хвороби пацієнта, які трапляються на практиці це неправильний запис імені, по-батькові або рік народження пацієнта і та виправлення в історії хвороби тощо.

В таких випадках постає проблема неповної (або неправильно складеної) документації як фактора регулювання взаємовідносин і забезпечення прав і обов'язків у медичній діяльності. Багато проблем можна було б уникнути, якби існували певні формалізовані пакети документів, які б відповідали б сучасним вимогам у сфері охорони здоров'я. На жаль, не існує форм документів, які забезпечують безперервне виконання необхідних лікарських заходів. Згідно ст.40 Основ законодавства про охорону здоров'я громадян України лікарі повинні підтвердити пацієнту гарантію конфіденціальності [2].

У закладах охорони здоров'я використовується облікова статистична документація, яка затверджена наказом МОЗ України від 27.12.99 № 302 “Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовується в поліклініках (амбулаторіях)” [3]. Основним обліковим медичним документом особи є медична карта амбулаторного хворого (форма № 025/о - медична книжка. Медичні книжки зберігаються у реєстратурі поліклініки за номерним принципом. У випадку, коли хворі не відвідували поліклініку п'ять років і більше, вони передаються до архіву закладу охорони здоров'я. Медичні книжки знищуються в установленому порядку після п'ятирічного зберігання в архіві ВМУ. У випадку смерті хворого медична книжка передається до архіву, де зберігається протягом п'яти років.

Лікар повинен пояснити діагноз хворому, методи лікування, результат його лікування, проведення різних маніпуляцій і довести до відома пацієнта інформування та розуміння всієї наданої інформації.

Лікар не завжди може гарантувати хворому, що повністю його вилікує, зменшить страждання, збереже здоров'я. Недооцінка ролі документів в якості факторів захисту, враховуючи презумпцію винуватості відповідача в цивільному процесі, все частіше буде мати для медика несприятливі наслідки.

Документація в медичній сфері відіграє надзвичайно велику роль, нею визначаються межі відповідальності та прав кожної із сторін. За допомогою правильного ведення медичної документації можна удосконалити систему взаємовідносин з пацієнтом, заради однієї мети – кваліфікованого надання медичної допомоги. Таким чином, найбільш частими причинами виникнення конфліктних ситуацій між лікарем та пацієнтом є наступні: 1) порушення (або не виконання) пацієнтом режиму лікування (затримуються або перериваються пацієнтом з яких-небудь при чин етапи лікування або відвідування); 2) порушення (або невиконання) пацієнтом лікарських рекомендацій; 3) порушення (або невиконання) лабораторних обстежень; 4) несвоєчасне звернення пацієнта до лікаря; 5) неадекватна поведінка пацієнта в період лікування; 6) вимога пацієнта не дотримуючись запропонованого плану лікування лікарем виконати його вимоги і водночас відмова від отримання інформації про стан здоров'я; 7) завищені вимоги пацієнта до можливостей медицини, які базуються на недобросовісній

рекламі; 8) непрофесійні консультації лікарів або неспеціалістів; 9) не дотримується план обстеження пацієнта, тим самим неправильно виставляється діагноз хворому [4, с. 38].

Для вирішення цих проблем при поступленні до лікувально-профілактичного закладу охорони здоров'я необхідно попереджувати пацієнтів про їх права і створювати засоби для їх захисту.

Необхідно зазначити, що частина п'ята статті 23 Закону України "Про інформацію" зазначає, що кожна особа має право знайомитись із зібраною про неї інформацією в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, якщо ці відомості не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Таким чином, медична інформація, тобто свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, в тому числі і про наявність ризику для життя і здоров'я, за своїм правовим режимом належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом. Лікар зобов'язаний на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників надати їм таку інформацію повністю і в доступній формі. В особливих випадках, як і передбачає частина третя статті 39 Основ законодавства України про охорону здоров'я, коли повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта, лікар може її обмежити [2]. У цьому разі він інформує членів сім'ї або законного представника пацієнта, враховуючи особисті інтереси хворого. Таким же чином лікар діє, коли пацієнт перебуває у непритомному стані.

У випадках відмови у наданні або навмисного приховування медичної інформації від пацієнта, членів його сім'ї або законного представника вони можуть оскаржити дії чи бездіяльність лікаря безпосередньо до суду або, за власним вибором, до медичного закладу чи органу охорони здоров'я.

До проблемних питань, не вирішених до кінця у вітчизняному законодавстві, належать питання забезпечення реалізації права пацієнта на допуск адвоката і законного представника у разі, коли пацієнт за станом свого здоров'я не має нагоди прямо контактувати зі своїми представниками. Таке становище може виникати у разі інфекційних захворювань, важкого стану, коли зайві контакти протипоказані з медичної точки зору. У такому разі необхідно орієнтуватися на пропозицію про устаткування і початкове проектування для таких пацієнтів спеціальних місць для контакту з адвокатами і законними представниками, наприклад, через скло і за допомогою телефонної трубки.

Допуск священнослужителя до пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я, для відправлення богослужіння та релігійного обряду. Конституція України в ст. 35 гарантує кожному свободу світогляду і віросповідання, включаючи свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Відповідно Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації" 23 квітня 1991 року містить положення, відповідно до яких кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті. Це право включає свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культу, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання;

Отже, важливе місце серед прав пацієнтів посідає право на інформацію про стан свого здоров'я, яке закріплене і гарантоване багатьма чинними нормативно-правовими актами. В той же час право пацієнта на інформацію найчастіше стає об'єктом порушень з боку окремих керівників медичних закладів та медичних працівників.

Порушення цього права відбувається у різних формах: відмова у наданні такої інформації, надання неповної, недостовірної, перекрученої інформації про стан здоров'я пацієнта, про запропоновані лікувальні заходи та їх можливий результат, відмова в ознайомленні з первинною медичною документацією, яка є основним джерелом медичної інформації.

Література:

1. Лиссабонская декларация относительно прав пациента / “Права человека и профессиональная ответственность врача” в документах международных организаций, издательство “Сфера”, Киев, 1999. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/990_016

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

3. Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовується в поліклініках (амбулаторіях): Наказ МОЗ України від 27.12.99 № 302 із змінами і доповненнями станом на 28 березня 2012 року – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_19991227_0302.html

4. Булеца С.Б. Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення) // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18.04.2008, м. Львів – С. 37 - 42.

Олефіренко А.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)
студент IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧБОВИХ ВІДПУСТОК

Право на освіту, є невід'ємним правом будь-якої людини. Це твердження не потребує додаткового аргументування. Зокрема, людина має право на отримання освіти, поєднуючи її з роботою. Так, це право закріплено у Законі України «Про освіту» від 2 травня 1991 р., який передбачає, що підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, може здійснюватися без відриву від виробництва. Порядок здобуття освіти таким чином, можливий при наданні додаткової відпустки працюючому.

Відпустка у широкому значенні – це час відпочинку, який обчислюється в календарних днях і надається працівникам із збереженням місця роботи, посади та заробітної плати [7]. Законодавство України серед усіх видів відпусток виділяє додаткові відпустки у зв'язку з навчанням (далі – учбові), що визначає соціальну спрямованість розвитку нашої держави. Додаткові відпустки у зв'язку з навчанням передбачені розділом III Закону України «Про відпустки» [3].

Проте, слід зазначити, що діюче українське законодавство майже повністю перейнято з радянського зразка. Так, Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 1998 р. №45 «Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток» [5], майже немає відмінностей з радянською Постановою ЦК КПРС Міністрів СРСР від 20 серпня 1956 р. №1174 «Про заходи для покращення підготовки й атестації наукових і педагогічних кадрів», у якій теж зазначається про доцільність надання учбової відпустки працюючим [9].

Статтею 202 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) встановлено, що працівникам підприємств і організацій, які навчаються в навчальних закладах без відриву від виробництва, власник або уповноважений ним орган повинен створювати необхідні умови для поєднання роботи з навчанням [2]. Таке право закріплене і Законом України «Про відпустки» та Конвенцією Міжнародної організації праці № 140 про оплачувані навчальні відпустки від 24 червня 1974 р., яка ратифікована Законом України від 26 вересня 2002 р. № 174-IV [3]. Відповідно цього термін «оплачувана навчальна відпустка» – це відпустка, яка надається працівникові з метою навчання на певний період у робочий час з виплатою відповідної грошової допомоги. Власник зобов'язаний надати цю відпустку саме у той період, що визначений навчальним закладом.

Розділ III Закону України «Про відпустки» та глава XIV КЗпП України «Пільги для працівників, які поєднують роботу з навчанням» регламентують порядок надання та тривалість додаткових оплачуваних відпусток у зв'язку з навчанням [2].

Зокрема, працівники, які навчаються у середніх навчальних закладах мають право на таку відпустку, у залежності від ступеню здобуття освіти, тривалістю від 10 до 23 календарних днів, для перевідних іспитів у основній та старшій школах – від 4 до 6 календарних днів без урахування вихідних. Працівники, які поєднують роботу із навчанням та здобувають середню спеціальну освіту користуються додатковою оплачуваною відпусткою загальною тривалістю 35 календарних днів протягом навчального року [3].

Працівникам, які здобувають вищу освіту заочною формою навчання, і які допущені до вступних іспитів, надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю 15 календарних днів, без урахування часу, необхідного для проїзду до місця знаходження закладу і зворотньо.

Додаткові оплачувані відпустки працівникам, які успішно навчаються без відриву від виробництва у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання, надаються у таких розмірах:

1) на період настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для тих, хто навчається на першому та другому курсах у вищих навчальних закладах:

першого та другого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання – 10 календарних днів,

третього та четвертого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання – 20 календарних днів,

незалежно від рівня акредитації з заочною формою навчання – 30 календарних днів;

2) на період настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для тих, хто навчається на третьому і наступних курсах у вищих навчальних закладах:

першого та другого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання – 20 календарних днів,

третього та четвертого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання – 30 календарних днів,

незалежно від рівня акредитації з заочною формою навчання – 40 календарних днів;

3) на період складання державних іспитів у вищих навчальних закладах незалежно від рівня акредитації – 30 календарних днів;

4) на період підготовки та захисту дипломного проекту (роботи) студентам, які навчаються у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання першого та другого рівнів акредитації, – два місяці, а у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації – чотири місяці [2].

Для працівників, які навчаються у ВНЗ за вечірньою та заочною формами навчання, де навчальний процес має свої особливості (наприклад культура, театральне мистецтво та ін.), чинним законодавством може надаватися інша тривалість навчальних відпусток.

Підставою для надання такої відпустки є довідка-виклик з вузу на сесію, з зазначенням її початку та тривалості, а також заява працівника про надання відпустки. Цей вид відпусток надається впродовж навчального року. Екзаменаційні сесії проводяться у терміни, які визначає вищий навчальний заклад.

Законодавством передбачені також додаткові оплачувані відпустки аспірантам-заочникам, працівникам, які здобувають другу або наступну вищу освіту за заочною чи вечірньою формами навчання у навчальних закладах (підрозділах вузів) післядипломної освіти, на час профспілкового навчання [4].

Таким чином, робимо висновок, що держава гарантує працівникам, які успішно поєднують роботу і навчання, додаткові оплачувані відпустки. Разом з тим, виникають певні проблеми, зокрема, якщо працівник не виконав письмові завдання до початку сесії, маючи право на оплачувану учбову відпустку, він не може ним скористатися, адже у такій ситуації він не вважається «таким, що успішно виконує навчальний план». Ще одне проблематичне питання полягає у тривалості сесій і тривалості таких відпусток відповідно до законодавства. Адже, можуть бути випадки, коли тривалість сесій перевищує тривалість навчальної відпустки на

відповідному курсі. Таким чином, заочник може скористатися оплачуваною відпусткою тільки у розмірі, визначеному Законом.

Насамкінець можна визначити, що учбова відпустка – це час відпочинку, який обчислюється в календарних днях і надається працівникам із збереженням місця роботи, посади та заробітної плати і така, що надається для здобуття освіти, чи підвищення її кваліфікаційного рівня. Даний вид відпусток, порядок надання та їх тривалість чітко визначаються чинним Законодавством України. Проте, разом з тим, існують багато проблем та колізій, що виникають з їх реальним застосуванням.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
2. Кодекс Законів про працю від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про відпустки» № 504/96-ВР від 1 листопада 1996 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про освіту» від 2 травня 1991 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток» від 19 січня 1998 р. №45 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
6. Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів № 142 від 23 червня 1975 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
7. Трудове право України [Текст] : підручник / Н.Б. Болотіна. – Київ: Вікар, 2004. – 725 с.
8. Горева Є.Ю. Окремі питання щодо творчих відпусток науково-педагогічних працівників [Текст] / Є.Ю. Горева // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Права людини: історія, теорія, практика: 09-10 грудня 2010 року. – Курськ: ЮЗГУ, 2010.
9. Гуцу С.Ф. Правова природа й особливості правового регулювання творчих відпусток для науковців / С.Ф. Гуцу, М.В. Нечипорук // Гуманітарний часопис. – 2005. – № 1. – С.125-128.

Шупікіна Н. О.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)

студентка III курсу

факультету філології та журналістики

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ ХВОРИХ НА ВІЛ/СНІД

Захворювання на ВІЛ дедалі більше стає одним з найнебезпечніших чинників, що негативно впливають на розвиток особистості та суспільства, зумовлюючи зниження середньої тривалості життя, збільшення попиту на медичні послуги, загострення проблем бідності та соціальної нерівності. Боротьба з цією хворобою стає одним з пріоритетів держави в галузі охорони здоров'я населення. Успішна реалізація цього завдання потребує належного нормативно-правового забезпечення та послідовної і прозорої державної політики, складовим елементом останньої є проблема дотримання прав і свобод людей хворих на СНІД.

За даними сайту UNICEF Ukraine Україна є однією з держав Європи де спостерігається найбільша захворюваність на ВІЛ/СНІД. Поширеність ВІЛ серед дорослого населення в Україні є найвищою серед усіх країн Європи та Центральної Азії. Починаючи з 2001 року кількість нових випадків ВІЛ, що виявляються в країні щороку, подвоїлася. Станом на 2010 рік ВІЛ-інфікованими є 1,1 відсотка дорослого населення, 80 відсотків з них – молодь [3].

Очільниця Всеукраїнського правозахисного руху “Гідність” Т. Бордуніс виділяє два основних суб’єкти, які найчастіше здійснюють порушення прав хворих на СНІД. Перший суб’єкт це працівники органів охорони здоров’я, які можуть відмовляти проводити лікування та надавати медичні послуги, а також розголошувати інформацію про ВІЛ-позитивний статус особи. Також вона наголошує на існуванні проблеми відсутності послуг та належного виконання медпрацівниками своїх обов’язків. Другим суб’єктом виступають правоохоронні органи. Зокрема, йдеться про порушення права на обстеження та лікування у слідчих ізоляторах та ізоляторах тимчасового утримання [2].

Розглядаючи питання порушень прав хворих на ВІЛ/СНІД М. Буроменський вказує, що порушення, як правило, стосуються розкриття ВІЛ-статусу у медичних, освітніх закладах, звільненні з роботи і т. ін. Найвагоміші зловживання включають фізичне та психологічне насильство з боку правоохоронних органів, незаконне затримання тощо. Вони в свою чергу викликають дискримінацію і те, що люди уникають тестування та лікування, а це сприяє подальшому поширенню інфекції та загальному погіршенню стану здоров’я ВІЛ-інфікованих [5, с.8].

Водночас, наша держава однією з перших на пострадянському просторі відгукнулась на ідеї світової спільноти щодо удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення прав хворих на ВІЛ/СНІД. Правова захищеність хворого базується на основі Конституції України, Міжнародній конвенції про права людини, Законів України «Про охорону праці», «Основи законодавства України по охороні здоров’я», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про запобігання розповсюдженню синдрому імунодефіциту (СНІД) і соціальному захисті населення». Як зауважує Т. Семигіна, в Україні люди, які живуть із ВІЛ/СНІДом, порівняно з деякими іншими країнами СНД мають досить широкий правовий арсенал для свого захисту [4, с.28].

Основний закон «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунодефіциту людини (СНІД) та соціальний захист населення», визначає, що ВІЛ-інфіковані та хворі на СНІД громадяни України користуються всіма правами та свободами, передбаченими Конституцією та законами України, іншими нормативно-правовими актами України. Згідно із ст.17 закону крім загальних прав і свобод, дана категорія громадян має право: по-перше, на відшкодування збитків, пов’язаних з обмеженням їх прав, яке мало місце внаслідок розголошення інформації про факт зараження цих осіб вірусом імунодефіциту людини; по-друге, на безоплатне забезпечення ліками, необхідними для лікування будь-якого наявного у них захворювання, засобами особистої профілактики та на психосоціальну підтримку; по-третє, на безоплатний проїзд до місця лікування і у зворотному напрямку за рахунок лікувальної установи, яка видала направлення на лікування; по-четверте на користування ізолюваною жилою кімнатою [1].

Разом з тим, Т. Бордуніс відзначає, що у процесі захисту прав людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом виникає чимало перепон. Зокрема, на її думку, найбільшими проблемами у даній сфері є недосконалість чинного українського законодавства і брак механізмів його реалізації; корумпованість судової системи в Україні; недосконалість системи контролю за виконанням законів; занижена самооцінка ВІЛ-позитивних, небажання говорити про свою проблему іншим людям; відсутність належних соціально-економічних умов, бідність; незнання своїх прав і пільг, невміння користуватися нормативно-правовими актами; відсутність віри в можливість відновити свої порушені права, а також брак терпіння довести свої вимоги до позитивного результату [4, с.127].

Саме тому, на нашу думку, необхідно звернути всі зусилля на підтримку хворих людей, на лобювання їх інтересів на всіх рівнях. Розробити сучасні навчальні програми підготовки та підвищення кваліфікації фахівців, соціальних працівників та психологів з питань надання послуг з догляду та підтримки. Ввести ці програми у спеціальні курси навчальних закладів різних рівнів акредитації (Міністерство охорони здоров’я, Міністерство освіти та науки, Міністерство України в справах сім’ї, молоді та спорту, Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство юстиції). Тільки об’єднавши всі зусилля та визнавши їх повноправними членами суспільства, можна розраховувати на досягнення результату в боротьбі з ВІЛ/СНІД.

Література:

1. Закон України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення» від 12.12.1991 №1972-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>.
2. Захист інтересів людей, які живуть з ВІЛ/СНІД – інтерв'ю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euukrainescoop.net/2013/02/05/legal-protection/>
3. Діти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unicef.org/ukraine/ukr/children.html>
4. Рябуха В. Виклик та подолання: ВІЛ/СНІД та права людини в Україні / упор. Валерій Рябуха. – Київ, 2008. – 194 с.
5. Буроменський М.В. Захист прав ВІЛ-інфікованих осіб у суді / за ред. М.В. Буроменського. – Київ: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2009. – 110 с.

Бражник А.

(наук. кер. – ст. викладач Потапов О. М.)
*студентка ІV курсу історичного факультету
 Полтавського національного педагогічного
 університету імені В. Г. Короленка*

ПРАВО НА СМЕРТЬ: ПРОБЛЕМА ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Згідно ст. 27 Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя; ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Право на життя є найважливішим серед особистих немайнових прав і знаходиться на вершині соціальних цінностей. Але поряд існує право фізичної особи розпоряджатися своїм життям, що в контексті права на життя вчені тлумачать як можливість піддавати його значному ризику і вирішувати питання про припинення життя. Досить часто виникають ситуації, коли людина хоче позбавити себе життя, але не в силах фізично або морально зробити це самостійно. Тому саме з можливістю реалізації права на розпорядження власним життям сьогодні є актуальною проблема евтаназії, яка хвилювала суспільство впродовж усього ХХ століття, однак і до цього дня у людства більше запитань ніж відповідей.

Актуальність цієї проблеми, на думку А. Шпачук, обумовлюється об'єктивними і суб'єктивними факторами. Об'єктивною причиною розгляду проблеми евтаназії є вічна проблема, яка завжди приваблювала і приваблює пересічних громадян і науковців – це проблема життя та смерті, точніше гідного життя та гідної смерті. Суб'єктивною причиною виступають конкретні факти практичного застосування евтаназії легально і нелегально, у правовому і позаправовому просторах при невирішених корінних етичних, правових і філософських аспектах [8 с. 159].

Евтаназія розглядається як умисні дії чи бездіяльність медичних працівників, які здійснюються ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психологічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть [4, с.199].

У сучасній літературі виділяють різні види евтаназії. Найпоширенішим є поділ евтаназії на активну і пасивну. Активна евтаназія – це проведення певних дій із прискорення смерті невиліковно хворої людини, згідно з її проханням, з метою позбавлення тяжких страждань. Активна евтаназія може бути здійснена також спільними діями лікаря і пацієнта (наприклад, хвора людина вживає певні лікарські засоби, призначені лікарем, які є необхідними для настання смерті). Пасивна (негативна) евтаназія – це незастосування засобів і невиконання лікарських маніпуляцій, які б підтримували певний час життя важко хворого пацієнта, за умови, що пацієнт висловив прохання не здійснювати медичне втручання [8, с.160].

За наміром волі виділяють: добровільну і примусову евтаназію. Добровільна евтаназія – це спричинення легкої, швидкої штучної смерті хворій людині за її власним бажанням, коли вона цілком усвідомлює, що прийняла рішення про позбавлення себе життя. Примусова евтаназія – це спричинення легкої, швидкої, штучної смерті хворій людині, але поза її волею, за приписом іншого суб'єкта, який несе або повинен нести відповідальність за прийняте рішення [4, с.200].

Аналіз сучасних правових доктрин у сфері права на евтаназію, здійснений В.Вороною, дає змогу виокремити три основні підходи щодо ставлення до неї:

1. Правові доктрини, які категорично заперечують право на евтаназію (С. Стеценко, І. Сенюта, Н. Козлова, А. Зябров, Г. Борзенков, С. Бородин, П. Таракін, О. Капінус). Представники цієї групи наполягають на тому, що легалізація евтаназії може призвести до зловживань і паралізації наукового прогресу в медичній сфері.

2. Правові доктрини, які обґрунтовують, що право на евтаназію залежить від волі людини (Ю. Дмитрієв, Е. Шленєва, В. Глушков, І. Сіулянова, Л. Мінеллі). Відповідно до цієї правової доктрини найголовнішим постулатом є визнання права людини самій розв'язувати всі питання, що стосуються її організму, психіки, емоційного статусу. Всі різновиди процедур повинні здійснюватися за поінформованої згоди особистості. Згідно з цією доктриною захист прав пацієнта проявляється в такому: по-перше, у наданні хворому вичерпної інформації стосовно його захворювання; по-друге, у ствердженні права на самовизначення пацієнта, на вибір медичного втручання, відповідно до його розуміння та уявлень; по-третє, в обов'язку лікаря реалізувати вибір хворого, з послідовним інформуванням його про хід і результати діагностичних процедур та лікування.

3. Правові доктрини, які обґрунтовують, що право на евтаназію витікає із права на життя (А. Коні, Н. Маклеїн, Е. Те, Г. Романовський, М. Малєїна). Згідно з цією правовою доктриною право на життя логічно передбачає і право на смерть, оскільки право на смерть є складовою права на життя, а без урахування цього право на життя перетворюється на обов'язок, оскільки від нього не можна відмовитись, що, очевидно, є характерним лише для обов'язку, а не для права [1, с.140].

На сьогодні евтаназія в Україні заборонена законом і розглядається як порушення права та переслідується з боку закону. Але спроби легалізації пасивної евтаназії в Україні вже були здійснені у 2003 році при підготовці проекту Цивільного кодексу України. Однак, в остаточному варіанті даного законодавчого акту ця пропозиція не знайшла свого відображення, (за неофіційними даними найвагомимим аргументом проти евтаназії стала можливість лікарської помилки) [2, с. 30].

Стаття 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України передбачає, що медичні працівники зобов'язані надавати допомогу у повному обсязі хворому, який знаходиться у критичному для життя стані. Пункт 2 ст. 52 забороняє пасивну евтаназію, а п. 3 ст. 52 забороняє й активну евтаназію, де зазначається, що медичним працівникам «забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань» [6]. Заборона евтаназії також передбачена ч. 4 ст. 281 Цивільного кодексу України, де зазначається, що задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя – забороняється [7].

Можна погодитись із думкою вченого Ю. Дмитрієва, що заборона евтаназії є неконституційним актом, який суперечить принципу забезпечення людської гідності (ст. 28 Конституції України передбачає, що кожен має право на повагу до його гідності). Вчений Ю. Дмитрієв зазначає, що «неможливо діяти виключно в інтересах хворого, який благає про смерть, відмовляючи йому в цьому. Очевидно, що питання про введення евтаназії, як і будь-яке інше етичне питання, повинні перш за все вирішити самі громадяни, а потім вже законодавець, як це прийнято в більшості цивілізованих країн світу» [1, с.141].

На думку В. Ворони, право на пасивну евтаназію, як відмова від продовження підтримки свого життя, прямо витікає із права на життя, яке включає і право на смерть. Право на смерть, стверджує В. Ворона, витікає із права на життя, що, у свою чергу, є саме правом і має

розумітися лише як право, яке, хоча апріорно ми маємо, але в жодному разі не зобов'язані ним користуватися, – у цьому і полягає суть права. Саме із цього судження, можна дійти висновку стосовно доцільності чи навіть етичної коректності деяких вчених порушувати питання про право на смерть, адже останнє не потребує додаткової аргументації, «зайвої» рефлексії або навіть дискусії, оскільки «право на смерть» не є проблемою, воно з необхідністю впливає з права на життя [4, с.201].

На наш погляд, право на евтаназію є невід'ємним правом кожної фізичної особи, складовою права на життя. Водночас необхідно враховувати ряд важливих аспектів: лікарі повинні рятувати життя людини до останнього; недобровільна евтаназія (у випадку, коли людина нездатна у зв'язку зі своїм станом висловити власну волю, і рішення приймає лікар або близькі родичі) є неприпустимою; лише чітко виражена воля людини має бути підставою для здійснення евтаназії. Загалом питання легалізації евтаназії в Україні сьогодні залишається відкритим і потребує оцінки держави та її законодавчого врегулювання.

Література:

1. Алахвердієва Е.Ш. Право на евтаназію як складова права на життя / Е.Ш. Алахвердієва // Європейські перспективи. – Київ, 2013. – №8 – С. 137-142.
2. Анікіна Г.В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні / Г.В. Анікіна // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 25-34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09agvevu.pdf>].
3. Белей К.В. Евтаназія – право на гідну смерть чи вбивство? / К.В. Белей // Актуальні проблеми держави і права: збірник наук. праць. – 2005. – Вип. 25. – С. 43-45.
4. Ворона В.А. Право на евтаназію як складова права людини на життя / В.А. Ворона // Право України. – Київ. – 2010. – №5. – С. 199-205.
5. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: від 19 листопада 1992 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
7. Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Шпачук А.О. Евтаназія: правові та етичні аспекти / А.О. Шпачук // Вісник Академії адвокатури України. – Київ, 2012. – С. 159-163.

Терещенко В. В.

(наук. кер. – ст. викладач Потапов О. М.)
студентка IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ

Розвиток науково-технічного прогресу ставить перед наукою нові соціальні проблеми, які потребують свого осмислення і вироблення відповідних механізмів їх вирішення. Центральне місце серед них займає питання евтаназії, яке є одним із найбільш спірних медико-деонтологічних, релігійно-етичних і юридичних проблем сучасності. В Україні евтаназія в будь-якому прояві розглядається як правопорушення і переслідується з боку закону, адже життя людини в Україні визнається найвищою соціальною цінністю, а право на життя є найважливішим серед особистих немайнових прав.

Стаття 27 Основного Закону країни закріплює, що «кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [3, с.14]. Право на життя гарантується і пунктами 1, 2, 4 статті 281 Цивільного кодексу України: «фізична особа має невід'ємне право на життя. Фізична особа не

може бути позбавлена життя. Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя» [6, с.128]. Заборону застосування евтаназії вміщує частині 3 статті 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я. Вона закріплює положення про те, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії, навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого, з метою припинення його страждань [4].

Проте, в сучасний період склалася парадоксальна ситуація коли, з одного боку, цінність життя людини зростає, а з іншого – розвиваються обговорення проблеми права людини на смерть та підвищений інтерес до проблеми евтаназії. Вперше поняття евтаназія (від грец. *eu* – хороший та *thanatos* – смерть) було введено в науковий обіг ще в XVI ст. англійським філософом Френсісом Беконом, якому належать слова: «Обов'язок лікаря полягає не тільки у тому, щоб відновлювати здоров'я, але й у тім, щоб полегшити страждання і муки, що спричинені хворобою...». Він визначав евтаназію як «хорошу, спокійну і легку смерть без мук і страждань» [1, с.26].

Слід зауважити, що Ф. Бекон під евтаназією розумів зовсім не умертвіння хворого із співчуття, а надання ефективного обезболення, яке позбавило б людину від страждань. Суть ідей Ф. Бекона полягає у тому, щоб лікар не відсторонювався від безнадійно хворого пацієнта, а був з ним до останніх днів життя, полегшуючи його муки. Тому досить складно говорити про Ф. Бекона як про основоположника евтаназії в сучасному розумінні. На сьогоднішній день дане поняття трактується як практика припинення або скорочення лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань [2, с.124-125].

Говорячи про евтаназію, як правило, розрізняють евтаназію пасивну та активну. Зокрема, активна евтаназія – це проведення будь-яких дій, введення лікарських засобів, які прискорюють смертельний результат. Пасивна евтаназія – це незастосування засобів і невиконання лікарських маніпуляцій, які б підтримували певний час життя важкохворого пацієнта. Щодо пасивної евтаназії існує точка зору, що вона дозволена навіть в українському законодавстві. Мова йде про статтю 43 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», яка проголошує право пацієнта на відмову від медичного втручання [5, с.62].

Виходячи з існуючої в нашій країні правової ситуації, варто визнати, що надання евтаназії правомірною, легальною характеру призведе, на нашу думку, до виникнення цілої низки негативних наслідків. Вона може стати способом вирішення проблем, щодо осіб, котрі не мають належного соціального забезпечення, або ж не мають змоги оплатити свої медичні витрати. Їм буде запропоновано альтернативу: або терпіти страждання у лікарні, в якій вони нікому не потрібні, або обрати ін'єкцію. Даний дозвіл дасть можливість медикам уже не думати про те, як полегшити страждання хворого, а буде спрямовувати лікарів на перервання страждань хворого. Також евтаназія може перетворитись на простий засіб умертвіння самотніх людей похилого віку, дітей-інвалідів, осіб, які хворіють на невиліковні хвороби.

Дослідник цього питання О. Довбуш відзначає, якщо евтаназія буде дозволена законодавцем, то відбудеться паралізування наукового прогресу, адже медичному персоналові не доведеться відшукувати нові методи полегшення страждання хворого, ученим-біологам і генетикам не доведеться винаходити нові засоби боротьби з раком, СНІДом та іншими тяжкими хворобами [2, с.124-125].

Таким чином, можна з впевненістю говорити, що боротьба за життя завжди була і буде найгуманнішим та найважливішим принципом вітчизняного права та медицини. Цінність людського життя спонукає боротись за нього, навіть всупереч об'єктивним медичним законам і в найбезнадійніших ситуаціях. На сьогоднішній день якісною альтернативою евтаназії є розвиток паліативної допомоги, яка дозволяє поліпшити якість життя пацієнтів та їхніх сімей, що зіткнулися з проблемами смертельного захворювання, шляхом запобігання і полегшення страждань завдяки ранньому виявленню, ретельній оцінці й лікуванню болю та інших фізичних симптомів, а також наданню психосоціальної і духовної підтримки як самим пацієнтам, так і членам їх сімей.

Література:

1. Анікіна Г.В. Перспективи легалізації еутаназії в Україні / Г.В. Анікіна // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 25-34.
2. Довбуш О. Право на гідну смерть / О. Довбуш // Право України. – 2002. – № 10. – с.122-125.
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: від 19 листопада 1992 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Пунда О.О. Право на життя / О.О. Пунда // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – №2 (6). – с.58-64.
6. Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

Житло Д. О.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.)

*студентка V курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

РЕКЛАМА ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

На сьогоднішній день реклама є не просто повідомленням про певний товар, послугу чи виробника, а все частіше вона набуває форми художньо оформленого твору, опосередкована різними видами художньо-артистичної та словесної творчості. Наявність творчого елементу актуалізує питання про захист прав автора реклами, а також осіб, яким належать авторські права на об'єкти авторського права, що використовуються у рекламі.

Розглядаючи рекламу як об'єкта авторського права, О. Штефан виділяє ряд її ознак: 1) за змістом, літературним стилем та графічним оформленням реклама повинна відповідати характеру об'єкта; 2) повинна показати щось нове в об'єкті, який рекламується; 3) оригінальність форми (літературної, графічної); 4) доступність подачі [3, с.56].

Реклама є об'єктом авторського права, якщо вона носить творчий характер і має об'єктивну форму вираження (наприклад, виступає в формі рекламного ролика – аудіовізуального твору). Правова охорона поширюється на твори, створені інтелектуальною, творчою діяльністю одного чи декількох авторів. Творчою вважається розумова (духовна, інтелектуальна) діяльність, що завершується створенням самостійного результату науки, літератури чи мистецтва [2]. Творча діяльність – це діяльність людського мозку, який здатний створювати тільки ідеальні образи, а не предмети матеріального світу, адже твір – це не матеріальний, а ідеальний об'єкт [1, с.131]. У результаті інтелектуальної, творчої діяльності створюється все якісно нове, неповторне, унікальне й оригінальне, в тому числі і реклама. Творчий характер реклами характеризується її оригінальністю чи новизною, при цьому новизна й оригінальність можуть виявлятися як у її змісті, так і в формі.

Враховуючи те, що реклама може містити в собі два і більше об'єктів авторського права (наприклад, в аудіовізуальному творі використовується оригінальна музика та твори архітектури, скульптури чи графіки), кожна окрема частина твору (реklamного ролика), якщо вона може використовуватися самостійно, розглядається як твір і охороняється відповідно до Закону про авторство.

У більшості випадків для створення нового рекламного продукту рекламодавці укладають відповідні угоди з фірмами, що спеціалізуються на даному виді послуг – рекламними агентствами (виробник реклами). При цьому, за О. Штефаном, важливо забезпечити дотримання майнових та немайнових прав автора [3, с.72]. В класичному випадку усі майнові права автора переходять до рекламодавця. Особисті немайнові права автора, згідно

законодавства, є невідчужуваними, за винятками встановленими законом (наприклад, у випадку смерті автора вони переходять до спадкоємців або правонаступників). Тому, згідно зі ст. 438 ЦК, автору або зазначеним особам належить право вимагати використання свого імені/імені автора у зв'язку з використанням його твору. Проте це є вкрай не вигідним для рекламодавця, адже він хоче, щоб реклама повністю ідентифікувалась лише з його продукцією та іменем/найменуванням, покращувало лише його ділову репутацію тощо. Вважаємо, що для більш кращого захисту прав та інтересів рекламодавця, а також, щоб уникнути можливих спорів, доцільним буде внести у договір пункт про те, що твір автора буде використовуватись.

Отже, на сьогоднішній день рекламу можна вважати повноцінним об'єктом авторського права

Література:

1. Дозорцев В.А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей / Исследовательский центр частного права. – М.: Статут, 2005. – 231 с.
2. Ионас В.Я. Произведения творчества в гражданском праве / В.Я. Ионас. – М.: Юрид. лит., 1972. – 168 с.
3. Штефан О.О. Авторське право і суміжні права у рекламі: Монографія / Штефан О.О., Штефан А.С. – К.: ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2009. – 149 с.

Ковган О. О.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)

*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЖІНОК В УКРАЇНІ

На сьогодні одним з актуальних напрямів державної політики незалежної України є забезпечення сприятливих умов для поліпшення становища жінок, підвищення їх ролі у суспільстві, створення рівних прав з чоловіками для участі у різних сферах суспільно-економічної, громадсько-політичної та іншої діяльності. Вагоме значення в цьому контексті набувають питання трудових відносин, зокрема, такі аспекти як працевлаштування, прийняття на роботу, оплата праці, режим робочого часу, часу відпочинку тощо.

Рівність жінки і чоловіка закріплює Конституція України, українське законодавство про працю. Разом з тим вони певною мірою враховують особливості жіночого організму і встановлюються спеціальні положення, спрямовані на підвищення охорони праці жінок. Згідно зі ст. 21 Кодексу Законів про працю (далі – КЗпП) держава забезпечує рівність трудових прав усіх громадян незалежно від походження, від соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань і т.д. Здійснення цих прав забезпечується наданням жінки рівних з чоловіком можливостей у здобутті освіти і професійної підготовки, у праці, винагороді за неї, просуванні по роботі, у громадсько-політичній і культурній діяльності, створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства тощо. Враховуючи фізіологічні особливості жіночого організму, активну роль і місце жінок у виробництві та в громадському житті, виявляючи турботу про охорону материнства й дитинства, законодавство про працю встановлює додаткові гарантії і пільги для жінок, зайнятих у суспільному виробництві. Проте, на думку В. Пузирного, законодавець лише певною мірою враховує особливості жіночого організму, не завжди пам'ятає про вплив шкідливих факторів виробництва. Цей аспект має визначальне значення, адже при працевлаштуванні жінок на підприємствах зі шкідливими чинниками виробництва, вплив останніх може поставити під загрозу не лише здоров'я жінки, а й материнство, здатність її відтворити здорове покоління [3, с. 35]. Аналізуючи вплив шкідливих чинників виробництва на здоров'я жінки, дослідник вказує, що влаштуваючись на роботу, жінка не

завжди знає, наскільки шкідливі або важкі для її організму умови конкретної роботи. Тому саме закон має допомагати жінці уникнути важких і шкідливих для неї умов праці.

На сьогодні І. Шульжеченко виділяє декілька критеріїв за якими можна класифікувати переваги жінок у трудовому законодавстві: за суб'єктивним фактором; за виробничими, географічними та геологічними факторами; залежно від волевиявлення жінки, як суб'єкта трудових відносин; залежно від виду норм права, що регулює надання пільг працюючим жінкам; залежно від предмета правового регулювання. На нашу думку найбільш значущим критерієм є поділ пільг залежно від виду норм права, що регулює надання пільг працюючим жінкам. На його підставі І. Шульжеченко поділяє пільги працюючих жінок на: а) пільги, які регулюються нормами-приписами (відповідно до ст. 183 КЗпП жінкам, що мають дітей віком до півтора року, надаються, крім загальної перерви для відпочинку і харчування перерви для годування дитини; згідно ст. 179 КЗпП на підставі медичного висновку жінкам надається оплачувальна відпустка у зв'язку з вагітністю і пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 (у випадку народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів – 70) календарних днів після пологів, починаючи з дня пологів); б) пільги, які регулюються нормами-заборами (відповідно до статті 176 КЗпП не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт у вихідні дні та направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років); в) пільги, які регулюються нормами-обмеженнями (згідно зі ст. 175 КЗпП залучення жінок до робіт у нічний час не допускається за винятком тих галузей господарства, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід) [4, с.73-74].

Слід зазначити, що незважаючи на всі наведені вище законодавчі заходи для забезпечення доступу до працевлаштування, жінки в нашій країні часто піддаються дискримінації за статевою та віковою ознакою. Частіше, ніж чоловіки, жінки стають жертвами скорочення штату, дискримінації при влаштуванні на роботу, сексуальних домагань, нерівності в оплаті праці, жінкам набагато складніше зайняти добре оплачувану посаду ніж чоловікам.

В Україні жінки становлять 60% всіх фахівців із середньою і вищою освітою, однак це не відбивається прямо пропорційно на їхній конкурентоздатності на ринку праці, вони одержують менш престижні й гірше оплачувані посади. 55% керівників задають жінкам, що бажають одержати роботу, додаткові питання стосовно їхніх сімейних обов'язків тощо, хоча це є порушенням ст. 25 КЗпП України, яка забороняє вимагати від осіб, що наймаються на роботу будь-які дані, надання яких не передбачене законодавством [2, с.149-150].

Низький рівень знання жінками своїх прав і способів їх захисту є ще одним фактором, що негативно впливає на становище жінок на ринку праці. За даними соціологічних опитувань, лише 22% опитаних жінок вважають, що достатньою мірою знайомі зі своїми правами, але більшість із них недостатньо проінформовані про гендерні особливості нормативних актів; 78% жінок нічого не знають про існування правових документів, що регулюють саме трудові права жінок, а більшість із них навіть не чули про існування норм міжнародного права, що забезпечують рівні умови для жінок і чоловіків для жінок і чоловіків на ринку праці [1].

Отже, сьогодні жінки складають більше половини населення України, і наша держава повинна зробити все можливе для поліпшення їх становища в суспільстві. З цією метою необхідно розробити більш гнучку і оптимальну систему правового захисту жінок при працевлаштуванні та прийнятті на роботу, підвищити конкурентоспроможність жіночої робочої сили. Першочерговим завданням українського законодавця повинно стати створення умов, за яких жіноча праця на підприємствах, в установах і організаціях була б економічно вигідною і жінці, і роботодавцеві.

Література:

1. Жидецький В.Ц. Охорона праці жінок [Електронний ресурс] / В. Жидецький. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1865101538145/bzhd/pratsya_zhinok
2. Пазенок А. Щодо питання про дискримінацію жінок у трудовій сфері / А. Пазенок // Право України. – 2009. – №4. – С. 147-151.

3. Пузирний В. Правовий захист жінок при працевлаштуванні і прийнятті на роботу / В. Пузирний // Право України. – 2004. – №1. – С. 33-36.
4. Шульженко І. Диференціація правового регулювання праці за статевою ознакою / І. Шульженко // Право України. – 2007. – №4. – С. 71-74.

Мальована М.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)
студентка IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ – ПОРУШЕННЯ ОСНОВНОГО ПРАВА НА ЖИТТЯ

Життя є основним немайновим благом і найвищою соціальною цінністю суспільства, позбавлення якого є незворотнім та означає припинення існування особи. Право на життя є об'єктивним природним правом, без визнання якого всі інші права втрачають свою цінність та значення. Саме тому право на життя знаходиться під максимальним правовим контролем. У зв'язку з цим постає питання про момент виникнення цього права.

На сьогодні в Україні, штучне переривання вагітності є доволі поширеним методом регулювання народжуваності. Аборт став звичним явищем для соціуму. Законодавча політика держави у формі правових норм, що регламентують переривання вагітності, визначається, як правило, економічними, соціально-демографічними умовами, а також релігійними і етичними установками [2, с.26].

Штучні аборти – глобальна проблема загальнопланетарного масштабу, оскільки понад 40% населення світу проживає в країнах, де законодавством офіційно дозволено штучне переривання вагітності на ранній стадії за бажанням жінки. В Україні ця проблема на сьогодні є досить актуальною, адже вона посідає одне з перших місць в Європі за кількістю абортів і одне з останніх за рівнем життя. Рівень абортів в Україні становить 21,1 на 1000 жінок фертильного віку; 45,8 – на 100 вагітностей, 84 – на 100 пологів.

Слово «аборт» походить із латинської мови, і використовується в означенні «померти до народження». Всесвітня Організація Охорони Здоров'я визначає аборт як переривання вагітності (мимовільне згання або вилучення ембріона / плода) в період до 22 тижнів вагітності чи до досягнення плодом ваги 500 грамів. Штучний аборт (*abortus artificialis*) або навмисне переривання вагітності – це свідоме і безпосереднє здійснення вбивства дитини, що перебуває у початковій фазі свого розвитку, тобто між заплідненням і народженням» [1, с.226].

Проблема штучного переривання вагітності як порушення права на життя є дискусійною, через відсутність єдності в твердженнях щодо моменту початку людського життя в науковій літературі та відповідно і в законодавстві України.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми показав, що існує три підходи до визначення моменту початку охорони людського життя в законодавчому порядку: абсолютистський, ліберальний і градулістичний (помірний) [6, с.16].

Прибічники абсолютистської позиції (Н. Беседкіна, В. Голіченко, Н. Крилова, А. Попов, О. Рогова, Т. Толкова) розглядають ембріон як людську істоту, яка має безперечну цінність і право на життя. Саме тому забороняється здійснювати будь-які дії, які утруднюють або припиняють її розвиток.

Таким чином, абсолютистська позиція заснована на тому, що ембріон є абсолютною цінністю, наділяється правом на життя з моменту зачаття і повинен забезпечуватися захистом держави на будь-якій стадії розвитку. Цю позицію підтримують головні деномінації трьох авраамічних релігій, – християнство, іслам та юдаїзм.

Друга точка зору – ліберальна (А. Бернер, М. Малєйна, Г. Романовський, М. Тулі) ґрунтується на положенні, відповідно до якого ембріон не може бути визнаний як особа на будь-якій стадії свого розвитку. Це означає, що він має незначну цінність або навіть взагалі її

позбавлений, тому ембріон не потребує будь-якого особливого захисту і не наділяється правом на життя.

Прибічники помірної (градуалістичної) позиції (М. Байлес, М. Енгельхарт, Б. Херинг, В. Чернат) вважають, що «запліднена яйцеклітина розвивається в людську істоту поступово й ембріон має значну, але не абсолютну цінність». У межах цієї позиції одні автори вважають, що ембріон має право на життя при досягненні певного рівня розвитку, інші – при досягненні життєздатності. Однак єдиної думки не існує [6, с. 16].

На думку Т. Толкова та Г. Терешкевич жінка має право на захист свого власного тіла. Але її внутрішньоутробний плід не є частиною тіла жінки і тому вона не вправі розпоряджатися його життям. Її дитина має право на захист продовження свого життя. З хвилини запліднення генетичний код дитини закладається унікальним, відмінним від матері і батька. Факт залежності ще ненародженої дитини від інших не дає права позбавляти безпомічну людську особистість фундаментального права на життя [9, с.175].

Однією з причин масового знищення дітей в Україні є чинне законодавство, зокрема стаття 281 («Право на життя») п. 6 («Штучне переривання вагітності») Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. та стаття 50 («Добровільне штучне переривання вагітності») Основного законодавства України про охорону здоров'я від 31 грудня 1992 р. [5]. Відповідно до цих статей в Україні дозволені аборти до 12 тижня вагітності, а від 12-го до 22-го тижня вагітності – «у випадках, встановлених законодавством». Дозвіл законодавства на вчинення абортів суперечить Конституції України, бо відповідно до ст. 3 та ст. 16 Основного Закону «життя, здоров'я та безпека українців є найвищою соціальною цінністю, а збереження генофонду українського народу є обов'язком держави» [4].

Але трапляються у житті такі виняткові ситуації, коли штучне переривання вагітності є необхідним засобом. На нашу думку, до них можна віднести такі обставини: перебування жінки або її чоловіка у місцях позбавлення волі; позбавлення жінки батьківських прав; вагітність внаслідок зґвалтування; наявність у жінки дитини-інваліда. Важливими для штучного переривання вагітності є підстави медичного характеру, які призводять до народження дітей із серйозними вадами здоров'я: краснуха; хвороба, зумовлена ВІЛ-інфекцією IV стадії; злоякісні новоутворення будь-якої локалізації; цукровий діабет; народження дітей з підтвердженим діагнозом спадкових захворювань та інші [5].

На відміну від кримінального законодавства більшості зарубіжних країн проблеми захисту життя ще ненародженої дитини в кримінальному законодавстві України належним чином не вирішені. Штучне переривання вагітності в кримінальному законодавстві України знайшло регламентацію лише у ст. 134 ККУ «Незаконне проведення абортів», яка внесена законодавцем до 2-го розділу кримінального закону під назвою «Злочини проти життя та здоров'я особи». Поза законодавчим захистом ст. 134 ККУ залишилося внутрішньоутробне життя, що є порушенням положень Основного Закону України та міжнародних актів, включених у національне законодавство, що регламентують права людини. Українське законодавство не розглядає ненароджену дитину як людину, хоча і може визнавати у випадках, встановлених законом, інтереси «зачатої, але не народженої дитини» (ч. 2 ст.25 ЦК України). З іншого боку, у Декларації прав дитини, говориться, що людському ембріону «належить правовий захист до народження» [3].

Зважаючи на актуальність питання інтеграції України у європейське суспільство, варто зазначити, що кримінальне законодавство таких держав Європейського Союзу як Франція, Німеччина, Польща суворо обмежує проведення абортів. Зокрема, слід звернути увагу на кримінальне законодавство Польщі. Так, у Кримінальному кодексі Польщі у п. 1 ст. 152-а встановлена кримінальна відповідальність за нанесення плоду людини тілесного пошкодження чи розладу здоров'я, що загрожує життю [8]. Ця кримінально-правова норма свідчить про те, що безпосереднім об'єктом цього злочину є життя ще ненародженої дитини.

Дискусійним залишається питання щодо згоди вагітної на проведення штучного переривання вагітності. Право дружини на самостійне рішення, тобто надання згоди про

проведення штучного переривання вагітності прямо заперечує право чоловіка на батьківство, що має закріплення у ст. 50 Сімейного кодексу України.

Крім позбавлення життя маленького плоду, на думку Н. Борисевич, штучне переривання вагітності може обернутися великими проблемами для жінки, яка зважилась на такий крок. Аналізуючи усі негативні наслідки абортів, слід звернути увагу, що в першу чергу завдається шкода здоров'ю та психіці людини. Штучне переривання вагітності завжди приховує в собі фізичне і психічне травмування жінки а також призводить до її безпліддя. Неплідність продовжує залишатись однією з найбільш важливих медичних, соціальних та державних проблем України [2, с.30].

Отже, на нашу думку штучне переривання вагітності є узаконеним запереченням права на життя – першого й засадничого з усіх основних й невідчужуваних прав людини. Тому аборт слід прирівнювати до злочину людиноббивства – зі всіма наслідками у вигляді покарань, передбачених КК України, до якого слід внести відповідні зміни. Але зважаючи на специфічний статус ембріона, існування такої можливості як штучне переривання вагітності є в деяких випадках виправданим, а тому вважаємо, що потрібно не забороняти аборт взагалі, а законодавчо передбачити вичерпний перелік випадків, коли дозволяється проведення штучного переривання вагітності.

Література:

1. Бодяжина В.І., Жмаків К.М. Акушерство: підручник / В.І. Бодяжина, К.М. Жмаків. – К.: Вища школа, 1974. – С. 226.
2. Борисевич Н.М. Теоретико-правові аспекти штучного переривання вагітності / Н.М. Борисевич // Матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Медичне право: проблеми становлення та розвитку»], (Львів, 19-20 квітня 2007 року). – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. – 224 с.
3. Декларація прав дитини. Резолюція 1386 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384].
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
6. Перевозчикова Е.В., Панкратова Е.А. Конституционное право на жизнь и правовой статус эмбриона человека / Е.В. Перевозчикова, Е.А. Панкратова // Медицинское право. – 2006. – № 2 (14). – С.16.
7. Стефанчук Р.О. Право на життя як особисте немайнове право фізичних / Р.О. Стефанчук // Право України. – 2003. – № 11. – С. 115-119.
8. Уголовний кодекс Республики Польша. Особенная часть. От 01 января 1997 г.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1246817&subID=100110056,100110058,100110096,100110209>
9. Толокова Т.І. Штучне переривання вагітності – порушення основного права на життя / Т.І. Толокова // Актуальні питання педіатрії, акушерства та гінекології. – 2015. – № 1. – С. 175-177. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/appatg_2015_1_50.pdf

Михальчук Д. С.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)

*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

В сучасному світі велика увага приділяється правам людини. Існує безліч дискусійних питань, і евтаназія є одним з них. Думки щодо евтаназії у всьому світі розділилися, деякі країни її легалізували, в інших вона залишається кримінальним злочином. Україна, в рамках сучасного світу, визначає нові цінності і орієнтири. Оскільки евтаназія це суперечливий процес, особливо з морально-етичної сторони, можливість її легалізації в Україні набула широкого обговорення науковцями.

За визначенням, яке подає Г.В. Анікіна, евтаназія – це свідомо діяльність медичного працівника, яка здійснюється у формі дій, або бездіяльності і спрямована на припинення життя безнадійно хворого, з метою припинення його нестерпних страждань, викликаних невиліковною хворобою, у відповідь на наполегливе та неодноразове прохання хворого, або його найближчих родичів, які повністю, об'єктивно і своєчасно поінформовані про наслідки таких дій. [1, с. 27].

Говорячи про евтаназію, Г.В. Анікіна виділяє 2 її основні види: активну та пасивну. Під активною евтаназією (метод наповненого шприца) мається на увазі здійснення лікарем дій, свідомо і безпосередньо спрямованих на спричинення смерті пацієнта. Деякі автори говорять про те, що активною евтаназія є тоді, коли пацієнт потребує застосування спеціальних засобів для прискорення смерті. Пасивна евтаназія (метод відкладеного шприца) передбачає бездіяльність оточуючих, відмову від життєпідтримуючого життя лікування, коли воно або припиняється, або взагалі незначається, за виключенням того, що зменшує біль.

В контексті поняття пасивної евтаназії, як зазначає автор, згадують про ортотаназію (припинення надзвичайних заходів по відношенні до хворого, визнаного уже невиліковним, хоча і надмірно нестраждаючим) и дистаназію (продовження життя хворого у будь-який спосіб) [1, с.28].

Окремі науковці вважають, що лише активна евтаназія може бути розцінена як повноцінна, тоді коли пасивна евтаназія взагалі не може розглядатись як різновид евтаназії, оскільки за своєю спрямованістю такі дії медичного працівника не мають прямого умислу умертвити невиліковно хвору особу, а лише позбавити її від страждань.

Проблема евтаназії є нагальною вже не одне десятиріччя. Багато суперечок викликає як правомірність евтаназії, так і її етична сторона. В наш час евтаназія дозволена в Бельгії, Люксембурзі, Нідерландах, Швейцарії, і в окремих штатах США.

О.А. Мірошніченко, розглядаючи правомірність евтаназії у різних країнах, зазначає, що в Нідерландах дозволені як і активна, так і пасивна евтаназія, і цей процес регулюється певними критеріями. Згідно цим критеріям, лікар зобов'язаний:

- переконатися, що прохання пацієнта добровільне і обдумане;
- упевнитися, що страждання пацієнта нестерпні й немає жодної перспективи поліпшення стану його здоров'я;
- інформувати пацієнта про його стан на даний момент і подальший прогноз;
- прийти разом з пацієнтом до висновку, що немає іншої альтернативи;
- проконсультуватися ще хоча б з одним незалежним фахівцем, який повинен оглянути пацієнта й дати письмовий висновок;
- надати належні медичне обслуговування й увагу при здійсненні евтаназії.

В Бельгії також дозволені і активна, і пасивна евтаназія, і наявні схожі критерії до критерії, прийнятих у Нідерландах, але, крім того, вказано, що лікар має упевнитися, що пацієнт є правоздатний і усвідомлює свої дії. В Швейцарії немає закону, який би напряду дозволяв евтаназію, але в Кримінальному кодексі (ст. 114) вказано, що особа, яка вчинила вбивство із співчуття до жертви, не підлягає покаранню. У Франції ж дозволена лише пасивна евтаназія. Проте у більшості країн Європи евтаназія все ж таки залишається кримінально караним злочином. [3, с. 460-461].

Л.І. Шеховцева, досліджуючи правомірність евтаназії, згадує що багато країн світу (Перу, Бразилія, Португалія, Швейцарія, Польща, Німеччина, Франція, Данія, Австрія та ін.) та деякі країни СНД (Грузія, Азербайджан) пішли шляхом кваліфікації будь-якої форми евтаназії як злочину. Однак їх кримінальні кодекси містять спеціальні, привілейовані норми про

відповідальність за евтаназію, у яких передбачені більш м'які покарання, ніж за просте вмисне вбивство. У кримінальних кодексах цих країн передбачена обов'язкова ознака евтаназії – прохання невиліковно хворої людини позбавити її життя. Однак таке прохання повинно бути категоричним, серйозним та наполегливим, та проявлятися в словах, міміці або жестах [4, с.152].

Г.В. Анікіна вказує, що законодавство України забороняє евтаназію. В українському законодавстві, зокрема в Основах законодавства про охорону здоров'я (ч.3 ст.52), під евтаназією розуміють навмисне прискорення смерті або умертвіння невиліковного хворого з метою припинення його страждань. У Цивільному кодексі України закріплено заборону задовольняти прохання фізичної особи про припинення її життя (ч. 4 ст. 281) [1, с.25].

Важливим фактором при розгляді можливості впровадження евтаназії є і готовність суспільства до такого явища. В ході соціологічного дослідження громадської думки щодо евтаназії І.В. Качур та К.О. Полонської, було опитано 95 осіб віком від 18 до 35 років, що проживають у м. Донецьку. Респондентів розділено на дві вікові категорії: 18 – 25 років, яку склали 53% респондентів, та 26 – 35 років, до якої ввійшли 47% респондентів. На питання «як Ви ставитесь до ідеї евтаназії?» молоді люди віком 18 – 25 років відповіли неоднозначно: негативно ставляться 26% від загальної кількості респондентів, бо вважають, що евтаназія суперечить нормам моралі; позитивно – 23% від загальної кількості респондентів, вважаючи цей феномен особистим правом вибору кожної людини. Молодь віком 26 – 35 років ставиться в більшості схвально – це 37,8% від загальної кількості респондентів, останні 7% від загальної кількості респондентів ставиться негативно. На головне питання дослідження «Чи має потребу українське суспільство в легалізації евтаназії?» респонденти дали такі відповіді. Відповіді молоді 18 – 25 років майже порівну розділилися між «за» і «проти». 27% від загальної кількості респондентів вважають, що потреба в узаконенні евтаназії існує; 20% від загальної кількості респондентів мають думку, що така потреба відсутня. Інші результати спостерігаються у другій групі респондентів, молоді віком 26 – 35 років, яка майже одногосно вказала на потребу українського суспільства в легітимації евтаназії, 3% від загальної кількості респондентів висловилися проти існування даної потреби.

Дослідники зазначають, що аналіз результатів опитування показав, що проблема евтаназії є актуальною в сучасному українському суспільстві. Результати дослідження свідчать про те, що молоді люди віком до 25 років мають більш високий рівень моральних якостей, але молодь від 26 до 35 років більш об'єктивно оцінює потребу суспільства в евтаназії. Якщо молодь 18 – 25 років в більшості сприймає саму ідею евтаназії як порушення моральних цінностей людства, то більшість молоді 26 – 35 років вважають евтаназію правом вибору.

Науковці в ході свого дослідження доводять, що на підставі аналізу результатів дослідження можна дійти висновку, що дискусії з приводу легітимації евтаназії виникають внаслідок необ'єктивної оцінки даного феномену: коли частина респондентів вважає, що евтаназія не відповідає нормам моралі та одночасно ця ж частина респондентів вказує на потребу суспільства в евтаназії. Показано, що деяка частина респондентів має невисокий рівень ціннісної орієнтації. Або, вказуючи на право людини самостійно вирішувати питання життя та смерті, респонденти не замислюються над суттю такого вибору та власне причин, що призводять хворого до подібних думок [2, с.149-151].

Можливість легалізації евтаназії в Україні є дискусійною. Питання легалізації евтаназії є суперечливим через важкість визначення конкретних рамок правомірності і етичності її здійснення. Крім того, спостерігається неготовність українського суспільства до офіційного прийняття евтаназії. Водночас, міжнародна практика свідчить, що є ймовірність прийняття привілейованих норм про евтаназію, які передбачатимуть більш м'які покарання за її здійснення.

Література:

1. Анікіна Г.В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні / Г.В. Анікіна // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 25-34.

2. Качур І.В., Полонська К.О. Біоетичні проблеми: аналіз громадської думки щодо легалізації евтаназії в Україні / І.В. Качур, К.О. Полонська // Наука. Релігія. Суспільство. – 2011. – №1 – С.147-152.
3. Мірошніченко О.А. Евтаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві / О.А. Мірошніченко // Форум права. – 2012. – №3. – С. 459-464.
4. Шеховцова Л.І. Питання про евтаназію: «за» та «проти» / Л.І. Шеховцова // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – №2. – С.150-153.

Рябика М. М.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.)
*студент III курсу природничого факультету
 Полтавського національного педагогічного
 університету імені В.Г. Короленка*

ОРГУСЬКА КОНВЕНЦІЯ – ОСНОВОЦЕНТРИЧНИЙ ДОКУМЕНТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Екологічне сьогодення світу виражено зображає протистояння людини усталеним законам Природи. Буття людей зводиться до боротьби один із одним за земні блага, які є вичерпними, ґрунтуючись на демографічних, економічних, політичних і інших показниках та пріоритетних цілях управлінських верхівок кожного регіону планети Земля. Зважаючи на це, в кінці ХХ століття, коли під впливом негативних антропогенних дій думка щодо екологічного сьогодення і, тим паче, екологічного майбутнього світу досягла свого апогею, людське суспільство усвідомило необхідність здійснення структурованої централізованої екологічної політики, яка полягала б у зниженні та зменшенні масштабів забруднення навколишнього природного середовища, а також надання кожній людині певних екологічних прав. Прискіплива увага з боку ООН і Європейського Союзу до питання захисту прав людини у екологічній сфері реалізувалася у тому, що 25 червня 1998 року на четвертій Конференції міністрів з питань довкілля, що відбувалася в місті Оргус (Данія) Європейським Союзом і 35-а країнами, серед яких була й Україна, було підписано конвенцію "Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля" – угоду, що створила можливості та надала певні правові засади населенню у плані екологічного інформування та правосуддя [2, с. 6; 3].

Початком дій у сфері екологічного права та формування майбутніх положень Оргуської конвенції стало те, що з 1970-х років минулого сторіччя в міжнародних резолюціях і деклараціях почав відслідковуватися певний зв'язок між екологічними проблемами та правами людини. В цьому контексті варто, передусім, нагадати про такі міжнародно-правові нормативні акти як Стокгольмська декларація з проблем довкілля (1972 року), положеннями якої встановлено право на "сприятливі умови життя у довкіллі"; Європейська хартія з питань довкілля та охорони здоров'я, що була прийнята на першій Європейській конференції міністрів з питань довкілля та охорони здоров'я у місті Франкфурт (Німеччина, 1989 рік) [2, с. 6; 6].

На початку 1990-х років, внаслідок завершення "холодної війни", розпочався європейський регіональний діалог з екологічних питань у рамках процесу під назвою «Довкілля для Європи». Також перша Міністерська конференція у Замку Добржиш (Республіка Чехія) у 1991 році, підкреслила важливість участі достатньо поінформованого населення в процесах прийняття рішень з питань екологічного характеру чи з питань, які можуть мати значний вплив на довкілля. На другій зустрічі у м. Люцерн (Швейцарія) у 1993 році Міністерська декларація закликала до формування пропозицій від Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН) щодо правових, регуляторних та адміністративних механізмів, щоб заохотити залучення громадян до екологічних питань. На це також надихнули результати Саміту зі сталого розвитку, що відбувся у Ріо-де-Жанейро в 1992 році [2, с. 6; 5; 6].

Наступна зустріч міністрів у місті Софія (Болгарія) у 1995 році прийняла «Керівні принципи щодо доступу до екологічної інформації та участі громадськості в процесі прийняття

рішень з питань, що стосуються довкілля» (Софійські керівні принципи), що окреслили низку заходів, які уряди повинні здійснити на національному рівні, щоб якомога більше залучити громадськість до питань екологічного формату. У результаті кампанії екологічних громадських організацій, що розпочалась у 1994 році, яка стверджувала, що такі керівні принципи не є достатньо сильним інструментом, на зустрічі було вирішено розглянути розробку регіональної Конвенції про участь громадськості з належним залученням неурядових організацій. Так у 1996 році була створена Робоча група з високопосадових осіб, яка підготувала положення, які у підсумку цього довготривалого процесу й увійшли до Оргуської конвенції 1998 року [2, с. 6; 3].

На даний момент Оргуська конвенція перебуває в рамках ЄЕК ООН (секретаріат розміщений у штаб-квартирі – м. Женева, Швейцарія) і, таким чином, повністю працює відповідно до правил ООН. Конвенція є відкритою для держав не членів ЄЕК ООН, якщо вони є членами ООН і пройшли схвалення Народою сторін Оргуської конвенції [2, с. 4].

Оргуська конвенція має на меті «...сприяти захисту права кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту...» (стаття 1) та базується на трьох основних «опорах», а саме:

- доступ до екологічної інформації (статті 4-5);
- участь громадськості в обговоренні та прийнятті рішень (статті 6-8);
- доступ до правосуддя в справах екологічного характеру (стаття 9) [3].

Першою категорією екологічних прав, на захист яких спрямовані приписи Конвенції, є сфера захисту права людини на екологічну інформацію, в той момент, коли інформаційний запит було проігноровано, неправомірно відхилено або неадекватно задоволено, всупереч положенням Конвенції. Друга категорія – це оскарження рішень, дій або бездіяльності державних органів, які порушують норми екологічного права, встановлені національним законодавством. Третьою можливою категорією справ є оскарження дій або бездіяльності громадян і громадських організацій, що порушують національне екологічне законодавство. Право на доступ до екологічної інформації – це єдине право, яке Оргуська конвенція категорично вимагає захищати в судовому порядку, незалежно від того, чи закріплюється воно на національному рівні, чи ні [3; 6].

Щодо України, то ратифікація Конвенції Верховною Радою України відбулася 6 липня 1999 року, завдяки цьому, вона, відповідно до Конституції України, стала частиною національного законодавства [3].

Саме завдяки ратифікації Україною Конвенції Законом від 28.11.2002 р. № 254-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» були внесені зміни в Закони «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну експертизу», «Про місцеве самоврядування в Україні» у питаннях забезпечення участі громадськості в обговоренні та прийнятті рішень, доступу до правосуддя та до екологічної інформації. Так, зокрема, стаття 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» була викладена в новій редакції і містить дефініцію поняття «екологічна інформація» у відповідності із приписами статті 2 Оргуської конвенції [6].

Після вступу Конвенції в силу (положення набрали чинності 30 жовтня 2001 року) в Україні активізувалися дії органів виконавчої влади щодо формування відкритої інформаційної системи: були створені веб-сайти Кабінету Міністрів і органів виконавчої влади, що розширило можливості доступу населення до інформації про їхню роботу не тільки за допомогою ЗМІ. Також, задля вдосконалення в Україні централізованої структури ухвалення рішень на державному рівні і децентралізованої на регіональному й місцевому рівнях, за участю громадськості були затверджені наступні державні документи:

– Указ Президента України (31.07.2004 р.) «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні і реалізації державної політики»;

– Постанова Кабінету Міністрів України (15.10.2004 р.) № 1378 «Деякі питання забезпечення участі громадськості у формуванні і реалізації державної політики» [4, с. 139].

Хоч згідно Конституції України, Оргуська конвенція й стала частиною національного законодавства, на практиці посадові особи часто «забувають» застосовувати її положення. Це

пояснюється незнанням та ігноруванням міжнародних правових актів, а також звичкою діяти не за Конституцією та законами, а за усталеними «інструкціями», що коріняться й походять ще з часів радянської правозахисної практики. На цій основі відбуваються різного роду неточності, наприклад: під час державної екологічної експертизи техніко-економічного обґрунтування каналу Дунай – Чорне море (Одеська обл.) висновок експертизи було зроблено та опубліковано на сьомий день після інформування громадськості, дане правопорушення полягає у тому, що згідно законодавства мінімальні терміни громадського обговорення обмежуються одним місяцем. Аналогічно громадська думка ігнорувалася при будівництві Ташлицької гідроакмулюючої станції (Миколаївська обл.), Рівненської та Хмельницької атомних станцій [4, с. 141], а байдужість з боку місцевої влади міста Полтава щодо закликів з доцільності закриття або перебудови Макухівського сміттєзвалища продовжується уже не один рік, зважаючи на обіцянки кожного з мерів міста змінити екологічний фон передмістя [1].

Підсумовуючи, слід зробити однозначний висновок: Орхуська конвенція – це надважлива угода, без якої сучасному еколого-правовому світу неможливо проіснувати. Завдяки Конвенції прогресивно змінилися правові горизонти людини: по-перше, покращилося інформування населення щодо екологічних подій регіону проживання та планети загалом, по-друге, громадськість бере участь у справах, що стосуються стану довкілля, для чого, по-третє, використовує можливість доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього природного середовища.

Література:

1. Джурка Г. Ф., Рябика М. М. Оцінка екологічного стану Макухівського сміттєзвалища / Г. Ф. Джурка, М. М. Рябика // *Екологія плюс: Научно-производственный экологический журнал*. – Полтава : ЧП «Школяр», 2015. – № 5 (50). – С. 12-17.
2. Орхусская конвенция: ваш путеводитель по экологической демократии [Текст] / ред. М. Силина. – [Б. м. : б. в.], 2000. – 44 с.
3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) [електронний ресурс] // режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_015.
4. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку [Електронний ресурс] / під ред. В. Шевчука. – 2007. – 186 с.. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/national_ecology.pdf.
5. Орхуська конвенція [електронний ресурс] // режим доступу: <http://www.dae.org.ua/ua/our-topics/public-participation/61-2011-07-27-07-47-58.html>.
6. Орхуська конвенція: історія та проблеми питання застосування [електронний ресурс] // режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10046.html>.

СЕКЦІЯ ІІІ

ПРАВОВАХІСНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Білокіз М. А.

(наук. кер. – доц. Осташова В. О.)

студентка І курсу факультету економіки та менеджменту

Полтавської державної аграрної академії

ЗАХІСТ ПРАВ СТОРІН ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Протягом останніх років сільський зелений туризм, як форма відпочинку, стає все популярнішим не тільки за кордоном, але й в Україні. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання і є одним із перспективних напрямів структурної перебудови економіки. Усі можливі взаємозв'язки в сільському зеленому туризмі передбачають договірні відносини, що й обумовлює актуальність даної теми.

Система взаємовідносин між основними суб'єктами сільського туризму юридично оформляється різними договорами (контрактами). Ст. 7 Закону України «Про особисте селянське господарство» надає членам особистого селянського господарства право укласти будь-які угоди, що не суперечать законодавству [1].

В Україні оскільки ще не прийнято закон про сільський зелений туризм, застосовуються норми ст. ст. 20-23 Закону України «Про туризм» щодо договірних зобов'язань у сфері туризму та загальні положення договору про надання послуг (гл. 63 Цивільного кодексу України), якщо це не суперечить суті зобов'язання [2].

Закон України «Про туризм» виділяє три види договорів у сфері туристичного обслуговування: договір на туристичне обслуговування, договір на екскурсійне обслуговування, договір на готельне обслуговування. Однак з урахуванням характеру сільського зеленого туризму та розуміння комплексу послуг сільського туризму, які включають в себе питання організації тимчасового розміщення (проживання) туристів в межах власного домогосподарства, слід розглядати один вид договору, який регламентує природу договірних зобов'язань у сфері сільського зеленого туризму – договір на туристичне обслуговування.

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про туризм» та з врахуванням специфіки сільського туризму, договір на туристичне обслуговування в сфері сільського туризму можна визначити як договір, за яким одна сторона (особа, яка здійснює та/або забезпечує туристичну діяльність в сфері сільського туризму) за встановлену плату зобов'язується забезпечити надання за замовленням іншої сторони (туриста) комплексу туристичних послуг (туристичний продукт).

Таким чином, договір на туристичне обслуговування в сфері сільського туризму становить комплекс туристичних послуг (туристичний продукт), тобто послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо перевезення, розміщення, організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації суверенної продукції та інше.

Договір про надання послуг у сфері сільського туризму повинен визначати перелік послуг, що надаються туристам сільськими господарствами, умови їх надання, вимоги до якості послуг, порядок оплати та розрахунків за надані послуги, термін дії договору, права та обов'язки сторін, їх відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору, порядок і умови внесення змін до договору або його розірвання та інші умови, що не суперечить чинному законодавству.

Договір про надання послуг в сфері сільського туризму може укладатися в письмовій або усній формі з урахуванням особливостей, передбачених Цивільним кодексом України. Договір про надання послуг в сфері сільського туризму вважається укладеним в усній формі, якщо

споживач послуг попередньо повністю або частково сплатив їх вартість, а сільський господар підтвердив отримання плати відповідною розпискою (квитанцією). Проте з урахуванням інтересів туристів та забезпечення гарантій їх відпочинку договір доцільно укладати в письмовій формі.

Одержання туристом туристичних послуг являє собою процес споживання придбаної «продукції». Звичайно, за туристом залишається право пред'явити претензії суб'єкту туристичної діяльності, який продав йому продукт, у випадку недержання або одержання у неповному обсязі послуг. Такі права мають споживачі будь-якої продукції. При цьому у продавця (виконавця) немає ніяких підстав вважати свою продукцію не реалізованою лише тому, що, можливо, будуть пред'явлені претензії.

Необхідно підкреслити, що виходячи з визначення «послуги» як специфічної форми праці, в якій продукт праці – матеріальний (річ) або нематеріальний (корисний ефект праці) і процес його виробництва є невід'ємним, то в сільському туризмі власне послуги й праця щодо їх надання (обслуговування) – це дві сторони одного поняття. А отже, якість послуг та ефективність сільського туризму цілком залежать як від пропонованого асортименту послуг (кінцевий продукт), так і від рівня організації їх надання, тобто організації обслуговування клієнтів.

Норми, що стосуються діяльності туроператора (турагента), національний законодавець закріпив у положенні про забезпечення відповідальності туристичних організацій.

Але, враховуючи особливості сільського туризму, турист має право додатково вимагати від особи, що надає йому відповідні послуги, укладення окремого договору з висвітленням додаткових умов відповідальності.

Окремим пунктом в договорі на туристичне обслуговування у сфері сільського туризму слід виділити права та обов'язки сторін, зокрема туристів. При цьому в договорі мають зазначатися як загальні права та обов'язки туристів, закріплені в ст. 25 Закону України «Про туризм», так і спеціальні, тобто права та обов'язки додатково обумовлені сторонами, якщо вони не суперечать законодавству.

До прав туристів у сфері сільського туризму віднесено:

- самостійний вибір виду туристичної подорожі, її програми і маршруту, засобів пересування, типу ночівлі (тимчасового проживання), категорії (класу) сервісних послуг під час здійснення подорожі;
- самостійний вибір суб'єктів туристичної діяльності з сільського туризму для забезпечення туристичної подорожі;
- самостійний вибір форм відпочинку, консультантів, провідників, інших суб'єктів туристичного супроводу;
- самостійний вибір для відпочинку об'єкту чи послуги з сільського туризму, виконання чи невиконання господарчих робіт, що пропонуються туристам сільськими господарями та членами їх родини;
- користування (за згодою господарів) продуктами особистого селянського господарства;
- самостійний вибір для ознайомлення об'єктів туристичного показу;
- самостійне пересування, користування природними (в тому числі рекреаційними) ресурсами довкілля;
- допомогу особі, що надає послуги сільського туризму стосовно належної і якісної реалізації послуги;
- терпимість та толерантність особи, що надає послуги сільського туризму, та членів його родини туристу та особам, що його супроводжують, стосовно релігійних та ідеологічних переконань, звичок, особистих уподобань та поведінки тощо, якщо дії туриста не суперечать Конституції України та чинному законодавству України.

При цьому туристи зобов'язані:

- не порушувати права та законні інтереси сільських жителів, поважати їх традиції, етнічні погляди, релігійні вірування;

- зберігати довкілля, дбайливо ставитися до об'єктів природи та культурної спадщини в країні (місці) тимчасового перебування; дотримуватися умов і правил, передбачених договором про надання туристичних послуг;
- надавати персональну інформацію в обсязі, необхідному для реалізації туристичного продукту;
- дотримуватися під час подорожі правил особистої безпеки;
- відшкодовувати збитки, завдані їх неправомірними діями;
- виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством України та законодавством країни тимчасового перебування (ч. 2 ст.25 Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 року).

Згідно з ч.6 ст.20 Закону України «Про туризм» кожна із сторін договору може вимагати внесення змін або розірвання договору у зв'язку з істотними змінами обставин, з яких вони виходили при укладенні договору.

Турист в праві відмовитись від виконання договору на початку подорожі за умови оплати туроператору або турагенту фактично понесених ними витрат за послуги, надані до цього повідомлення.

На договірній основі слід вирішувати питання щодо страхування та медичного забезпечення туристів у сфері сільського туризму як гарантій забезпечення їх відпочинку. Турист має бути повідомлений до укладання договору на туристичне обслуговування про умови обов'язкового страхування. Ст.16 Закону України «Про туризм» передбачає, що страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками. Туристи вправі самостійно укладати договори на таке страхування. У цьому випадку вони зобов'язані завчасно підтвердити туроператору (турагенту) чи господарю наявність належним чином укладення договору страхування. Важливою умовою страхування є доставка хворого з сільської місцевості до лікувальних закладів [3, с. 45].

Отже, у законодавстві України сільський зелений туризм розглядається як одна із послуг, що може надаватися в рамках господарської діяльності особистих селянських господарств. Тому вирішення комплексу організаційно-правових питань щодо розвитку сільського зеленого туризму необхідно розглядати через призму правового становища особистих селянських господарств, правовий режим землі та майна цих господарств, основних засад господарської діяльності особистих селянських господарств тощо.

Література:

1. Про особисте селянське господарство [Текст]: Закон України від 15.05.2003 року № 742 // ВВР. – 2003. – № 29. – Ст. 239.
2. Про туризм [Текст] : Закон України від 18.11.2003р. // ВВР. – 2004. – №13. – Ст.180.
3. Кафарський О. В. Договірні відносини в сільському туризмі [Електронний ресурс] / О. В. Кафарський // Університетські наукові записки. – 2010. – № 1. – С. 40-46. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_1_9

Конограй К. В.

(наук. кер. – доц. Осташова В. О.)

*студентка I курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

РОЛЬ ЮРИСКОНСУЛЬТА У ЗАХИСТІ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ

Договірна діяльність будь-якого суб'єкта господарювання має свої особливості. Якщо для великих підприємств характерна наявність у штаті посади юрисконсультів, що займаються договірною роботою або, навіть юридичних відділів, то для підприємств та суб'єктів господарювання, що не мають штатної посади юриста, договірною діяльністю займається або бухгалтер або менеджер.

Переважна більшість суб'єктів господарювання, що не мали досвіду судових процесів взагалі, не звертаються до юристів або юридичних компаній для складання або аналізу укладених договорів. Практика спілкування з керівниками таких підприємств показує, що договірній роботі взагалі не уділяється необхідна увага. Як приклад можна зазначити, що необхідні зразки документів, як правило, беруться з загальнодоступних, відкритих джерел, як то Інтернет тощо.

Укладаючи господарські договори підприємства та підприємці не аналізують запропонованого тексту договору, не прописують процедурні моменти виконання тих чи інших господарських зобов'язань.

Юридична служба разом з іншими структурними підрозділами бере участь у реалізації практично всіх функцій управління підприємством, посідаючи при цьому особливе місце: через юридичну службу держава не тільки забезпечує, а й контролює додержання законності та державної дисципліни в діяльності підприємств, установ і організацій. Юридична служба підпорядковується безпосередньо керівникові підприємства.

Ефективність правової роботи на підприємстві залежить від визначення оптимальної організаційної структури юридичної служби і необхідної кількості штатних одиниць з урахуванням обсягу роботи і особливостей діяльності підприємства. Як свідчить практика, для промислових підприємств, де працює велика кількість працівників, наявний великий обсяг робіт з підготовки й оформлення договорів, претензій, позовів та інших правових документів, юридична служба складається з чотирьох-п'яти осіб [1].

Діяльність юриста надзвичайно багатогранна, від участі в створенні законів або їх тлумаченні до використання і застосування їх на професійному рівні. Вивчаючи проблеми сучасного правового регулювання організаційних форм статусу і діяльності юридичних служб сфери економіки України, потрібно відзначити, що правове становище цієї категорії юридичних працівників, сьогодні визначає «Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, державного підприємства, установи, організації». Цим Положенням визначено, що основним завданням юридичної служби є організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне отримання та запобігання невиконанню вимог законодавства, інших нормативних актів органом виконавчої влади, підприємством, їх керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, а також представлення інтересів органу виконавчої влади, підприємства в судах [2].

Юрисконсульт підприємства повинен знати:

- 1) законодавчі акти, що регламентують виробничо-господарську і фінансову діяльність підприємства;
- 2) нормативно-правові документи, методичні і нормативні матеріали з правової діяльності підприємства;
- 3) цивільне, трудове, фінансове, адміністративне право;
- 4) податкове, екологічне законодавство;
- 5) орієнтуватися в іншому чинному законодавстві;
- 6) порядок укладання й оформлення господарських договорів, колективних договорів;
- 7) порядок систематизації, обліку і ведення правової документації з використанням сучасних інформаційних технологій;
- 8) порядок ведення обліку і складання звітів господарсько-фінансової діяльності підприємства;
- 9) Правила внутрішнього трудового розпорядку;
- 10) правила і норми охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежного захисту.

Юридичне управління (відділ, сектор, бюро, група), юрисконсульт підприємства (юридична служба) у цілях правового забезпечення виконання договірних зобов'язань повинні:

- забезпечувати законність документів правового характеру з питань договірної роботи;
- організувати разом з іншими структурними підрозділами договірну та претензійну

роботу;

- приймати участь в укладанні господарських договорів;
- приймати участь в забезпеченні правовими засобами контролю за виконанням договорів;
- роз'яснювати чинне законодавство з питань укладання та виконання договорів;
- аналізувати практику договірно-претензійної роботи [3, с. 4].

Юридична служба органу підприємства утворюється як самостійний структурний підрозділ, вид якого залежить від обсягу, характеру та складності правової роботи (департамент, управління, відділ, сектор). На підприємстві функції юридичної служби може виконувати юрисконсульт відповідної категорії. Юрисконсульт підпорядковується безпосередньо керівникові підприємства.

Безнадійно застаріле і багато в чому втратило силу. Потрібно концептуальна ясність в питанні чи є правомочності юридичної служби підприємницької структури похідними від прав самої цієї структури, або дану юридичну службу державі слід наділити функцією забезпечення законності в діяльності підприємницької структури. В останньому випадку їй необхідний певний посадовий імунітет від рішень і дій керівника / власника підприємницької структури. Деякі вчені та юристи вже піднімали це питання на розгляд.

М. І. Клеандров пропонує створити зовнішній по відношенню до підприємницької структури організаційно-правовий механізм охорони і захисту професійних прав юрисконсультів. Зокрема, цією метою він рекомендує закріпити правило, згідно з яким юрисконсульт в разі розбіжності з керівником підприємства отримує можливість оскаржити рішення останнього до вищої організації. Тут, як мінімум, не враховується, що більшість таких структур не «ощасливлені» наявністю вищих органів. У будь-якому випадку неминуче з'являється причина для конфлікту.

У основі досить поширених помилок в цих питаннях лежать неточні знання про межі функціональних обов'язків юридичної служби. Помилково вважати, що юрисконсульт може самостійно забезпечити увесь об'єм роботи, пов'язаний з реалізацією вимог законодавства, і забезпечити тим самим законність в діяльності підприємства. Тому не даремно існує поняття «Правова робота». Це та робота, якій зайняті в тому або іншому ступені усі посадовці і структурні підрозділи [4, с. 159].

Подібну думку має М. І. Клеандров: «Немає сумнівів в тому, що і сьогодні будь-яка держава не може стояти в стороні від рішення надзвичайно значимої задачі забезпечення законності в підприємницьких стосунках. Значить, воно не може залишатися індиферентним і в питанні о наділі відповідною правомочністю юрисконсультів підприємницьких структур, що включає посадовий імунітет, так само як і захист їх прав від рішень і дій їх наймачів (працедавців) – власників/керівників підприємницьких структур» [5, с. 115]. Ситуація, коли такий власник/керівник вимагає від «свого» юрисконсульта: «знайди закон, щоб обійти закон», а при невиконанні цієї вимоги заявляє: «навіщо мені такий юрист» (з витікаючими наслідками), на жаль, поширена. Критичність з правовим забезпеченням організації і діяльності юридичної служби в економіці сьогоденної України, більше того – критичність з відсутністю концепції цього правового забезпечення, і навіть – критичність з відсутністю ідеології такої концепції обумовлена декількома глибинними причинами, усунення або хоч би мінімізація яких, в силу їх об'єктивності, поглибленої і застарілої, буде справою тривалий, складний прояв державної волі.

Підсумовуючи зазначимо, що переважна більшість суб'єктів господарювання не приділяють достатньої уваги договірній роботі, а якщо така робота і ведеться, то не юристами, а іншими працівникам. Звичайно, що неналежна увага приводить до негативних результатів у вигляді фінансових або інших втрат, які, в свою чергу, є яскравим свідченням провідної ролі юрисконсульта у захисті інтересів підприємства у договірних відносинах.

Література:

1. Бісік С. Г. Правовий статус юридичної служби [Електронний ресурс] / С. Г. Бісік. –

Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2012/Pravo/10_103206.doc.htm

2. Загальне положення про юридичну службу міністерства, іншого органу державної виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р., № 1040 // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 238. – 18 грудня. – С.13.

3. Участь юридичної служби в організації і здійсненні договірної роботи : [метод. посіб.]. – Пирятин : Пирятинське районне управління юстиції, 2014. – 14 с.

4. Головань І. В. Статус сучасного юрисконсульта / І. В. Головань // Економіка та право. – 2013. – № 2. – С. 159-160.

5. Клеандров М. И. Базовая проблема правового статуса юрисконсульта / М. И. Клеандров // Економіка і право. – 2013 – №1. – С. 114-116.

Куликовська О. І.

(наук. кер. – доц. Осташова В. О.)

*студентка I курсу факультет економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ЗАВДАТОК ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ПОПЕРЕДНІМ ДОГОВОРОМ ТА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СТОРІН ДОГОВОРУ

Зараз в умовах низького рівня договірної дисципліни, ненадійності контрагентів все більший розвиток отримують різні способи забезпечення виконання зобов'язань. Забезпечення виконання зобов'язання – традиційний інститут цивільного права. Будь-яке зобов'язання саме по собі не гарантує виконання боржником необхідних дій на користь кредитора. Навіть при застосуванні кредитором мір відповідальності відносно несправного боржника в останнього може не знайтися необхідного для задоволення вимог майна. Для попереднього забезпечення майнових інтересів кредитора, отримання ним гарантій належного виконання зобов'язання, а також в цілях запобігання або зменшення розміру негативних наслідків, що можуть настати у випадку його порушення, використовуються спеціальні заходи забезпечувального характеру, передбачені законом або договором.

Цивільний Кодекс України встановлює такі види забезпечення виконання зобов'язань: неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава, притримання.

Завдаток належить до тих способів забезпечення виконання зобов'язань, які найбільш активно застосовуються у відносинах з участю фізичних осіб, хоча завдаток може бути застосований і у відносинах між юридичними особами чи за участю юридичної особи.

Відповідно до статті 570 ЦКУ завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторі боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання [1]. Законодавець розглядає завдаток як захід цивільно-правової відповідальності, який реалізується шляхом звернення грошових стягнень з боржника у разі порушення ним зобов'язання. Як і інші способи забезпечення виконання зобов'язання, він вважається дійсним у разі дотримання певних вимог. З урахуванням положень статей 547 та 548 ЦКУ України договір завдатку має бути, по-перше, вчинений в письмовій формі, а, по-друге, завдаток може забезпечувати лише дійсне зобов'язання.

Характеризуючи завдаток, слід підкреслити, що він одночасно виступає і способом платежу, і способом забезпечення виконання зобов'язання. Тобто завдаток виплачується стороною, яка зобов'язана сплачувати платежі за договором наперед, – до моменту настання строку платежу, і у разі належного виконання забезпеченого завдатком зобов'язання вартість завдатку утримується з належних з боржника платежів. Також важливою є і доказова функція завдатку. Вона проявляється в тому, що завдаток підтверджує факт виникнення договірної зобов'язання. Ця функція обумовлена акцесорним характером договору про завдаток. Передаючи завдаток, боржник тим самим підтверджує наявність зобов'язання, в рахунок платежів якого завдаток і видається. Основне та акцесорне зобов'язання виникають одночасно.

На практиці досить часто виникають спори з приводу можливості забезпечення завдатком попереднього договору, зокрема, щодо укладення в майбутньому договору купівлі-продажу нерухомості. Агенції нерухомості, укладаючи з покупцем та продавцем договір про надання послуг, який також містить певні ознаки попереднього договору, зазвичай закладають у ньому умову про завдаток. Проте з метою уникнути проблем, пов'язаних з можливою недійсністю таких договорів, вони пропонують укласти авансову угоду або договір про наміри. Відтак, у першому випадку має місце угода, за якою покупець сплачує продавцеві майбутньої нерухомості певну грошову суму як аванс, причому правові наслідки його сплати прирівнюються до правових наслідків сплати завдатку. При виникненні спору щодо змісту такого договору його можна розтлумачити саме як угоду про завдаток. Проблема у цьому випадку виникає з тим, що власне договору купівлі-продажу ще не укладено між сторонами, отже, угода про завдаток не набирає чинності [2, с. 179].

Стосовно правомірності укладення договору про наміри у сфері купівлі-продажу нерухомості згідно із ст. 635 ЦКУ договір про наміри не вважається попереднім договором, якщо в ньому немає волевиявлення сторін щодо надання йому сили попереднього договору, таким чином, він не породжує у сторін таких прав та обов'язків як попередній договір. Якщо ж у такому договорі існує таке волевиявлення сторін, то він має називатися попереднім договором. А це породжує необхідність нотаріального посвідчення такого договору, чого зазвичай намагаються уникнути агенції з нерухомості.

Необхідно з'ясувати основні ознаки попереднього договору (ст. 635 ЦК України). На нашу думку, є більше підстав вважати неможливим забезпечення завдатком попереднього договору. Адже, виходячи з визначення поняття «попередній договір», що дає ст. 635 ЦКУ, – це договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку укласти договір у майбутньому на умовах, встановлених попереднім договором. До істотних умов попереднього договору належать всі ті умови, що є істотними для основного договору. Відтак, у ньому можуть передбачатися лише права та обов'язки сторін, спрямовані на укладення основного договору.

Зокрема, одна з сторін може бути наділена обов'язком отримати довідку з БТІ чи іншого державного органу, необхідну для державної реєстрації договору купівлі-продажу нерухомості, розробити проект договору купівлі-продажу тощо. Проте при зазначенні таких обов'язків сторони вправі передбачити, наприклад, пеню за прострочення виконання таких обов'язків. Однак це не означає, що пеня встановлюється як спосіб забезпечення виконання договору купівлі-продажу, який планується укласти. Крім того, завдаток передається однією стороною другій стороні в рахунок належних з неї за договором платежів, а, виходячи зі змісту попереднього договору, цей договір є безвідплатним, отже, ніякі платежі боржником кредитору за цим договором передаватися не можуть. Проте в попередньому договорі може передбачатися право однієї із сторін, що понесла витрати, пов'язані з, наприклад, оформленням документів, необхідних для укладення договору купівлі-продажу, на відшкодування таких витрат другою стороною або обов'язок однієї із сторін попереднього договору нести витрати, пов'язані з підготовкою до укладення основного договору. Завдаток за своєю суттю є двостороннім у тому розумінні, що він опосередковує відносини тільки боржника та кредитора. Можливість надання завдатку третьою особою, яка не бере участі в основному зобов'язанні, законодавче не передбачена. Такі дії третьої особи слід кваліфікувати як заклад, а саму цю особу – вважати майновим поручителем (ст. 583 ЦКУ) [3, с. 42].

Значення завдатку як способу забезпечення виконання зобов'язань полягає в тому, що він перш за все має на меті запобігти невиконанню договору, який забезпечує. Разом з тим у випадку невиконання зобов'язання перед кредитором та боржником постає питання про відшкодування завданих цим збитків. Щодо цього ЦКУ містить положення, яке встановлює співвідношення збитків та грошової суми, внесеної як завдаток: якщо в договорі не передбачене інше, збитки підлягають відшкодуванню із зарахуванням суми завдатку. Це позначає, якщо за порушення договору відповідає сторона, яка надала завдаток, вона повинна відшкодувати збитки в частині, що перевищує суму завдатку. У випадках, коли за невиконання або неналежне виконання договору відповідає кредитор, боржник може вимагати сплати подвійної суми

завдатку (або повернення майна, отриманого як завдаток, та додаткової сплати суми у розмірі вартості цього завдатку) та, зверху того, відшкодування збитків у частині, що перевищує однократну суму завдатку.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40. – Ст. 356.
2. Семенова К. Г. Завдаток в попередньому договорі: умови застосування [Електронний ресурс] / К. Г. Семенова // Європейські перспективи. – 2012. – №4(1). – С.178-182. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_4\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_4(1)_33)
3. Серебрякова Ю. О. Завдаток як вид забезпечення виконання зобов'язання [Електронний ресурс] / Ю. О. Серебрякова // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2010. – №2. – С. 40-43. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2010_2_13

Салов О. О.

(наук. кер. – доц. Харченко Т.О.)

*студент II курсу факультету харчових
технологій, готельно - ресторанного та
туристичного бізнесу*

Полтавського університету економіки і торгівлі

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Як і будь-яка інша сфера господарської діяльності, індустрія туризму є складною системою. Постійне розширення міжнародного туристичного обміну зумовило потребу міжнародно-правовій регламентації і створення спеціалізованих міжнародних туристичних організацій. Туристичні обміни пов'язані з перетинанням державних кордонів, а перебування туристів на території іноземної держави і переміщення по ній, з уваги на єдиний підхід, повинно регулювати міжнародне право.

Розвиток міжнародного туризму стає все актуальнішим. За оцінками Всесвітньої організації туризму (World Tourism Organization), кількість іноземних туристів у 2010 році подвоївся, і з однієї держави в іншу подорожувало понад мільярд осіб, а за прогнозами організації кількість іноземних туристів у 2020 році збільшиться в 2 рази, подорожуватимуть понад 1,6 млрд. осіб і світовим лідером в туристичній галузі стане Китайська Народна Республіка[1]. За таких умов неминуче виникнуть проблеми і труднощі, пов'язані з перетином кордонів і виконанням прикордонних та інших формальностей. У цьому зв'язку особливо гостро постає питання про регулювання туризму в рамках не лише окремо взятої країни і сусідніх з нею держав, а й світового співтовариства загалом[2].

Туристичні обміни пов'язані з перетином державних кордонів, перебуванням туристів на території іноземної держави і переміщенням по ній, що є метою єдиного підходу, повинні регулюватися міжнародним правом. Саме тому постійне розширення міжнародного туристичного обміну зумовило необхідність його міжнародно-правової регламентації: вироблення різних правових інститутів і створення спеціалізованих міжнародних туристичних організацій.

Документом, що визначив місце туризму в сучасних суспільних відносинах, стала Манільська декларація зі світового туризму, яка була прийнята всесвітньою конференцією з туризму, що проходила в Манілі (Філіппіни) у 1980 р. Зокрема, у ній туризм розуміється як діяльність, що має важливе значення в житті народів у силу безпосереднього впливу на соціальну, культурну, освітню та економічну сфери життя держав і міжнародних відносин.

Наступним актом, котрий визначив розвиток туризму на різних етапах та запровадив зростання туристської свідомості, стала Хартія туризму, схвалена в 1985 р. Фактично документ містить рекомендації по діяльності декількох суб'єктів туристичної сфери: держави,

представників місцевого населення туристських районів, працівників у сфері туризму і самих туристів. Рекомендації для останніх містяться в спеціальному розділі (Кодекс туриста).

Кодекс туриста закріплює основні права і обов'язки туристів. Туристи повинні сприяти взаєморозумінню між народами; проявляти повагу до укладу життя і законодавству країн перебування; з розумінням ставитися до звичаїв, вірувань і вчинків місцевого населення; утримуватися від підкреслення відмінностей, що існують між ними і місцевим населенням; бути сприйнятливими до культури місцевого населення; перешкоджати експлуатації когонебудь з метою проституції та розповсюдження наркотиків[3].

Гаазька декларація по туризму була прийнята на Міжпарламентській конференції з туризму в 1989 р. Зміст декларації зводиться до закріплення 10 основних принципів, яких необхідно дотримуватися всім учасникам відносин у сфері туризму[4].

Отже, туризм розвинувся завдяки кодексам як двигун індивідуальної і колективної самореалізації. І завдяки міжнародним актам туризм вніс вагомий внесок для розвитку міжнародних відносин між країнами.

Участь України в міжнародних відносинах є першочерговим напрямом діяльності у цій сфері. Залишається актуальною розбудова договірно-правової бази зовнішніх відносин, укладання міжнародних угод міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво в галузі туризму. Безумовною складовою міжнародних зв'язків є розвиток інституційного співробітництва. Через безпосередню участь у діяльності світових і міжнародних структур усіх рівнів практично реалізуються договірні відносини, активізується входження України до світового туристичного простору.

Членство України у Всесвітній туристичній організації (з 1997 р.) значно підвищило імідж і авторитет нашої держави у туристичному співтоваристві, створило передумови подальшого розвитку національного туризму відповідно до тенденцій світового туристичного ринку із залученням до інформаційної мережі, інвестиційних пропозицій, системи підготовки кадрів, наукових досліджень, відкрило нові можливості налагодження взаємовигідної співпраці з країнами-членами на всіх рівнях.

Стратегічною метою розвитку туристичного співробітництва України в сучасних умовах є співпраця з ЧЕС(Організацією Чорноморського економічного співробітництва). Це створення додаткових можливостей використання туристично-рекреаційного потенціалу регіону ЧЕС, створення конкурентоспроможного туристичного продукту країн-учасниць, його просування на міжнародному ринку, збільшення туристичних потоків, підвищення економічної ефективності туризму як передумови соціально-економічного розвитку країн Чорноморського басейну. Співробітництво України з Центрально-Європейською ініціативою здійснюється відповідно до Комплексного плану співробітництва України. Результатом такої співпраці є постійне зростання обсягів туристичного обміну між Україною та іншими країнами-членами Центрально-Європейської ініціативи через удосконалення спільної діяльності щодо використання природно-рекреаційного потенціалу Балканського регіону[5].

Останніми роками відбувається розширення зв'язків з міжнародними, регіональними та національними туристичними асоціаціями, зокрема з ТААТР (Туристична асоціація Азіатського та Тихоокеанського регіону), ААТА (Американська асоціація туристичних агентств), ГАТА (Грецька асоціація туристичних агентств), БАТА (Болгарська асоціація туристичних агентств), АБТА (Асоціація британських туристичних агентств) та іншими.

Таким чином, розвиток міжнародного туризму стає все інтенсивнішим. У таких умовах неминуче виникають проблеми і труднощі, пов'язані з перетином кордонів і виконанням прикордонних та інших туристичних формальностей. У цьому зв'язку особливо гостро постає питання про регулювання туризму в рамках не тільки окремо взятої країни і сусідніх з нею держав, а й світового співтовариства взагалі. Значну частину цієї роботи проводить Всесвітня туристична організація (ВТО або ЮНВТО) як основна міжурядова організація в галузі туризму. ВТО представляє інтереси майже 150 країн - дійсних членів; 5 територій - асоційованих членів, а також понад 400 членів, що приєдналися до цієї організації (членів Ділової Ради ВТО).

Розвитку міжнародного туристичного співробітництва також сприяє активне створення в Україні різноманітних недержавних громадських туристичних організацій (турагентств, туроператорів, виставкових організацій, туристичних видань, тощо), їх входження до світових об'єднань, міжнародних організацій та асоціацій різного спрямування, результатом чого є розширення туристичних об'єктів, запровадження міжнародних стандартів якості туристичних послуг, розвиток рекламної діяльності та бізнесових партнерських стосунків. Україна має використати свій потужний потенціал як суб'єкта міжнародного туризму.

Література:

1. Прогнозы развития туристской индустрии// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://buklib.net/books/24652/>
2. HistoryUNWTO // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/en>
3. Хартия туризма. Кодекс туриста // [Електронний ресурс].– Режим доступу:http://tourlib.net/books_tourism/senin_pril05.htm
4. Корнеев С.Є, Викулова О.М. Міжнародно-правове регулювання туристської діяльності // Туризм: право і економіка. –2005. –№ 4. –С. 24-27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/sokolova-2.htm>
5. Мацука В.М., Авдан О.Г. Матеріали доповідей III науково-практичної конференції "Інформаційні технології в управлінні туристичною та курортно-рекреаційною економікою". – Бердянськ, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://tourlib.net/statti_ukr/macuka.htm

Шабала К. О.

(наук. кер. – доц. Осташова В. О.)

студентка I курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії

ЗАСТАВА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СТОРІН ДОГОВОРУ

Нині застава стає найпоширенішим способом забезпечення виконання зобов'язань. Та її застосування викликано намаганням гарантувати належне виконання зобов'язань. В умовах економічної кризи, коли відсутня стабільність договірних зв'язків і немає переконаності у надійності партнера, кредитор зацікавлений у одержанні додаткових гарантій, належного виконання боржником своїх зобов'язань за договором.

Регламентация застави здійснюється згідно з главою 49 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), законами України «Про заставу» № 2654-ХІІ від 02.10.1992 р., «Про іпотеку» № 898-ІV від 05.06.2003 р., «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» № 979-ІV від 19.06.2003 р. тощо.

Згідно зі ст. 572 ЦК України, як і в Законі України «Про заставу» — «в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставадодатцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника», однак тепер у ЦК України чітко вказано, що таке переважне право може бути обмежено законом. Традиційними підставами виникнення застави є договір, закон або судові рішення [1, с. 82].

Заставою може бути забезпечена лише дійсна вимога, тобто така, яка не суперечить чинному законодавству і за якої не минув строк позовної давності. Найчастіше вона застосовується для забезпечення виконання кредитних договорів. Можливе забезпечення заставою вимог за договорами купівлі-продажу, оренди, перевезень вантажів тощо.

Її предмет – майно, яке у відповідності із законодавством України може бути відчужене законодавцем і на яке може бути звернене стягнення (ч. 2 ст. 4 закону „Про заставу”). Заставити майно може його власник або особа, якій той передав такі повноваження. Предметом застави є:

будівлі, споруди, транспортні засоби, жилі будинки квартири, предмети особистого користування, цінні папери, а також інше майно виробничого і споживного призначення.

Як окремих предмет застави Закон називає майнові права. Насамперед, це право користуватися майном, у тому числі й об'єктами права інтелектуальної власності, а права вимоги, які впливають з різних цивільно-правових угод. Не можуть бути її предметом права, які тісно пов'язані з особою і тому не відчужувані (наприклад, право на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю, на одержання аліментів тощо).

Застава залежно від предмета має характерні для неї види, що зумовлені специфікою правового механізму їх регулювання.

Такими видами є [2, с. 226-227]:

– іпотека. Відповідно до абз. 3 ст. 1 Закону України „Про іпотеку”, іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника. Дещо звужено під іпотекою розуміє й ЦК України, де зазначено, що іпотекою є застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи (ч. 1 ст. 575 ЦК України). Предметом іпотеки, крім нерухомого майна, можуть бути й майнові права, що впливають з такого майна;

– заклад. Закладом є застава рухомого майна, що передається у володіння

заставодержателя (ч. 2 ст. 575 ЦК України, абз. 1 ст. 44 Закону України „Про заставу” [3]) або за його наказом – у володіння третій особі (ч. 2 ст. 575 ЦК України);

– застава майнових прав. Поняття майнового права визначено ст. 3 Закону України „Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні”. Відповідно до нього майновими правами визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги. При цьому моментом виникнення майнових прав у носія необхідно вважати загальноприйнятий момент набуття права власності, визначений ч. 1 ст. 328 ЦК України, тобто на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Моментом набуття права власності на майнові права є момент, визначений відповідним правочином. Так, якщо право власності набувається за договором, то такий момент продиктований порядком, передбаченим ст. 334 ЦК України;

– застава цінних паперів. Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок” цінні папери – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам. При цьому цінні папери можуть бути використані для здійснення розрахунків, а також як застава для забезпечення платежів і кредитів. Цінні папери, які передаються у заставу відповідно до ст. 3 Закону України „Про цінні папери та фондовий ринок” мають властиві їм види: іпотечні цінні папери (іпотечні облігації, іпотечні сертифікати та заставні). Застава векселя чи іншого цінного паперу, який може бути переданий шляхом вчинення передавального запису (індосаменту), здійснюється шляхом індосаменту і вручення заставодержателю індосованого цінного паперу, якщо законом чи договором не передбачено інше (ст. 53 Закону України „Про заставу” [3]). Застава цінного паперу, який не передається шляхом індосаменту, здійснюється за угодою заставодержателя і особи, на ім'я якої було видано цінний папір;

– застава товарів в обороті або у переробці. Застава товарів в обороті або у переробці, як правило, застосовується при наданні кредиту позичальникам. Такими позичальниками переважно виступають постійні виробники відповідної продукції, які мають стабільний оборот товарів. Предметом застави товарів в обороті або у переробці можуть бути: сировина, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готова продукція тощо (ст. 40 Закону України „Про

заставу”). При заставі товарів в обороті або у переробці реалізовані заставодавцем товари перестають бути предметом застави з моменту їх вручення набувачу або транспортній організації для відправлення набувачу або передачі на пошту для пересилки набувачу, а набуті заставодавцем товари, передбачені в договорі застави, стають предметом застави з моменту виникнення на них права власності.

– притримання. Є новим видом забезпечення виконання зобов’язання. Сутність його полягає в можливості кредитора притримувати річ, що належить боржнику, до тих пір, доки останній не виконає свої зобов’язання, або задовольнити з неї свій інтерес. Сьогодні поняття „притримання” офіційно закріплено в ЦКУ і воно набуло статусу загальної норми.

Згідно зі статтею 594 ЦКУ суть притримання полягає в тому, що кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов’язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредитором пов’язаних з нею витрат та інших збитків, має право притримати її у себе до виконання боржником зобов’язання. Це – загальна норма, яка дозволяє кредитору захистити свої права у разі відсутності спеціальних норм.

Суб’єктами права притримання можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, в тому числі і суб’єкти підприємницької діяльності.

Специфіка притримання полягає в тому, що це – єдиний спосіб забезпечення виконання зобов’язання, який виникає із закону. Для застосування права притримання не потрібна згода сторін, тобто право притримання є односторонньою угодою, яка являє собою дії кредитора щодо неповернення речі боржнику.

– застава майбутнього урожаю за аграрною розпискою. Згідно із ст. 1 Закону України “Про заставу” [3] ст. 574 ЦК України застава виникає на підставі договору, закону або рішення суду. Нову підставу виникнення застави, предметом якої є, зокрема, майбутній врожай сільськогосподарських культур, визначив Закон України від 06.11.2012 № 5479-УІ “Про аграрні розписки”. Метою прийняття Закону, як це впливає із його змісту та спрямованості, є значне посилення відповідальності боржників, як правило, сільськогосподарських товаровиробників різних організаційно-правових форм господарювання, включаючи фермерські господарства, у взаємостосунках із постачальниками товарних ресурсів, надавачами грошових коштів, послуг, виконавцями робіт [4, с. 82].

Отже, застава як спосіб забезпечення виконання зобов’язань є саме тим інструментом, що дозволяє убезпечити кредитора від негативних майнових наслідків невиконання або неналежного виконання зобов’язання з боку боржника.

Література:

1. Кізлова О. Основні нормативні положення договору застави за цивільним законодавством України / О. Кізлова // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 82-88.
2. Шишка О. Р. Застава у цивільному праві України / О. Р. Шишка // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014. – Вип. 1. – С. 225-232.
3. Про заставу: Закон України від 02.10. 92 р. № 2654-ХІІ. // ВВР. – 1992. – № 47. – Ст. 642.
4. Жаренко В. Ф. Застава майбутнього урожаю за аграрною розпискою / В. Ф. Жаренко // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 2. – С. 82-87.

Шабала К. О.

(наук. кер. – доц. Осташова В. О.)

*студентка I курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

Розвиток ринкових відносин та впровадження процесів децентралізації економічної системи призвели до появи нових суб'єктів господарської діяльності та необхідності захисту їхніх прав та інтересів.

Конституція України проголошує право на не заборонену законом підприємницьку діяльність як конституційне право людини і громадянина та забезпечує захист прав усіх суб'єктів прав власності та господарювання. Подальший розвиток цих положень конкретизується у багатьох нормативних актах, зокрема Цивільному кодексі України та Господарському кодексі України.

Питання захисту прав суб'єктів господарської діяльності вже отримали певне висвітлення в науковій літературі але найбільшу увагу було звернено на здійснення захисту прав суб'єктів господарської діяльності у юрисдикційній формі, а також стосункам з державними контролюючими органами, в яких виникло останнім часом чимало невирішених проблем.

Одним з найважливіших напрямків розвитку української правової системи в умовах становлення соціально-орієнтованої ринкової економіки є створення гармонійної та ефективної системи господарського законодавства України. Оскільки одним з головних завдань господарського законодавства є координація дій суб'єктів господарювання, нормам, що регулюють договірні відносини в сфері господарювання, має належати чільне місце в системі господарського права [1, с. 75].

У силу цього саме договірно-правова форма здатна забезпечити необхідний баланс між попитом та пропозицією, наситити ринок тими товарами, які потребує споживач. Договір служить ідеальною формою активності учасників господарського обороту, він є найбільш оперативним і гнучким засобом зв'язку між виробництвом і споживанням, вивчення потреб і негайного реагування на них з боку виробництва.

Отже, тому є актуальним дослідження питання самозахисту прав суб'єктів господарської діяльності як неюрисдикційної форми захисту, яка полягає в діях громадян і організацій, що здійснюються ними самостійно, без звернення до державних та інших компетентних органів.

Тільки активна позиція суб'єкта господарювання надасть можливість боротися з порушеннями закону та захищати свої права, від порушень і протиправних посягань, застосовуючи засоби протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства [2, с. 427].

Відповідно ст. 19 ЦК України способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства та повинні відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням.

Способи самозахисту передбачені не тільки Цивільним кодексом, а й іншими законодавчими актами, а в сфері здійснення господарської діяльності Господарським кодексом, зокрема.

Необхідними умовами застосування оперативно-господарських санкцій є виконання певних вимог, а саме: це передбачено договором, тобто можливість застосування таких санкцій має бути узгоджена обома сторонами; сторони можуть застосовувати лише ті санкції, які вони закріпили у договорі; порядок застосування оперативно-господарських санкцій регулюється виключно договором.

Відповідно до ст. 236 ГК України, в господарських договорах сторони можуть передбачати застосування таких видів оперативно-господарських санкцій:

- одностороння відмова від виконання свого зобов'язання;
- відмова від оплати за зобов'язанням;
- відстрочення відвантаження продукції чи виконання робіт внаслідок прострочення виставлення акредитива платником, припинення видачі банківських позичок тощо;
- відмова від прийняття подальшого виконання зобов'язання;
- повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням (списання з рахунку боржника в безакцентному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо);

– встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки її якості тощо;

– відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання, тощо.

З огляду на викладене можна стверджувати, що ГК України фактично позбавив учасників так званих «господарських зобов'язань» права встановлювати у своєму договорі особливі способи захисту прав, які не передбачені ГК або іншим законом.

Для захисту кредитором своїх інтересів, запобігти негативним наслідкам, захистити від непорядного боржника, отримати гарантію виконання ним своїх зобов'язань за договором можна скористатись одним із законних засобів, передбачених ЦК України, серед яких: неустойка (ст. 549-552 ЦК України); порука (ст. 553-559 ЦК України); гарантія (ст. 560-569 ЦК України); завдаток (ст. 570-571 ЦК України); застава (ст. 572-593 ЦК України); притримання (ст. 594-597 ЦК України) [3, с. 128].

Законом або договором можуть встановлюватися й інші (крім вказаних) види забезпечення виконання зобов'язань (наприклад, страхування).

Основні правила забезпечення виконання зобов'язань:

1) правочин із забезпечення виконання зобов'язання повинен бути здійснений у письмовій формі (ст. 547 ЦК України), в іншому випадку він буде вважатись нікчемним (тобто недійсним);

2) забезпечуватися може лише існуюче зобов'язання. Недійсність основного зобов'язання тягне недійсність зобов'язання, що його забезпечує. Проте недійсність правочину із забезпечення зобов'язання не тягне за собою наслідків щодо дійсності основного зобов'язання (ст. 548 ЦК України) [4, с. 89].

Оскільки перелік оперативно-господарських санкцій є невичерпним, тобто сторони можуть передбачити договором також інші оперативно-господарські санкції, необхідною умовою є визначення засад та порядку їх застосування. А в свою чергу застосування оперативного впливу повинно бути таким чином, щоб вони не порушували права та законні інтереси інших осіб.

Отже, важливим етапом виникнення договірних правовідносин є укладення договору. Дотримання порядку укладення договору набуває великого значення, оскільки господарський договір є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання, гнучким регулятором господарської діяльності та інструментом її планування, формою і засобом організації господарських зв'язків. Господарський договір є формою вираження господарського зобов'язання. Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що оперативно-господарські санкції є одним з ефективних способів самозахисту прав суб'єктів господарської діяльності, застосування яких можливо у разі невиконання або неналежного виконання господарських зобов'язань.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // ВВР України. – 2003. – №18 – 22. – Ст. 144.
2. Подоляк С. А. Господарський договір – погляд із синергетики / С. А. Подоляк // Держава і право : зб. наук. праць. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – № 41. – С. 425-429.
3. Несинова С. В. Господарське право України : навч. посіб. / С. В. Несинова, В. С. Воронко, Т. С. Чебикіна. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.
4. Дрішлюк В. І. Основні принципи регулювання господарських договірних відносин / В. І. Дрішлюк // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 4. – С. 88-90. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2012_4_32.

Шпак А. А.

(наук. кер. – доц. Осташова В. О.)

*студентка I курсу факультету економіки та менеджменту
Полтавської державної аграрної академії*

ЗАХИСТ СТОРІН ДОГОВОРУ В КОНТЕКСТІ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Захист прав та законних інтересів може здійснюватись різними способами, які особа вправі вільно обирати. Право кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань гарантоване Основним законом України – Конституцією.

Однак ст. 55 Конституції України в першу чергу закріплює право кожної людини і громадянина на судовий захист, право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, право на звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатись за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [2].

У сучасних умовах розвитку суспільства необхідною умовою створення ефективної системи захисту порушених, невизнаних або оспорюваних суб'єктивних прав, свобод чи інтересів громадян та юридичних осіб є розвиток альтернативних методів вирішення спорів.

Альтернативні способи розв'язання конфліктів об'єднує договірна основа їх створення, добровільність застосування, оскільки їх використання є правом, а не обов'язком особи. Їм притаманна спільна мета: мирне врегулювання спору, досягнення компромісу та збереження дружніх (партнерських) стосунків між учасниками спору.

До альтернативних методів розв'язання конфліктів можна віднести інститут досудового врегулювання спорів або «претензійний порядок врегулювання» [1, с. 51].

Досудовий (претензійний) порядок врегулювання господарських спорів регламентовано Розділом II Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), а також ст. 222 Господарського кодексу України (далі – ГК України) від 16 січня 2003 р., іншими нормативно-правовими актами, зокрема: кодексом Торговельного мореплавства України; Повітряним кодексом України; статутом залізниць України; статутом автомобільного транспорту України, які регулюють спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів.

Так, ст. 5 ГПК України вказує, що сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою.

Таким чином, досудовий порядок вирішення спорів між суб'єктами господарювання може застосовуватись виключно за бажанням суб'єктів господарювання. Можливі два варіанти. Перший – якщо сторони передбачили у договорі, що досудовий порядок врегулювання спору є для них обов'язковим, і тільки у разі неможливості врегулювати спір у досудовому порядку вони звертаються до суду. Другий – якщо такої вказівки договір не містить, але суб'єкт господарювання має бажання спробувати вирішити спір без звернення до суду [3, с. 604].

З цих правил є два виключення. Перше стосується тих господарських відносин, щодо яких законодавством встановлено спеціальний, відмінний від передбаченого ГК України і ГПК України порядок вирішення спорів у досудовому порядку.

Другий виняток полягає в тому, що ГПК України закріплює виключний перелік господарських спорів, на які не поширюється досудовий порядок їх вирішення [3, с. 604].

Отже, можливість використання суб'єктами правовідносин досудового врегулювання спорів може бути додатковим засобом правового захисту, який держава надає учасникам певних правовідносин, що не суперечить принципу здійснення правосуддя виключно судом. Виходячи з необхідності підвищення рівня правового захисту держава може стимулювати

вирішення правових спорів у межах досудових процедур, однак їх використання є правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту.

Взагалі чинне законодавство не містить визначення поняття «досудовий порядок врегулювання господарських спорів». Відповідно до загальної теорії права досудовий (претензійний) порядок врегулювання спорів – це сукупність заходів, які підлягають здійсненню стороною, права якої порушено, для безпосереднього вирішення спору, що виник, зі стороною, яка є порушником майнових прав чи інтересів. Під досудовим врегулюванням господарських спорів розуміється також ведення господарюючими суб'єктами усних переговорів, обмін кореспонденцією, пред'явлення претензій та проведення інших заходів, які мають на меті розв'язання спорів і суперечок, що виникають між ними, без передачі спору на розгляд до господарського суду.

Метою досудового врегулювання господарських спорів є усунення та/або запобігання негативному впливу на господарську діяльність з боку контрагентів; усунення між сторонами конфлікту, спірності ситуації без звернення до суду однієї зі сторін. Добровільне задоволення претензійних вимог забезпечує найбільш швидке відновлення порушених прав кредитора, – в цьому полягає позитивний аспект досудового порядку врегулювання спорів. Такий порядок є позитивним і для добросовісного боржника, оскільки позбавляє його необхідності несення додаткових видатків на судові витрати.

Завданнями досудового врегулювання господарських спорів є:

- відновлення порушених прав і захист законних інтересів суб'єктів господарювання;
- виявлення причин та умов невиконання договірних зобов'язань;
- попередження порушень планової і договірної дисципліни, чинного законодавства;
- поліпшення економічних показників діяльності суб'єктів господарювання;
- відшкодування за рахунок винних осіб збитків, заподіяних господарюючому суб'єкту.
- Існування в господарському процесуальному праві інституту досудового врегулювання окремих категорій спорів забезпечує:
 - більш швидке відновлення порушених прав, законних інтересів суб'єктів господарювання;
 - розвиток між суб'єктами господарювання відносин співробітництва при виконанні договірних зобов'язань;
 - безпосереднє врегулювання господарських спорів у добровільному порядку;
 - попередження появи необгрунтованих і безспірних справ у господарських судах;
 - дотримання господарських інтересів сторін;
 - зниження невиробничих видатків, пов'язаних зі сплатою штрафних санкцій за невиконання договірних зобов'язань за рахунок застосування санкцій до контрагентів і стягнення з них цих збитків.

Отже, досудовий порядок вирішення господарських спорів - це певне коло дій суб'єкта господарювання, направлених на розгляд та неупереджене розв'язання спору, шляхом застосування претензійного порядку, зазначеного діючим законодавством.

Література:

1. Гойко О. Від судового захисту до альтернативних методів вирішення спорів [Електронний ресурс] / О. Гойко // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2011. – № 1. – С. 51-58. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2011_1_8
2. Конституція України від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Зуєва Л. Є. Щодо принципу досудового врегулювання господарських спорів [Електронний ресурс] / Л. Є. Зуєва // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 61. – С. 604-611. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_61_82.

Кравченко А.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка IV курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ

Вагомі положення щодо функціонування засобів масової інформації (далі ЗМІ) в Україні закріплені в ст. 15, 34 Конституції України, які визначають право кожного на існування власної точки зору, а також вільне висловлення своїх переконань і поглядів. Жодні переконання не можуть визнаватися державою як обов'язкові [1].

Починаючи з часів незалежності, Україна прийняла досить велику кількість спеціальних законів, які стосуються різних галузей функціонування ЗМІ. Серед них – Закони України «Про інформацію», «Про рекламу», «Про видавничу справу», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про систему суспільного телебачення і радіомовлення України», «Про інформаційні агентства», «Про телебачення і радіомовлення», «Про авторське право і суміжні права», «Про державну таємницю», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про внесення змін і доповнень до положення законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про науково-технічну інформацію», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про вибори народних депутатів» та деякі інші.

Окрім законів України щодо діяльності ЗМІ, розвиток вітчизняного інформаційного простору також визначають й інші документи, а саме нормативні акти, укази, постанови, які ухвалюються різними органами державної влади. В першу чергу, це – укази Президента України.

Так, протягом останнього часу Президентом нашої держави були підписані такі Укази: «Про Державний комітет інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України», «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади», «Про додаткові заходи щодо безперешкодної діяльності засобів масової інформації, дальшого утвердження свободи слова в Україні», «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя». Самим «свіжим» є Указ Президента України «Про Раду з питань захисту професійної діяльності журналістів та свободи слова» від 23 лютого 2016 року. Вказана структура є консультативно-дорадчим органом при Президентові України [2].

Основними Постановами Верховної ради щодо функціонування інформаційного потоку в нашій державі є: «Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи», «Про рекомендації учасників парламентських слухань», «Про парламентські слухання «Суспільство, засоби масової інформації, влада: свобода слова та цензура в Україні», «Пропідсумки парламентських слухань «Інформаційна політика України: стан і перспективи» та інші.

Не менш вагоме значення для здійснення ЗМІ своєї діяльності на сучасному етапі мають постанови Кабінету Міністрів України. Вони, торкаються різних питань функціонування вітчизняних медіа. Наприклад, «Про реалізацію статей 14 і 16 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про затвердження Типового положення про управління у справах преси та інформації обласної, Севастопольської міської державної адміністрації і управління преси та інформації Київської міської державної адміністрації», «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» та інші.

Неабиякий внесок для удосконалення правових засад діяльності ЗМІ має проведення в Україні судово-правової реформи, яка бере свій початок з 2001 року. Основним завданням даної

реформи є захист прав людини, забезпечення суспільної стабільності та законності у державі, що має втілюватися виключно засобами правового характеру.

Зокрема, до Кримінального кодексу була внесена стаття 171 КК України «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів». Оскільки, згідно Конституції України будь-хто має право вільно накопичувати, зберігати, використовувати і розповсюджувати інформацію усно, письмово або в будь-який інший спосіб – на свій власний розсуд, а для журналістів поширення інформації – професійний обов'язок, то запровадження кримінальної відповідальності за перешкоджання законній діяльності журналіста є великим кроком в перед[3].

Одними із самих останніх нововведень щодо захисту діяльності ЗМІ стало підписання 1 березня 2016 року Президентом України Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів)»[4], який направлений на захист демократичних принципів суспільного життя, визначених Конституцією України. Законом передбачена відповідальність за незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів та технічних засобів, якими журналіст користується у зв'язку зі своєю професійною діяльністю. Також, деталізуються норми Кримінального кодексу України, які визначають відповідальність за блокування законної професійної діяльності журналіста.

Тому, реалізація зазначених рішень Верховної Ради України, вирішення державними органами основних питань, пов'язаних з правовими підходами функціонування ЗМІ, становленням свободи слова, соціальним захистом журналістів, дасть можливість українським засобам масової інформації дійсно сформуватися в державі як «четвертої влади», розвиватися і утверджуватися на засадах гласності, демократії та плюралізму.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про Раду з питань захисту професійної діяльності журналістів та свободи слова: Указ Президента України від 23 лютого 2016 року № 61/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/612016-19795>
3. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів): Закон України від 4 лютого 2016 року [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Бондаренко К. Г.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПЕРЕХІД НА 12-РІЧНИЙ ТЕРМІН НАВЧАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Освіта є основою інтелектуального, духовного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою.[1]

Сьогодні впевнено можна стверджувати, що Україна стоїть на порозі освітньої революції, яка торкнеться всіх ланок освіти: від дошкільного виховання до вузівської і поствузівської освіти. Це підтверджує спрямованість і швидкість впровадження освітніх реформ. Насамперед, це реформа шкільної освіти. Відомі сучасні концепції щодо стратегії розвитку освіти в Україні.

Перш за все, це її багатоступінчатість, упровадження дванадцятирічної середньої освіти, зниження кордонів дошкільної освіти.

Відповідно до планів Міністерства освіти України, уже в 2017 році Україна перейде на 12-річну систему шкільної освіти, яка остаточно може бути закріплена новим Законом «Про освіту».

Розроблений Проект Закону «Про освіту» передбачає здобуття учнями середньої освіти впродовж 12 років, з яких 1-5 класи – це початкова школа, 6-9 класи – базова школа, а 10-12 класи – профільна старша школа.

На мою думку, впровадження 12-річної школи є актуальним та доцільним, адже воно відповідає європейській практиці. З переходом на 12-річку українські атестати про загальну середню освіту визнаватимуть в ЄС. Свої 12-14 років шкільного навчання різні європейські країни «конструюють» по-різному. На початкову освіту виділяють від 4 до 7 років, на базову — від 3 до 6 років, на старшу школу — від 2 до 5 років. Розробники проекту Закону «Про освіту» вибирали між двома варіантами: 5 + 4 + 3 роки (відповідно, початкова, середня і старша школа) і 6 + 3 + 3. Зрештою зупинилися на першому, оскільки він є «менш травматичним» і ближчим до нинішньої структури освіти. Новий закон буде фокусувати увагу на освіті протягом життя, і шкільне навчання розглядається саме в цьому контексті. Пропонується чітко структурована шкільна система, прив'язана до віку дитини [1].

Таким чином, 5-річна початкова школа дозволить скоротити кількість предметів і, відповідно, зменшити навчальне навантаження на дітей. Окрім того, після 5 класу школярі легше адаптуватимуться до переходу на навчання з багатьма вчителями [3].

Передбачається, що з початкової школи і по 9 клас не буде ні профілізації, ні спеціалізації. Після закінчення 9 класу випускники складатимуть ЗНО та профорієнтаційні тести, на підставі яких і будуть визначатися з тим, де вчитися далі.

А ось старша школа обов'язково планується відокремленою. Це будуть навчальні установи трьох типів: професійний ліцей (одночасно з загальною середньою освітою учні отримують тут кваліфікацію «кваліфікований працівник»), академічний ліцей (профільна старша школа, яка готує учнів до подальшого навчання у вузі) і коледж. В останньому навчання триватиме не 3, а 4 роки. Випускники отримують ступінь молодшого спеціаліста. Однак такий розподіл не означає, що вступати до вузу можна тільки після академічного ліцею. Додатковий 12-й рік навчання дозволить збалансувати програми і розвантажити учнів, позбавивши їх громіздких домашніх завдань [2].

Варто також зазначити, що модернізація змісту шкільної освіти ґрунтується на врахуванні позитивних надбань української школи і водночас передбачає істотні зміни, зумовлені сучасними тенденціями суспільного розвитку, тому зміст освіти у 12-річній школі оновлюється цілісно з урахуванням таких пріоритетів:

- ❖ створення передумов для різнобічного розвитку особистості, індивідуалізації та диференціації навчання, переходу до особистісно орієнтованих педагогічних технологій;
- ❖ виховання особистісних якостей громадянина - патріота України;
- ❖ формування життєвої, соціальної, комунікативної і комп'ютерної компетентностей учнів;
- ❖ посилення практично-діяльній і творчій складових у змісті всіх освітніх галузей;
- ❖ гуманізації та гуманітаризації змісту навчання;
- ❖ комплексної реалізації оздоровчої функції шкільної освіти;
- ❖ приведення обсягу і складності змісту у відповідність до вікових можливостей дітей, перспективами їх розвитку;
- ❖ забезпечення у старшій школі профільності навчання, генералізації та інтеграції знань на основі фундаментальних ідей, законів і теорій;
- ❖ перерозподілу навчального змісту між ступенями школи;

❖ забезпечення наступності навчального змісту і вимог щодо його засвоєння між дошкільною освітою і початковою школою; початковою і основною школою; основною і старшою школою; загальноосвітньою

❖ підготовкою та вимогами професійно-технічної і вищої освіти[4].

Зазначені підходи до реформування змісту шкільної освіти конкретизує Базовий навчальний план, який унормовує основні параметри організації навчально-виховного процесу: його тривалість, розподіл часу за роками навчання, освітніми галузями, інваріантною і варіативною складовими.

Інваріантна складова забезпечує єдність освітнього простору, визначаючи зміст загальнокультурної, загальнонаукової і технологічної (трудої) підготовки всіх учнів, прилучення їх до загальнолюдських і національних цінностей. У 12-річній школі ця підготовка забезпечується через обов'язкові освітні галузі: мова і література, суспільствознавство (або громадянознавство), художня культура (або мистецтво), природознавство, математика, інформатика, технології, основи здоров'я і фізична культура. Їх набір відповідає структурі діяльності людини, містить знання про людину, природу, суспільство, науку, виробництво і є змістовою основою для формування в учнів цілісного уявлення про світ на рівні загальноосвітньої підготовки, достатньої для вибору професії і продовження освіти.

Варіативна складова охоплює регіональний і шкільний блоки. Вона створює передумови для відображення у змісті природних, соціокультурних особливостей регіону, а, головне, для диференціації, індивідуалізації, а у старшій школі і профільності навчання, задоволення освітніх потреб груп і окремих учнів з урахуванням умов роботи конкретної школи.

Роль варіативного компонента у змісті шкільної освіти поступово зростає. У початковій школі на нього відводиться 8-10% навчального часу, в основній - 15-20%, у старшій - до 35%. Якщо організація профільного навчання у старшій школі неможлива, години варіативного компонента пропорційно розподіляються між освітніми галузями інваріантної частини, використовуються для вивчення курсів за вибором.

Оновлення Базового навчального плану у зв'язку з перезатвердженням державних стандартів не повинно збільшувати тижневе і річне навчальне навантаження на учнів. Введення нових предметів до інваріантної частини типових навчальних планів можливе за рішенням Колегії Міністерства освіти і науки на підставі результатів завершеної експериментальної апробації навчальної програми і навчально-методичного комплексу для учнів і вчителів.

Звісно, реформа передбачає не лише позитивні наслідки. Серед основних фінансових затрат, які потягне за собою така зміна – кошти на перепідготовку вчителів та створення нових підручників (частина з яких, можливо, будуть електронними). Втім, детального плану, як це буде робитися, поки немає [5].

Враховуючи все вище сказане, я вважаю запровадження 12-річного терміну навчання доцільним, адже поруч із труднощами та недоліками є також низка позитивних змін, в першу чергу це «розвантаження» учнів та створення більшої кількості умов для всебічного гармонійного розвитку особистості. Важлива перевага полягає у тому, що 12-річна шкільна освіта повинна дозволити українцям одразу після школи вступати до університетів інших країн, де раніше обов'язковими були курси місцевого ВНЗ. Тобто можна сказати, що українська освіта буде повністю прирівняна до європейської. Також до переваг тривалої шкільної освіти можна віднести психологічний момент. Додатковий рік у віці випускників школи – великий термін у плані розвитку самостійності, відповідальності, впевненості у своїх силах, а ці якості, безумовно, знадобляться і для вступу за кордон, і для подальшого навчання й самостійного життя. Сподіваємося, що реформи розвитку освіти позитивно вплинуть на її якість.

Література:

1. Про освіту: проект Закону України від 19 листопада 2015 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57141
2. Щоденна газета «Високий замок»: В українських школах впроваджують дванадцятирічну освіту. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://wz.lviv.ua/news/88132>

3. :В Україні знову хочуть повернути дванадцятирічну школу. [Електронний ресурс] Полтавська регіональна газета «Коло» // Режим доступу // <http://kolo.poltava.ua/osvita/v-ukrayini-znovu-hochut-povernuti-dvanattsyatirichnu-shkolu-26518>
4. Про Концепцію загальної середньої освіти (12-річна школа):Постанова Колегії МОН України, Президії АПН України № 12/5-2 від 22.11.01 року [Електронний ресурс] // Режим доступу // http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/
5. Європейські перспективи чи падіння якості освіти? Чим обернеться для України 12-річна школа. Головний сайт про політиків «Слово і діло»: [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://www.slovoidilo.ua/2015/06/18/novyna/suspilstvo/yevropejski-perspektyvy-chy-padinnya-yakosti-osvity-chym-obernetsya-dlya-ukrayiny-12-richna-shkola>

Лагута Д. В.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка IV курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПОЛТАВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАН У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПОЗАШКІЛЬНУ ОСВІТУ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ПОЛТАВЩИНИ

Мала академія наук України – освітня система, яка забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни [1]. Це вагома структурна складова системи позашкільної освіти, а тому вивчення її функціонування та зв'язку із іншими закладами є актуальним.

МАН має свої осередки по всіх регіонах. Так, у Полтавській області функціонує Полтавське територіальне відділення Малої академії наук України. Працює як окреме відділення з 1996 року. Тоді воно існувало на базі Полтавського центру науково-технічної творчості. У 2012 році рішенням Полтавської ОДА було офіційно затверджено позашкільний навчальний заклад територіальне відділення МАН в Полтаві. Відповідно обласна структура має свої важелі по районах – відповідальних у районних органах управління освіти.

Діяльність Полтавського територіального відділення МАН регулюється Законом України «Про позашкільну освіту» [1] та Положенням «Правила проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів Малої академії наук України» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.03.14 № 259) [3]. Хоча програма Полтавського осередку дещо відрізняється критерієм визначення балів [4].

Учні-учасники МАН здійснюють свої дослідження як зі шкільних дисципліни, що вивчаються в середніх навчальних закладах або ж навчаються, чи вивчаються, але не у всіх, зокрема це: етнологія, журналістика, педагогіка, економіка, логіка, медицина тощо. Усього в Полтавському територіальному відділенні, як і на Всеукраїнському рівні, функціонує 12 відділень та 53 секції.

Цей конкурс відбувається у III етапи. I етап – районний відбір, варто зауважити, що деякі школи в області, які проводять I етап конкурсу окремо від свого адміністративного району, переможці відразу потрапляють до II етапу. Далі, II – обласний, III – заключний Всеукраїнський.

На Полтавщині у 2015 році у I етапі конкурсу МАН взяло участь 2762 учнів, тоді, як у 2014 році учасників було на 9% більше. На II етапі у 2015 році було представлено 725 учасників. До III етапу МАН 2015 року потрапило 52 учасники, із яких призові зайняли 30.

Керівник позашкільного навчального закладу Полтавської обласної ради "Полтавська обласна мала академія наук учнівської молоді", у той же час і *методист наукових відділень мовознавства, літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства*, Лідія Михайлівна Коваленко відмітила, що на Полтавщині є секції занадто перепоповнені – українська література (відділення «Літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства») та

англійської мови (відділення «Мовознавства»). Разом із тим, є малочисельні – секції французької та німецької мови. Тому на засіданні організаційного комітету було прийнято рішення обмежити кількість робіт від одного району по відповідних секціях.

Узявши до розгляду Полтавської області за 2015 рік, найбільша команда учасників МАН налічується по місту Кременчук – 128 учнів, Полтава – 122, Лубни – 50.

Усе ж, можна відмітити, що з роками зменшується кількість учнів-учасників МАН. Зокрема це можна пов'язати із тим, що ще у 2013 році до балу абітурієнтів, нагороджених у році випуску із середньої школи, дипломами I ступеня, додається 50 балів, дипломами II ступеня – 40, а дипломами III ступеня – 30 балів. Нині цю систему регулює кожен виш окремо, відповідно до його вступного регламенту.

Окрім цього, за правилами проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України, кращі роботи учасників конкурсу можуть бути відзначені спеціальними дипломами, відзнаками та призами, а також спеціальними стипендіями установ, закладів, громадських та благодійних організацій тощо [2]. Зокрема у 2015 році в Полтавській області стипендія Президента України призначена 8 із 30 переможців Всеукраїнського рівня МАН. Усе залежить від кількості балів. До речі, двоє із 8 стипендіатів них мають диплом II ступеня.

У системі позашкільних закладів "Полтавська обласна мала академія наук учнівської молоді" займає чільне місце. Вона плідно співпрацює з ними: Полтавським обласним центром науково-технічної творчості учнівської молоді, Полтавським обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді, Полтавським обласним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді, Полтавським обласним центром естетичного виховання учнівської молоді Полтавської обласної ради, Полтавське відділення Комітету фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України. По суті, раніше до створення територіального осередку академії саме ці заклади позашкільля проводили щорічний конкурс МАН.

Нині у завдяки налагодженим стосункам конкурсний відбір проводиться у співпраці із цими закладами: забезпечують процес захисту наукових робіт технічним обладнанням, надають фахові консультації. Часто методисти і наукові керівники вищеперелічених закладів є секретарями в захисті МАН. Однак головну координаційну діяльність веде Полтавське територіальне відділення МАН, у якому по кожному науковому профілю є відповідний методист, який координує секційну діяльність та підготовку науковими керівниками учнів до захисту та написання контрольної роботи.

Інколи науковими керівниками роботи МАН виступають спеціалісти із певної галузі. Це можуть бути музейні працівники, етнографи, археологи, наукові співробітники тощо. Частіше такі фахівці виступають і зазначаються в роботі науковим консультантами.

Відповідно до розпоряджень Малої академії наук, кожного року діють Всеукраїнські літні профільні школи. Під час літніх шкіл учасники ознайомлюються з традиціями наукового товариства; опановують навички дослідження як універсального способу засвоєння дійсності; мають можливість розвинути здатність до дослідницького типу мислення; активізують особистісну позицію на основі суб'єктивно нових знань [2].

На Полтавщині також діє суміжний до територіального відділення МАН ДЗОВ «Ерудит» в Кременчуцькому районі, де проходять і навчальні осінні та зимові сесії по підготовці учнів області до різних етапів діяльності МАН. Окрім цього, улітку на базі «Ерудит» відпочивають 3 категорії – переможці олімпіад, МАН і діти освітян. Для МАНівців виділено 75 місць.

На сьогоднішній день МАН виховує фаховозорієнтованих, підкованих науково-дослідницьким інструментарієм молодих людей. Відносно інших позашкільних закладів освіти, МАН відіграє вагомий координаційний та організаційний роль наукового характеру. Окрім цього, є одним із найпопулярніших та найдоступнішим для учнівської самореалізації закладом позашкільля Полтавщини.

Література:

1. Про позашкільну освіту: Закон України від 11 липня 2000 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Мала академія наук України: [сайт]. Режим доступу: <http://man.gov.ua/ua/index>.
3. Про затвердження Правил проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів - членів Малої академії наук України: наказ МОН України № 259 від 24 березня 2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про організацію та проведення II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Полтавського територіального відділення Малої академії наук України у 2015/2016 навчальному році: наказ Департаменту освіти і науки Полтавської ОДА № 27 від 25 січня 2016 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://poltava.man.gov.ua/>

Фільчак О.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК СПОСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ

Розвиток глобалізації, інтеграції та поглиблення міжнародних відносин здійснили свій вплив, зокрема, і у сфері освіти. Незважаючи на активне піднесення інформаційних технологій, головним шляхом обміну знань залишилась міграція студентів та викладачів за кордон. Актуальною стала модернізація вищої школи, головним спрямуванням якої є підвищення якості освіти та її ефективності. Саме тому основним завданням освіти стала підготовка кадрів, які будуть здатними працювати в умовах глобального ринку [4].

Надзвичайна увага спрямована на формування єдиного світового освітнього простору. І тому академічна мобільність займає важливе місце у підвищенні та доступності освіти.

Існує декілька визначень поняття «академічна мобільність». Одні трактують мобільність як обмежений у часі період навчання студента в іншій країні з поверненням студента в свою країну після завершення навчання за кордоном. А інші розглядають це поняття як формування освітньої траєкторії самостійного обирання предметів, курсів та навчальних закладів згідно зі своїми схильностями, прагненнями [1].

З положення про академічну мобільність студентів випливає що, академічна мобільність студента – це можливість для нього «переміщуватися» з одного вищого навчального закладу до іншого з метою обміну досвідом, отримання додаткових можливостей поглиблення своїх знань, умінь, накопичення кредитів, отримання доступу до визнаних освітніх та наукових центрів [5].

Академічна мобільність вищої освіти – це процес, при якому надання освітніх послуг набуває міжнародний рівень. Є різні форми міжнародної співпраці:

1. мобільність студентів, або професорсько-викладацького складу в цілях освіти;
2. мобільність освітніх програм і університетська мобільність з метою створення нових стандартів освітніх програм;
3. інтеграція в навчальні програми міжнародного виміру;
4. університетське партнерство [2].

Основними видами мобільності є зовнішня та внутрішня академічна мобільність. Зовнішня академічна мобільність включає навчання студентів вищих навчальних закладів України протягом певного періоду у вищих навчальних закладах за кордоном, а внутрішня академічна мобільність характеризує навчання студентів в навчальних закладах на території України протягом тривалого часу [4].

Окрім того, деякі автори сформували інші поняття, серед них можна виділити такі, як: вертикальна мобільність – це повне навчання на ступінь у навчальному закладі за кордоном; горизонтальна мобільність – це навчання студента протягом нетривалого часу за кордоном (наприклад, один семестр); зворотня мобільність – переміщення іноземних громадян з

освітніми цілями в свою країну; пряма мобільність – переміщення студентів та викладачів однієї країни до іншої [3].

Основним способом здійснення академічної мобільності є їх направлення до вищих навчальних закладів-партнерів для навчання на основі двосторонніх або багатосторонніх угод з можливістю отримання двох документів про вищу освіту, або без отримання другого документа про вищу освіту. Також є інші форми мобільності: мовні програми, розроблені ВНЗ в партнерстві, участь у короткострокових програмах обміну [2].

За останні 30 років студентська мобільність зросла. До основних факторів студентської мобільності належать наступні: низький потенціал та відсутність певних спеціальностей; вартість навчання; покриття витрат на навчання, через можливість зайнятості (часткової; повної); мова навчання (мова є стимулом, коли обирається країна навчання); престиж отриманої освіти за кордоном; покращення кар'єрного росту; легка доступність вищої освіти за кордоном та привабливість культурного і політичного клімату в країні [2].

Академічна мобільність збільшує шанси людини на професійну реалізацію і підвищує якість трудових ресурсів національної економіки.

Академічна студентська мобільність є пріоритетним напрямком при розробці стратегії сучасного розвитку вищої освіти. При цьому, збільшення потоку студентської мобільності всіх видів все в більшому числі країн стає об'єктом і предметом цілеспрямованої політики з боку держави.

За останні 20 років в Україні з'явився великий досвід інтеграції вищої освіти до міжнародного співтовариства. Тому в Україні мають місце дослідження з визначення методики розвитку академічної мобільності студентів та викладачів у вузі [4].

У відповідності до європейського досвіду академічної мобільності студентів, існує цілий спектр завдань, які повинні бути вирішені на державному рівні і стати основою при виробленні стратегії і обґрунтованого підходу до інтеграції вищої освіти і безпосередньо студентської мобільності, як однієї з її форм:

1. документальне забезпечення академічної мобільності (розробка внутрішньоуніверситетського нормативно-правового забезпечення академічної мобільності, яке буде враховувати особливості як самого освітнього закладу);

2. інфраструктурне забезпечення академічної мобільності (організація стажувань, оформлення необхідних документів для поїздок за кордон, пошук грантів як індивідуальних, так і колективних, допомога в оформленні заявок на гранти, для іноземних студентів);

3. кадрове забезпечення академічної мобільності (визначення стратегії мобільності, координація діяльності всього міжнародного сектора);

4. інформаційне забезпечення мобільності (створення постійно діючої багаторівневої спеціалізованої інформаційної мережі, що служить інтегратором і розповсюджувачем достовірної та повної інформації для всіх учасників процесу.);

5. фінансове забезпечення (необхідно налагодити роботу з пошуку грантів, програм кредитування і субсидування мобільності). Фінансування академічної мобільності МОН України пропонує здійснювати за рахунок коштів вищих навчальних закладів, фондів підтримки й розвитку вищої освіти, грантів, коштів приймаючої сторони або особистих коштів учасників академічної мобільності. В умовах, коли держава фінансує лише зарплату викладачам, стипендію студентам і частину коштів на комунальні витрати, українські ВНЗ не в змозі організувати академічну мобільність на належному рівні.

6. адаптаційні програми для іноземних учасників мобільності (створення інфраструктури для підтримки в адаптації перебуваючих іноземних студентів) [2; 4]. Для України досягнення ефективної міжнародної академічної мобільності в контексті Болонського процесу реально лише за умови створення продуктивної системи національної академічної мобільності, її нормативно-правової бази, організаційно-економічного механізму, визначення джерел фінансування та готовності до партнерства суб'єктів процесу академічних обмінів [4].

Академічна мобільність – це дуже важливий інтеграційний процес у сфері освіти, він робить можливим студентам, аспірантам та викладачам навчатися деякий період часу в

різних вищих навчальних закладах. Це сприяє покращенню якості освіти, міжкультурному розвитку та досконалішій підготовці майбутніх кваліфікованих спеціалістів. Студентська академічна мобільність поширена в країнах Європейського Союзу.

Розвиток академічної мобільності прискорює інтеграцію країни до Європейського освітнього простору, покращує освітні технології, сприяє переходу української освіти на світовий рівень, інноваційному розвитку університетської науки та інтеграції її з виробництвом, поліпшенню якості трудових ресурсів країни та можливості працевлаштування українців.

Література:

1. Академічна мобільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mobilnist.kpi.ua/about>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.05.2016.
2. Бринёв С. Н. Академическая мобильность студентов как фактор развития процесса интернационализации образования [Электронный ресурс] / С. Н. Бринёв, Р. А. Чуянов. – Режим доступа : www.prof.msu.ru.
3. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н. М. Гуляєва // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17 – 19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 76 – 81.
4. Здіорук С. І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка [Електронний ресурс] / С. І. Здіорук, І. В. Богачевська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.05.2016.
5. Положення про академічну мобільність студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studviddil.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/01/Положення-про-академічну-мобільність.pdf>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.05.2016.

Харченко А.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПОВНОВАЖЕННЯ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СТИПЕНДІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сучасному етапі розвитку питання студентського самоврядування постає як багатоаспектна та багатовимірна проблема, яка є у фокусі уваги в незначній кількості науковців. Останнім часом особливо звертають увагу на проблему фінансування студентського самоврядування та вивчення його прав у плані стипендіального забезпечення студентів. Тому в цій статті ми досліджуватимемо саме питання фінансового забезпечення та повноваження студентського самоврядування щодо реалізації права на стипендіальне забезпечення на прикладі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка.

Студентство – це соціальний ресурс і соціальний капітал, що забезпечує суспільну перспективу незалежної України і є активним суб'єктом соціальних перетворень, спроможних реконструювати суспільство на нових принципах.

Студентське самоврядування є специфічним демократичним інститутом, орієнтованим на спільні дії з адміністрацією і громадськими організаціями задля оптимізації всієї вишівської життєдіяльності [1, с.82].

Студентське самоврядування є важливою складовою успішного функціонування вищого навчального закладу. Це особлива форма ініціативної, самостійної громадської діяльності студентів, спрямована на вирішення важливих питань життєдіяльності вищого навчального закладу, розвиток соціальної активності, підтримку громадянських ініціатив студентської молоді.

Система студентського самоврядування – цілісний структурний механізм, який дозволяє студентам шляхом самоорганізованої діяльності брати участь у керівництві справами свого колективу у взаємодії зі всіма органами управління вищим навчальним закладом, захищати власні права та інтереси, підвищувати якість освіти, сприяти гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця, виховувати лідерські, організаторські та комунікативні якості [5].

У статті 40 Закону України «Про вищу освіту» зазначається, що органи студентського самоврядування:

1) беруть участь в управлінні вищим навчальним закладом у порядку, встановленому цим Законом та статутом вищого навчального закладу;

2) беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;

3) проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;

4) беруть участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;

5) захищають права та інтереси студентів (курсантів), які навчаються у вищому навчальному закладі;

6) делегують своїх представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;

7) приймають акти, що регламентують їх організацію та діяльність;

8) беруть участь у вирішенні питань забезпечення належних побутових умов проживання студентів у гуртожитках та організації харчування студентів;

9) розпоряджаються коштами та іншим майном, що перебувають на балансі та банківських рахунках органів студентського самоврядування;

10) вносять пропозиції щодо змісту навчальних планів і програм;

11) вносять пропозиції щодо розвитку матеріальної бази вищого навчального закладу, у тому числі з питань, що стосуються побуту та відпочинку студентів;

12) мають право оголошувати акції протесту;

13) виконують інші функції, передбачені цим Законом та положенням про студентське самоврядування вищого навчального закладу [2].

Можна говорити про те, що у зв'язку із ухваленням нової редакції Закону України «Про вищу освіту», студентське самоврядування набуло значно більших прав та обов'язків, розширило спектр своїх можливостей та їхня діяльність стала більш регульованою. Окрім цього, його представники мають у своєму розпорядженні значні кошти, які регулюються законом, та вирішують різноманітні питання, що стосуються фінансування студентів та університету. Зокрема, у Положенні про студентське самоврядування в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка у пункті 9 першого розділу зазначається, що фінансовою основою студентського самоврядування є кошти, визначені вченою радою університету згідно чинного законодавства, спрямовані на забезпечення діяльності студентського самоврядування, спонсорські кошти та кошти або майно, які надходять безоплатно або у вигляді безповоротної фінансової допомоги. Також членські внески студентів (за рішенням конференції студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка), розмір яких встановлюється конференцією студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка, відповідно до законодавства. Усі кошти студентської ради спрямовуються на виконання їх завдань і повноважень, відповідно до кошторису затвердженого конференцією студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка. Студентська рада звітує перед конференцією студентів ПНПУ імені В.Г. Короленка про використання коштів та виконання кошторису не рідше одного разу на рік [5].

В Україні студентське самоврядування як структура соціальна, тобто некомерційна, потребує фінансових перерозподільних потоків як на рівні університету чи інституту, так і на рівні держави, бо не має права на діяльність з метою отримання прибутку. Вагомим джерелом фінансування напрямків студентської діяльності також можуть стати гранти, у тому числі гранти з іноземних фондів [1, с.89].

Студентське самоврядування навчальних закладів по-різному здійснює питання регулювання отримання стипендій студентів. Студентське самоврядування деяких навчальних закладів надає додаткові стипендії активістам, громадським діячам та студентам, які активно працюють у самоврядуванні навчального закладу. Це, зокрема, Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С.Макаренка. Кому надавати такі стипендії вирішує саме студентське самоврядування закладу [4].

Щодо Полтавського національного педагогічного університету, то студентське самоврядування подає щосеместрово 2 кандидатів на отримання іменної стипендії міського голови. Іменна стипендія міського голови м. Полтава додатково призначається до основної студентам вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації (державної та недержавної форми власності) м. Полтава, в яких на момент призначення Стипендії кількість студентів денної форми навчання є не меншою 200 осіб. Кандидати на отримання Стипендії висувуються студентською радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка та погоджуються із Вченою Радою університету [3]. Питання надання академічних стипендій та стипендій згідно рівня свого навчання студентська рада Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка не вирішує.

Виходячи з аналізу проведеного дослідження, можна сказати, що роль студентського самоврядування дійсно вагомим для розвитку навчального закладу. Діяльність студентського самоврядування чітко регулюється законом, особливо звертається увага на фінансування студентського самоврядування, що ми й дослідили у своїй науковій роботі. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка має один із найбільш розвиненіших органів студентського самоврядування в Україні. Роль студентської ради у діяльності університету значна та не переоцінена. Саме тому представникам студентського самоврядування надається право визначати лауреатів іменної стипендії міського голови. Хоча й інші питання стипендіального забезпечення вони не вирішують, у зв'язку з усвідомленням ролі органу студентської ради в житті університету, з часом до числа регулювання питань стипендіального забезпечення буде входити більший спектр.

Література:

- 1.Гриньова М., Шульга І. Проблема фінансування студентського самоврядування // Слов'янський збірник. – Вип. XIII. – Полтава: Слов'янський клуб, 2014. – С. 82 – 90.
- 2.Про вищу освіту: Закон України від 13 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- 3.Положення про порядок призначення та виплати іменної стипендії міського голови студентам вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації м. Полтава. Додаток до рішення сорок дев'ятої сесії Полтавської міської ради шостого скликання від 23 квітня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada-poltava.gov.ua/documents/rishennya_radi/
- 4.Положення про студентське самоврядування у Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А.С.Макаренка. Затверджене рішенням педагогічної ради від 28.09.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pu.org.ua/statut.html>
- 5.Положення про студентське самоврядування у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка. Затверджене зборами трудового колективу ПНПУ імені В.Г. Короленка 27 серпня 15 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pnpu.edu.ua/ua/stydrada.php>

Ярмак О. С.,

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)

*студент III курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ РУХ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІЙНА З АКАДЕМІЧНИМ ПЛАГІАТОМ – ДОРОГА ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Із минувшими політичними та соціальними перетвореннями, яким покладено початок у 2014 році, здавалося б, що українські реалії мають зазнати суттєвих реформ. На превеликий жаль, видається, що на шлях активної реформаторської діяльності (з позитивними чи негативними наслідками покаже час, проте діяльності) стало лише МОН України. У тому ж таки 2014 році 6 вересня набув чинності новий закон «Про вищу освіту» [1]. Закон містить низку революційних трансформацій, з огляду на наше дослідження нас цікавить лише одна зміна, проте вважаємо доцільним увести її у контексті з іншими: Можна просто зазначити, що серед напрямів реформування освіти і науки в Україні нас зацікавила війна с плагіатом, що основою перетворень на шляху до якісної освіти.

Нормативно правовим підкріпленням боротьби із плагіатом є стаття 6 Закону України «Про вищу освіту», у якій говориться: «Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня» [1], Наказ МОН України № 758 від 14 липня 2015 року [2], у якому йдеться про деякі методи протидії плагіату науково-педагогічних і наукових працівників. За цим наказом на офіційних веб-сайтах вишів мають бути вміщені наступні документи в режимі читання: примірник дисертації, відгуки офіційних опонентів, автореферат; ці матеріали мають бути на сайті відкритому доступі впродовж трьох місяців з дати видачі диплому доктора філософії або доктора наук [2]. На сьогодні, згадані документи чинні та забезпечують профілактику плагіату в академічному середовищі.

Проте не можна оминати увагою Проект Закону України «Про освіту» (допрацьований) від 28 грудня 2015 року [3], в якому в обіг було введено поняття «академічна доброчесність» (стаття 5.5): «Академічна доброчесність – це сукупність принципів, правил поведінки учасників освітнього процесу, спрямованих на формування самостійної і відповідальної особистості, спроможної вирішувати завдання відповідно до освітнього рівня з дотриманням норм права та суспільної моралі» [3]. Більш широко сутність поняття розкрито в наступних тезах: «Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: 1) самостійне виконання навчальних завдань, поточного та підсумкового контролю результатів навчання; 2) посилання на джерела інформації у разі запозичень ідей, тверджень, відомостей; 3) дотримання норм законодавства про авторське право; 4) незаохочування інших осіб до вчинення дій, які суперечать нормам пунктів 1-3). Дотримання академічної доброчесності педагогічними і науково-педагогічними працівниками передбачає: 1) дотримання норм, передбачених пп. 1-3) частини другої цієї статті, і контроль за дотриманням цих вимог особами, які здобувають освіту; 2) дотримання загальноприйнятих принципів моралі; 3) демонстрацію поваги до Конституції і законів України і дотримання їхніх норм; 4) повагу до осіб, які здобувають освіту, до їхніх батьків, незалежно від їхнього світогляду, соціального стану» [3]. Відтак бачимо, що війна із плагіатом, яку веде МОН України, на правду, набуває великого розмаху. МОН переконаний, що так звана академічна доброчесність має залишатися не тільки на папері, а й активно впроваджуватися у практику. Саме тому в Україні стартував проект «сприйняття академічної доброчесності» [4]. Десять вищих навчальних закладів (Донецький національний університет у Вінниці, Луцький національний технічний університет, Тернопільський національний економічний університет, Тернопільський державний медичний університет, Сумський державний університет, Харківський національний університет ім. А. Н. Каразіна, Запорізький національний університет, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова та Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка) візьмуть участь у пілотному проекті. Для них буде розроблено спецкурс «Академічне письмо», у якому впродовж 4 років поточному потоку бакалаврів роз'яснюватимуть сутність поняття академічна доброчесність.

Міністр освіти зазначив, що контроль за плагіатом та його абсолютна ліквідація у вишах має лягти на плечі самої академічної спільноти. Провідні українські університети вже створили положення, які внесені до статуту закладу і мають за мету запобігати розповсюдженню плагіату

серед студентства та науково-педагогічних працівників, наприклад –[5, 6, 7]. У згаданих положеннях чітко визначено поняття плагіату та його види, а саме: копіювання інформації іншого автора та видання роботи за свою без оформлення цитування; дослівне копіювання чужої роботи у свою без належного оформлення цитування; парафраза – переказ своїми словами тексту іншого автора, суть якого полягає в заміні слів та знаків; компіляція – процес написання твору, наукової праці на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження та опрацювання джерел[6]. Основні методи та засоби профілактики плагіату такі: методологічне забезпечення (чітко визначені вимоги до наукових робіт); впровадження спецкурсів з наукового письма на першому курсі бакалаврату та магістерських програм; інформування про наслідки плагіату; прозорість (говоримо про публічність захисту наукових робіт). Керівництвом вишів, у випадку встановлення факту плагіату, встановлено такі міри покарання студентів: академічні (незарахування роботи); дисциплінарні (догана, письмове попередження від декана факультету/директора інституту). Суперечним поки що є рішення про такий спосіб покарання, відповідно до якого, студента, у роботі якого помічено плагіат, відраховують з навчального закладу. Так, наприклад, у наказі НаУКМА зустрічаємо: «Наявність двох і більше фактів плагіату у роботах Студента є підставою для позбавлення Студента диплома НаУКМА, рішення про що приймається Вченою Радою за відповідним поданням Ради факультету»[7], теж саме бачимо й у інших вишах: «Наявність не менше двох фактів плагіату або інших видів академічної нечесності у роботах студента є підставою для позбавлення студента диплому ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» [6]. Дивним і абсолютно несправедливим у цих документах вважаємо те, що науково-педагогічних працівників відповідальність за плагіат оминула. Натомість у положенні «Протидія плагіату в університеті» (проект) Луцьк (2014) мають місце наступні пункти (очевидно більш продумані): «Факт академічного плагіату (компіляції) у творах студентів може бути встановлений комісією, створеною розпорядженням декана; у творах науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня – комісією, створеною наказом ректора за поданням проректора з наукової роботи» [5], тобто сам факт плагіату розглядається як і поміж студентів, так і поміж викладацького колективу, а також відповідальність у рівній мірі лягає і на ті, і на ті плечі. Спектр механізмів профілактики плагіату представлений дуже широко і у засобах покарання, і у поширенні на всіх учасників навчального процесу (і студентів, і науково-педагогічних працівників):

✓ «Несамостійно виконані роботи студентів не можуть бути позитивно оцінені або взагалі не допускаються до захисту.

✓ У випадку використання запозиченого матеріалу без посилання на автора або джерело запозичення, кандидатська чи докторська дисертація знімається з розгляду незалежно від стадії її розгляду без права захисту.

✓ Виявлення двох і більше фактів плагіату (компіляцій) у творах докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня може бути підставою для виключення з докторантури (аспірантури) чи відкріплення здобувача від кафедри.

✓ Виявлення фактів плагіату (компіляцій) в осіб викладацького складу може бути враховано при продовженні дії контракту.

✓ Встановлення фактів плагіату (компіляцій) в уже опублікованих творах докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня є підставою для заборони автору включати такі твори у перелік своїх науково-методичних публікацій.

✓ Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у постійно діючій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник (консультант), офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, та голова відповідної спеціалізованої вченої ради позбавляються права брати участь у роботі

спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а вищий навчальний заклад (наукова установа) позбавляється акредитації відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради та права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у разовій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник, члени цієї ради та офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а вищий навчальний заклад (наукова установа) позбавляється права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік» [5].

Важливим і відкритим залишається питання про міру покарання за плагіат. Чи дійсно виключення студентів з вишів і звільнення та позбавлення ступеня науково-педагогічних працівників є необхідним?. Чи варто засуджувати опонентів і наукову раду, яка розглядає роботу на присудження вченого звання за неухважність?. Проте щиро переконані: задля поліпшення якості вітчизняної науки правомірним залишається те, що місця для плагіату в академічній спільноті бути не може. Предметно і точно про це вже висловилася Неллі Корнієнко у своїй статті «Імітація і плагіат як загроза академічній свободі» [8]. Дослідниця простежує технологію «наукового тероризму»: «дисертант чи автор монографії для початку тиражує ряд прізвищ іменитих європейських вчених в якості теоретичних чи методологічних авторитетів у своїй роботі. Демонструє, так би мовити, свою референтну групу, до якої вважатиме честь приєднатися будь-який поважний науковець» [8, 103] і зрештою авторка робить невтішний прогноз: «І може так статися, що за якийсь час ентропія знищить інтелектуальний потенціал суспільства, остаточно зруйнує креативне середовище» [8, 105]. Безумовно перед нами постає питання більш серйозне, ніж може здатися на перший погляд. Мова про відсутність наукової етики. Жанр наукового перевертництва здатен звести нанівець потенції вітчизняних інтелектуальних сил. Із стрімким зростанням інформаційного потоку ціннішим для поступального розвитку наукової думки є здатність знаходити інформацію, тому першочергове завдання дослідників турбуватися про якість текстів, а не продукування їх шаленої кількості, а тим паче «запозиченої» у колег. Рівно теж саме стосується студентів і їхніх курсових чи дипломних робіт, які рясніють псевдонауковістю та плагіатом.

Вже згаданий нами Проект пропонує такі методи покарання для академічно не добросовісних студентів та науково-педагогічних працівників: «За порушення принципів академічної добросовісності: плагіат, науковий плагіат, заохочення порушень академічної добросовісності особами, що навчаються, педагогічні і науково-педагогічні працівники притягуються до дисциплінарної відповідальності відповідно до законодавства. За порушення принципів академічної добросовісності особи, що навчаються, притягуються до відповідальності: 1) повторне проходження оцінювання (контрольної роботи, іспиту, заліку тощо); 2) повторне проходження навчального курсу; 3) відрахування із закладу (крім учнів, що здобувають дошкільну, початкову чи середню освіту у закладі за місцем проживання)» [3].

Окремо варто згадати про наявність такої проблеми як існування спеціальних організацій, сайтів, осіб, які створюють наукові тексти (на жаль, ще й часто неякісні) у комерційних цілях. Сам факт їхнього існування є свідченням «наукового шахрайства», бо навіть за умови, що текст буде написаний без плагіату та вказаними джерелами, особа, яка його замовила, буде видавати цю наукову працю за свою.

Беззаперечно, що будь-які зміни ведуть за собою і складнощі, і почасти несприйняття, а інколи й супротив. Самоочевидним є й те, що МОН України, як і самим навчальним закладам, необхідно буде допрацьовувати систему заходів спрямовану на протидію плагіату. На наше переконання, Проект Закону «Про освіту» в комплексі із практичним курсом «Академічне письмо», а також спільними зусиллями вишів та МОН зможуть запобігти руйнації національної освіти і науки, якої завдають їм неякісні наукові тексти, які рясніють плагіатом, та не добросовісні студенти, наукові й науково-педагогічні працівники. Проте початок був закладений: свідоме й сильне суспільство не має права дивитися крізь пальці на павутину псевдонауки, якою облутується вітчизняний інтелектуальний потенціал. Війна із плагіатом – це черговий крок назустріч поступальному євроінтеграційному руху і вихід на міжнародну арену

української освіти та наукової думки, а також пряма дорога до виховання національної академічної доброчесності.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2235/>
2. Про оприлюднення дисертацій та відгуків офіційних опонентів: Наказ Міністерства освіти і науки в Україні № 758 від 14 липня 2015 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/47536.
3. Проект Закону «Про освіту» (доопрацьований) від 28 грудня 2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57141.
4. Сайт МОН України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/02/24/inna-sovsun-24022016/>.
5. Положення «Протидія плагіату в університеті». [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://eenu.edu.ua/sites/default/files/.../plagiat_0.doc.
6. Положення «Про запобігання плагіату та інших видів академічної нечесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://vk.com/doc38976887_423835318?...
7. Положення «Про запобігання плагіату та впровадження практики належного цитування у навчальному процесі НаУКМА». [Електронний ресурс] // Режим доступу: clio.usu.edu.ua/.../polozhennya-pro-zarobihan
8. Корнієнко Н. Імітація і плагіат як загроза академічній свободі [Текст] / Н. Корнієнко // Філософська думка. – 2014. – № 4. – С. 101–109.

Діденко К.

(наук.кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УКРАЇНІ

Анексія Криму та події на Сході України призвели до значного переміщення громадян усередині нашої держави. Так, згідно з офіційними джерелами, станом на початок 2016 р. узято на облік понад 1 млн внутрішньо переміщених осіб. Важко не погодитися, що ця цифра вражає. Водночас непокоїть і той факт, що тенденції до зниження їх кількості не спостерігається, оскільки навіть учораšní прихильники «республік», зневірившись у їхній перспективності та оцінивши реалії життя з непомірно високими цінами, дефіцитом продуктів, безробіттям тощо, покидають проблемні території в пошуках кращого життя. Саме тому на сьогодні виникла нагальна потреба в удосконаленні спеціального правового механізму для забезпечення прав і свобод вимушених переселенців

Питання правового регулювання статусу внутрішнього переміщення осіб не було предметом окремого дослідження. Разом з тим в загальних рисах окреслюються існуючі проблеми правового захисту вимушених переселенців у працях вітчизняних вчених, серед яких: Е. Лібанова, І. Майданік, О. Малиновська, О. Хомра, І. Прибиткова, Ю. Римаренко, У. Садова.

Метою даної статті є здійснення аналізу сучасного стану правового регулювання прав та свобод внутрішньо переселених осіб.

Свобода вільно пересуватися є одним із основних прав людини та правовою підставою міграції людей. Воно закріплене як одне з основних прав людини в багатьох міжнародних документах. Як правило, «вільне пересування» розуміється у двох значеннях. Перше значення:

вільне пересування громадян Європейського Союзу, що включає право на проживання та право залишитись на території держави члена ЄС. Друге значення «вільного пересування» передбачає свободу перетину внутрішніх кордонів без додаткових перевірок [4, с. 36].

В Україні завдання щодо вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб гостро постало у 2014 року. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері покликаний стати Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. Відповідно до частини 1 статті 1 цього Закону передбачено, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, який постійно проживає на території України, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

3 січня 2016 року набрав чинності Закон України №2166 «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», яким було внесено ряд нововведень для внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Відповідно до внесених змін, статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) поширюється не лише на громадян України, але і на іноземців або осіб без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України. Адресою покинутого місця проживання внутрішньо переміщеної особи визнається адреса місця проживання особи на момент виникнення вказаних обставин.

Гарантії прав ВПО тепер мають не лише громадяни у яких в паспорті є відмітка про реєстрацію місця проживання, але й ті, які жили на тимчасово окупованих територіях без реєстрації. Для того, щоб підтвердити проживання в зоні конфлікту, достатньо військового квитка, трудової книжки, документа, що підтверджує право власності на рухоме або нерухоме майно, медичних документів або навіть фотографій чи відеозаписів. У таких випадках рішення про видачу довідки ВПО приймається протягом 15 днів, з можливістю оскарження відмови.

Факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, що діє безстроково на відміну від попереднього варіанту документа, який був чинним лише 6 місяців.

Внутрішньо переміщені особи мають право на забезпечення лікарськими засобами та надання необхідної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я. Цим законом запропоновано Кабінету Міністрів України в 3-місячний термін підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України зміни та доповнення до Податкового кодексу України та Митного кодексу щодо звільнення від оподаткування та митних платежів міжнародної гуманітарної, благодійної, технічної та будь-якої іншої безповоротної допомоги, що надається внутрішньо переміщеним особам [3].

Прикрим є той факт, що ні Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», ні Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» не передбачають створення Фонду житла для тимчасового поселення вимушених переселенців, хоча статтею 10 проекту Закону «Про вимушених переселенців» було визначено порядок формування, призначення та утримання Фонду, порядок надання жилих приміщень у ньому та користування ними [2].

Отже, вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що українське законодавство про захист біженців в основному є сформованим і таким, що в цілому відповідає міжнародно-правовим стандартам у сфері захисту прав біженців, все ж має певні недоліки. Існує потреба у вдосконаленні законодавства України у сфері надання житла. З метою удосконалення правового механізму забезпечення конституційних прав переселенців, необхідно продовжити розробку нормативної бази.

Література:

1 Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 1. – Ст. 1. 9.

2. Про вимушених переселенців: Проект Закону [Електронний ресурс: – Режим доступу: <http://khp.org/?id=1397592025>

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [Електронний ресурс]: Закон України від 03.11.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу w1.c1.rada.gov.ua.

4. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право. Підручник: Університетський курс. / Ю.І. Римаренко // – К.: КНТ. – 2010. – 608 с.

Жук Ю.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

студентка V курсу психолого-педагогічного факультету

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Побудова правової держави вимагає, насамперед, реалізації засад верховенства права, коли головним напрямком діяльності держави є забезпечення прав і свобод людини судовою системою. Конституція України піднесла статус суду на принципово новий рівень, остаточно закріпила принцип незалежності судової влади, гарантуючи захист прав і свобод людини і громадянина судом та поширюючи юрисдикцію судів на всі правовідносини, що виникають у державі[1]. Але до сьогодні в Україні судова система ще містить авторитарні засади, за яких людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека виявляються заручниками державно-владних інтересів. Тому актуальність дослідження перспектив реформування судової системи Української держави є безперечною, відображаючи потребу удосконалення одного з найважливіших напрямів функціонування правової держави. Крім того, зобов'язання, які взяла на себе Україна при вступі до Ради Європи, передбачають побудову нової судової системи, яка відповідає б нормам і стандартам Європейського Союзу.

Питання, присвячені теоретичним та практичним проблемам здійснення реформ в судовій системі України досліджувались у наукових працях таких вчених, як В. Д. Бринцев, Л. М. Москвич, С. Ю. Обрусна, Д. М. Притика, А.А. Стрижак, О.В. Федькович, С.Г. Штогун та інших науковців і практиків. Разом з тим проблема судової реформи в Україні потребує подальшого вивчення у зв'язку з постійним оновлення законодавства та особливостями його реалізації на практиці, що і зумовило вибір теми публікації.

Мета статті -охарактеризувати стан судової системи України та напрямки її реформування.

У 2010 році Верховна Рада України прийняла Закон «Про судоустрій і статус суддів»[2]. Ця подія ознаменувала початок серйозних змін у судовій системі, але була сприйнята неоднозначно. Закон погіршив доступ людей до правосуддя і заклав низку загроз незалежності суддів. Так, начеб-то з метою подолання судової тяганини було скорочено процесуальні строки. При значному навантаженні на суддів необхідність дотримання цих строків призвела до численних порушень процесуальних прав сторін та поверхового вирішення справ. Закон створив серйозні важелі для політичного тиску на суддів. Так, Вища рада юстиції, що перебуває під сильним політичним впливом, отримала значні можливості щодо добору і звільнення суддів, призначення голів судів та їхніх заступників. Законом не передбачено конкурсних засад для просування судді по службі, не визначено критеріїв, за якими суддів добирають до судів вищого рівня. Таким чином, судова реформа 2010 року, попри деякі позитивні новели, погіршила доступність правосуддя для людей і суттєво підірвала суддівську незалежність. Забезпечення права людини на справедливий суд не стало справжньою метою судової реформи. Судова реформа мало вплинула на функціонування інших державних інститутів (прокуратура, пенітенціарна служба тощо).

Реформування судової влади та судової системи має не обмежуватися лише вдосконаленням функціонування судів та суддів. Судова реформа у більш широкому контексті повинна сприяти створенню умов для забезпечення реального захисту прав та свобод людини і громадянина, що неможливо без системного, ефективного і логічного взаємозв'язку та взаємодії між судовою, законодавчою і виконавчою гілками державної влади [3, с. 83].

Реформування системи судоустрою та судочинства має здійснюватися за такими напрямками: забезпечення незалежності, безсторонності та неупередженості суддів; оптимізація суддівського врядування та системи кар'єрного просування суддів; підвищення професійного рівня суддів; підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їх відповідальності; підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій; забезпечення прозорості та відкритості правосуддя; посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності та забезпечення доступності безоплатної правової допомоги; реорганізація системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження; приведення повноважень та діяльності органів прокуратури до європейських стандартів; підвищення рівня ефективності роботи судових та правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю та випадками корупції [4, с. 10].

Отже, в умовах намагання України інтегруватися до європейського правового простору комплексне реформування судової системи має відбуватися з урахуванням вимог міжнародних стандартів, що повинно забезпечити ефективність правосуддя, доступ громадян до суду та право людини на справедливий суд.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Алік С. Напрямки вдосконалення судівництва в Україні відповідно до європейських стандартів / С. Алік // Право України. – 2015. – № 2. – С. 82-84.
4. Притика Д. М. Створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні – головна мета судової реформи / Д. М. Притика // Право України. – 2015. – № 12. – С. 9-11.

Калюх Т.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї

Сім'я завжди була і залишається єдиним основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки її членів, необхідної для розвитку кожного з них, засобом збереження і передачі культурних цінностей від покоління до покоління, відновлення населення та виховання повноцінних членів суспільства.

Функціонуючи в рамках суспільства, кожна сім'я гостро реагує на будь-які зміни, що відбуваються у ньому, пропускаючи через себе усі позитивні та негативні явища. У кризовому суспільстві, в якому загострені соціально-економічні проблеми, не зберігаються традиції сімейного співжиття, сімейного виховання, втрачають свою актуальність традиційні сімейні цінності, а відтак мікроклімат у ній, сім'я в цілому поступово зазнає негативних змін, що, безумовно, відображається на якості виконання сім'єю її відтворюючої та виховної функції. Для України це питання особливо важливе, оскільки кризові соціально-економічні явища значно погіршили становище сім'ї в суспільстві.

В українській сім'ї поширюються негативні тенденції, що ускладнюють взаємини між членами родини: конфлікти, що призводять до розлучень, психологічних трагедій, низький матеріальний рівень забезпеченості родини, відсутність педагогічних знань та основ психології,

що зумовлюють, жорстокість, насилля у відносинах між дорослими та дітьми. Тому однією з актуальних проблем сьогодення є проблема насильства дітей у сім'ї.

Наша держава першою серед країн СНД на законодавчому рівні запровадила нормативні акти, які присвячені захисту членів сім'ї від проявів насильства. Так, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. та відповідний профільний Закон України – «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р., стали частиною національного законодавства окремі міжнародні документи у сфері захисту прав членів сім'ї, зокрема: Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифікований у квітні 2003 р.); Європейська конвенція з питань боротьби проти торгівлі людьми (підписана у листопаді 2005 р.); Європейська Конвенція про здійснення прав дітей (дата підписання від імені України 15 травня 2003 р., дата ратифікації – 3 серпня 2006 р. [1].

У 2009 р. спільним Наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерства внутрішніх справ України було затверджено Інструкцію щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї[2].

Однак, не зважаючи на такий масив нормативних актів, спрямованих на попередження насильства в сім'ї, це ганебне явище у нашій державі набирає обертів. Про гостроту проблеми насильства в сім'ї свідчить як статистика МВС України, так і дані досліджень та громадських організацій. Кількість осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, щорічно зростає і наближається вже до ста тисяч. І це при тому, що насильство в сім'ї є латентним правопорушенням, тому існуюча статистика не відображає його масштабів. Тож зростання кількості зафіксованих міліцією випадків насильства в сім'ї поки не можна розглядати в якості індикатора погіршення ситуації або показника для оцінки роботи органів внутрішніх справ.

Сприяє збільшенню випадків насильства в сім'ї відсутність дієвих механізмів реалізації норм матеріального права, затримка з внесенням змін у процесуальні норми, низький рівень спеціальних знань із захисту жертв насильства в сім'ї серед працівників уповноважених державою органів, відсутність відповідальності працівників уповноважених державою органів щодо попередження насильства в сім'ї, загальна терпима позиція у нашому суспільстві до проявів домашнього насильства.

У наукових колах проблема насильства в сім'ї досить інтенсивно й широко досліджується. Науковцями вивчається широкий спектр цього явища, починаючи від дослідження правових механізмів попередження насильства над дітьми, захисту дітей-жертв сімейного насильства, питань захисту від насильства дорослих членів сім'ї та завершуючи проблемами правового забезпечення діяльності уповноважених державою органів щодо попередження насильства в сім'ї (домашнього насильства). Свого часу дану проблему в аспекті захисту суб'єктивних сімейних прав досліджували такі вчені, як: З. Ромовська, І. Жилінкова, С. Коталейчук, О. Коломоєць, Ю. Буров, І. Жеребной, А. Блага, Л. Колпакова та інші[3, 4]. Однак, не зважаючи на таку наукову розробленість даної теми, рекомендацій з удосконалення норм матеріального права та механізмів їх реалізації, багато питань у цій сфері ще залишаються дискусійними.

Метою цієї статті є спроба дослідити механізми взаємодії уповноважених державою органів та посадових осіб з протидії насильству в сім'ї й захисту жертв насильства в сім'ї.

Слід говорити про відсутність в сучасній Україні єдиного державного бачення системи юрисдикційного захисту жертв насильства в сім'ї, дієвого механізму реалізації жертвами насильства в сім'ї права на захист. Чинний нині Закон не містить єдиної системи юрисдикційного захисту жертв насильства в сім'ї. Повноваження державних органів та осіб, на яких покладено обов'язок щодо захисту осіб від насильства в сім'ї, мають загальний характер, а дії їх неузгоджені за єдиною системою співпраці [5].

Складається враження, що немає єдиного бачення проблеми насильства в сім'ї серед представників різних уповноважених державою суб'єктів цього процесу, що призводить до

відсутності єдиної державної системи юрисдикційного захисту від насильства в сім'ї. Сама назва Закону орієнтує на профілактичні дії, а не на реальний захист осіб, які стали жертвами проявів насильства в сім'ї. Необхідно провести нормативні зміни та створити комплексний документ з чітко виписаним алгоритмом стадій, дій уповноважених органів осіб та установ, порядком їх взаємодії. Також необхідною умовою функціонування зазначеного механізму є встановлення відповідальності уповноважених державою осіб органів установ у випадку не додержання порядку впровадження або невиконання вимог взаємодії з чіткою санкцією.

Вбачається доцільним не вносити зміни в застаріле законодавство, а розробити та впровадити новий нормативний акт, який буде комплексно вирішувати окреслені проблеми; розробити та запровадити сучасну систему юрисдикційного захисту жертв насильства в сім'ї (домашнього насильства). При розробці нового законодавства з питань попередження (протидії) насильства в сім'ї необхідно взяти за основу концепцію, яка передбачає вилучення із сімейного оточення насамперед винної у вчиненні насильства особи.

Література:

1. Сучасні тенденції розвитку сім'ї / Освіта.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12158/>.
2. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію Мінсім'ямолодьспорт України, МВС України; Наказ, Інструкція, Інформація [...] від 07.09.2009 № 3131/386 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0917-09>
3. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Зорислава Ромовська. – К.: Правова єдність: [Алерта]: [КНТ]: [Центр учбової літератури], 2009. – 500 с.
4. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: ЮрінкомІнтер, 2004. — 200 с.
5. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 51. – С. 41

Любченко А.

(наук.кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ

Однією з найважливіших проблем, що постала перед державою Україна, є проведення адміністративної та муніципальної реформ. Це потребує і суттєвого реформування всього змісту адміністративного і муніципального права, що є необхідною умовою і засобом реалізації норм Конституції у найважливішій сфері адміністративно-правової регламентації відносин між органами влади і громадянами.

Ставимо за мету з'ясувати питання юридичної природи публічної влади та її ролі у зростанні впливу громадян на прийняття владних рішень.

За Конституцією України народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади. Згідно зі статтею 5 Конституції України народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування[1]. З даного конституційного положення випливає, що місцеве самоврядування займає окреме місце в політичній системі суспільства і його слід розглядати як окрему форму реалізації народом належної йому влади.

На думку більшості дослідників проблем муніципальної влади, інститут місцевого самоврядування тісно пов'язаний з стародавнім громадським самоврядуванням та по суті

генетично сходить до нього[3, с. 43-45]. У своєму історичному розвитку інститут місцевого самоврядування на європейському континенті пройшов наступні етапи:

1. Етап полісної демократії (від V ст. до н. е. - до I ст. до н. е.);
2. Римський етап (I ст. до н. е. - IV ст. н. е.);
3. Етап самоорганізації (IV ст. - кінець XVIII ст.);
4. Сучасний етап (кінець XVIII ст. - XXI ст.).

Так, характеризуючи перший етап еволюції європейського муніципалізму, зазначимо, що сама ідея місцевого самоврядування зародилася в часи античності та реалізовувалася в рамках особливої форми організації політичної влади – полісної демократії. Античний поліс являв собою форму самоврядування міст-держав, яка в умовах превалювання в ньому демократичних елементів давала можливість широким масам населення брати активну участь в управлінні державою та суспільними справами. По суті такі політичні утворення являли собою ідеальну форму безпосередньої демократії, за якої на порівняно невеликій території публічна влада здійснювалася безпосередньо більшістю населення або за його участю. За відсутності єдиної загальнонаціональної влади кожний незалежний поліс поєднував у собі як місцеву, так і державну владу, причому сама форма міста-держави не передбачала колізій між цими двома системами функцій. У цілому ж антична полісна демократія, незважаючи не лише на її плюси, а мінуси, стала для Європи демократією взагалі та місцевого самоврядування зокрема [4с.43-45].

Аналізуючи римський етап розвитку місцевого самоврядування, зазначимо, що у вказаний період у процесі утворення та територіального розширення Римської імперії був сформульований та здійснений на практиці новий підхід до місцевого самоврядування. Саме поняття „муніципальний” виникло та використовувалося у відношенні до раніше самостійних громад, які підпали під владу Риму та обтяжувалися різними повинностями (*municipia*) на його користь, від назви яких, власне кажучи, й походить сам термін «муніципальний» (такі громади називалися *municipia*). Так, на думку І. О. Покровського, В. Б. Єльяшевича та інших учених створення муніципії як потенційного учасника публічних та цивільних правовідносин почалося ще у IV ст. до н. е. у результаті реформування правового статусу колишніх самостійних міст-держав (*civitates*), які в цей час фактично втратили свою державницьку самостійність та опинилися під владою Стародавнього Риму[4, с.116]. Внутрішня автономія цих громад серйозно обмежувалася, а для управління ними з Риму надсилалися спеціальні чиновники - префекти. Після того як влада Риму розповсюдилася на всю Італію, був прийнятий загальний муніципальний закон - Закон Юлія Цезаря про муніципії (*Lex Julia municipalis*) 45 р. до н. е. [4, с.116-117], який уніфікував правила міського устрою та суттєво розширив автономію органів самоврядування в місцевих справах. На рівні місцевих громад існували як представницькі органи - народні збори, так і виконавчі - сенати. Контроль за неіталійськими громадами здійснювали спеціальні контролери - куратори, до функцій яких входив лише фіскальний контроль, а потім, з розширенням їх компетенції, загальною урядовий контроль. Здійснювалися спроби використовувати даний інститут і для захисту інтересів населення у відношенні муніципальної верхівки.

Отже, у цей період відбувається активне становлення муніципій не лише як суб'єктів публічних, а й приватних відносин, що в цілому відповідає сучасному розумінню місцевого самоврядування та муніципального права як конгломерату публічно - приватних відносин і норм, у результаті дії яких власне й відбувається перманентне становлення муніципальної влади. Незважаючи на те, що староримська юриспруденція так і не визнала *persona* за будь-яким іншим явищем, окрім людини, саме за часів активного розвитку муніципій за останніми почала визнаватися здатність мати окремі права: одержувати майно у спадок, укладати угоди, шукати та відповідати у суді тощо, а самі муніципії вже розглядалися не як сукупність членів, а як певна єдність, котра має здатність як така брати участь у цивільних правовідносинах. У подальшому ідея залучення до участі в цивільних правовідносинах штучних суб'єктів (на відміну від природних - людей) з інституту муніципії була поширена на різноманітні союзи, колегіуми тощо [3, с.43-45].

Виділення етапу самоорганізації обумовлено тим, що громадівське самоврядування, як і сама громада, займала в соціально-політичній структурі середньовічної Європи підпорядковане становище, оскільки у переважній більшості випадків являло собою форму об'єднання «неблагогородних» станів. Бурхливий розвиток міст, посилення їх ролі в громадському та державному житті, особливо після звільнення міст від васальної залежності у відношенні до феодалів та набуття багатьма з них статусу вільного міста, надали новий імпульс розвитку місцевого самоврядування, орієнтованого на республіканські ідеали античної полісної демократії. У результаті цього городяни стали серйозною політичною силою, яка спочатку слугувала надійною опорою королівської влади, а потім перетворилася в рушійну силу буржуазних революцій – локомотив «третього становища». Багатьом містам вдалося здобути значні права. Так, наприклад, в Англії ряд міст мали право направляти до парламенту певну кількість своїх представників, пропорційно їх значенню та кількості населення.

Характеризуючи виділений нами сучасний етап розвитку місцевого самоврядування, зазначимо те, що формування та зміцнення національних держав викликало до життя загальну тенденцію раціоналізації устрою та діяльності як суспільства, так і держави в цілому, так і окремих державних інститутів, включаючи організацію місцевих спільнот та здійснення публічного управління на місцях. Місцеві громади повинні були набути новий уніфікований статус, який би визначався та встановлювався законом, а не дарованими верховною владою «преференціями». Зворотним пунктом в юридичному оформленні нового підходу до місцевого самоврядування стала доповідь француза Туре по законопроекті про реформу місцевого самоврядування, яку він зробив у 1790 р. на Національних зборах Франції. У цій доповіді було висловлено принципову позицію з питання компетенції місцевих органів влади. Згідно з цією позицією до складу компетенції територіальних громад входять як власні громадівські справи, притаманні за своєю природою муніципальній владі, так і справи державні, які держава передає місцевому самоврядуванню [5, с.46]. Дана концепція продовжує застосовуватися й у даний час, в тому числі й у вітчизняному законодавстві.

Українська історія пережила кризові стани, які були значною мірою обумовлені пригніченням самостійності територіальних громад. Не треба наводити багато аргументів на користь того, що виникнення кризи (з позитивним або негативним для держави результатом) неодмінно настає, якщо держава не розуміє та не враховує історичних уроків. Можливість виникнення кризи державності на певній стадії соціального розвитку пов'язана з відсутністю або ігноруванням демократичних традицій, а також ефективних політичних, економічних, соціальних, духовних, правових та інших механізмів, які гарантують територіальним громадам статус первинних суб'єктів публічної влади на місцях та створюють умови їхнього соціально-економічного розвитку.

З цього абсолютно логічно робиться висновок: розвиток місцевого самоврядування та муніципальної влади в інтересах самозбереження та суверенності держави вкрай необхідний. Одним із головних чинників, який привів нашу державність до кризового стану та не дозволяє вже третє десятиріччя вибратись з нього, є абсолютна відсутність протягом тривалого часу за радянських часів та фактичне небажання сучасної держави в повному обсязі визнати та гарантувати муніципальну владу. Історія людської цивілізації показує, що місцеве самоврядування надає додаткової стійкості державному ладу. Держава, яка, одночасно, не обмежена і не посилена місцевим самоврядуванням, є нестабільною та непередбачуваною. Відсутність самостійності в територіальних громадах та невизнання муніципальної влади неодмінно призводитиме до постійних державних криз із можливою зміною державного ладу.

На завершення зазначимо, що діалектика українського варіанта місцевого самоврядування свідчить, що виникнення інститутів муніципальної демократії та самоврядування, як неодмінних атрибутів громадянського суспільства, поступове формування міського права, а також збереження тривалий час безпосередньої демократії та самоврядування значною мірою детермінувало виникнення державності в українських землях та формування своєрідної моделі вітчизняного конституціоналізму та муніципалізму. Водночас детонувавши виникнення

державності, місцеве самоврядування завжди носило конкурентний, іноді опозиційний або навіть протестний характер у відношенні державних структур.

Еволюція вітчизняного муніципалізму вказує, що муніципальна влада в Україні так і не досягла своєї зрілості, не спромоглася повною мірою реалізувати закладені в неї внутрішні потенційні можливості[2]. Громадські та державні структури - основні інститути політичної системи суспільства, - не встигли, не змогли або іноді свідомо не побажали мобілізувати ресурси та прикласти зусилля для стримування та подолання негативних явищ та сторін розвитку місцевого самоврядування. Однак безспірним фактом залишається те, що вирішенню багатьох політичних, економічних, соціальних та інших проблем буття сучасної України сприятиме конституювання побудованої на демократичних засадах міцної муніципальної влади.

Література:

1. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
3. Первомайський О. О. Становлення цивільної правосуб'єктності муніципалітету у праві Стародавнього Риму / О. О. Первомайський // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні (до 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод): Тези доп. та наук. повідомлень всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених / За ред. проф. М. І. Панова. – Х., 2000. – С. 43-45.
4. Шабров О. Ф. Политическая система: демократия и управление обществом / О. Ф. Шабров // Государство и право. – 1994. – № 5. – С. 120.
5. Кампо В. М. Політичні моделі розвитку місцевого самоврядування в Україні: історія, проблеми, перспективи / В. М. Кампо // Правова держава: Щорічн. наук. праць. – К., 2003. – Вип. 14. – С. 564.

Черниш Ю.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

*студентка V курсу психолого-педагогічного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Права людини в сучасному світі – це проблема, вирішення якої стоїть у центрі практичної діяльності міжнародного співтовариства і кожної держави. Питання тлумачення і правильного розуміння прав, свобод і обов'язків людини та громадянина турбує не лише фахових юристів, але й широке коло громадськості. Актуальність обумовлюється ще й у тим, що вдосконалення законодавчої бази в напрямі реалізації прав і свобод людини та виконання обов'язків особою перед державою є одним із основних пріоритетів у розвитку правової держави. Значимість висвітлення проблематики прав людини зумовлюється специфічними обставинами загального реформування політичної та правової системи суспільства, в якому зараз знаходиться Україна.

Проблемі прав, свобод та обов'язків приділяють увагу дослідники з різних галузей науки – правознавства, соціології, економіки, філософії тощо. Значний внесок у розвиток теорії прав, свобод та обов'язків людини зробили такі вітчизняні дослідники: М. Козюбра, А. Колодій, А. Олійник, В. Погорілко, В. Федоренко та інші.

Метою статті є теоретичне обґрунтування нерозривності прав та свобод із обов'язками людини та громадянина України.

Терміни «права», «свободи» і «обов'язки» вживаються досить часто в національному праві різних країн світу, в тому числі й в українському. Їм приділяється значна увага як в

Конституції України, так і в законодавчих актах майже всіх галузей законодавства: конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, трудового, сімейного, кримінального тощо.

Права людини – це її можливість діяти певним чином для того, щоб забезпечити своє нормальне існування, розвиток і задоволення власних потреб [5, с. 94].

Поняття про права людини включає два аспекти:

- природні права людини, неподільно пов'язані з її існуванням та розвитком;
- набуті права людини, що характеризують її соціально-політичний статус.

Ще одне поняття – «свободи» людини і громадянина є вихідним поняттям проблеми прав людини і громадянина. Воно означає об'єктивну реальність, яка виходить за межі врегульовані правом, так як на неї впливають й інші соціальні норми (моралі, етики, релігійні норми та інші) [5, с. 105].

Обов'язок— це міра належної поведінки. Конституційні обов'язки також, як і права та свободи, характеризуються певним дуалізмом. Є обов'язки людини і обов'язки громадянина. Так, наприклад, відповідно до ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Тоді як, згідно із ст. 66 Конституції України, кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки [5, с. 86].

Обов'язки людини і громадянина в Україні є важливим складовим елементом конституційно-правового статусу людини і громадянина, що закріплює основи взаємовідносин між особою і державою. Основні обов'язки забезпечують нормальне функціонування держави та життєдіяльність суспільства [2, с. 210]. У другому розділі Конституції України закріплено систему прав, свобод і обов'язків, яку можна поділити на особисті (природні, громадянські), політичні, соціальні, економічні, культурні, екологічні та сімейні права і обов'язки. Сукупність конституційних норм, що закріплюють ці права і обов'язки визначає конституційно правовий статус людини і громадянина.

Широке міжнародне визнання отримала формула «прав без обов'язків не існує». Так, у ст. 29 Загальної декларації прав людини зазначено: «Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи»[1].

Безумовно, права і свободи людини і громадянина тісно пов'язані з її обов'язками. Взаємозв'язок обов'язків з правами і свободами, а також з державою і суспільством отримав своє конституційно-правове закріплення у ст. 23 Конституції України, в якій зазначається, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [3, с. 13].

Отже, права та свободи людини та громадянина, закріплені в Конституції України, охоплюють широкий комплекс дій усіх державних і суспільних структур зі створення і підтримки нормальних умов життя людини.

Держава, беручи на себе обов'язок забезпечувати права людини і громадянина, має право й вимагати від особи правомірної поведінки. Свій вияв такі державні вимоги з виконання та дотримання правових норм знаходять у системі обов'язків, що встановлюють міру відповідальності за невиконання приписів закону.

Література:

1. Загальна декларація прав людини, прийнята на 3 сесії Генеральної Асамблеї ООН // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103
2. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: Навч. посіб. – К.: ЮрінкомІнтер, 2003. – 336 с.
3. Конституція України. Верховна Рада України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник / За

заг.ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2007. – 352 с.

5. Словничок юридичних термінів: Навч. посіб. /Уклад. В.П. Марчук. — К.: МАУП, 2003. — 128 с.

Малюшко В.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

*студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

БАНКІВСЬКА ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Гарантія є специфічним засобом забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог управленої сторони у розмірі повної грошової суми, зазначеної у письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає вказане у ньому певне зобов'язання, або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні.

Банківська гарантія як спосіб забезпечення виконання зобов'язань є особливою інституцією в господарському праві. У господарській діяльності суб'єктів господарювання значна кількість платіжних зобов'язань забезпечується гарантіями. Законодавцем, відповідно до змісту ч. 1 цієї статті, визначено, що за гарантією банк, інша кредитна установа, страхова організація (гарант) гарантують перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Згідно з нормами Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" кредитною установою є фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик. Шляхом видачі гарантійного листа банк, інша кредитна установа або страхова організація (гарант) дають на прохання іншої особи (принципала) письмове зобов'язання сплатити кредиторowi принципала (бенефіціару) відповідно до умов зобов'язання, що дається гарантом, грошову суму після пред'явлення бенефіціаром письмової вимоги про її сплату.

Таким чином, гарантія за своєю правовою природою є самостійним правочином, що не залежить від основного договору або тендеру, на яких вона ґрунтується, тому гарант не пов'язаний з таким договором або тендером, хоча б посилання на них міститься у тексті гарантії. Обов'язок гаранта - сплатити грошову суму, що вказана в гарантії на пред'явлену письмову вимогу оплатити або в інших документах, указаних в гарантії. Поняття письмової форми включає електронну документацію, а також телеграми, телекси, телефакси тощо.

Господарське законодавство передбачає зручну форму банківської гарантії - гарантію на першу вимогу, по якій гарант проводить платіж без представлення судового рішення, а проти простої вимоги бенефіціара. Проте зобов'язання по банківській гарантії виконується лише на письмову вимогу управленої сторони [3, с.114].

У банківських правовідносинах розрізняють такі види гарантій:

- безвідклична гарантія - гарантія, умови якої не можуть бути змінені і вона не може бути припинена банком-гарантом згідно із заявою принципала без згоди та погодження з бенефіціаром;
- безумовна гарантія - гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару за першою його вимогою без подання будь-яких інших документів або виконання будь-яких інших умов;
- відклична гарантія - гарантія, умови якої можуть бути в будь-який час змінені і вона може бути відкликана банком-гарантом за заявою принципала без попереднього повідомлення бенефіціара;
- умовна гарантія - гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару на підставі вимоги

бенефіціара та в разі виконання ним відповідних умов або подання документів, зазначених у гарантії.

У залежності від характеру зобов'язань, що забезпечені гарантією, можливе надання банком-гарантом таких видів гарантій: платіжні гарантії, гарантії повернення авансового платежу, тендерні гарантії (гарантії забезпечення пропозиції), гарантії виконання, гарантії повернення позики тощо. Набуття чинності банківською гарантією починається з дня її видачі, тобто з моменту підписання гарантійного листа. Якщо бенефіціар представляє гарантові у письмовій формі вимогу з вказівкою, у чому полягає порушення принципалом основного зобов'язання, в забезпечення якого видана гарантія, гарант зобов'язаний задовольнити вимогу бенефіціара [2, с. 371].

Зобов'язання за банківською гарантією виконується лише на письмову вимогу управленої сторони. Вимога кредитора до гаранта про сплату грошової суми відповідно до виданої ним гарантії пред'являється також у письмовій формі. До вимоги додаються документи, вказані в гарантії. У вимозі до гаранта або в доданих до неї документах кредитор має вказати, у чому полягає порушення боржником основного зобов'язання, забезпеченого гарантією.

Зміни до умов гарантії можуть бути внесені лише до часу закінчення строку дії гарантії. Зміни до умов гарантії набирають чинності з дати їх надання, якщо в них не зазначено інше. Днем надання змін вважається день надіслання бенефіціару або банку бенефіціара, або авіуючому банку, або банкам-кореспондентам повідомлення із зазначенням змін до умов гарантії або з дати, зазначеної на поштовій квитанції, що свідчить про надіслання листа із змінами до умов гарантії поштовим зв'язком, або з дня передавання листа із змінами до умов гарантії представнику бенефіціара або принципала для подальшого передавання бенефіціару. У разі внесення змін до умов гарантії з метою зменшення суми гарантії або скорочення строку її дії зміни до гарантії набирають чинності лише після отримання від бенефіціара, або банку бенефіціара, або авіуючого банку повідомлення про прийняття зазначених змін. За загальним правилом кредитор не може передавати іншій особі право вимоги до гаранта, однак така можливість може бути встановлена у самій гарантії.

Кредитор може пред'явити вимогу до гаранта у межах строку, встановленого у гарантії, на який її видано. Гарант має право відмовити кредиторів у задоволенні його вимоги, якщо вимога або додані до неї документи не відповідають умовам гарантії або якщо вони подані гарантові після закінчення строку дії гарантії. Гарант несе відповідальність перед бенефіціаром тільки відповідно до умов, що передбачені гарантією, і в межах суми, що не перевищує суму гарантії. Сума зобов'язання, що вказана в гарантії, не може бути зменшена з причини часткового виконання основного зобов'язання, якщо про таке не обумовлено у змісті гарантії [4, с. 94].

Зобов'язання гаранта перед бенефіціаром припиняються в разі:

- сплати бенефіціару суми, на яку видано гарантію;
- закінчення строку дії гарантії;
- відмови бенефіціара від своїх прав за гарантією шляхом повернення її гарантові;
- відмови бенефіціара від своїх прав за гарантією шляхом подання гаранту письмової заяви про звільнення його від обов'язків за гарантією.

Коли гарантія втрачає силу відповідно до її власних умов, залишення її у бенефіціара не визначає виникнення в останнього яких-небудь прав, тому гарантійний документ повинен бути повернений гаранту без затримки. Слід зазначити, що у першому, другому і четвертому вищезазначених випадках припинення зобов'язання гаранта не залежить від повернення йому гарантійного листа. У свою чергу повернення бенефіціаром гарантові оригіналу гарантійного листа є підтвердженням того, що ніяких претензійних вимог по ній не буде пред'явлено. Гарант, якому стало відомо про припинення гарантії будь-яким із вказаних способів, повинен негайно повідомити про це принципала [3, с. 128]. Гарант має право висунути управленій стороні лише ті претензії, висунення яких допускається гарантійним листом. Зобов'язана сторона не має права висунути гаранту заперечення, які вона могла б висунути управленій стороні, якщо її договір з гарантом не містить зобов'язання гаранта внести до гарантійного листа застереження

щодо висунення таких заперечень. Претензія по гарантії повинна бути заявлена у письмовій формі та не пізніше строку, передбаченого гарантією. При отриманні такої претензії гарант повинен невідкладно повідомити принципала. До гарантії додається документація, що обґрунтовує претензійні вимоги. Перелік документації повинен зазначатися у змісті гарантії. Принципом договірних гарантій є те, що претензія по гарантії може бути задоволена, якщо вона ґрунтується на невиконанні чи неналежному виконанні принципалом своїх зобов'язань і що гаранту повинні бути пред'явлені докази такого невиконання. Саме тому вбачається доцільним, щоб природа та форма таких доказів була відображена у змісті гарантії [5, с.236].

Література:

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003,- N18, N 19-20, N 21-22, – ст. 144.
2. Вінник О. М. Господарське право: Навчальний посібник. – 2-ге вид., змін. та доп. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 766 с.
3. Жук Л. А., Жук І. Л., Неживець О. М., Корчак Н. М., Гелич Ю. О., Гелич А. О. Господарське право України. Підручник. – К.: Кондор, 2009. – 434 с.
4. Ортинський В. Л. Господарське законодавство: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2008. – 359 с.
5. Щербина В. С. Господарське право: Підручник – 4-те видання - К.: Юрінком Інтер, 2009. – 656 с.
6. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: монографія / В. С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2008 – С. 9-13.

Терещенко В.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

студентка V курсу історичного факультету

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Розвиток ринкових відносин супроводжується насиченням ринку різноманітними товарами і послугами. Однак даний процес, поряд з позитивними моментами, неминуче призводить до росту ряду негативних явищ – продажу неякісної і фальсифікованої продукції. Тому у сучасних умовах побудови економіки України першочерговим є правове регулювання соціальних відносин, у тому числі захист споживачів, як основних учасників ринкових відносин. У період масштабного торгово-економічного розвитку виникла необхідність мати такий інструмент, який би забезпечив відповідальність виробників продукції перед споживачами у якості та відповідності вимогам стандартів та технічних умов. У зв'язку з цим підвищеної актуальності набувають питання захисту прав споживачів товарів, робіт та послуг.

Окремі аспекти захисту прав споживачів широко досліджувалися багатьма вітчизняними вченими, серед яких необхідно виділити С. Е. Демського, В. В. Комарова, В. В. Копеєйчикова та В. А. Будянського.

Об'єктивність процесу формування їх захисту гарантується на положеннях Конституції України. Частиною 3 статті 42 передбачено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організаційних споживачів [1, с. 23].

Господарсько-правові заходи захисту прав споживачів обумовлені необхідністю створення умов для насичення споживчого ринку якісними та безпечними товарами, роботами, послугами, виявлення і видалення з обігу неякісної, фальсифікованої та небезпечної для життя і здоров'я продукції. Центральне місце в системі споживчого законодавства займає Закон України від 12.05.1991 року зі змінами і доповненнями «Про захист прав споживачів», який вперше визначив поняття «споживач». Норми даного закону становлять основний зміст захисту прав споживачів.

На підставі Закону та інших законодавчих актів можна виділити такі визначальні принципи державного регулювання у сфері захисту прав споживачів: встановлення державних обов'язкових вимог до якості товарів, робіт, послуг, а також торгівельного та інших видів обслуговування населення; пріоритету законодавчого регулювання над договірним у відносинах між продавцями та покупцями; встановлення спеціальних способів захисту прав споживачів органами у справах захисту прав споживачів та об'єднаннями споживачів, а також спрощеного судового захисту [4].

Згідно з статтею 39 Господарського кодексу України споживачі, які перебувають на території України, під час придбання замовлення або використання товарів, робіт та послуг для задоволення своїх потреб, мають право на: державний захист своїх прав; належну якість продукції торговельного та інших видів обслуговування; безпеку продукції; необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її якість та асортимент, також про її виробника, виконавця, продавця; відшкодування шкоди, завданої дефектною чи фальсифікованою продукцією чи продукцією неналежної якості, а також майнової та матеріальної шкоди, заподіяної небезпечною для життя і здоров'я людей продукцією у випадках, передбачених законодавством; звернення до суду інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав; об'єднання в громадські організації споживачів, а також інші права щодо забезпечення їх життєдіяльності [1].

Спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації метрології є Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. Згідно з Положенням про Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, затвердженого Указом Президента України від 18.03.2003 року, Держспоживстандарт України здійснює державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів, рекламу у цій сфері, та державний нагляд за додержанням законодавства у сфері стандартизації і підтвердження відповідності, вживає заходів щодо запобігання і припинення порушень державних стандартів, що встановлюють обов'язкові вимоги до продукції, робіт та послуг усіма суб'єктами господарської діяльності [3].

З метою запобігання наданню послуг та реалізації продукції, небезпечних для життя, здоров'я та майна громадян і довкілля, сприяння споживачеві у виборі продукції, створення умов для участі суб'єктів господарювання у міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі здійснюється сертифікація, тобто підтвердження відповідності якості продукції та послуг вимогам стандартів.

У сфері господарювання застосовуються державні стандарти України, кодекси усталеної практики, класифікатори, технічні умови, міжнародні, регіональні і національні стандарти інших країн, якщо вони застосовуються в Україні відповідно до чинних міжнародних договорів України.

Застосування стандартів чи їх окремих положень є обов'язковим для: суб'єктів господарювання, коли на стандарти є посилання в нормативно-правових актах; учасників угоди щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній є посилання на певні стандарти; виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні; виробника чи постачальника, якщо його продукція сертифікована щодо вимог стандартів [5, с. 74-75].

Важливу роль у безпосередньому захистові споживачів територіальних органів Держспоживстандарту, які забезпечують реалізацію державної політики у цій сфері на території відповідного регіону. Такими органами є управління у справах захисту прав споживачів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [4].

Повноваження Управлінь визначаються в межах їх компетенції і ставлять на меті забезпечення реалізації державної політики щодо захисту прав споживачів у та здійснення державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів та про

рекламу, а також забезпечення міжгалузевої координації та функціонального регулювання у сфері захисту прав споживачів на території відповідного регіону.

Таким чином, захист прав споживачів є комплексною, багатоаспектною проблемою, яка безпосередньо пов'язана з захистом громадян та їх інтересів. Завдання держави полягає в регулюванні та координуванні відносин між виробниками та споживачами на основі норм законодавства та у відповідності до інтересів обох сторін.

Література:

1. Господарський кодекс України від 1 січня 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К., 1996.
3. Пілігрим Г. С., Шестопалова Я. І. Особливості сучасного стану захисту прав споживачів в Україні / Пілігрим Г. С., Шестопалова Я. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org>.
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Іваненко Л., Язвінська О. Реалізація права споживачів на придбання товару належної якості / Іваненко Л., Язвінська О. // Право України. – 2003. – № 8. – С.73-77.

Андрейченко Р.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

*студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ДОСУДОВИЙ ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Загальним правилом досудового врегулювання спорів є те, що учасники господарських відносин, які порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензій чи звернення до суду. Тобто сторонам надано право самостійно, без втручання судових чи інших органів врегулювати конфліктну (спірну) ситуацію, яка виникла у зв'язку з укладенням, здійсненням, зміною чи припиненням господарських правовідносин.

Більшість спорів може бути передано на вирішення господарського суду без досудового врегулювання. Застосування заходів досудового врегулювання спорів в обов'язковому порядку необхідне тільки у спорах, що виникають з договорів перевезення, про надання послуг зв'язку та договорів, заснованих на державному замовленні. В інших випадках досудове врегулювання спору є необхідною передумовою звернення до господарського суду лише за наявності відповідної угоди сторін (ч. 1 ст. 5 ГПК України). Процедура досудового врегулювання господарських спорів складається із таких стадій (етапів):

- укладення у відповідних випадках угоди між сторонами про врегулювання спору у претензійному порядку;
- підготовка претензії контрагентом;
- підготовка відповіді і направлення її пред'явнику претензії.

Проте частиною 5 ст. 5 ГПК України передбачено, що угода сторін про обов'язковість досудового врегулювання не може бути укладена відносно таких спорів:

- 1) про визнання договорів недійсними;
- 2) про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству і порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій;

3) про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ;

4) спорів щодо звернення стягнення на заставлене майно.

Після розгляду претензії сторона повинна дати відповідь заявнику в установлені строки, в якій має повідомити про її визнання (повне або часткове) або про відмову в її задоволенні. Відповідь подається в письмовій формі, а її зміст має містити повне найменування і поштові реквізити підприємства чи організації, яким надсилається відповідь; дата і номер відповіді; дата і номер претензії, на яку дається відповідь.

У ч. 2 ст. 222 ГК України передбачене право суб'єкта господарювання, права та інтереси якого порушені, звернутися до правопорушника з претензією для досудового урегулювання спору. Такий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності дозволяє суб'єктам господарювання урегулювати розбіжності, які виникли між ними без звернення до суду та додаткових затрат на судові витрати. Якщо пред'явлення претензії є, як правило, правом суб'єкта господарювання, то відповідь на претензію є обов'язком адресата претензії, яка повинна бути виконана у встановленому законом порядку та в певний строк.

Відповідно до ст. 8 ГПК України у відповіді на претензію вказуються:

- повне найменування та поштові реквізити підприємства, організації, які дають відповідь, та підприємства, організації, яким направляється відповідь; дата та номер відповіді; дата та номер претензії, на яку дається відповідь;

- якщо претензія визнається повністю або частково - визнана сума, номер та дата платіжного доручення на перерахування цієї суми чи строк та спосіб задоволення претензії, якщо вона не підлягає грошовій оцінці;

- якщо претензія відхилена повністю або частково, мотиви відхилення із посиланням на відповідні нормативні акти та документи, які обґрунтовують відхилення претензії;

- перелік прикладених до відповіді документів чи інших доказів.

У разі коли претензія відхилена повністю або частково, заявнику повинні бути повернені оригінали документів, які отримані з претензією, а також направлені документи, які обґрунтовують відхилення претензії, якщо вони відсутні у заявника претензії. Відповідь на претензію підписується повноважною особою чи представником отримувача претензії та направляється заявнику рекомендованим чи цінним листом чи вручається йому під підпис.

Таким чином, приходимо до висновку, що господарським правом України врегульований такий інститут як досудове врегулювання господарських спорів. Його важливим інструментом є претензія, порядок подання і розгляду якої передбачений національним господарським законодавством.

Література:

1. Бондаренко І. Формування господарських відносин: деякі проблемні питання / І. Бондаренко // Право України. – 2000. – № 4. – С. 32.
2. Гайворонський В. М., Жушман В. П. Господарське право України / В. М. Гайворонський. – Х: Право, 2005. – 384 с.
3. Господарське право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. К. Галянтич, С. М. Грудницька, О. М. Міхатуліна та ін. – К.: МАУП, 2005. – 424 с.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – ст. 56.

Беліменко М.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОЇ СТОРОНИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ

Під формою правової відповідальності, в тому числі договірної, розуміється форма виразу тих майнових позбавлень, які покладаються на порушника. Міри відповідальності за порушення договірних зобов'язань можуть бути різними. О. Іоффе до них відносив не лише відшкодування збитків, а й сплату неустойки, втрату завдатку та різні санкції, що застосовуються в зобов'язаннях окремих видів. Проте всі інші міри відповідальності охороняють лише зобов'язання, для яких вони спеціально встановлені, тоді як обов'язок відшкодування збитків, якщо він прямо не виключений законом або договором, присутній в будь-якому зобов'язанні.

Тому відшкодування збитків розглядається ним як загальна форма відповідальності в зобов'язаннях, так само, як найістотнішим наслідком їх порушення є самі збитки [1, с. 142-143].

Як зазначається в літературі, відшкодування збитків є найбільш оптимальним засобом захисту інтересів суб'єктів господарювання. Систематична реалізація цього засобу негативно діє на контрагента. Підприємства, які активно використовують санкцію відшкодування збитків, не тільки компенсують понесені збитки, а й дисциплінують постачальників суворо дотримуватися зобов'язання за договором. Подання позову про відшкодування збитків компенсує втрати, а також здійснює відповідний вплив на порушників.

Під збитками розуміють витрати, зроблені кредитором, втрату або пошкодження його майна, а також недержавні кредитом доходи, які він одержав би за умови виконання боржником зобов'язання. Аналогічне визначення збитків міститься в ч.2 ст. 224 Господарського кодексу (ГК) України. Відповідно до ст. 225 ГК України до складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються:

- 1) вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства;
- 2) додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною;
- 3) недержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, що зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом [4].

Дещо інший підхід до збитків міститься в ст. 22 ЦК України. За цією статтею до складу збитків входять:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [5].

Визначення збитків, закріплене у ст. 22 ЦК, на наш погляд, є більш вдалим, оскільки воно точно розкриває сутність зазначеного явища. Стосовно ж відповідної формули збитків у ГК цього сказати не можна, оскільки законодавець допускає певну неточність, називаючи пошкодження майна управненої особи збитками. У разі пошкодження майна заподіюється шкода, а збитки – це самі втрати, яких особа зазнає у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі і котрі мають грошове вираження [2, с. 29].

Дійсно, шкода в цивільному праві визначається як знищення або зменшення особистого або майнового блага; майнову шкоду, виражену в грошовій формі, називають збитками. Тому поняття “майнова шкода” відрізняється від поняття “майнові збитки”, які є грошовим еквівалентом завданої майнової шкоди. Проте, звернувшись до формулювання, яке використовується в ГК України, ми побачимо, що до складу збитків включається “вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства”. “Вартість майна” в даному випадку якраз слід розуміти як грошовий вираз тієї

втрати, якої особа зазнала. Навпаки, ЦК України зазначає, що “збитками є втрати, яких особа зазнала у зв’язку зі знищенням або пошкодженням речі”.

У науковій літературі зустрічається думка, що відповідно до конструкції абз. 2 ч. 1 ст. 225 ГК України до реальних збитків (які об’єднують вартість втраченого та додаткові витрати) слід відносити тільки витрати, які вже зроблені, а не ті, які особа зробить у майбутньому. [3, с. 221]. Однак така позиція є не зовсім правильною. Звичайно, таке вирішення питання потрібно обґрунтовувати тим, що потерпілий контрагент може в майбутньому недобросовісно уникати зменшення збитків або, навпаки, створювати підстави для їх виникнення; можливо також, що збитки будуть відшкодовані, а в майбутньому потерпілий фактично їх нести не буде. Проте може статися ситуація, за якої для постраждалого контрагента у майбутньому виникнуть збитки через невиконання зобов’язання. Тому вважаємо за потрібне відобразити в законодавстві положення про те, що до складу збитків будуть входити додаткові витрати, котрі виникнуть в майбутньому, якщо підставою їх є угоди, які були укладені до того, коли особа дізналась або повинна була дізнатись про порушення контрагентом договору і за умови, що запобігти цим витратам сторона не може.

Спеціальною ст. 226 ГК України врегульовано умови та порядок відшкодування збитків. Так, відповідно до ч.1 цієї статті учасник господарських відносин, який вчинив господарське правопорушення, зобов’язаний вжити необхідних заходів щодо запобігання збиткам у господарській сфері інших учасників господарських відносин або щодо зменшення їх розміру, а у разі якщо збитків завдано іншим суб’єктам – зобов’язаний відшкодувати на вимогу цих суб’єктів збитки у добровільному порядку в повному обсязі, якщо законом або договором сторін не передбачено відшкодування збитків у іншому обсязі. Сторона, яка порушила своє зобов’язання або напевно знає, що порушить його при настанні строку виконання, повинна невідкладно повідомити про це другу сторону. У протилежному випадку ця сторона позбавляється права посилаючись на невиконання другою стороною заходів щодо запобігання збиткам та вимагати відповідного зменшення їх розміру.

Таким чином, господарське законодавство України регулює відшкодування збитків дещо по-іншому, ніж цивільне законодавство та міжнародні акти, які ратифіковані Україною. Задля усунення протиріч, які виникають при застосування такої міри захисту як відшкодування збитків необхідно удосконалити поняття “відшкодування збитків”, здійснивши гармонізацію цивільного та господарського законодавства. Усунення цих протиріч позитивно вплине на розвиток господарських відносин в Україні.

Література:

1. Иоффе О.С. Избранные труды: В 4. – Т.III: Обязательственное право. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – С. 142-143.
2. Терьохін С. Відповідальність за порушення комерційних контрактів // Підприємство, господарство і право. – №7. – 2004. – С. 29.
3. Господарське право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, Н. В. Погорецька та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. – Харків: Право, 2005. – С. 221.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – ст.356.

Гайдабура О.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД НЕПРАВОМІРНОГО ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ

В умовах переходу України до ринкової економіки зумовився розвиток конкурентних відносин. Особливості суб'єкта господарювання в цих відносинах значною мірою визначаються його діловою репутацією. З веденням підприємницької діяльності, кожний суб'єкт господарювання повинен мати гарну ділову репутацію, з якою значною мірою пов'язують попит на продукцію та послуги, які постачає той чи інший суб'єкт господарювання. Через те так важливо захищати ділову репутацію та мати змогу в судовому порядку відшкодувати завдану шкоду. Тому на сьогоднішній день ця тема набуває особливої актуальності та потребує значної уваги.

Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання – це підстава для виникнення права на захист ділової репутації суб'єктом господарювання. Стаття 33 Господарського кодексу України та Глава 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначають те, що неправомірне використання ділової репутації являється одним з трьох видів правопорушень, що визнаються недобросовісною конкуренцією [4].

Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання включає три склади правопорушень: неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки; неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу [1].

Але разом з тим наголошується на тому, що державою захищається не сама недоторканна ділова репутація, а право на неї. З погляду захисту від протиправних дій це є закономірним і більш важливим. Тому що особа може звернутися до суду тоді, коли чийсь дії або бездіяльність порушують її право на щось. Особа має право захищати в суді своє порушене право на благо, а не саме благо [7, с. 53].

Одним з елементів порушення недоторканості ділової репутації суб'єкта господарювання являється приниження його ділової репутації. Відповідно до п. 6 Інформаційного листа Вищого господарського суду України від 28 березня 2007 р. № 01-8/184 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію», приниженням ділової репутації суб'єкта господарювання є поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, що дискредитують спосіб ведення чи результати його господарської діяльності, у зв'язку з чим знижується вартість його нематеріальних активів [2].

Ці дії завдають шкоди (моральної та майнової) суб'єктам господарювання, а тому, за відповідними позовами потерпілих осіб, підлягають відшкодуванню згідно з чинним законодавством України.

Це право здійснюється через суд, відповідно до п. 2 ст. 299 ЦК України та ст. 91 ЦК України, згідно якої фізична та юридична особи мають право на спростування недостовірної інформації у передбачених законом випадках, зокрема як спосіб судового захисту проти поширення інформації, що шкодить діловій репутації господарюючого суб'єкта [4].

Підвідомчість таких справ закріплена в Оглядовому листі Вищого господарського суду України від 12 листопада 2008 р. № 01-8/676 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням господарськими судами законодавства про інформацію», він встановлює те, що ці справи підвідомчі господарським судам [2].

Але потрібно звернути увагу на те, що це стосується лише справ «про захист ділової репутації між юридичними особами та іншими суб'єктами підприємницької діяльності у сфері господарювання та іншої підприємницької діяльності». Усі інші справи про захист ділової репутації розглядаються в судах в порядку цивільного судочинства [5, с. 8].

Відповідачами у справах про захист ділової репутації є фізична або юридична особа, яка поширила недостовірну інформацію, а також автор цієї інформації. В п. 15 Постанови Верховного Суду України № 1 наводиться перелік дій, які підпадають під категорію поширення неправдивої інформації. Серед них виділяють такі як: опублікування її у пресі; передання по

радіо, телебаченню чи з використанням інших ЗМІ; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку та інші [3].

Як зазначається в п. 27 Постанови Верховного Суду України № 1 «способами захисту гідності, честі чи ділової репутації від поширення недостовірної інформації можуть бути, крім права на відповідь та спростування недостовірної інформації, також і вимоги про відшкодування збитків та моральної шкоди, заподіяної таким порушенням як фізичній, так і юридичній особі. Зазначені вимоги розглядаються відповідно до загальних підстав відповідальності за заподіяння шкоди».

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок про те, що відповідно до законодавства України суб'єкти господарювання мають право на судовий захист ділової репутації від будь-якого роду посягань з боку будь-яких осіб, також мають право на спростування недостовірної інформації, що стосується їх ділової репутації.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144
2. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: Інформаційного Листа Вищого господарського суду України від 28.03.2007 №01-8/184 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 54. – Ст. 323.
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 №1 // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 65. – Ст. 212.
4. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 43.
5. Резнікова В. В. Ділова репутація, ділові зв'язки та інші нематеріальні активи як вклади до спільної господарської діяльності у формі простого товариства / В. В. Резнікова // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 12. – С. 100-103.
6. Карнаух Т. Ю. Відшкодування моральної шкоди в окремих категоріях справ / Карнаух Т. Ю. // Юридичний Вісник України. – 2006. – № 26. – ст. 8.
7. Шпинов Д. Ю. Ділова репутація, визначення поняття, вплив на ступінь захисту / Д. Ю. Шпинов // ЮРИСТ & ЗАКОН. – 18.10.2011. – № 41. – С. 104.

Кобильченко О.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

студентка V курсу історичного факультету

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Банкрутство в Україні завжди мало свої особливості. Недосконалість законодавства у сфері конкурсного права була темою не однієї наукової конференції та засобом реалізації рейдерських схем в Україні. Досить тривалий час інститут банкрутства використовувався як спосіб експрес-ліквідації підприємств та приховування їхнього «минулого». В сучасному розумінні банкрутство означає фінансовий крах боржника, який стає неспроможним виконати майнові зобов'язання перед своїми кредиторами. В світовій практиці під банкрутством розуміється визнана судом абсолютна неплатоспроможність боржника. Абсолютна неплатоспроможність означає неможливість для боржника задовольнити вимоги кредиторів в даний момент і можливість подібного задоволення в майбутньому.

Актуальність даної теми зумовлена зміною за останні роки законодавства України у сфері відновлення платоспроможності, а також зважаючи на соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні. Військові дії на сході України та крах економічної системи призвели до

значного скорочення виробництва й фактичного банкрутства багатьох підприємств. Тому в даній статті ми хочемо розглянути заходи запобігання банкрутству зазначені в законодавстві України.

Запобігання банкрутству передбачає сукупність дій, направлених на збереження здатності боржника здійснювати господарську діяльність за допомогою цивільно-правових методів. Засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, власник майна, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, у межах своїх повноважень зобов'язані вживати своєчасних заходів щодо запобігання його банкрутству.

До заходів, що здійснюються у досудовому порядку та спрямовані на фінансове оздоровлення боржника, належить надання фінансової допомоги для погашення зобов'язань суб'єкта підприємництва перед його кредиторами та здійснення реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів у межах досудової санації (ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом») [1].

Закон проголошує вжиття заходів щодо попередження неспроможності в якості обов'язки засновників або власника майна організації-боржника.

До відмінних рис заходів, що попереджають банкрутство, можна віднести наступні:

- а) їх мета - запобігання банкрутства;
- б) вони проводяться до порушення справи про банкрутство в арбітражному суді;
- в) до складу учасників цих відносин входять засновники, власники, кредитори, інші зацікавлені особи;
- г) проведення даних заходів не перешкоджає порушенню справи про неспроможність.

В якості досудових заходів закон називає досудову санацію, яка являє собою фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення грошових зобов'язань та обов'язкових платежів і відновлення платоспроможності боржника. Дану фінансову допомогу можуть надати засновники (учасники) боржник, власник майна боржника - унітарного підприємства, кредитори та інші особи. Надання фінансової допомоги може супроводжуватися прийняттям на себе боржником або іншими особами зобов'язань на користь осіб, які надали фінансову допомогу [3, с. 127].

Власники майна державного (комунального) або приватного підприємства, засновники (учасники) суб'єкта підприємництва, що виявився неплатоспроможним боржником, кредитори та інші особи в межах заходів щодо запобігання банкрутству вказаного суб'єкта можуть подати йому фінансову допомогу в розмірі, достатньому для погашення його зобов'язань перед кредиторами, включаючи зобов'язання щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), та відновлення платоспроможності цього суб'єкта (досудова санація). Подання фінансової допомоги боржнику передбачає його обов'язок взяти на себе відповідні зобов'язання перед особами, які подали допомогу, в порядку, встановленому законом.

Досудова санація державних підприємств здійснюється за рахунок бюджетних коштів, обсяг яких встановлюється законом про Державний бюджет України. Умови проведення досудової санації державних підприємств за рахунок інших джерел фінансування погоджуються з органом, наділеним господарською компетенцією щодо боржника, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Основним засобом боротьби з банкрутством завжди виступають заходи щодо запобігання банкрутству боржника. Зазвичай це фінансова допомога за рахунок суб'єктів відносин санації і банкрутства, які зацікавлені та беруть участь в заходах щодо запобігання банкрутству суб'єкта господарської діяльності. До них відносяться: засновники (учасники, акціонери, пайовики) боржника; власник майна боржника; центральні органи виконавчої влади; місцеві органи самоврядування.

Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єкта господарювання здійснюються в межах досудового врегулювання кризового стану платоспроможності. У випадку, коли фінансова допомога не забезпечила відновлення сталого режиму функціонування, з'являється наступна фаза розвитку відносин між суб'єктами – перехід до судової процедури банкрутства [4, с. 62].

Процедури, які застосовують щодо, підприємства-боржника (ст. 4 Закону): розпорядження майном; мирова угода; санація; ліквідація.

Кожний з видів характеризується своїми властивостями, діапазоном запроваджених заходів, очікуваними наслідками, витратами коштів і часу. Вибір процедури визначається багатьма чинниками (виробничими, соціально-економічними, політичними) і оформлюється у вигляді тексту судового документа про початок циклу банкрутства боржника.

Різні поєднання дій суб'єктів відносин санації і банкрутства, процедур банкрутства і особливостей суб'єкта господарювання утворюють індивідуальний сценарій розвитку циклу банкрутства. Взаємодія між учасниками справи про банкрутство відбувається на основі спеціальних правил, встановлених законодавством щодо кожної з процедур банкрутства. Звідси визначаються роль і місце кожного з суб'єктів відносин санації і банкрутства у кінцевих результатах справи [3, с. 74].

Література:

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – ст. 440. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Господарський кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Законодавство і узагальнення судової практики з питань банкрутства : збірник офіційних текстів законів станом на 26.03.2012. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 420 с.
4. Онисько С. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств : підручник / С. М. Онисько. – Л. : Магнолія плюс ; видавець СПД Піча В. М., 2006. – 265 с.
5. Про Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” : інформаційний лист Вищого господарського суду України (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI) від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_606600-13.

Кошляк О.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ ІЗ ДИСКРИМІНАЦІЄЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В Україні досить гостро постає проблема зловживання суб'єктами господарювання своїм господарським становищем, яка виявляється у застосуванні політики господарської дискримінації. Ці зловживання набирають все більших масштабів та нових форм. Саме тому актуальним є визначення проблем дискримінації суб'єктів господарювання та шляхів її подолання.

В Україні державний захист конкуренції у сфері господарювання гарантований ч. 3 ст. 42 Конституції України, ст. 25 Господарського кодексу України, ч. 5 ст. 13 Цивільного кодексу України та спеціальним законодавством [2 с. 482].

Відповідно до ст. 17 Конституції, забезпечення економічної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу. Хоча, за загальним принципом, дискримінація суб'єктів господарювання не допускається, законом може бути обмежено або цілком заборонено діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями в окремих галузях господарства або в межах окремих територій виходячи з інтересів національної безпеки [3, с. 17].

Крім конституції, механізми дискримінації суб'єктів господарювання зазначаються в Господарському кодексі. Відповідно до ст. 31 ГК України дискримінацією суб'єктів господарювання органами влади визнається:

- заборона створення нових підприємств чи інших організаційних форм господарювання в будь-якій сфері господарської діяльності, а також встановлення обмежень щодо здійснення окремих видів господарської діяльності або виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції;

- примушування суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової реалізації товарів певним споживачам або до вступу в господарські організації та інші об'єднання;

- прийняття рішень про централізований розподіл товарів, що призводить до монопольного становища на ринку;

- встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону України в іншому;

- надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших суб'єктів господарювання, що призводить до монополізації ринку певного товару;

- обмеження прав суб'єктів господарювання щодо придбання та реалізації товарів;

- встановлення заборон чи обмежень стосовно окремих суб'єктів господарювання або груп підприємців [1, с. 31].

У частині 2 стверджується, що дискримінація суб'єктів господарювання не допускається. Необхідно зазначити, що окрім дискримінації суб'єктів господарювання органами влади може існувати і дискримінація конкурентів суб'єктами господарювання [5, с. 122].

Суб'єктам господарювання, що мають значно більший ринковий вплив порівняно з малими або середніми підприємцями, які є їхніми конкурентами, забороняється створення перешкод у господарській діяльності малим або середнім підприємцям, зокрема вчинення наступних дій.

Суб'єктам господарювання, які отримали дозвіл відповідних органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України "Про захист економічної конкуренції", суб'єктам господарювання, узгоджені дії яких дозволені згідно із статтями 7, 8 і 9 Закону України "Про захист економічної конкуренції", забороняється встановлювати щодо господарської діяльності суб'єктів господарювання обмеження, які, як правило, не застосовуються до інших суб'єктів господарювання, або застосовувати без об'єктивно виправданих причин різний підхід до різних суб'єктів господарювання.

Вищезазначеним суб'єктам господарювання забороняється схилити інших суб'єктів господарювання до надання будь-яким суб'єктам господарювання без об'єктивних причин переважних умов у господарській діяльності [4, с. 9].

Законом можуть бути встановлені винятки, які допускають здійснення дискримінації суб'єктів господарювання з метою забезпечення національної безпеки, оборони, загальносуспільних інтересів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в Україні досить гостро постає проблема зловживання своїм господарським становищем, зокрема високопосадовцями та суб'єктів господарювання до інших суб'єктів господарювання, яка виявляється у застосуванні політики господарської дискримінації.

Література:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування український контекст / За ред. О. Л. Жуковської. — К.: ЗАТ «ВПОЛ», 2004. — С. 632.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Корчак Н. Загальні положення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності // Підприємництво, господарство та право. — 2001. — № 2. — С. 9.

5. Основи економічної теорії / С. В. Мочерний, С. А. Єрохін, Л. О. Каніщенко та ін.; За ред. С. В. Мочерного. – К.: ВЦ «Академія», 1997.

Парфіненко І.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

студентка V курсу історичного факультету

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

ОБМЕЖЕННЯ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В процесі розбудови ринкової економіки в Україні одним із пріоритетних напрямів державної економічної політики є антимонопольно-конкурентна політика, сприяння розвитку змагальності у сфері господарювання, ефективна боротьба з недобросовісною конкуренцією, адаптації законодавства про захист від недобросовісної конкуренції до європейських вимог.

На сьогодні недобросовісна конкуренція виступає одним із лідерів серед порушень законодавства про захист економічної конкуренції. За даними Антимонопольного комітету України в 2014 р. органами Комітету виявлено та припинено 5341 порушень законодавства про захист економічної конкуренції, з них: 2221 випадків зловживання монополієм (домінуючим) становищем, 1628 – антиконкурентні дії органів влади, 445 - випадки порушень у вигляді антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, 650 порушення у вигляді недобросовісної конкуренції [1].

Вперше визначення поняття "недобросовісна конкуренція" в українському законодавстві було закріплено у Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції". Відповідно до ст. 1 цього Закону недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності [2, с. 1]. Аналогічне визначення недобросовісної конкуренції дає стаття 32 Господарського Кодексу України [3].

Основою недобросовісної конкуренції є нечесне, неправомірне ведення підприємницької діяльності, створення перешкод суб'єкту господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг.

Об'єктами захисту від недобросовісної конкуренції можуть бути неправомірні дії, які відповідно до законодавства України поділяються на три групи: 1) неправомірне використання ділової репутації господарюючого суб'єкта (підприємця); 2) створення перепон (перешкод) господарюючим суб'єктам (підприємцям) у процесі конкуренції і досягнення неправомірних переваг в конкуренції; 3) неправомірний збір, розголошення і використання комерційної таємниці.

Найбільш поширеним видом недобросовісної конкуренції є поширення інформації, що вводить в оману, з метою досягнення неправомірних переваг у конкуренції. Порушення цього виду становлять 90 відсотків від загальної кількості порушень у вигляді недобросовісної конкуренції. Інформація, що вводить в оману, може виражатись у неповних, неточних або неправдивих даних про походження товару, виробника, продавця, спосіб виготовлення, джерела та спосіб придбання та реалізації товару, споживчі властивості, якість, комплектність, придатність до застосування, стандарти, характеристики; приписування повноважень та прав, яких суб'єкт господарювання не має, або відносин в яких він не перебуває, тощо. Поширення цієї інформації призводить до отримання неправомірних переваг у конкуренції та невиправданих витрат споживачів через придбання товару, який насправді не має тих властивостей, про які поширювалась інформація. Значну кількість таких порушень Антимонопольним комітетом України виявляється та припиняється під час реклами продукції харчування та товарів широкого вжитку [2, ст. 15-1].

Законодавство про захист економічної конкуренції передбачає спеціальні правові механізми захисту прав та законних інтересів від недобросовісної конкуренції. Залежно від засобів захисту виділяють такі основні шляхи:

1. Адміністративний шлях, пов'язаний зі зверненням до Антимонопольного комітету та його територіальних відділень.

Відповідно до статті 28 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» особи, права яких порушені діями, визначеними цим Законом як недобросовісна конкуренція, можуть звертатися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень протягом шести місяців з дня, коли вони дізналися або повинні були дізнатися про порушення своїх прав. Заява про порушення розглядається протягом 30 календарних днів, а у разі потреби одержання додаткової інформації, яка не може бути надана заявником, строк розгляду заяви може бути подовжений державним уповноваженим, головою відділення на 60 календарних днів, про що письмово повідомляється заявнику [2].

За результатами розгляду заяви Антимонопольним комітетом України чи адміністративною колегією Антимонопольного комітету України робляться такі висновки:

а) дії суб'єкта господарювання, описані у заяві, містять або можуть містити ознаки порушення законодавства, передбачені статтею 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»;

б) дії суб'єкта господарювання, описані у Заяві, не містять або не можуть містити ознак порушення законодавства, передбачених статтею 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»;

в) наданої заявником інформації недостатньо для надання однозначного висновку щодо наявності/відсутності у діях суб'єкта господарювання, описаних у Заяві, ознак порушення законодавства, передбачених статтею 1-15 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Також відповідно до частини першої статті 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції» заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів Антимонопольного комітету України повністю або частково до господарського суду. Це стосується і справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених нормативними актами до їх компетенції.

Даний шлях і є доволі тривалим, оскільки може, окрім розгляду в суді загальної інстанції, розглядатись в апеляційному та касаційному порядку, потребують призначення судової експертизи.

2. Захист права через органи Державної фіскальної служби. Здійснюється шляхом внесення товарів, що містить об'єкти промислової власності до митного реєстру. Перевагами звернення до Державної фіскальної служби з метою захисту прав на об'єкти промислової власності є контроль за ввезенням контрафактних товарів на територію України і відносно короткі строки внесення товарів, що містять об'єкти промислової власності до митного реєстру. Недоліками даного шляху захисту від недобросовісної конкуренції є: складність самої процедури внесення товарів, що містять об'єкт до митного реєстру та відносно невелика користь, оскільки все залагоджувати доведеться власникам самим, так як згідно з п. 4 ст. 11 Митного кодексу України завданням митних органів є сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, а не безпосередньо захист [5].

3. Самозахист підприємця від неправомірних дій конкурентів.

Насамкінець, варто зауважити, що забезпечення реалізації політики у сфері охорони від недобросовісної конкуренції характеризується наявністю низки проблемних питань, що потребують додаткового вивчення: відповідність норм українського законодавства міжнародно-правовим нормам в сфері захисту прав інтелектуальної власності; ефективність і належна координація діяльності структур, які опікуються питаннями охорони і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. В зв'язку з цим необхідно:

1) активізувати роботу з приведення законодавства України у сфері захисту від недобросовісної конкуренції до рівня світових стандартів;

2) вжити заходи щодо посилення координації діяльності органів виконавчої влади з метою створення цілісної системи забезпечення дотримання законодавства про захист від недобросовісної конкуренції;

3) необхідно створити та впровадити сучасні технології управління процесами охорони інтелектуальної власності (створення централізованого комп'ютерного банку даних щодо фірмових найменувань, зареєстрованих на території України; впровадження систем електронного декларування товарів);

4) активізувати роботу з розробки системи економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових);

5) створення Фонду сприяння патентуванню українських винаходів за кордоном, із його частковим фінансуванням із Державного бюджету в рамках окремої статті бюджетних видатків на охорону інтелектуальної власності;

6) налагодити ефективну взаємодію органів державної влади та місцевого самоврядування із сприяння розвитку добросовісної конкуренції.

Література:

1. Звіт Антимонопольного комітету за 2014 р. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270>.

2. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 1444.

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

Юрченко Д.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

*студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД НЕПРАВОМІРНОГО ЗБИРАННЯ, РОЗГОЛОШЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Сьогодні в Україні, як і в інших країнах світу, інформація стала першоосновою життя сучасного суспільства. У зв'язку з новими інформаційними досягненнями, виникає потреба в захисті інтересів власників комерційної таємниці.

Проблема збирання, розголошення та використання комерційної таємниці має багато аспектів, серед яких найважливішими є визначення правового положення комерційної таємниці як соціального ресурсу, юридичне закріплення права на комерційну таємницю та створення правових гарантій реалізації цього права. Таким чином, комерційну таємницю, в залежності від змісту відомостей, які вона містить, можна розглядати як конфіденційну інформацію, так і іншу передбачену законодавством таємницю, крім державної таємниці.

Комерційною таємницею згідно з ч.1. ст. 505 ЦК України є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та в сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації. Одержання, використання, зберігання і поширення комерційної таємниці відбуваються шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або іншому носіїві. Фізичні або юридичні особи, які є власниками інформації виробничого та іншого характеру, що одержана на власні кошти і

не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї і встановлюють її належність до комерційної таємниці [2].

Кожен суб'єкт господарювання самостійно визначає склад відомостей, що належать до комерційної таємниці. Законодавством України встановлені два обмеження, застосовуваних до таких відомостей:

По-перше, відомостями, що складають комерційну таємницю, не можуть бути відомості, що складають державну таємницю.

По-друге, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці», встановлений перелік відомостей, які не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Використанням комерційної таємниці є впровадження в комерційний оборот відомостей, що відповідно до чинного законодавства України становлять комерційну таємницю, володільцем такої інформації або особою, якій ці відомості були довірені в установленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Розмір матеріальної вигоди внаслідок використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, цивільним законодавством не визначається. Тільки особа, яка правомірно володіє інформацією, має право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці. Комерційна таємниця охороняється шляхом встановлення в договорі заборони на її розголошення для осіб, які її отримали, і регулюється тільки цивільним законодавством. Використання комерційної таємниці може мати місце лише з дозволу володільця або уповноваженої законом чи договором особи. Поняття незаконного використання комерційної таємниці має розглядатись як неправомірне, всупереч волі її законного володільця [4].

Незаконне отримання комерційної таємниці може відбуватись шляхом її неправомірного збирання. Збирання комерційної таємниці є неправомірним незалежно від його способу. Важливим критерієм щодо визнання способу отримання комерційної таємниці неправомірним, на нашу думку, є наслідки, до яких таке отримання призвело. Зокрема, такими наслідками є заподіяння шкоди суб'єкту господарювання або можливість її заподіяння. Перелік осіб, які внаслідок виконання свого службового обов'язку мали можливість отримати відомості, що становлять комерційну таємницю, є необмеженим. Видається, що до таких осіб слід віднести представників правоохоронних органів, органів державної влади, місцевого самоврядування та адміністративно-господарського управління і контролю та інших.

Розголошення — це незаконне ознайомлення з відомостями, що становлять комерційну таємницю, а також створення особою, якій ці відомості стали відомими, умов, сприятливих для ознайомлення з ними сторонніх осіб. Коло осіб, які можуть бути ознайомлені з незаконно здобутими відомостями, а також спосіб, в який це ознайомлення відбувається, законодавством не визначені, тобто можуть бути будь-якими. Основним критерієм вчинення правопорушення є настання негативних наслідків у вигляді заподіяння шкоди суб'єкту господарювання або можливість настання такої шкоди [5].

Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю [6, с. 21].

Таким чином можна підвести підсумок, що для вирішення проблем, пов'язаних з регулюванням комерційної таємниці, необхідно прийняти спеціальний акт, щодо якого вже схвалено Концепцію проекту Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю». Захист від неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці в Україні здійснюється Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р.

Згідно зі ст. 37 ГКУ вчинення дій, визначених як неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці зумовлює дисциплінарну, адміністративну, цивільну

чи кримінальну відповідальність винних осіб суб'єктів господарювання у випадках, передбачених законом.

Література:

1. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України – 2003 р., № 18, ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України – 2003 р., № 40, ст. 356.
3. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. N 2210-III. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 р., № 36, ст. 164.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. – 3-є вид., перероблене і доп. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т. 1. – 824 с.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. – 2-є вид., перероблене і доп. / За ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 441 с.
6. Князев С. Комерційна таємниця в Україні: особливості організаційно-правового впровадження / С. Князев // Юридичний журнал. – 2006. – № 6.

Копил Д. І.

(наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.)
студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА ФРН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Для демократичного суспільства особливо важливою є реалізація принципу поділ влади. Розподіл структури державної влади на законодавчу, виконавчу і судову передбачає, що це три влади однакові, рівноцінні за силою, служать противагами одне одному і можуть стримувати одна іншу, не допустити домінування жодної. Вважаємо необхідним вивчати досвід інших країн для більш ефективного функціонування органів виконавчої влади в Україні.

З позицій науки конституційного права виконавча влада – це система органів державного управління (уряд, міністерства тощо), тобто система виконавчо-розпорядчих органів управління.

У статті простежимо особливості формування органів виконавчої влади в сучасних Україні та ФРН.

Окреслена проблема стала предметом вивчення сучасних дослідників. В. Авер'янов вивчає організація виконавчої влади й наголошує на необхідності її реформування [1]. Низка публікацій О.Бабич стосуються питанням децентралізації влади [2-3], а О.Волощук розглядає правовий статус уряду в системі органів державної влади [4]. Структуру й повноваження органів виконавчої влади Німеччини аналізують у своїх працях С.Власов, П.Дородний [5-6]. В.Дерець висвітлює особливості функціонування органів виконавчої влади й напрямки їх реформування [7].

Виконавча влада – влада, що має право безпосереднього управління державою. Носієм цієї влади в масштабах усієї країни є уряд. Назва уряду встановлюється Конституцією і законодавством. Частіше за все уряд має офіційну назву – Ради або Кабінети міністрів. У Швейцарії, наприклад, – це Федеративна Рада, в Італії – Рада Міністрів, у Японії – Кабінет. Очолює уряд його глава. Як правило, це прем'єр-міністр (наприклад, у Франції), або голова Ради Міністрів (Італія), канцлер (ФРН), державний міністр (Норвегія). У президентських республіках (США), де ця посада відсутня, главою уряду є безпосередньо президент. Разом із главою уряду до його складу входять заступник (віце-прем'єр), міністри, що очолюють окремі

міністерства. Уряд забезпечує виконання законів та інших актів законодавчої влади, є відповідальним перед нею, підзвітним і підконтрольним їй. Проте виконавча влада не вичерпується одним лише «виконанням законів». Вона покликана відпрацьовувати шляхи та засоби реалізації законів, займатися поточним управлінням, здійснювати розпорядчу діяльність. У цих цілях з усіх питань своєї компетенції уряд видає нормативно-правові акти (укази, розпорядження та ін.), що мають підзаконний характер.

Виконавчій владі та системі її органів присвячено розділ VI Конституції «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади». Єдність системи органів виконавчої влади обумовлена: єдністю всієї державної влади, яка впливає з державної цілісності України; розмежуванням компетенції органів виконавчої влади; їх спільною діяльністю. У межах цієї системи визначається порядок формування окремих її елементів. Очолює систему Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади. Середньою ланкою цієї системи є міністерства, державні комітети та центральні органи державної виконавчої влади, зі спеціальним статусом, підпорядковані Кабінету Міністрів України.

Загальні основи компетенції та функції Кабінету Міністрів України визначені у ст. 116 Конституції України, а в повному обсязі – в Законі України «Про Кабінет Міністрів України». Повноваження міністерств, інших центральних органів виконавчої влади сформульовані у відповідних Положеннях про ці органи. Компетенція місцевих державних адміністрацій визначена у ст. 119 Конституції України та Законі України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. [4,с.137].

Визначення Кабінету Міністрів як вищого органу виконавчої влади відображає його роль і місце не лише у системі органів виконавчої влади, а й у системі державної влади України в цілому і характеризує його діяльність як органу, який здійснює виконання законів Верховної Ради України та нормативних актів Президента України. На жаль певні складності виникають з проблеми організації виконавчої влади, здійснюваної Кабінетом Міністрів України, і формуванням цього органу, які пояснюються існуючою формою правління, а також відображають, на жаль, існуючу боротьбу між законодавчою гілкою влади і Президентом.

Виконавчу владу у ФРН здійснюють Канцлер, Уряд та Президент. Федеральний Уряд ФРН складається з Федерального канцлера і федеральних міністрів. Уряд формується після обрання депутатів Бундестагу, які у своє чергу обирають Канцлера, котрий бере участь у формуванні кабінету міністрів. Міністри призначаються Президентом на пропозицію Канцлера. Уряд перебуває у прямої залежності від Бундестагу й має проти нього відповідальність: Бундестаг може винести вотум недовіри Уряду від імені Канцлера, що в результаті призводить до відставки Канцлера і Уряду. До функцій Уряду можна віднести: виконання законів, прийнятих Парламентом; планування політичного розвитку; здійснення керівництво державними справами; контроль за діяльністю органів управління у землях.

Бундестаг вправі формувати законодавство Уряду. Уряд має право видавати постанови загального характеру, видавати постанови у виконанні законів, видавати постанови, мають силу законів, але тільки за окремим питань, і з дозволу Бундестагу. Також уряд має право законодавчої ініціативи. Уряд залишається при владі протягом 4 років. Передбачаються випадки дострокового припинення своїх повноважень: у зв'язку з відходом у відставку чи смертю Федерального канцлера; із затвердження нового Бундестагу; внаслідок вотуму недовіри, вираженого Бундестагом Федеральному канцлеру; при відхиленні Бундестагом поставленого Федеральним канцлером питання довіри і розпуск Бундестагу Президентом [5,с.37].

Отже, доля Уряду великою мірою залежить від Канцлера, яке відставка означає відставку всіх федеральних міністрів, а й викликав цим всього Уряди. Система органів виконавчої влади триступенева: міністерства, наділені політичними функціями; відомства середньої ланки, мають функції нагляду; відомства нижчої ланки, здійснюють суто виконавчі функції.

Найбільш істотне повноваження Президента у тому, що він висуває кандидатуру посаду Канцлера Бундестагу. Якщо ж у заключному турі кандидат не отримає більшості голосів, то Президент вправі розпустити Бундестаг. Насправді, цього права є формальним на практиці таких

випадків був. Президент перебуває у стійкому зв'язку з партією, яка перемогла на чергових виборах. До функцій канцлера належить: визначення основних напрямів внутрішньої і до зовнішньої політики; формування Уряду; керівництво роботою Уряду; звільнення міністрів.

Література:

1. Авер'янов В. Організація виконавчої влади потребує реформування [Текст] / В. Авер'янов, В. Дерезь, А. Пухтецька // Право України. – 2009. – № 12. – С. 39–46.
2. Бабич О. М. Виконавча влада та її місце в системі державної влади [Текст] / О. М. Бабич // Держава і право : збірник наукових праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К., 2010. – Вип. 50 : Юридичні і політичні науки. – С. 387–294. – [67 / Д36].
3. Бабич О. М. Вдосконалення законодавства щодо забезпечення децентралізації виконавчої влади в Україні [Текст] / О. М. Бабич // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 56 : Юридичні і політичні науки. – С. 202–208.
4. Волощук О. Т. Місце уряду в системі розподілу влад [Текст] / О. Т. Волощук // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 57 : Юридичні і політичні науки. – С. 136–144.
5. Власов С. Н. ФРГ на порозі 90-х годов. Общество и проблемы [Текст] / С. Н. Власов. – К. : Знание, 1989. – 48 с.
6. Дородний П. Г. Формування органів виконавчої влади в державах з парламентською формою правління [Текст] / П. Г. Дородний // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К., 2008. – Вип. 39. – С.68–73.
7. Дерезь В. А. Центральні органи виконавчої влади : сучасний стан та напрями реформування [Текст] / В. А. Дерезь // Держава і право : збірник наукових праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К., 2009. – Вип. 43 : Юридичні і політичні науки. – С. 228–234.

Копил Д.І.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

*студент V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

З позицій науки конституційного права виконавча влада – це система органів державного управління (уряд, міністерства тощо), тобто система виконавчо-розпорядчих органів. Проте сутність категорії виконавчої влади не зводиться до визначення конкретних суб'єктів діяльності з реалізації державної влади. Виконавча влада як реальна категорія, має розкриватися через з'ясування основних рис державної влади в цілому. Держава реально сприймається через іманентну їй владу, владні волевиявлення. Виразниками таких волевиявлень згідно зі ст. 6 Конституції України є органи різних гілок державної влади. Ці органи об'єднує саме влада, а в державно-правовому плані їх об'єднують державно-владні повноваження.

Теоретичні питання, пов'язані зі становленням органів виконавчої влади в Україні та її особливостями привертають увагу сучасних дослідників. Так, В. Авер'янов наголошує на необхідності їхнього подальшого реформування, В.Дерезь визначає шляхи таких змін, А.Береза визначає основні етапи становлення публічної влади взагалі [1-2; 4]. З'ясування сутності парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та ефективність такої роботи простежують П.Дородний та О.Майданник [3; 8]. Функціонування виконавчої влади в країні з точки зору науки адміністративного права стали предметом дослідження М.Кунцевич та Т.Мацелік [5-7].

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Серед органів державної влади важливе місце посідають органи виконавчої влади, що здійснюють функції державного управління економічним, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом. Від результатів діяльності цих органів понад усе залежить соціально-економічний та політичний стан країни. Саме ці органи виступають основним суб'єктом адміністративного права. В адміністративно-правовій науці під органом виконавчої влади визнається частина державного апарату (організація), яка має власну структуру та штат службовців і в межах встановленої компетенції здійснює від імені і за дорученням держави функції державного управління в економічній, соціально-культурній адміністративно-політичній сферах суспільного життя. Це поняття має найбільш вагомі ознаки органів виконавчої влади. Такі органи є державними і разом з органами законодавчої та судової влади складають єдиний державний апарат. Тому органи виконавчої влади мають усі найважливіші ознаки державних органів, але, крім того, вони мають і власні специфічні риси, які обумовлені завданнями та особливим характером державного управління. Органи виконавчої влади створюють і свій власний апарат — апарат державного управління, який належить до числа складних самоврядних систем. Він являє собою цілісне утворення, яке складається з великої кількості різноманітних частин — окремих органів та їх структурних підрозділів. [5, с.228].

Органи виконавчої влади реалізують функції держави, виконуючи положення Конституції та законів України, актів Президента України, а також нормативні акти органів державного управління вищого рівня. Кожен орган виконавчої влади, діючи від імені та за дорученням держави, має певний правовий статус, виступає носієм відповідних повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує йому досягнення мети виконавчо-розпорядчої діяльності.

Органи виконавчої влади наділяються необхідною оперативною самостійністю, що виражається в їх компетенції – предметах відання, правах, обов'язках, територіальних межах діяльності кожного окремого органу. Кожен орган виконавчої влади має офіційне найменування та повноваження використовувати різні атрибути з державною символікою (гербовим штампом, бланками з офіційними найменуваннями та ін.). Більшість органів виконавчої влади та методи їх діяльності визначаються Конституцією та законами України, актами Президента України [1,с.40].

Орган виконавчої влади становить собою колектив людей – державних службовців, який сформований шляхом їх призначення або конкурсного відбору на посаду для здійснення конкретної виконавчо-розпорядчої діяльності в юридично-владній формі. В рамках колективу даного органу поміж структурними підрозділами і службовцями розподілені повноваження і відповідальність за доручену справу, встановлені та розвиваються різні організаційно-правові зв'язки. Усе це спрямоване на забезпечення ефективної діяльності органів виконавчої влади. Органи виконавчої влади багато в чому відрізняються від органів законодавчої та судової влади своїм цільовим призначенням, функціями, характером діяльності, порядком утворення окремих органів та взаємовідносинами між різними органами, складом службовців та порядком заміщення ними посад, формами та методами здійснення своїх юридично-владних повноважень.

Органи виконавчої влади істотно відрізняються від підприємств, об'єднань, установ, організацій, в тому числі й державних. Головне, чим відрізняються органи виконавчої влади від підприємств, об'єднань, установ і організацій, є те, що перші мають державно-владні повноваження, вони керують об'єктами, до числа яких входять і самі підприємства, об'єднання, установи, які знаходяться ззовні їх, виступають від імені держави; а підприємства, об'єднання, зайняті господарською діяльністю, установи – соціальним обслуговуванням, організації (будівельно-монтажні, житлово-експлуатаційні, шляхові та ін.) будують або експлуатують

виробничі чи інші об'єкти. В органах виконавчої влади, починаючи з центральних і закінчуючи місцевими (районними), всі службовці (за винятком обслуговуючого персоналу, який створює тільки умови для нормального функціонування органу) здійснюють різні функції управління, а їх праця є одним із видів управлінської діяльності.

До центральних органів виконавчої влади належать: міністерства, державні комітети та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Центральні органи виконавчої влади діють на підставі положень, які затверджує Президент України. Їх очолює керівник (міністр, голова), статус якого та його заступників встановлюється положенням про ці органи. Керівника такого органу та його заступників призначає на посади Президент України за поданням Прем'єр-міністра України. Повноваження цих осіб на вказаних посадах припиняє Президент України. Керівник центрального органу виконавчої влади може мати не більше одного першого заступника і трьох заступників. Проте це правило не поширюється на Міноборони, МВС, СБУ, ДМСУ та інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Структуру центрального органу виконавчої влади затверджує його керівник. Фінансове забезпечення діяльності здійснюється за рахунок коштів Держбюджету.

Визначальною ланкою, головними суб'єктами в системі цих органів є міністерства. Міністерство – це центральний орган виконавчої влади, підпорядкований КМУ, покликаний здійснювати державне управління певною галуззю або сектором. Міністерство як провідний центральний орган виконавчої влади є головним суб'єктом вироблення і реалізації державної політики у відповідних галузях чи сферах і відповідає за реальний стан справ у дорученій галузі перед КМУ та Президентом України. Міністерства, що здійснюють управлінську діяльність в окремих галузях, називають галузевими. Міністерства, які за призначенням здійснюють функціональну (міжгалузеву) управлінську діяльність, називають функціональними.

Державні комітети – різновид центральних органів виконавчої влади, що здійснюють координаційно-функціональну управлінську діяльність здебільшого міжгалузевого та міжсекторного характеру. Діяльність державного комітету спрямовує і координує Прем'єр-міністр України або один із віце-прем'єр-міністрів чи міністрів. Державний комітет вносить пропозиції щодо формування державної політики відповідним членам уряду та забезпечує її реалізацію у визначеній сфері діяльності, здійснює управління в цій сфері, а також міжгалузеву координацію та функціональне регулювання з питань, віднесених до його відання. Очолює державний комітет його голова.

Комплексне реформування центральних органів виконавчої влади відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні спрямоване на:

по-перше, уточнення та зміну функцій цих органів, перегляд їх статусу з метою оптимізації кількісного складу центральних органів виконавчої влади;

по-друге, забезпечення провідної ролі міністерств як головних суб'єктів вироблення і реалізації урядової політики в тій чи іншій сфері;

по-третє, підвищення ролі міністрів як політичних діячів та відокремлення їхнього статусу від статусу державних службовців;

по-четверте, запровадження нових форм і процедур діяльності центральних органів виконавчої влади з посиленням орієнтації такої діяльності на надання управлінських послуг громадянам та юридичним особам;

по-п'яте, внесення відповідних організаційно-правових змін у структуру цих органів і проведення на нових засадах їх класифікації.

Література:

1. Авер'янов В. Організація виконавчої влади потребує реформування [Текст] / В. Авер'янов, В. Дерезь, А. Пухтецька // Право України. – 2009. – № 12. – С. 39–46.
2. Береза А. В. Періодизація етапів реформування публічної влади в Україні [Текст] / А. В. Береза // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 56 : Юридичні і політичні науки. – С. 568–573.

3. Дородний П. Г. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади у державах з парламентською формою державного правління: поняття, зміст, стадії, класифікація форм та значення [Текст] / П. Г. Дородний // Держава і право : збірник наукових праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К., 2008. – Вип. 41 : Юридичні і політичні науки. – С. 106–112.
4. Дерезь В. А. Центральні органи виконавчої влади : сучасний стан та напрями реформування [Текст] / В. А. Дерезь // Держава і право : збірник наукових праць / Ін-т держави і права імені В.М. Корецького НАН України. – К., 2009. – Вип. 43 : Юридичні і політичні науки. – С. 228–234.
5. Кунцевич М. П. Надання адміністративних послуг як форма реалізації виконавчої влади [Текст] / М. П. Кунцевич // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2012. – Вип. 58 : Юридичні і політичні науки. – С. 248–254.
6. Кунцевич М. П. Функції виконавчої влади [Текст] / М. П. Кунцевич // Держава і право : зб. наук. праць / Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2013. – Вип. 60 : Юридичні і політичні науки. – С. 140–145.
7. Мацелік Т. Система суб'єктів адміністративного права [Текст] / Т. Мацелік // Право України. – 2012. – № 3-4. – С. 439–442.
8. Майданник О. Парламентський контроль за функціонуванням виконавчої влади в Україні : питання теорії [Текст] / О. Майданник // Право України. – 2010. – № 5. – С. 102–108.

Кухта О.В.

(наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С.В.)
*студентка IV курсу бурового відділення
 Полтавського коледжу нафти і газу
 Полтавського національного технічного
 університету імені Юрія Кондратюка*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПІДБУРЮВАЧА ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

У системі норм законодавства України про кримінальну відповідальність інститут співучасті посідає важливе місце.

Дослідження питання класифікації співучасників на види, а саме теоретична сторона заданої проблематики, набуває значної актуальності не лише у контексті положень інституту співучасті, а й інституту призначення покарання. Так, встановлення виду співучасника (зокрема підбурювача) дає можливість не тільки обґрунтувати його відповідальність, але й визначити характер та ступінь участі кожного у спільному вчиненні злочину, що є підставою для застосування конкретної міри відповідальності.

У різні роки питання співучасті досліджувалося такими вченими як В.О. Алексєєв, Д.П. Альошин, П.П. Андрушко, Ф.Г. Бурчак, М.І. Мельник, Ю.В. Москвін, В.О. Навроцький та інші.

Згідно частини 4 статті 27 Кримінального кодексу України підбурювач є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину[4, с. 13]. Тобто – це особа, яка викликала у виконавця чи в інших співучасників рішучість, бажання вчинити злочин, тобто умисел на вчинення конкретного злочину [2, с. 228].

З об'єктивної сторони підбурювач схилиє іншого співучасника до вчинення злочину і ставить свої дії у причинний зв'язок з тим злочинном, який буде вчинений виконавцем.

Підбурювання – це завжди активні дії, які впливають на інших співучасників і за допомогою яких підбурювач породжує у них рішучість і бажання вчинити злочин (умисел на вчинення конкретного злочину).

На думку науковців В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна, підбурюванню притаманне те, що ці дії не пригнічують волю підбурюваного і не фальсифікують її. Остаточне рішення

вчинити злочин належить особі, яку підбурюють. Однак бажання (умисел) вчинити його породжує в ній саме підбурювач. У цьому і виявляється спільність дій підбурювача з іншими співучасниками [1, с. 236].

Підбурювання з об'єктивної сторони може виявлятися у словесних (вербальних) діях, усній чи письмовій формі, конклюдентних діях – жестах, міміці, пантоміміці. За змістом ці дії можуть бути чітко визначеними або завуальованими, але вони повинні мати об'єктивну спрямованість на вчинення іншим співучасником (виконавцем, пособником) певного злочину [1, с. 237].

Формами підбурювання згідно з частиною 4 статті 27 Кримінального кодексу України є: умовляння, підкуп, погроза, примус, інше схиляння співучасника до вчинення злочину.

Найчастіше в науковій літературі використовують термін «способи підбурювання до злочину», «способи схиляння іншого співучасника до вчинення злочину».

Законодавче закріплення цих способів було доцільним, оскільки Кримінальний кодекс 1960 року цього не передбачав.

Розглянемо їх детальніше.

Умовляння означає систематичне або одноразове настійливе прохання (переконання) особи у необхідності вчинення злочину.

Підкуп – це надання або обіцянка надання особі матеріальної або іншої вигоди у разі вчинення нею злочину.

Підбурювання шляхом підкупу може проявлятися у замовленні вбивства, коли особа, схиляючи до вчинення такого злочину іншу особу, обіцяє чи надає останній відповідну матеріальну винагороду чи іншу вигоду не виконуючи при цьому функції організатора такого вбивства [6, с. 85].

Погроза – це залякування особи заподіянням фізичної, майнової, моральної або іншої шкоди у разі не вчинення нею злочину.

Примус передбачає домагання від іншої особи вчинити злочин шляхом заподіяння тілесних ушкоджень або застосування до неї іншого насилля, пошкодження належного їй чи її близьким майна, поширення певної інформації про таку особу тощо.

Схиляння до злочину іншим чином – це вчинення інших, крім зазначених вище дій, за допомогою яких особа схиляє співучасника до вчинення злочину.

У літературі перелік таких способів, завдяки яким підбурювач переконує іншого співучасника у необхідності вчинення злочину, значно розширений. До таких способів належать: прохання, пропозиція, підкуп, лестощі, різні обіцянки, почуття заздрості, ревнощів, помсти [5, с. 63].

Підбурювання можливе на стадії підготовки або під час вчинення злочину.

Не визнається підбурюванням схиляння особи до заняття злочинною діяльністю взагалі, коли мова не йде про конкретний злочин; загальні заклики чи пропозиції до вчинення злочину, не адресовані конкретному співучасникові (винятком є, коли відповідно до КК України містять ознаки самостійного складу злочину – наприклад, частина 2 статті 109, стаття 295 Кримінального кодексу України).

Суб'єктивна сторона підбурювання передбачає у винного прямого умислу. Підбурювач як і організатор та пособник згідно частини 2 статті 29 КК України підлягає кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини Кодексу, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем [4, с. 14].

У разі, якщо підбурювання особою іншої особи до вчинення певних дій утворює самостійний склад злочину, цю особу слід визнавати виконавцем такого злочину, а її дії кваліфікувати за відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу України (наприклад, примушення чи втягнення у заняття проституцією – частина 2 статті 303 КК України) [6, с. 86].

Об'єктивною сутністю підбурювання є вплив на волю особи з метою схилення її до вчинення злочину. Способи схилення можуть бути різними. Закон дає лише орієнтовний, невичерпний перелік цих способів.

Отже, підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину.

Література:

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2015. – 528 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 2-е вид., переробл. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 480 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, О.О. Дудоров та ін.; За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – 5-те вид., переробл. та допов. – К.: Атіка, 2009. – 408 с.
4. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 2 січня 2016 року. – К.: Паливода А.В., 2016. – 212 с.
5. Митрофанов І.І., Притула А.М. Співучасть у злочині: навч. посіб. / І.І. Митрофанов, А.М. Притула. – О.: Фенікс, 2012 – 205 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с.

Сорокопуд А. С.

(наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С. В.)

студентка IV курсу бурового відділення

Полтавського коледжу нафти і газу

Полтавського національного технічного

університету імені Юрія Кондратюка

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ

07 листопада 2015 року почала діяти Національна поліція України, яку очолила радник глави МВС України Хатія Деканоїдзе. Вона заявила: «Ми будемо принципово нову поліцію. Усі мають побачити, що цей процес стане прозорим і чесним. Нам потрібні чесні, здорові й адекватні співробітники»[2, с. 226].

Багато країн успішно пройшли або проходять шлях реформування правоохоронних систем, і їх досвід може стати в нагоді під час реформ в Україні.

Мета статті – здійснити аналіз правових засад організації та діяльності Національної поліції України.

Науковому вивченню широкого спектру цих питань та їх окремих аспектів приділяють увагу такі вчені, як П. Біленчук, В. Жмінько, О. Ємець, І. Сервецький, А. Ярмолюк та інші.

Як зазначає В. Жмінько, наріжним каменем нинішніх реформ правоохоронних органів є перехід від поліцейських сил до поліцейської служби, яка сприймає громадянське суспільство як партнера та отримувача послуг. Зміст таких процесів є подібним для всіх демократичних країн і полягає в реалізації трьох малих «д» – демілітаризації, децентралізації, деполітизації правоохоронних органів, що в результаті складає одну велику «Д» – демократизацію [3, с. 104].

Військовий характер органів міліції закладений вже в самій назві. У звичному для нас розумінні, як підкреслює вище зазначений дослідник, крім України, назва «міліція» залишалася лише в Білорусі, Киргизстані, Узбекистані, Таджикистані та в невизнаних республіках – Абхазії, Придністров'ї та Південній Осетії.

Відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної

безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [4].

У складі поліції функціонують: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція та поліція особливого призначення.

Важливо наголосити на тому, що загальний професійний предмет відання поліції країн континентальної системи права є похідним юридичним явищем від охоронної функції держави. Так, наприклад, законодавство про поліцію Франції, Німеччини, Польщі включає два основні елементи: 1) захист конституційних прав і свобод людини і громадянина від протиправних загроз, ризиків, небезпек і посягань; 2) забезпечення громадської безпеки і порядку в суспільстві та державі [1, с. 288].

Як зазначають науковці П.Д. Біленчук, А.А. Ярмолук, оригінальним є досвід законодавчого регулювання діяльності поліції в Ізраїлі. У Законі «Про поліцію» 1971 р. Ізраїлю чітко сформульовано основні завдання поліції: 1) охорона громадського порядку; 2) забезпечення особистої безпеки громадян; 3) захист майна громадян від незаконних посягань; 4) виявлення, розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень, насамперед злочинів; 6) віддання до суду осіб, які вчинили злочин; 7) надійне та безпечне утримання ув'язнених злочинців [1, с. 288].

Важливими та корисними положеннями Закону України «Про Національну поліцію» є те, що поліцейські можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки; рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Позитивною особливістю Закону також є те, що в ньому чітко визначені права та обов'язки поліцейського. Вперше не в підзаконних актах, а в законі прописано, коли поліцейський має право зупинити, оглянути, затримати особу, застосувати до неї певні заходи; коли можна здійснювати перевірку документів, коли і в якому порядку можна проводити перевірку і огляд речей громадянина, коли можна зупинити транспортний засіб та проникати в житло [1, с. 290].

Під час виконання своїх повноважень поліція уповноважена застосовувати такі заходи примусу як фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Новелою в українському законодавстві є термін «поліцейське піклування». Згідно статті 41 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

- 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;
- 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;
- 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;
- 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої статті 41 Закону України «Про Національну поліцію».

Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за

допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи [4].

Таким чином, питання необхідності реформування правоохоронних органів України набуло актуальності саме зараз, коли Україна остаточно обрала свій шлях – курс на євроінтеграцію. Від радянської системи наша країна отримала у спадок авторитарну, милітаризовану, репресивну модель органів внутрішніх справ, яку потрібно було міняти, тож віримо, що досвід європейських країн з цього питання та втілення його в життя в Україні принесуть свої позитивні результати!

Література:

1. Біленчук П.Д., Ярмолук А.А. Поліцейський кодекс України. Яким йому бути? // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 3. – С. 287 – 292.
2. Ємець О.М. Правові аспекти оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 4 (97). – С. 226-237.
3. Жмінко В. Можливості та обмеження застосування в Україні міжнародного досвіду реформування правоохоронних органів // Національна безпека і оборона. – 2015. – № 2-3. – С. 103-107.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII (із змінами) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>
5. Сервецький І.В. Повноваження поліції щодо затримання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення // Юридична наука. – 2015. – № 11 (53). – С. 203-211.

Баданова Д. В.

(наук. кер. – ст. викл. Гурій Т.А.)

студентка II курсу юридичного

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА НАЛЕЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Внесення документів до Національного архівного фонду або вилучення документів з нього здійснюється на підставі експертизи їх цінності комісією з фахівців архівної справи і діловодства, представників наукової і творчої громадськості, інших фахівців.

Від якості експертизи цінності, роботи з реальними та потенційними фондоутворювачами, комплектування архівів повноцінними документами залежить формування Національного архівного фонду України. Експертиза цінності документів та комплектування архівів є найвідповідальнішими ланками архівної діяльності.

Теоретико-методичною основою формування НАФ є експертиза цінності документів, тобто визначення на підставі чинних засад та критеріїв культурної і практичної цінності документів. Її основними завданнями є:

а) визначення по кожній установі складу документів, що мають науково-пізнавальну та історико-культурну цінність і підлягають постійному, довготривалому (понад 10 років) і тимчасовому (до 10 років) зберіганню;

б) визначення складу документів, що відповідають профілю даного державного архіву;

в) забезпечення повноти складу документів кожного фонду зокрема і архіву в цілому.

Принципи і критерії визначення цінності документів, порядок створення та діяльності експертних комісій затверджуються Кабінетом Міністрів України.

При проведенні експертизи цінності комплексно застосовують критерії цінності документів, тобто систему науково обґрунтованих ознак (походження, зміст, час та місце створення, зовнішні ознаки), на підставі яких практично визначається ступінь цінності документів [3, с.182].

Експертиза цінності документів проводиться за ініціативою їх власника або державної архівної установи за згодою власника. У разі виникнення загрози знищення або значного погіршення стану зазначених документів їх власник зобов'язаний повідомити про це державну архівну установу для організації експертизи цінності цих документів.

Проведення експертизи цінності документів вимагає дотримання принципів об'єктивності, історизму, всебічності, комплексності.

Принцип об'єктивності передбачає оцінку документів з врахуванням їх змісту, автентичності, значущості авторів або фондоутворювачів, юридичної сили документів та їх оригінальності, часу і місця створення, повторюваності інформації.

Принцип історизму орієнтує на вивчення явищ, подій, процесів, відображених у документах, в історичному розвитку з урахуванням умов і особливостей того періоду, коли вони виникли.

Принцип всебічності забезпечує визначення цінності документів з точки зору будь-якого споживача інформації.

Принцип комплексності передбачає визначення цінності кожного окремого документа в групі документів, складовою і невід'ємною частиною яких він є.

Застосування вказаних принципів експертизи цінності документів дозволяє відтворити історичні умови створення документації, встановити її науково-історичне та суспільне значення.

Критерії цінності документів - це система науково обґрунтованих ознак (походження, зміст, час та місце створення, зовнішні ознаки), на підставі яких практично визначається ступінь цінності документів.

Основним критерієм цінності змісту документів є, насамперед, значущість його інформації. Зміст документа є сукупністю зафіксованих у ньому відомостей про конкретні факти, події, явища, процеси. З його застосуванням пов'язане визначення термінів зберігання документів. Чим вагоміший інформаційний зміст, тим цінніший документ. Важливим показником є повторюваність та розсіюваність інформації.

В ході експертизи звертають увагу на цільове призначення документів. Кожний документ створюють з певною метою, насамперед для передавання тієї чи іншої інформації не тільки традиційно між адресантом і адресатом (листування, звіт, наказ тощо), й для передання інформації найширшим верствам суспільства (відозва, маніфест), а також для наступних поколінь (спогади, мемуари). Від цільового призначення залежить і форма документа, виклад тексту, узагальнення інформації та її достовірність.

Суттєве значення має час і місце створення документів. Загальновідомо, що чим давніший документ, тим він цінніший з погляду історії – як “уламок” своєї епохи він несе певну інформацію про цей період. Чим дальшою від нас є ця подія, тим цінніший документ.

Під час експертизи цінності документів важливе значення має критерій зовнішніх особливостей документів як один з основних підходів відбору оригіналів документів, у випадку їхньої відсутності – юридично засвідчених копій, а при відсутності останніх – незасвідчених копій. При цьому надають перевагу документам, що мають сліди роботи з ними – резолюції керівництва, записи виконавців, діловодні помітки тощо. Враховуються також мовні та почеркові особливості, елементи оформлення (в т.ч. і художнє), фізичний стан збереженості документа. Якщо основний документ у поганому фізичному стані, то залишають поряд його копію або інші матеріали, де основна інформація повторюється.

Отже, перша група критеріїв (походження) уможлиблює визначення джерел комплектування державного архіву документами на рівні установ і організацій, а також осіб; друга група (змісту) – комплексів і груп документів, що підлягають переданню на державне зберігання, а третя група критеріїв (зовнішні особливості) – на рівні кожного окремого документа. Порядок застосування критеріїв – послідовний.

Важливим є ступінь збереженості документів, що дозволяє встановити повноту документального комплексу, окремого фонду, групи однорідних за призначенням організацій або фондів однієї функціональної системи управління. Цей критерій застосовують здебільшого у двох випадках:

а) при відсутності основного оригінального документа на державне зберігання приймають його засвідчену копію (на правах оригіналу). Наприклад, у фонді втрачені оригінали наказів організації з основної діяльності. Тоді розшукують засвідчені копії цих наказів у структурних підрозділах, у встановленому порядку формують з них справи і включають до складу фонду на правах оригіналів, зазначаючи про це в передмові до опису. Або: в фонді відсутній оригінал річного виробничого звіту організації, його інформація міститься в кварталних звітах або в звіті за 4-й квартал (при умові укладання його з нарощувальним підсумком).

б) при відсутності оригінальних документів у фонді організації їх можна замінити засвідченими копіями з фондів нижчих або вищих установ системи, де вони зберігаються тимчасово.

У роботі державних архівів України склалась практика так званої комплексної експертизи цінності документів, що здійснюється з метою виділення дублетних документів та документів з поглинною інформацією в однофункціональних організаціях (наприклад, колгоспах) на певній території (район, область) або в системі установ (наприклад, органи місцевого самоврядування всіх рівнів – обласного, районного, міського та сільського) певного хронологічного періоду. Це один з найефективніших способів експертизи, що дозволяє комплексно вирішувати питання оптимізації фондового складу документів десятків і навіть сотень організацій одночасно.

Жакун Н. В.

(наук. кер. – ст. викл. Коваленко К. В.)

студентка IV курсу юридичного

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

МЕХАНІЗМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

У Статуті Організації Об'єднаних Націй, прийнятому після Другої світової війни та повалення тоталітарних фашистських режимів, було проголошено, що однією з цілей діяльності ООН є міжнародне співробітництво для сприяння загальній повазі та дотриманню прав людини і основних свобод для всіх. Ще тоді Україна як одна з держав – засновниць ООН відповідно до ст. 55 Статуту ООН узяла на себе ці зобов'язання.

Для забезпечення проголошеної мети Генеральна Асамблея ООН прийняла 10 грудня 1948 р. Загальну декларацію прав людини, в якій уперше в історії було встановлено перелік основних прав і свобод людини, що підлягають дотриманню в усьому світі. На її основі ООН підготувала і в 1966 р. відкрила для підписання та ратифікації Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, які було ратифіковано Україною в 1973 р. Понад сто країн світу ратифікували кожен із цих пактів.

На Всесвітній конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) представники 171 держави, в тому числі й України, підтвердили універсальність та загальнообов'язковість міжнародних стандартів прав людини і наголосили, що їх виконання є важливим чинником існування демократичного суспільства в будь-якій країні.

Загальне визнання міжнародних стандартів обумовлює зобов'язання всіх держав світу

погодитись на міжнародний контроль за додержанням цих стандартів у національній правовій системі. Крім того, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Факультативного протоколу до нього 1966 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Конвенції про права дитини 1989 р., Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р. Україна, ратифікувавши їх, взяла на себе зобов'язання надавати конвенційним органам доповіді про дотримання прав і свобод, передбачених цими конвенціями, і виконувати зауваження цих органів, а також брати участь у інших формах міжнародного контролю.

Приєднавшись до Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації цього документа в національне законодавство. Особливістю цієї конвенції є встановлення механізму міжнародного контролю, найважливішим елементом якого є діяльність Європейського суду з прав людини, який розглядає заяви будь-яких осіб, неурядових організацій або груп осіб про порушення положень конвенції або Протоколів до неї.

Особливі форми міжнародного контролю передбачено Європейською конвенцією про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р., яку Україна ратифікувала 5 травня 1997 р. Відповідно до цієї конвенції діє Європейський комітет про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. У ньому працюють представники всіх держав-учасниць. Комітет проводить інспекції на місцях на предмет дотримання конвенції усіма державами-учасницями і відповідно до наслідків інспекцій готує доповідь про стан дотримання конвенції, яку в конфіденційному порядку надає уряду держави, в якій відбулася інспекція. У разі відмови держави співробітничати з комітетом, останній може оприлюднити факти порушень і обов'язково доповідає Комітету міністрів Ради Європи про наслідки своєї роботи. Таким чином, сьогодні Україна взяла на себе зобов'язання брати участь у міжнародних засобах імплементації універсальних і європейських конвенцій у галузі прав людини.

Відповідно до Статуту ООН і Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. Україна має сумлінно виконувати чинні договори, учасницею яких вона є, а також дотримуватися всіх загальноновизнаних норм міжнародного права в сфері прав і свобод людини.

Отже, Україна з часу проголошення незалежності стала складовою частиною міжнародної системи захисту прав людини, взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання, зокрема в рамках європейської системи захисту прав людини, яка є найбільш розвинутою і найефективнішою у світі.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>
2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання / Резолюція Генеральної Асамблеї 39/46 від 10.12.1984. Додаток // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Українсько-американське бюро прав захисту людини. Амстердам-Київ, 1996. - с. 37-43.
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 12.12.1966 року// Права людини і професійні стандарти для юристів. В документах міжнародних організацій. Українсько-американське бюро захисту прав людини. Амстердам-Київ, 1996.-С. 9-18.
6. Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 червня 1998 року № 852[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>

Мостепанюк Є. М.

(наук. кер. – доц. Горошко А. А.)

студентка II курсу юридичного

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що зараз ми живемо в дуже непростий час - час епохальних змін. Держава взяла курс на децентралізацію, тим самим розширення прав та можливостей громад, що тягне за собою реформування органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади - фактично повне переформатування діючої системи управління. Тому, треба чітко розуміти проблематику децентралізації державної влади в Україні.

Метою і завданням дослідження в цій роботі є з'ясування особливостей та цілей децентралізації, її сутності та проблематику розширення прав громади та суспільства в цілому.

«Головна мета децентралізації — наблизити владу до народу, передати максимальну кількість повноважень на якомога ближчий до людини рівень», зазначив Д.А Шимків, український державний діяч, заступник глави Адміністрації Президента України з питань проведення адміністративних, соціальних та економічних реформ.

Децентралізація – це процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій при одночасному звуженні прав і повноважень відповідного центру з метою оптимізації та підвищення ефективності управління суспільно важливими наскрізними та локальними управлінсько-ресурсними функціями, найповнішої реалізації регіональних і місцевих інтересів.

Модель державної влади, закріплена у нормах чинної Конституції, передбачає збалансовані відносини між такими владними інституціями, як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України. Але вона засвідчила вже в процесі суспільної практики, що є неефективною для сучасної незалежної України, вимагає певних змін, орієнтовану передусім на людину як системоутворюючий чинник. Лише за наявності досконалого механізму у країні може здійснюватися ефективно державне управління.

Реформа децентралізації – одна з ключових. Без неї фактично неможливе проведення економічних реформ, вона закладає основи економічного зростання регіонів, залучення інвестицій, зокрема, в інфраструктурні об'єкти – лікарні, школи. Стратегічна ціль реформи — створити систему врядування, яка спроможна якісно надавати послуги населенню. При цьому, успіх реформи місцевого самоврядування залежить від змін у пов'язаних сферах – освіті, охороні здоров'я, соціальному захисті та наданні адміністративних послуг.

В ході аналізу децентралізації виокремились окремі аспекти проблем, які найбільше хвилюють громаду та керівників органів місцевого самоврядування, а саме:

- громадяни, включаючи керівників органів місцевого самоврядування, не мають остаточного розуміння що таке децентралізація і як її принципи будуть діяти на місцях;
- виписані повноваження у законі «Про місцеве самоврядування в Україні», ще не дають уяву про застосування механізмів реального самоврядування;
- місцеві бюджети є самостійними, тобто вони не включаються до Державного бюджету України, але тоді виникає питання наповнення бюджету на рівні громад оскільки до 2015 року місцеві бюджети усіх рівнів отримували дотацію, вирівнювання з державного бюджету, яка визначалася їм за формульною методикою;
- зростання повноважень громади дає теоретичну можливість виявлення ініціативи на рівні громади та району, але не кожна громада має можливості для ресурсного наповнення бюджету, у них нема первинних фінансових засобів для запуску пілотних проєктів, тощо;
- з'являється можливість виникнення непідконтрольних центру «місцевих князьків», які маючи фінансовий ресурс або застосовуючи корупційні методи, «взьмуть» владу в свої руки;

- відсутнє чітке визначення рівня субсидіарності, в результаті чого виникають проблеми на рівні громад, районних та обласних рад, які будуть боротися за власну самостійність та можливість управляти за рахунок виділення додаткового фінансування.

Наведені вище проблеми розподілу повноважень і фінансів приводять до питання адміністративного устрою держави. А саме – якщо більшість податків йтимуть на область і там залишатимуться для подальшого розподілу, то ми отримаємо 26 маленьких самостійних «держав» – фінансово самостійних регіонів[2].

В Україні у межах певних адміністративно-територіальних одиниць співіснують дві форми організації місцевої влади: органи місцевого самоврядування і місцеві державні адміністрації. Центральні органи влади представляють інтереси держави, а органи місцевого самоврядування інтереси лише територіальних громад, або їх об'єднань і діяльність їх обмежена територією громади[4].

Поляризація інтересів центра і регіонів є основою зародження муніципальної влади, яка виникає в процесі децентралізації публічної державної влади. Масштаби та ефективність органів місцевого самоврядування, а відповідно і добробут територіальних громад та держави в цілому прямо залежить від характеру правовідносин між різними рівнями влади. В Україні конституційна модель організації державної виконавчої влади є недосконалою, оскільки місцеві державні адміністрації існують не тільки для здійснення контрольних-наглядових функцій щодо органів місцевого самоврядування, а й володіють повноваженнями щодо управління відповідними територіями. Тому досі триває пошук оптимального варіанту взаємодії органів самоврядування з органами державної виконавчої влади. Надмірна централізація влади, неефективна організація влади на регіональному рівні, недієздатність місцевого самоврядування і досі залишаються проблемою українського суспільства[3].

Фінансова децентралізація відображає фінансові повноваження органів регіонального рівня і є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з найнеобхіднішими місцевими потребами [5].

Децентралізація у тій подачі, яку здійснює нинішня (та й усі попередні) влада — не більше, ніж популізм. Бо попит на зміни задовольняють віртуально чи вербально, підсовуючи соціуму мегабайти інформації на тему, яку він хоче чути. Між тим, проблема місцевої влади завжди полягала у неспівставності своїх завдань з мірою наповнення бюджету.

Нині середньостатистичний міський голова не має коштів ні на що, окрім, хіба що, видачі зарплат бюджетникам та дотування комунальних послуг. Але при цьому він має ламати голову над тим, як профінансувати, приміром, програму з охорони здоров'я, виконувати яку його зобов'язала держава. Виникає питання подальших перспектив розширення прав та можливостей місцевої громади.

Якщо взяти до рук держбюджет на 2016 рік, то виявиться, що фінансова децентралізація в цьому документі залишилася міфом: запланована частка власних доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті є рекордно низькою. Нижче тільки фактична їх частка за підсумками 11 місяців попереднього року. Тим часом загальний аналіз видаткової частини Бюджету-2016 свідчить, що реальне зростання видатків передбачене виключно для утримання самої державної надбудови, тобто чиновників і силовиків.

Зміни в ситуації, що склалася, безумовно, необхідні. Але це мають бути зміни, зведені до максимально короткого і простого алгоритму дій. Інакше вийде винятково балаканина на тему самоврядування громад. Вона, можливо, й вигідна політикуму, але не йде на користь суспільству. Тож владі таки доведеться обирати між піаром і реальною користю.

Підсумовуючи, слід зазначити, що децентралізувати владу в Україні можна лише в разі проведення адміністративної реформи. Між поняттями «адміністративна реформа» та «децентралізація влади» є чіткий зв'язок: щоб подолати кризу влади, її треба децентралізувати; водночас децентралізація владних повноважень і є суттю адміністративної реформи. Тобто

децентралізацію (як адміністративну реформу) можна розглядати як цілеспрямований процес розширення повноважень органів місцевого самоврядування, її мета – найповніша реалізація місцевих інтересів; створення розгалуженої системи місцевого самоврядування, за якого питання місцевого значення вирішують представники не центрального уряду, а територіальної громади; перетворення територіальних громад на ключового владного суб'єкта на місцевому рівні.

Потрібно виробити нову управлінську ідеологію, спрямовану на оновлення адміністративної культури, формування готовності управлінського персоналу до прийняття рішень в умовах зростаючої свободи дій та підвищення особистої відповідальності з орієнтацією на служіння громадянам. Слід ідентифікувати, стандартизувати та оприлюднити певні види державних послуг з метою їх поліпшення і спрощення порядку надання, делегування повноважень іншим управлінським рівням та секторам, а також удосконалення управлінських процедур та запровадження достатніх апеляційних інституцій і механізмів, зокрема стосовно оскарження дій державних службовців.

Проблема децентралізації влади в контексті правозахисної діяльності громади сьогодні є непростю проблемою для нашого суспільства. Тому ми повинні об'єднатися і згуртуватися навколо ідей, що роблять нас єдиними у цей непростий час.

Література:

1. Електронне джерело // Освітній портал «Педагогічна преса» // Режим доступу: <http://pedpresa.ua/1770-detsentralizatsiya-vlady-dumka-majbutnih-politohiv.html>.
2. Електронне джерело // Сайт «m--p.com» // Режим доступу: <http://detsentralizatsiya-vladi-za-ta-proti>.
3. Євтушенко О.Н. Проблеми децентралізації державної влади і місцевого самоврядування в Україні // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. — 2009, № 29.
4. Трачук П.А. Децентралізація та проблеми адміністративного самоврядування // Держава і право. Збірник наукових праць. — 2010, Випуск № 48
5. Хамініч С. Ю., Климова В. М. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України // Вісник Дніпропетровського університету: науковий журнал. — Випуск 5/2, 2011, №10/1, Том 19.

Палкіна К. І.

(наук. кер. – доц. Аванесян Г. М.)

студентка III курсу юридичного

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

ІНСТИТУТ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ЯК НОВЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Інститут спадкового договору раніше вітчизняному цивільному законодавству не був відомий. При опрацюванні проекту ЦК України вперше було порушено питання про доцільність включення до нього інституту спадкового договору. Обґрунтовуючи необхідність цього договору, розробники проекту ЦК України зазначили, що сфера його застосування на практиці не буде широкою, вона стосуватиметься переважно подружжя та інших осіб, які спільно проживають і не мають дітей. Найбільше визнання і найбільш детальну розробку цей інститут отримав у Німеччині [2, с. 67].

Спадковий договір є інститутом договірною, а не спадкового права, незважаючи на його розміщення у Книзі шостій ЦК України – «Спадкове право». До спадкового договору не застосовуються норми спадкового права в силу відсутності юридичного складу спадкового правонаступництва, за таким договором відбувається розпорядження належним відчужувачеві майном ще за життя, але із набуттям набувачем права власності на майно після смерті відчужувача. Отже, вищезазначений договір має подвійну правову природу: він одночасно є і

розпорядженням на випадок смерті, і договором. Це означає, що такий спадковий договір є однією з підстав спадкування, а зроблене у ньому розпорядження на випадок смерті не підлягає односторонній зміні чи скасуванню [6].

Відповідно до статті 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [6]. До спадкового договору повинні застосовуватися загальні положення про правочини, тому відчужувач у спадковому договорі повинен мати необхідний обсяг цивільної дієздатності (ч. 2 ст. 203 ЦК). Проте у п. 28 Постанови Пленуму ВС України «Про судову практику у справах про спадкування » № 7 від 30 травня 2008 р. зазначається, що відчужувачем та набувачем за спадковим договором може бути як повністю дієздатна особа, так і особи, зазначені у ст. ст. 32, 36 ЦК, тобто неповнолітні, та особи, цивільна дієздатність яких обмежена [9].

Виходячи з цього необхідно зауважити, що спадковий договір є консенсуальний (момент його укладення пов'язується з досягненням сторонами угоди за всіма істотними умовами), двосторонній (наявність прав та обов'язків у кожного зі сторін, при чому правам однієї сторони відповідають обов'язки іншої), відплатний (на набувача покладається обов'язок вчинити певну дію майнового або немайнового характеру в обмін на майно відчужувача), алеаторний (невідомо, чи будуть реалізовані права та виконані сторонами обов'язки та чи буде виконано договір взагалі) [4, с. 454].

Законодавець встановив для спадкового договору письмову форму та обов'язкове нотаріальне посвідчення (ст. 1304 ЦК України), виходячи з того, що цей вид договору тягне серйозні майнові наслідки для обох його сторін та інших осіб (наприклад, для потенційних спадкоємців за законом) і бажаючи створити достатньо надійні процедурні гарантії захисту прав усіх учасників даних відносин [3, с. 33].

Що стосується права, яке за договором надається відчужувачеві і обов'язку набувача, який кореспондує цьому праву, то ЦК України закріплює наступні положення. Згідно зі ст. 1305 ЦК України набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття. Ці дії можуть полягати у наданні утримання відчужувачеві, догляду за ним, виконанні на користь відчужувача певної роботи, наданні йому послуг, оскільки ці дії мають економічну вартість. Право ж відчужувача, якому кореспондує цей обов'язок набувач, полягає, відповідно, в можливості вимагати від відчужувача вчинення вказаних дій. В правах і обов'язках сторін зобов'язання, які є кореспондуючими, і проявляється зміст зобов'язання.

На підставі проведеного аналізу, можна констатувати, що спадковий договір, передбачений гл. 90 ЦК України, всупереч своїй назві і розміщенню в книзі шостій ЦК України – «Спадкове право», – не передбачає переходу майна від відчужувача до набувача в порядку спадкування в силу відсутності необхідного для цього юридичного складу спадкування, а тому до спадкового договору не застосовуються норми спадкового права [20, с. 143-148].

В сучасному законодавстві існує багато спірних питань щодо визначення місця і ролі спадкового договору – це і є тематикою подальших наукових досліджень, вдосконалення національного законодавства стосовно регулювання відносин, які виникають на підставі спадкового договору.

Підсумовуючи, можна сказати, що спадковий договір є цікавим і корисним інститутом спадкування. Незважаючи на недостатнє правове регулювання виконання спадкового договору, він є досить привабливим способом розпорядження майном для власника (відчужувача за спадковим договором), зокрема, з огляду на можливість здійснення контролю за виконанням спадкового договору як за життя, так і після смерті відчужувача. З іншого боку, враховуючи заборону відчуження майна, яке є предметом спадкового договору, набувач теж отримує вагомні гарантії, що виконання ним усіх зобов'язань за договором у майбутньому принесе сподіваний результат – отримання у власність певного майна.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України: від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 40.
2. Про судову практику у справах про спадкування. Верховний Суд; Постанова від 30.05.2008 № 7 // Електронне джерело // Інтернет ресурс// Режим доступу: [www.http:zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
3. Яновицька Г. Б. Цивільне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с.
4. Донцов. Д. Ю. Про деякі аспекти укладання подружжям спадкового договору // Право і суспільство. – 2015. - №3 частина 3. – С. 66-70.
5. Мазуренко С. В. Форма укладання спадкового договору // Право України. – 2004. - №2. – С. 32-38.
6. Сокрута Ю.Б. Визначення проблем у спадковому договорі // Право України. – 2013. - №10.
7. Шама Н. Поняття та ознаки спадкового договору. // Вісник Львівського університету. – 2009. – № 49. – С. 142-150.

Погорілець І. К.

(наук. кер. – ст. викл. Шаповал С.М.)

студентка III курсу юридичного

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що Міжнародна організація праці є однією з надзвичайно важливих світових організацій. Без ґрунтовних знань про її особливості, як регулятора відносин у сфері трудового права, що встановлює і забезпечує суспільну злагоду, захист прав людини, розвиток принципів трипатризму, соціального прогресу в усьому світі. Оскільки неврахування таких знань може призвести до перекручень розуміння внутрішнього змісту трудового права, невідповідності його положень потребам сьогодення, до правового нігілізму, зневіри в праві та його регулятивних можливостях.

Метою і завданням дослідження в цій роботі є з'ясування особливостей та цілей Міжнародної організації праці, її сутності та цінності.

Основна мета МОП сьогодні – це розширення можливостей жінок і чоловіків у отриманні гідних і продуктивних робочих місць в умовах свободи, рівності, захищеності та поваги до людської гідності. Хуан Сомавія, Генеральний директор МБП

Міжнародна організація праці (МОП), одна із найстаріших міжнародних міжурядових організацій, була заснована у 1919 році згідно з Версальським мирним договором.

У 1946 році МОП стала першою спеціалізованою установою ООН. МОП розробляє міжнародні трудові норми у формі конвенцій і рекомендацій, що встановлюють мінімальні стандарти основних трудових прав: свободу асоціації, право на організацію, ведення колективних переговорів, заборона примусової праці, гендерна рівність тощо. Основними стратегічними цілями МОП є сприяння реалізації основоположних принципів та прав у сфері праці, створення більш широких можливостей для жінок та чоловіків з метою забезпечення гідної зайнятості та отримання належної заробітної плати, підвищення ефективності соціального захисту для всіх верств населення, а також зміцнення трипартизму та соціального діалогу [3].

Статут МОП базується на 2-х основних принципах – універсальності та тристороннього представництва. Універсальність означає, перш за все, можливість вступу до Організації будь-якої держави, яка погоджується виконувати зобов'язання відповідно до Статуту. Якщо цей принцип є характерним для більшості міжнародних організацій, то принцип тристороннього

представництва є особливістю лише МОП. Ця Організація є єдиною у системі ООН, в якій представники роботодавців і працівників – соціальні партнери мають однакове з представниками уряду право голосу у формуванні її політики та програм діяльності.

На сьогодні членами МОП є 185 держав.

Основними органами МОП є Міжнародна конференція праці, Адміністративна рада та розташований у Женеві постійний Секретаріат - Міжнародне бюро праці (МБП). Генеральний директор МБП – Гай Райдер (Великобританія).

Вищим керівним органом МОП є Міжнародна конференція праці, яка збирається раз на рік у Женеві. Конференція розробляє та приймає міжнародні конвенції та рекомендації, ухвалює бюджет та програму роботи Організації, обирає Адміністративну раду МОП, слугує форумом для обговорення актуальних проблем у соціально-трудої сфері.

Виконавчим органом МОП є Адміністративна рада, яка обирається терміном на 3 роки, складається з 28 представників урядів, 14 представників роботодавців, 14 представників працівників. Адміністративна рада, що збирається тричі на рік, розробляє програму діяльності та бюджет Організації, які в подальшому виносяться на розгляд Міжнародної конференції праці.

За часів своєї діяльності МОП ухвалила понад 190 конвенцій (міжнародні угоди, які підлягають ратифікації державами-членами Організації) і 202 рекомендації. Щорічно МОП витрачає близько 130 млн. дол. США для запровадження в країнах-членах МОП окремих проектів технічної допомоги.

На даний час МОП здійснює понад 1000 програм технічного співробітництва більш ніж у 80 країнах світу. Пріоритетними напрямками технічного співробітництва є реалізація програми гідної праці на національному рівні, реформування трудового законодавства, впорядкування трудових відносин і вирішення спорів, зміцнення потенціалу організацій роботодавців та профспілок при укладанні колективних договорів.

Діяльність МОП зосереджується на наступних темах: викорінення дитячої та примусової праці, гідна праця для жінок та чоловіків, економічний та соціальний розвиток, ліквідація безробіття, рівність та усунення дискримінації, ВІЛ/СНІД у сфері праці, законодавство у сфері праці, трудова міграція, соціальний захист, працевлаштування молоді, безпека на робочих місцях.

В рамках МОП проводяться регіональні конференції, діють галузеві комітети, які опікуються проблемами окремих секторів економіки. При МОП діє Міжнародний інститут соціально-трудої проблем (Женева) та Міжнародний навчальний центр (Турін).

Україна є членом МОП з 12.05.1954 року та ратифікувала понад 60 конвенцій МОП. За часів незалежності Україна двічі обиралася до складу Адміністративної ради – на період 1996-99 рр. та 1999-2002 рр.

Ключовим елементом співпраці України та МОП є Програма гідної праці МОП. Вона визначає пріоритети державної соціальної політики, програм дій багатьох організацій профспілок та роботодавців та охоплює основні сфери ринку праці, в тому числі сприяння зайнятості, викорінення дитячої праці та запобігання торгівлі людьми, реформування трудового законодавства та соціального забезпечення, запобігання поширенню ВІЛ/СНІД у сфері праці, посилення превентивної культури охорони праці, сприяння реалізації основоположних принципів і прав у сфері праці.

В червні 2012 року Міністерство праці та соціальної політики України та Міжнародна організація праці підписали нову Програму гідної праці в Україні на 2012-2015 роки. Основною метою цієї програми є сприяння гідній праці як фактору продуктивності та як ключовому елементу розвитку соціально-трудої галузі України. Програма визначає основні цілі та очікувані результати спільних заходів, які реалізуються МОП спільно з її тристоронніми партнерами в Україні.

Протягом останніх років в Україні за допомогою МОП було реалізовано 8 проектів спільно з Програмою Розвитку ООН, 2 проекти спільно з Об'єднаною програмою ООН з ВІЛ/СНІД та Фондом ООН в сфері народонаселення та 1 проект у співпраці з Міжнародною

організацією з міграції. За роки незалежності в Україні реалізовано понад 30 проектів і програм МОП. Наразі, Програма гідної праці в Україні охоплює 7 проектів і програм на загальну суму близько 10 млн. дол. США [1].

Задля встановлення соціальної справедливості, дотримання міжнародно визнаних прав людини і прав у сфері праці, МОП продовжує здійснювати свою первинну місію: «Мир у світі праці є передумовою процвітання». Сьогодні МОП допомагає у створенні гідних робочих місць та таких умов праці, завдяки яким робітники і ділові люди зроблять свій внесок у забезпечення миру, процвітання та прогресу.

Гідна праця є віддзеркаленням прагнень людей у сфері праці. Вона включає можливості отримання продуктивної та справедливо оплачуваної роботи, досягнення безпеки на робочому місці та забезпечення соціального захисту сімей, кращих можливостей особистого розвитку і соціальної інтеграції, свободи висловлення особистих переконань, свободи об'єднання та участі у прийнятті рішень, які впливають на їх життя, а також рівні можливості і рівне ставлення до жінок та чоловіків.

МОП була заснована в 1919 році, на згадку руйнівної війни, з метою поширення розуміння того, що універсальний, довготривалий мир може бути встановлений лише на основі соціальної справедливості. МОП - унікальна тристороння організація, яка об'єднує представників урядів, організацій працівників та роботодавців задля спільної розробки політики і програм. МОП як всесвітня організація відповідає за розроблення Міжнародних стандартів у сфері праці і здійснює нагляд за їх дотриманням. У співпраці із країнами-членами організації, МОП прагне забезпечити дотримання стандартів у сфері праці на законодавчому рівні і на практиці. Міжнародна організація праці стала першою спеціалізованою агенцією ООН у 1946 році. А тристороння структура МОП робить її унікальним форумом, на якому уряди та соціальні економічні партнери 183 країн-членів можуть вільно та відкрито обговорювати та розробляти трудові стандарти та програми [2].

Головними цілями МОП відповідно до її статуту виступають: захист інтересів та прав трудящих шляхом регламентації робочого часу; боротьба з безробіттям; встановлення гарантії заробітної плати та визнання принципу рівності оплати за однаковою працю; захист працівників від професійних захворювань та травматизму на виробництві; регламентація питань соціального страхування та соціального забезпечення та ін.

МОП розробляє міжнародні програми щодо покращання умов праці та життя працівників, підвищення можливостей зайнятості, забезпечення основних прав людини, вдосконалення загальної і професійної освіти. Ці програми ґрунтуються на міжнародних трудових нормах, що встановлюються конвенціями та рекомендаціями МОП.

Міжнародні правові акти – Конвенції та Рекомендації – приймаються в рамках, закріплених в статуті МОП та інших документах.

Конвенції та рекомендації МОП разом з різними актами ООН, що діють у світовому масштабі, і актами локальної дії, прийнятими регіональними організаціями, утворюють міжнародний кодекс праці. Міжнародний кодекс праці – це різноманітні міжнародні трудові норми. Він є об'єктом практичного використання в якості визнаного у цивілізованому світі еталона, зведення модельних актів з соціально-трудова відносин, засвоєння якого є необхідною умовою розробки та вдосконалення національних систем трудового права. Міжнародне технічне співробітництво здійснюється у вигляді надання експертами МОП допомоги країнам у вирішенні різних соціально-трудова проблем.

Література:

1. Електронне джерело // Сайт «geneva.mfa.gov.ua» // Режим доступу: <http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/labour>
2. Електронне джерело // Сайт «ilo.org.ua» // Режим доступу: <http://www.ilo.org.ua/about-ilo/Pages/aboutMop.aspx>
3. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудова відносини : навч. посіб. / Н. І. Єсінова. — К. : Кондор, 2011. — 432 с.

Ярмола В. С.

(наук. кер. – доц. Сарана С. В.)

студентка III курсу юридичного

Полтавського інституту економіки і права ВНЗ

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”»

ДО ПИТАННЯ СТРУКТУРИ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Сучасний стан правового регулювання суспільних відносин зумовлює потребу у значному переосмисленні тих підходів, які закріплені у чинному законодавстві. Зокрема це в значній мірі стосується податкових правовідносин, які хоча і мають доволі нетривалу історію свого існування у правовій системі України проте їх значення для суспільства та держави важко переоцінити. З огляду на переважну частину податкових доходів у структурі доходів держави та їх вплив на суб'єктів господарювання і економіку вцілому.

Структура податкового законодавства базується на нормах Податкового кодексу України (далі – ПК України), який визначає наявність у його складі загальних положень, адміністрування податків, зборів, платежів та інститути окремих податкових платежів, які загалом можна звести до особливої частини податкового права. Поряд з цим, у податковому праві та законодавстві існують податкові режими, які визначають підходи до тих чи інших податкових платежів та їх платників. Проте не мають чітко визначеного переліку та законодавчого закріплення визначень і складу кожного з режимів.

Базовим для інших режимів виступає загальний податковий режим, як самостійний режим в межах податкового режиму, у вигляді системи заходів з оподаткування, що становить собою комплекс юридичних інструментів, спрямованих на створення необхідного впливу на податкові відносини та їх учасників з метою забезпечення належного функціонування загальної податкової системи, що стосується переважної більшості об'єктів і суб'єктів оподаткування, включає в себе переважну більшість податкових платежів і врегульовує їх елементи, діє на постійні основи, за виключенням режимів окремих платежів та передбачає єдиний порядок оподаткування [1, с. 92]. До його складу входять дві підсистеми у вигляді загального та особливого режимів. Перша з яких охоплює всі загальні засади оподаткування, а друга стосується конкретних податкових платежів.

Відповідно, базовою основою структури Податкового кодексу має виступати загальний податковий режим до складу якого має включатися загальна і особлива частини.

Спеціальний податковий режим – це окрема система заходів з оподаткування, яка застосовується у відповідний податковий період, переважно виступаючи підсистемою загального податкового режиму, стосується окремих категорій господарюючих суб'єктів, особливих груп об'єктів оподаткування чи певної території або галузі економіки та передбачає застосування альтернативних податків і поряд з ними додаткових зборів, що збільшують податкове навантаження для окремих категорій платників [2, с. 18]. Позиціонування спеціального податкового режиму у чинній редакції Податкового кодексу цілком відповідає його сутності та закріплює відповідне поняття і фактичний склад у окремій главі цього кодифікованого акту. При цьому прослідковується, згідно норм податкового законодавства, базування даного режиму на нормах загального податкового режиму, який їх широко використовує та визначає особливості їх застосування для платників в ході використання спеціального податкового режиму.

З огляду на вказане спеціальний податковий режим має посісти аналогічне теперішньому місце у структурі Податкового кодексу з відповідними уточненнями щодо поняття та складу.

Стосовно приводу процесуально-процедурного податкового режиму то його законодавче закріплення на даний час взагалі відсутнє, що зумовлює потребу у введенні відповідного інституту до податкового законодавства.

Так, процесуально-процедурний податковий режим – це структурна складова податкового процесу, що становить комплекс юридичних інструментів спрямованих на створення необхідного впливу на процесуальні податкові відносини загалом і окремі податкові

процедури, зокрема, та їх учасників з метою забезпечення належного функціонування податкової системи, в її процесуальному аспекті, який діє у вигляді єдиної системи стосовно всіх процесуальних податкових відносин, на постійній основі, при цьому вміщуючи в себе окремі режими, які можуть виступати підсистемами у межах нього і стосуються окремих податкових процедур, що можуть носити і тимчасовий характер [3, с. 30]. Дане визначення прямо вказує на наявність у податковому праві процесуальної складової яка загалом збігається з Розділом II Податкового кодексу («Адміністрування податків, зборів, платежів») [4] та зачіпає процедури виконання податкових обов'язків по окремим платежам, на що звертає увагу О.М. Мінаєва [5, с. 257]. Крім цього не можна не враховувати особливих процедур виконання податкового обов'язку пов'язаних зі спеціальними податковими режимами, що цілком відповідає податковим правовідносинам, що сформувались на даний час.

Отже процесуальна складова Податкового кодексу у прив'язці до податкових режимів повинна вміщувати елементи у вигляді загальної, особливої та спеціальної процесуальних частин, які мають бути певним чином відображені у структурі податкового кодексу.

З приводу останнього, то як свідчить досвід регулювання процесуальних відносин у різних галузях права, існують два підходи до даного питання: 1) виділення окремого процесуального права і створення відповідного Податкового процесуального кодексу; 2) формування у межах Податкового кодексу відповідної частини процесуального податкового права, за прикладом зокрема Кодексу України про адміністративні правопорушення [6]. Саме другий підхід є найбільш прийнятним, як на цьому наголошують Л.М. Касьяненко [7, с. 163] та І.Є. Криницький [8, с. 264], де останній розглядає його як проміжний етап перед прийняттям Податково-процесуального кодексу, та таким що відповідає сучасним податково-правовим реаліям, в тому числі близький до структури чинного Податкового кодексу України.

Спираючись на все вищезазначене можна запропонувати наступну структуру Податкового кодексу України з огляду на податкові режими:

Розділ I. Загальний податковий режим – визначає загальні засади оподаткування для всіх платників та поділяється на загальну частину і особливу частину.

Розділ II. Спеціальні податкові режими – визначає спеціальний порядок оподаткування при застосування даних режимів та закріплює види даних режимів.

Розділ III. Процесуально-процедурний податковий режим – здійснює процесуальне регулювання податкових правовідносин через застосування процедур по виконанню податкового обов'язку.

Література:

1. Сарана С. В. До питання поняття спеціального податкового режиму / С.В. Сарана // Фінансове право. – 2011. – № 4 – С. 15-18.
2. Сарана С. В. До питання поняття спеціального податкового режиму / С.В. Сарана // Фінансове право. – 2011. – № 4 – С. 15-18.
3. Сарана С. В. Процесуально-процедурний податковий режим: сутність та ознаки // Фінансове право. – 2014. – № 4 – С. 28-31.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Мінаєва О.М. До питання щодо джерел та структури податкового процесу / О.М. Мінаєва // Митна справа. – 2014. – № 2(92). – С. 255-259.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
7. Касьяненко Л.М. Фінансово-правовий процес: монографія / Л.М. Касьяненко. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2010. – 505 с.
8. Криницький І.Є. Теоретичні проблеми податкового процесу: дисертація ... доктора юридичних наук: 12.00.07 / І.Є. Криницький. – К: Національний університет ім. Т. Шевченка, 2010. – 433 с.

Пилипенко В. С.

(наук. кер. – асист. Федоров І. О.)

*студентка III курсу факультету філології та історії
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

НЕДЕРЖАВНІ ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Проблема правозахисної діяльності набуває особливого значення в умовах формування в Україні правової держави та становлення громадянського суспільства. Сучасній державі необхідно повністю трансформуватися в інституційний центр, який об'єднував би демократичні інститути, що формують і реалізують суспільні потреби, виходячи з обов'язку захисту інтересів людини і громадянина. В даному контексті особлива роль належить правозахисній системі України.

На сьогодні для України пріоритетним напрямком є розвиток її державності в руслі загальносвітових демократичних, соціальних та правових стандартів. На думку багатьох вчених, тільки завдяки розробленій законодавчій базі, злагодженій роботі всіх інститутів держави, правозахисних інститутів може забезпечуватися ефективність функціонування громадянського суспільства, основою якої є злагоджена робота правозахисної системи як гаранта охорони і захисту прав і свобод людини та громадянина.

Проблема захисту прав людини і пов'язаної з нею правозахисної системи є об'єктом пильної уваги багатьох дослідників. Зокрема, її розробкою займаються такі вчені, як П. В. Анісімов, В. В. Долежан, В. О. Карташкін, С. В. Ківалов, М. І. Козюбра, В. В. Лазарєв, Ю. М. Оборотов, М. П. Орзіх, П. М. Рабінович, О. Д. Святоцький, О. Ф. Скакун та ін.

Правозахисна система – це сукупність державних, недержавних інститутів і органів, що сформувалася в результаті взаємодії держави і громадянського суспільства, основна функція яких полягає в захисті прав і свобод людини та громадянина. Самостійним елементом правозахисної системи виступають недержавні правозахисні організації, діяльність яких спрямована на утвердження і контроль щодо дотримання, а також стосовно захисту прав і свобод людини і громадянина.

Під недержавною правозахисною організацією найчастіше розуміють вид громадського об'єднання, що ставить собі за мету захист прав і свобод людини, діє незалежно від державних органів та інших політичних і релігійних структур, здійснює свою діяльність на основі національного і міжнародного законодавства, і володіє власними джерелами фінансування. Головною ознакою недержавних правозахисних організацій є те, що вони є самостійним елементом правозахисної системи.

Недержавні правозахисні організації здійснюють свою діяльність в трьох напрямках: захист прав людини в конкретних випадках; громадські розслідування фактів порушень прав людини державними органами; поширення інформації про права людини, правове виховання і аналіз правової захищеності громадян [1].

На сьогодні, за різними даними на території України функціонують понад 100 правозахисних недержавних організацій та об'єднань [2]. При цьому, крім таких традиційних форм правозахисної діяльності, як підготовка і публікація різних матеріалів про стан захисту прав людини, аналіз національного законодавства щодо його відповідності міжнародним стандартам прав людини, сучасні недержавні організації значно розширили коло своєї діяльності за рахунок надання персональної або колективної правової допомоги як окремим громадянам, так і їх об'єднанням, а самеюридичні консультації, працівники яких здатні надати висококваліфіковану і безкоштовну юридичну допомогу тим чи іншим категоріям населення [3, с. 8].

У структурі правозахисної системи України необхідно виділити державні і недержавні інститути. Державними правозахисними інституціями є судові органи, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Уповноважений Президента України з прав дитини, органи юстиції, а також органи прокуратури і міліції як правоохоронні органи, які наділені

особливими правозахисними повноваженнями, органи захисту прав споживачів, міжурядові правозахисні організації.

В системі недержавних правозахисних інститутів особливо виділяються такі інститути, як адвокатура і нотаріат. За Конституцією України основоположним і гарантованим є право кожного на одержання правової допомоги, яке забезпечується як через систему державних органів, так і через систему інститутів, які держава в законодавчому порядку наділяє відповідними повноваженнями.

До такого типу інститутів, що забезпечують захист прав і свобод людини і громадянина, належить інститут адвокатури. Адвокатура виступає як незалежний інститут громадянського суспільства, публічна організація професійних юристів, яка покликана брати участь у здійсненні правосуддя і надавати на професійній основі кваліфіковану правову допомогу.

За роки незалежності України неодноразово вносилися законопроекти, в основу яких були покладені різні концепції реформування адвокатури. Тільки 5 травня 2012 року Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що становить правову основу функціонування сучасної української адвокатури. Відповідно до Закону, адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, який забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом (ст. 2) [4].

Прийняття законів «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правову допомогу», Кримінального процесуального кодексу створило умови, при яких адвокатура України стає прогресивною і сучасною організацією, з чітко прописаними можливостями ефективного захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Важливим інститутом, основним завданням якого є забезпечення реалізації суб'єктивних прав, є нотаріат. Значення нотаріату, на думку В. Комарова, обумовлюється розвитком цивільного обороту, розширенням кола об'єктів приватної власності та зростанням потреби в ефективній і професійній діяльності нотаріусів [5, с. 154]. Нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат» від 02.09.1993 року, з метою надання їм юридичної достовірності (ст. 1) [6].

В Україні досить багато ефективних правозахисних організацій. В рамках першого в історії України дослідження «Правозахисна діяльність в Україні: проблеми і перспективи» 28 листопада 2011 року визначено основні проблеми правозахисної діяльності в Україні, складені рейтинги правозахисних організацій і конкретних правозахисників, а також прогнози основних тенденцій розвитку правозахисного руху. В даному списку поряд з державними правозахисними інституціями, такими як Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, міститься перелік недержавних правозахисних організацій. Зокрема, Харківська правозахисна група, Українська Гельсінська спілка захисту прав людини, Союз юристів України, Міжнародна ліга захисту прав громадян України, Вінницька правозахисна група, Комітет захисту прав людини, Комітет виборців України та інші [7].

Сьогодні в Україні спостерігається певне відставання в розвитку правозахисних недержавних організацій і недостатній рівень співпраці між ними та органами державної влади (в першу чергу, це обумовлено стійким небажанням з боку держави визнавати необхідність і важливу роль у правозахисній діяльності недержавних організацій). Однак поступова демократизація політичної системи України і формування розвиненого громадянського суспільства, безсумнівно, змінюють таке ставлення до недержавних правозахисних інститутів з боку держави.

Таким чином, структурні елементи правозахисної системи України (державні і недержавні інституції) істотно впливають на стан захищеності прав і свобод людини і громадянина, а також розвиток правозахисних принципів і ідей. Володіючи широкими повноваженнями, наділеними Конституцією та іншими нормативно-правовими актами, правозахисні інститути можуть здійснювати ефективний захист прав і свобод людини і громадянина.

Література:

1. Захаров Є. Завдання, функції, права і принципи діяльності правозахисних організацій [Електронний ресурс] / Є. Захаров. — Режим доступу: <http://library.khpg.org/index.php?id=1084630553>.
2. Колесниченко В. Защита прав человека — главная национальная идея Украины [Электронный ресурс] / В. Колесниченко. — Режим доступа : <http://poslezavtra.com.ua/zashhita-prav-cheloveka-glavnaya-nacionalnaya-ideya-ukrainy>.
3. Пушкіна О. Інститути громадянського суспільства в системі захисту прав і свобод людини / О. Пушкіна // Юридична Україна. — 2012. — № 1. — С. 8.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 27. — С. 282.
5. Комаров В. Український нотаріат: перспективи розвитку / В. Комаров // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2012. — № 5.
6. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 39.
7. Правозащитная деятельность в Украине: проблемы и перспективы от 28 ноября 2011 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://usf.in.ua/press-relizy>.

Євтушенко В.М.

(наук. кер. – магістрант Ковтун В.Е.)

учениця 10 класу

Глухівської ЗОШ I-III ст. №3 Сумської області

ПОСАДА ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ

На шляху до демократичної, правової, соціальної держави впровадження нових реформ у країні просто необхідне. Уряд пострадянської України вирішив не нехтувати досвідом інших успішних, економічно розвинутих європейських країн та світових лідерів і тому взяв за приклад впровадження деяких, не звичних для нашого менталітету професій. Ми можемо побачити в органах державного управління посаду омбудсмена. Його запровадження – це важливий крок у напрямку демократизації процесів у соціально-політичному житті будь-якої країни.

Вперше омбудсмен почав виконувати свої функції у Швеції, 1809 року. Можливо, це стало причиною стрімкого підвищення рівня життя в ній та в інших скандинавських країнах, які швидко перейняли успішний досвід держави-сусідки. Зважаючи на успішність діяльності даного високопосадовця й втілених ним змін, які лише покращили становище простого народу, адже однією з цілей омбудсмена є подолання прірви між апаратом державної влади та робітничим населенням, такий досвід не залишився непоміченим – омбудсмени почали з'являтися по черзі у різних післявоєнних європейських країнах. Україна наважилася на такий крок лише у 1998р. Ніна Карпачова - перший Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (саме такою є офіційна назва омбудсмена в нашій країні). Її постать до сьогоднішнього дня викликає багато серйозних суперечок.

Мета даного дослідження – дослідитисуть посади омбудсмена в Україні. Завдання статті: дослідити правовий статус інституту омбудсмена; проаналізувати політичні помилки першого омбудсмена в Україні Ніни Карпачової; виокремити недоліки інституту омбудсмена; розглянути альтернативні види омбудсменів; запропонувати перспективні напрямки діяльності омбудсмена.

Метою створення інституту омбудсмена був прискіпливий нагляд за дотриманням органами влади усіх прав людини у виконанні прийнятих та формулюванні нових законно – правових актів шляхом розгляду скарг громадян на дії тих чи інших органів або посадових осіб, що призвели до порушення прав та свобод людини і громадянина. Згідно Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є:

- 1) захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;
- 2) додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 цього Закону;
- 3) запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;
- 4) сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;
- 5) поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;
- 6) запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- 7) сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу[4].

Таким чином, інститут омбудсмана є державним каталізатором соціальних суперечок в суспільстві. Можливо, саме цей аспект у поєднанні з іншими важливими рішеннями у будівництві сильної та процвітаючої країни зробили свій внесок для підняття держави на рівень вище і саме тому скандинавська модель соціальної політики визнана чи не найкращою у світі.

Ніна Карпачова – перший омбудсмен України. З 1998 року вона була членом Європейського, а з 2000-го - Міжнародного інституту омбудсмана. З 2003-го - член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Заслужений юрист України. Уперше Ніна Карпачова стала народним депутатом 1994 року (балотувалася від мажоритарного округу Алушти). 1998 та 2003 рр. обиралася парламентом країни на посаду Уповноваженого ВРУ з прав людини [1].

Першу політичну помилку Н. Карпачова зробила у 2006 р., пройшовши до парламенту у списку Партії регіонів, все ще перебуваючи омбудсменом. Цим кроком Карпачова порушила Закон України «Про Уповноваженого ВРУ з прав людини», а саме ст.8 («Уповноважений не може мати представницького мандата, обіймати будь-які інші посади в органах державної влади, виконувати іншу оплачувану чи неоплачувану роботу в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, крім викладацької, наукової або іншої творчої діяльності. Він не може бути членом будь-якої політичної партії.») [1]. Цим самим Карпачова викликала недовіру народу до себе та критику зі сторони політологів, а також й інших партій. У зв'язку з неможливістю перебування одночасно на обох посадах парламент припинив повноваження Карпачової як Уповноваженого, проте надав їй право виконувати всі минулі обов'язки до обрання нового омбудсмана [1]. Фактично Ніна Іванівна повинна була захищати та відстоювати народ від самої себе ж, адже вона посіла лави влади. Мабуть, саме цей факт розділив суспільство на два табори. Перші вважали, що мають захисника, який набув повної законодавчої ініціативи та заручився підтримкою деяких партій. З іншого боку, цей вчинок міг і нашкодити народові, саме це й розпалювало вогонь недовіри. У лютому 2007 р. коаліція Партії регіонів, Соцпартії та КПУ обрала Карпачову на посаду омбудсмана на третій строк, іншим партіям не вистачило голосів [1].

Одним з недоліків інституту омбудсмана є сама процедура обрання Уповноваженого, який обирається Верховною Радою. Зважаючи на складну ситуацію з корупцією в Україні, це вже привід зайняти посаду вигідними певним депутатам, здебільшого переважаючій партії, особами.

Дуже багато галузей суспільного життя перебувають в занепаді, а ще більше – людей. Одна людина не може впоратися з усіма скаргами 42-мільйонного населення. Як варіант подолання проблеми – альтернативні види омбудсменів [4, с.58]. Наприклад, у країні, де триває війна, хоча й неоголошена, доцільно запровадити посаду військового омбудсмана, який буде розроблювати разом з Міністерством оборони плани евакуації безпорадних людей із зони конфлікту. Цей орган мав би гарантувати також і незалежний розгляд скарг

військовослужбовців, запобігати порушенням їхніх прав і свобод службовцями військового відомства, командирами, начальниками структурних підрозділів.

Кризу переживає зараз й бізнес, здебільшого малий та середній. Наприкінці 2015 –початку 2016 рр. Україною прокотилася хвиля мітингів. Люди намагалися завадити депутатам внести нищівні зміни до Податкового кодексу. Бізнес – омбудсмен зміг би відстоювати права та інтереси підприємців перед владою та вказувати на найбільш проблемні аспекти цієї галузі. Грузія, яка також потерпала від агресії Російської Федерації, запровадила такий вид омбудсмена, якого потім замінила на податкового.

Кожна держава повинна запроваджувати спеціалізованого омбудсмена на найбільш потребує того галузі. У країнах Скандинавії поширені омбудсмени з питань рівних можливостей. Цей підрозділ вже приніс свої результати: скандинавські країни займають перше місце у світі за відсотком жінок, зайнятих у політичному житті. Проте, на мою думку, Україна не повинна переймати такий досвід. Адже завдяки кмітливій праці гендерного омбудсмена існуватиме тенденція до зменшення народжуваності. Така перспектива неприйнятна для країни з від'ємним приростом населення.

Отже, одного омбудсмена недостатньо для чіткого контролю за усіма аспектами суспільних відносин. На сьогоднішній день інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини показує низьку ефективність у виконанні своєї роботи. тому є необхідність реформувати цю галузь задля покращення соціального становища населення. Для зручнішої роботи даного інституту та задля спрощення звернень населення для встановлення справедливості є сенс відкриття підрозділів Уповноваженого у обласних та найбільш проблемних районних центрах.

Література:

1. Білик І. Правовий статус омбудсмена // Урядовий Кур'єр. – 1997. – № 35. – Ст.12.
2. Білоскурська О. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави // Право України. – 2011. – № 7. – С. 169-174.
3. Зеленцов А. Б. Контроль за деятельностью исполнительной власти в зарубежных странах: учеб. пособие. – М.: Изд-во РУДН, 2002. – С. 49.
4. Карпачова Н. І. Генезис інституту омбудсмена: світовий досвід та українська модель // Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні : монографія / За заг. ред. Н.М.Оніщенко, О.В. Зайчука. – К.: Юридична думка, 2007. – С.32-69.
5. Про призначення Карпачової Н.І. Уповноваженою Верховної Ради України з прав людини : Постанова Верховної Ради України №621-V від 8 лютого 2007 року // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – N 13. – Ст.162.
6. Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини : Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 23.12.1997р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 20. – Ст.99.

Городницький Б. М.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.)
студент IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка

ПРОБЛЕМА ВТІЛЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ ТЕОРІЇ ПОДІЛУ ВЛАД

Розбудова правової держави, заснованої на принципі розподілу влади, стала для України однією з національних ідей. Проте існує цілий ряд проблем, що виникають при втіленні цієї концепції на практиці, які необхідно проаналізувати та вирішити для унеможливлення узурпації влади одним органом чи особою.

Теорія розподілу влад існує вже декілька століть. Закладена Д. Локком і Ш. Монтеск'є, вона на сьогоднішній день отримала розвиток в конституціях практично всіх демократичних держав. Власне термін «розподіл влад», як зазначають дослідники цього питання, є умовним. Пояснюється це тим, що державна влада, яка поділяється на різні гілки, втілюється в діяльності

різних видів органів, як носій суверенітету єдиною і неподільною, підпорядкованою інтересам держави і людини. Тому, на думку науковців, мова йде не про розподіл влади, а про розподіл її функцій та повноважень, розмежування головних напрямків діяльності, що здійснюється єдиною державною системою. Держава виконує три функції: створює закони, тобто встановлює загальні норми; застосовує ці загальні норми; здійснює правосуддя, тобто розв'язує труднощі, пов'язані із застосуванням законів (цивільне правосуддя), і карає тих, хто порушує ці закони (кримінальне правосуддя). Необхідний такий порядок речей, при якому різні влади змогли би взаємно стримувати одна одну, при якому «влада обмежувала би владу» [1, с. 48-49].

Можна виділити два основні підходи в інтерпретації теорії поділу влад. Перший з них можна окреслити як формальний, або класичний. Він виходить з того, що принцип поділу державної влади є цінним сам по собі, а отже він повинен розглядатись не у його відношенні з принципом забезпечення народного суверенітету (хоча подібна можливість цілковито не відкидається), а як одна з імперативних настанов, яка передбачає рівномірний розподіл влади між трьома групами державних органів, кожна з яких може не лише вирішувати поставлені перед нею завдання, але й контролювати дії інших органів, які мають інакші повноваження і є носіями рівно вагомих державно-владних повноважень. Інший підхід можна охарактеризувати як матеріальний. Одним з перших його обґрунтував відомий німецький правознавець Г. Еллінек. Він виходив з того, що принцип поділу влади слід тлумачити не апіорно – тобто як такий, що передує тому чи іншому способу організації державної влади, а апостеріорно – тобто як такий, що є результатом існування державної влади. Це означає, що ми не в праві говорити про поділ державної влади як такої. Натомість, через об'єктивний характер цілого ряду завдань і цілей держави, в процесі її діяльності поступово викристалізуються три ключові матеріальні функції. Перша з них полягає у тому, щоби створити абстрактні правові норми, які б регулювали як загальні суспільні відносини, так і цілий ряд індивідуальних станів учасників різноманітних правовідносин. Інша функція пов'язана із встановленням у кожному конкретному випадку певного права, правового стану або інтересу. Нарешті, остання функція стосується реалізації конкретних завдань відповідно до чинних правових норм або до встановлених ними меж. Ці три групи функцій дають змогу вести мову не стільки про три гілки державної влади, скільки про три типи функцій, які повинна виконувати будь-яка держава з метою реалізації свого призначення. При цьому, як вважав Г. Еллінек, ці три групи функцій пов'язані не стільки з тим чи іншим конкретним державно-правовим режимом, скільки з державою як такою. Щоправда, як вважав Г. Еллінек, зазначені три групи функцій реалізуються відповідними структурними одиницями, або – відповідними органами державної влади, кожен з яких має свою пріоритетну функцію хоча у окремо взятих випадках може частково перебирати на себе інші функції [6].

Класичний варіант теорії поділу влад піддавав критиці видатний політолог В. Старосольський вважаючи, що такий розподіл неможливий не лише у розумінні рівноваги і незалежності гілок влади, а також у плані їх функцій і компетенцій. Так, акцентуючи увагу на формі правової держави дослідник відзначає, що в залежності від форми правління кабінет міністрів формувався парламентом або ж главою держави (монархом чи президентом). У випадку парламентської форми правління виконавча влада була залежною від законодавчої, у іншому випадку – від глави держави. Принцип незалежності гілок влади порушувався в обох випадках. Причому, призначувана главою держави і незалежна від парламенту виконавча влада домінувала над законодавчою, що порушувало баланс між гілками влади і спрямовувало демократичний розвиток суспільства до парламентської системи. Крім того, дослідник вважав, що створений політичною практикою термін “виконавча влада” є з одного боку надто широким, тому що охоплює і судову владу, яка також виконує закони, а отже наділена частково виконавчою владою, з іншого – надто вузьким, оскільки виконавча влада також приймає самостійні нормативно-правові акти, тобто володіє на практиці елементами законодавчої влади. Фактично жодна з трьох влад не є носієм лише тієї влади, яку здійснює, виключно вона [3, с.68].

Для прикладу, можемо проаналізувати проблеми, які виникають в українському втіленні теорії поділу влад. Відповідно до статті 6 Конституції державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Однак, аналіз тексту Української Конституції дає підстави стверджувати, що Конституція України передбачає існування та визначає конституційні засади діяльності державних органів, які не можуть бути віднесені до законодавчої, виконавчої та судової влади. Це інститут президентства, кваліфікаційні комісії суддів, Вища Рада Юстиції, прокуратура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Така недосконалість моделі конституційного механізму влади є однією з причин політичних протистоянь та збоїв у роботі державного апарату: в основу моделювання державної влади у проекті Конституції України було закладено сформульований Д. Локком та Ш. Монтеск'є ще 270 років тому принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, принцип, який зараз не охоплює всіх функціональних гілок державного механізму [4].

При цьому автори проекту Конституції України не врахували наступні моменти: з моменту наукової розробки Д. Локка і Ш. Монтеск'є пройшов значний час, за який державний апарат був значно удосконалений і ускладнений; у XVII-XVIII століттях в основу ідеї розподілу влади було покладено завдання не тільки і не стільки народного суверенітету, а завдання обмеження абсолютної королівської влади та позбавлення суспільства від можливої сваволі монарха, якщо він не міг чи не хотів бути мудрим; при підготовці проекту Конституції України у її розробників не вистачило часу для опрацювання моделі місцевого самоврядування, яке вже за цими ж конституційними вимогами є владою територіальної громади, має задекларовану майнову і бюджетну автономію; рівень легітимності обраного народом Президента України такий же, як і всієї Верховної Ради України, однак за своїми повноваженнями Президент не може бути віднесений до жодної з означених гілок влади [5, с.13].

Характеризуючи український зразок теорії поділу влади в очі кидаються такі недоліки: поділ влади здійснюється лише за формальною ознакою, а реально відбувається перерозподіл владних повноважень між гілками влади; Президент унаслідок наділених владних повноважень виконує багато функцій (повноважень), притаманних виконавчій гілці влади; неврегульованість на рівні закону питань, пов'язаних із організацією, повноваженнями й порядком діяльності уряду, спричиняє ситуацію зовнішньої регуляції та саморегуляції його діяльності [2, с.5].

Отже, можемо сформулювати такі висновки:

- початково поділ влади тлумачився не стільки як кінцева мета організації системи державної влади, скільки як засіб, який дозволяє забезпечити державу від антидемократичних тенденцій, узурпації всієї повноти влади і її відчуження від народу;

- серед існуючих інтерпретацій теорії поділу влади можна визначити два головні підходи: формальний і матеріальний. Перший з них виходить з того, що кожна з гілок державної влади має власну, відмінну від всіх інших гілок компетенцію, і лише разом взяті вони утворюють систему державної влади. Натомість, для матеріального підходу властиве тлумачення поділу влади як похідного результату існування цілісної і єдиної державної влади, яка через складність своїх завдань і цілей має реалізовувати три основні групи функцій, які розподіляються між трьома групами органів державної влади;

- кожна з гілок влади не є повністю самостійною, їхні функції пов'язані і тим чи іншим чином вони впливають на діяльність один одної.

Література:

1. Волощук О. Проблеми розуміння та тлумачення сучасної концепції розподілу влад / О.Т. Волощук // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2010. – Вип. 538: Правознавство. – С. 48-52. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/538/8.pdf>

2. Даниляк О. Принцип поділу влади: досвід України / О. Даниляк // Державне управління: теорія та практика. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/pol-prav/05doovdu.pdf>

3. Політико-правова сутність, повноваження та розподіл державної влади у політологічній спадщині Володимира Старосольського // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, II(4), Issue: 23, 2014.– [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/demchyshak_r.b._political_and_legal_nature_authority_and_division_of_power_in_political_science_heritage_of_volodymyr_starosolskiy.pdf

4. Костицький В. Розподіл влади у правовій державі та соціально-нормативне закріплення ідеї свободи і демократії / В.В. Костицький // *Соціологія права*. – 2011. – №2. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/rozpodil.pdf>

5. Костицький В. Соціологія сучасного праворозуміння та проблеми конституційного закріплення теорії розподілу влади / В. Костицький // *Вибрані роботи учасників Третьої щорічної міжнародної наукової конференції «Парламентські читання» 15 лютого 2013 р.* – К.: ТОВ «Вістка», Лабораторія законодавчих ініціатив, 2013. – С. 6-15. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://parlament.org.ua/upload/docs/Parlamentski%20chytannya-2013_web.pdf

6. Цесар І. Проблеми реалізації теорії поділу влади в сучасних умовах: правовий аспект / І.А. Цесар // *Актуальні проблеми політики*. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1024/Cesar.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ночовна А.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)

студентка V курсу факультету філології та журналістики

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У WEB-ЖУРНАЛІСТИЦІ УКРАЇНИ

XXI століття сприяє стрімкому розвитку різноманітних засобів масової інформації, серед яких особливе місце посідає Інтернет-журналістика. На сучасному етапі Інтернет є четвертим видом засобів масової інформації. За порівняно короткий термін web-журналістика перетворилася в могутній фактор, що впливає, поряд з друкованою, радіожурналістикою і тележурналістикою, на всі сфери соціально-економічного, суспільно-політичного, наукового, культурного життя сучасного суспільства.

Складність питання обумовлює той факт, що інтернет-видання не мають чіткого визначеного статусу. Інтернет-видання не мають державної реєстрації, тому їх неможливо прирівняти до друкованих засобів масової інформації і застосовувати до них законодавство, яке розповсюджується на друковані видання. Також складністю, з правової точки зору, є й те, що інтернет-журналісти не мають правового статусу. Для того, щоб отримати правовий захист, журналіст має укласти договір з редакцією. Редакція ж отримує статус юридичної особи та право укладати договори з працівникам лише у разі державної реєстрації. Саме через відсутність реєстрації, до людей, які займаються підготовкою матеріалів для мережевих видань, не може бути застосоване поняття «журналіст» у правовому контексті.

Реальні права та обов'язки в правовому полі мають лише інтернет-видання, які мають державну реєстрацію. Сьогодні це здебільшого мережеві аналоги друкованих видань, телеканалів та радіо. Нині реєстрація інтернет-видань є основною умовою надання правового захисту суб'єктам та об'єктам інформаційної діяльності в ЗМІ. Серед фахівців думки щодо авторського права у мережі розходяться. Дехто притримується думки, що права на інтелектуальну власність має кожен інтернет-журналіст, не залежно має він статус журналіста чи ні, інші ж вважають, що спочатку журналіст має довести, що він журналіст (а у більшості випадків це не можливо), а потім вже скаржитись на порушення своїх прав. Є й такі вчені, які вважають, що неможливо створити такі закони, які б в усіх випадках могли регулювати діяльність мережевих видань, тобто наголошують на тому, що випадки порушення прав, беручи до уваги специфіку мережі, індивідуальні і вимагають індивідуального розглядання [4].

При цьому варто пам'ятати, що Інтернет є, так званим, вільним простором, який не так просто, а навіть дуже складно якимось чином упорядкувати. Ця свобода робить Інтернет майже недосяжним для законодавства. Не лише журналісту складно захистити свої авторські права, а й так само складно притягнути його до відповідальності. У мережі журналісти порушують не лише авторські права один одного, а й порушують права громадян України на отримання достовірної інформації, тим самим не дотримуючись етичного кодексу журналіста [2, с.7].

Одним з видів порушення авторського права в мережі є плагіат. Все більше трапляється випадків, коли друкований засіб масової інформації просто передруковує собі матеріал з мережевого видання. Тоді інтернет-журналісту необхідно лише довести свої авторські права та можна судитися з газетою чи журналом. У цьому випадку отримати відшкодування за порушення авторських прав легше, бо друковане ЗМІ у будь-якому випадку має державну реєстрацію, а тому згідно чинному законодавству має бути притягнута до відповідальності. Набагато складніша ж ситуація, коли матеріал один в одного крадуть мережеві видання. У такому випадку довести діло до якогось правового рішення майже неможливо [3, с.16].

Одним з розповсюджених видів плагіату є переклад матеріалу з інших мов або ж на інші мови. Теоретично міжнародне право регулює такі моменти, але на практиці реальне здійснення захисту авторського права в глобальній мережі Інтернет видається проблематичним у зв'язку з міжнародним характером правопорушень. Так, на думку П.А. Калениченка, ні Закон України «Про міжнародне приватне право», ні інші нормативно-правові акти, що стосуються цієї проблеми, не дають однозначної відповіді на питання про можливість розгляду українськими судами спорів щодо захисту прав українських суб'єктів авторського права чи суміжних прав, порушених унаслідок протиправного розміщення в мережі Інтернет творів або об'єктів суміжних прав іноземними громадянами чи юридичними особами. Автор відзначає, що можливість подальшого розгляду таких справ є сумнівною з огляду на те, що процесуальні норми вимагають наявності доказів повідомлення відповідача про відкриття провадження в справі, про час і місце судових засідань тощо, а подати такі докази на практиці не завжди видається можливим, оскільки суд потребує чітких доказів місцезнаходження відповідача, реєстрації його в торговельних реєстрах тощо» [5, с.192].

Загалом основною проблемою порушення авторських прав у мережі Інтернет є відсутність законодавства, яке б чітко регулювало діяльність інтернет-ЗМІ. У Цивільному кодексі України мають бути прописані принципи діяльності мережевих засобів масової комунікації, так само як вони існують для друкованих ЗМІ. Зрозуміло, що зробити це надзвичайно складно, оскільки мережа докорінно відрізняється від друкованих засобів масової інформації чи телебачення. Враховуючи той факт, що наша країна не перша, яка стикається з проблемою захисту прав інтернет-журналістів та взагалі з проблемою регулювання правових відносин з суб'єктами діяльності Інтернет, доцільним було б залучити досвід інших країн, які вже досягнули певних результатів у цій сфері.

Література:

1. Авторське право в Інтернеті. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://buklib.net> - Режим доступу :<http://buklib.net/books/26244/>.
2. Афанасьєва К. Електронна публікація як об'єкт авторського права / К. Афанасьєв // Інтелектуальна власність. – 2005. – № 2. – С. 7-9.
3. Афанасьєва К. Плагіат у діяльності засобів масової інформації / К. Афанасьєва // Інтелектуальна власність. – 2004. – №3. – С. 16-19.
4. Безкровна О.О. Авторське право журналістів в Інтернет-ЗМІ. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NBG_2015/Pravo/3_191423.doc.htm
5. Калениченко П.А. Проблеми охорони авторського і суміжних прав в мережі Інтернет / П.А. Калениченко // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 192–199

Панівська М. А.

(наук. кер. – ст.викл. Потапов О. М.)

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СМЕРТНІЙ КАРІ

У сучасний період система кримінальних покарань нашої держави є досить розвиненою та дієвою. Довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання і призначається лише у виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів. Цей вид покарання застосовується завжди як основний, може призначатись і самостійно, і у поєднанні з додатковими покараннями. Однак досі тривають дискусії про те, чи є покарання у виді довічного позбавлення волі достатньою альтернативою смертній карі.

Сьогодні більшість держав світу відмовилися страчувати людей, однак є ряд держав, які продовжують приводити у виконання смертні вироки. За даними Amnesty International – однієї з найбільших міжнародних правозахисних громадських організацій, – «на кінець 2010 р. 2/3 країн у світі скасували смертну кару законодавчо або на практиці [1].

Смертна кара в незалежній Україні діяла на підставі Кримінального кодексу 1960 р.. У 1995 р., незадовго до вступу України в Раду Європи, було введено мораторій на виконання смертних вироків. Проте через кілька місяців смертні вироки знову стали виконувати, через прийняття рішення що мораторій було ухвалено без дотримання належної процедури. Це могло призвести до виключення України з Ради Європи, але 1997 р. мораторій на виконання смертних вироків знову почав діяти, і з тих пір в Україні нікого не страчували. 29 грудня 1999 р. Конституційний Суд України визнав, що норми КК 1960 р., які передбачають можливість застосування смертної кари (розстрілу), суперечать Конституції України. У зв'язку з цим 2000 р. Верховна Рада України внесла зміни до Кримінального кодексу України, якими остаточно вилучила поняття «смертна кара» з офіційного списку кримінальних покарань України [4].

На думку науковців XIX–XX століття, смертна кара не тільки не забезпечує громадську безпеку та не запобігає злочинам, але також має певні негативні сторони, які відсутні у інших видів кримінальних покарань. Зокрема, О.Ф. Кістяківський вважає, що основним недоліком смертної кари є те, що вона не може виправити особу злочинця та порушує невід'ємне право на життя, а також не виконує покладену на покарання превентивну функцію повною мірою. Єдина перевага смертної кари, на його думку, полягає в тому, що вона – дуже просте і дешеве покарання, оскільки не потребує ні часу, ні особливих зусиль: раз і назавжди позбавляє у злочинця можливості шкодити і тим захищає людський егоїзм від уявних і дійсних небезпек [2, с.74].

Н.Д. Сергієвський стверджує, що довічне позбавлення волі є безсумнівно складнішим, дорожчим і клопітким покаранням, ніж смертна кара, але воно забезпечує «перелом» порочної натури особи, що вчинила злочин, робить його корисним або хоча б безпечним для суспільства, захищає невід'ємне право кожної людини на життя [3, с.57].

Досить вагомою на нашу думку є дослідження В.Ф. Бойка, А.А. Музики, Є.С. Назимка, В.М. Пуйка, які стверджують, що смертна кара не може бути виправданою як ефективний засіб у боротьбі зі злочинністю. Ця міра покарання не належить до чинників, що стримують злочинність. Це підтверджують кримінологічні дослідження: кількість злочинів проти життя людини не зменшується зі збільшенням судових вироків про призначення смертної кари. Упродовж майже 40-ка років кількість умисних убивств зростала, незважаючи на застосування виняткової міри покарання [5, с.82]. Отже, із позиції запобігання злочинності смертна кара себе не виправдовує, адже рівень жорстокості в суспільстві не залежить від наявності жорстокого покарання. Ще одним важливим аспектом цієї проблематики є приведення до виконання смертного вироку. По цьому питанню, міжнародні спостерігачі теж відзначають багато порушень прав людини як по відношенню до засудженого, так і до його близьких родичів.

На нашу думку, застосування такого виду покарання, як довічне позбавлення волі, на сучасному етапі розвитку українського суспільства є набагато доцільнішим ніж застосування смертної кари, оскільки кожна людина має право на життя. Такий вид покарання, як смертна кара, суперечить ст. 27 Конституції України та є порушенням Загальної декларації прав людини водночас довічне позбавлення волі повністю відповідає законодавству України та застосовується за вчинення найтяжчих злочинів.

Література:

1. Інформація зі сайту Amnesty International [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://amnesty.org.ua/>.
2. Кистяковский А.Ф. Исследование о смертной казни / А.Ф. Кистяковский. – Тула: Автограф, 2000. – 272 с.
3. Сергеевский Н.Д. Смертная казнь в России в XVII и первой половине XVIII века / Н.Д. Сергеевский // Журнал гражданского и уголовного права: Ноябрь. Издание С.-Петербургского Юридического Общества. Кн. 9. – Санкт-Петербург. Тип. Правительствующего Сената, 1884. – 59 с.
4. Смертна кара – за чи проти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smertnakara.blogspot.com>
5. Вереша Р.В., Туркевич І.К. Кримінальне право України. Загальна частина. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.

Решетник Л.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.)

*студентка V курсу факультету філології та журналістики
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

ПРОБЛЕМА ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАБЕЗПЕКИ ЖУРНАЛІСТІВ

Майже кожного дня на журналістів здійснюються напади, перешкоджання професійній діяльності та побиття. Такі дії, зазвичай, кваліфікуються ст. 171 Кримінального кодексу України (Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів). Проте кримінальні справи за 171-ю статтею ККУ за поданням працівників ЗМІ порушують далеко не завжди, а якщо й порушують – то в процесі слідства найчастіше перекваліфікують на «хуліганство», «розбій», «легке тілесне ушкодження» тощо. Тому дослідження правового врегулювання медіабезпеки журналістів залишається надзвичайно актуальним.

Якщо оперувати цифрами, з 2000 по 2011 рік проти представників ЗМІ було скоєно близько 1200 злочинів, з яких лише 2% пов'язані саме з журналістською діяльністю [2, с.117]. За даними Генпрокуратури, впродовж січня – квітня 2014 року в Єдиному реєстрі досудових розслідувань зареєстрували 72 кримінальних правопорушень за статтею 171, із них 53 залишалися на обліку станом на 30 квітня, за трьома – особам вручено письмове повідомлення про підозру, а 19 справ закрито. Як свідчить практика, до суду з таких справ доходять одиниці, за весь 2013 рік відомо лише про 5 таких випадків. За даними ІМІ (авт.:Інститут масової інформації), за січень – квітень 2014 року в Україні зафіксовано 218 випадків побиття та нападів на працівників ЗМІ та ще 69 випадків перешкоджань без застосування фізичної агресії [1]. У жовтні – листопаді 2015 року прокурорами за матеріалами проведених Національною поліцією розслідувань повідомлено про підозру 6 особам у вчиненні злочинів, пов'язаних з перешкоджанням. Найсерйозніші випадки порушень такі: вилучення професійної апаратури та посвідчення кореспондента; переслідування журналіста за низку викривальних статей, у тому числі про організацію видобутку бурштину, а також побиття журналіста; перешкоджання професійній діяльності знімальної групи під час підготовки сюжету.

Стаття 171 ККУ «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів», прийнятій зі змінами від 4 лютого 2016 року, звучить так: «Незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю, незаконна відмова у доступі журналіста до інформації, незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень, а так само будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності – караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років. Вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю – караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, якщо вони були вчинені службовою особою з використанням свого службового становища або за попередньою змовою групою осіб, – караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого» [4].

Перш ніж порушити кримінальну справу за цією статтею, слідчий чи прокурор з'ясовує, чи є постраждалий саме «професійним журналістом». У ст.1 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» зазначено: «Журналіст – творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для засобів масової інформації, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в засобі масової інформації (в штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України» [5]. Але тут є один суперечливий момент. У державному класифікаторі професій відсутній окремий поділ на журналістів, письменників і редакторів. Перелік починається з ведучого програми, потім іде: випусковий, драматург, журналіст, інокореспондент, коментатор, кореспондент, літературний співробітник, оглядач, письменник, кілька різновидів редакторів, члени редакції й редколегії – такий приблизний перелік робіт, які виконують журналісти, письменники й редактори [3]. Проте перелік професій не містить фотокореспондента, відео оператора, хоча останні найчастіше стають жертвами перешкоджань і нападів, бо фіксують інформацію на матеріальні носії.

Розглядаючи правове врегулювання медіабезпеки журналістів, слід виокремити право на захист позаштатних працівників редакцій. Норми вищезгаданої статті 171 ККУ стосуються безпосередньо журналістів, діяльність яких на підставі трудових чи інших договірних відносин оформлена з редакцією певного ЗМІ і які збирають та готують інформацію для цього видання. Тож якщо автор нештатник, якщо він лише стажується і офіційно не оформив свої трудові стосунки з виданням, то у нього практично не буде шансу отримати захист на випадок порушення його прав. Правозахист за цією статтею ускладнює й те, що професійний статус журналіста до цих пір точно не визначений законами України. З огляду на поширення в сьогоdnішньому інформаційному середовищі практики фрілансу це спонукає поставити питання: чи зможе захистити ця стаття право на інформацію вільних журналістів відповідно й чи мають шанс на захист своїх прав блогери, громадянські журналісти [2, с.116].

Науковець Л. Василик у своїй роботі наводить дві протилежні точки зору стосовно правової дієвості ст. 171. З одного боку адвокат Інституту масової інформації Дмитро Чоповський підкреслює: «широкої практики застосування цієї статті в Україні практично немає. Кримінальні справи за цією статтею порушуються рідко, а якщо й порушуються, то переважно винні особи не несуть реального покарання. Набагато частіше за перешкоджання журналістській діяльності осіб притягують до адміністративної відповідальності, або кваліфікують дії винних осіб за абсолютно іншими статтями Кримінального кодексу. Як показує юридична практика, така ситуація більшою мірою пов'язана не з бажанням

правоохоронних органів створити якісь перешкоди в діяльності журналістів, а зі звичайною необізнаністю слідчих зі специфікою правового регулювання журналістської діяльності». Однак, є й інша думка, яку озвучують медіа-дослідники: владі не вигідно показувати реальну статистику перешкоджань законній професійній діяльності ЗМІ з огляду на її репутацію у міжнародних колах, тож ця проблема замовчується і офіційно майже не коментується, а сам правозахист журналістів згідно ст. 171 КК України практично не ведеться [2, с.114].

Директор Інституту масової інформації Оксана Романюк підкреслює, що у інших країнах зараз схиляються до того, що навіть діяльність блогерів є інформаційною і захист її є важливим для свободи слова. Підтверджує цей факт, та обставина, що «ситуацію в інтернет-сфері», «вільну діяльність блогерів» і такі категорії, як «громадський журналіст» почали включати у різноманітні оцінки та рейтинги міжнародних організацій [6].

Отже, можна з впевненістю стверджувати, що правова медіабезпека журналістів на сьогоднішній день недостатньо врегульована на законодавчому рівні. Саме тому потрібні спеціальні роз'яснення ст.171 ККУ, а також прийняття низки законів, які додатково регулюватимуть діяльність журналістів. Також необхідне розвивати правове підґрунття діяльності фрілансерів, журналістів інтернет-видань та блогерів.

Література:

1. Афанасьєва К. Правове врегулювання діяльності інтернет-ЗМІ / Катерина Афанасьєва // Медіакритика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/drukovani/pravove-vrehulyuvannya-diyalnosti-internet-zmi.html>
2. Василик Л. Медіабезпека в світлі ст.171 Кримінального кодексу України: дискусійні аспекти / Л.Є. Василик // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: науч. журн. / [редкол.: Багров Н.В. (пред.) и др.]. – Симферополь: ТНУ, 1995. – Серия «Филология. Социальные коммуникации», – Т. 25 (64), № 4, Ч. 1. – 2012. – С. 114-119.
3. Головенко Р. Чому не кожен журналіст є журналістом формально / Роман Головенко // Mediasapiens. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/chomu_ne_kozhen_zhurnalist_e_zhurnalistom_formalno/
4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів: Закон України від 4 лютого 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993-19/paran9#n9>
5. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23 вересня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80>
6. Чулівська І. Як подолати совок у захисті журналістської діяльності / Ірина Чулівська // Mediasapiens. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/yak_podolati_sovok_u_zakhisti_zhurnalistiskoi_diyalnosti/

Удовиченко Н.

(наук. кер. – ст. викладач Потапов О.М.)
студентка IV курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

СУЧАСНА СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У більшості вітчизняних і зарубіжних сучасних теоретичних праці, які присвячені політичній системі суспільства, місцеве самоврядування або взагалі не передбачається в загальному переліку її інститутів, або його роль у політичній системі обмежується лише

інституціоналізацією органів місцевого самоврядування, ідентифікацією їх як «політичних установ», які є «статичним аспектом політичної системи. Саме тому із посиленням інтеграційних тенденцій на Європейському континенті, а також виходячи із сучасної практики в період реформування й будівництва Української держави система місцевого самоврядування в Україні потребує більш детального розгляду.

Важливе значення для характеристики системи органів місцевого самоврядування має визначення поняття «система». Водночас слід зазначити, що в юридичній літературі поняття «система місцевого самоврядування» розглядається у двох значеннях – як «система місцевого самоврядування взагалі» і як «система місцевого самоврядування конкретного села, селища, міста». На наш погляд, таке подвійне тлумачення змісту поняття «система місцевого самоврядування» є недоцільним. Більш доречним, в контексті нашого дослідження є розуміння терміну «система місцевого самоврядування» як організаційно-правового механізму здійснення місцевого самоврядування в межах окремої самоврядної адміністративно-територіальної одиниці – села, селища, міста, – територіальні громади яких виступають самостійними суб'єктами місцевого самоврядування.

Отже, система місцевого самоврядування України можна визначити як закріплену Конституцією та законами України сукупність суб'єктів місцевого самоврядування, що здійснюють основні функції місцевого самоврядування.

Розглядаючи питання системи органів місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку нашої держави вітчизняні дослідники Є. Бородін, Т. Тарасенко відзначають, що прийняття нових законодавчих актів спричинило внесення змін до такого концептуального поняття, як «система місцевого самоврядування», що знайшло відображення у змінах до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», внесених 5 лютого 2015 р. Після доопрацювання до переліку елементів цієї системи віднесено:

- територіальну громаду;
- сільську, селищну, міську раду;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- старосту;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- органи самоорганізації населення [2, с.53].

Зупинимося тепер більш детально на характеристиці деяких елементів системи місцевого самоврядування на місцевому рівні. Так, територіальна громада відповідно до частин 1, 3 ст. 140 Конституції України, а також Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ч. 1 ст. 6) є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень, тобто найбільш повноважним елементом системи місцевого самоврядування.

Аналізуючи розвиток місцевого самоврядування як передумову організації активної територіальної громади І. Гончаренко зазначає, що одним із недоліком останньої є те, що вона не є цілісним об'єднанням та не має спільних чітко визначених інтересів [3, с.126]. Незважаючи на широке коло прав, які закріплені за територіальною громадою, її безпосередня участь у суспільно-політичному житті, контроль за органами місцевого самоврядування обмежуються переважно виборчими функціями: формування виборних органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних рад); обрання виборних посадових осіб місцевого самоврядування (сільського, селищного, міського голови). Однак вибори не гарантують повноцінного контролю громади за діяльністю органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Сільська, селищна, міська рада є органом місцевого самоврядування, який представляє відповідну територіальну громаду та здійснює від імені та в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування. Виконавчі органи (виконавчий комітет, відділи й

управління та інші виконавчі органи галузевої та функціональної компетенції) сільських, селищних, міських рад створюються вказаними радами та є їм підконтрольними та підзвітними.

Очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях сільський, селищний, міський голова – посадова особа, яка обирається відповідною територіальною громадою та є підзвітною, підконтрольною і відповідальною перед нею, а також відповідальною перед відповідною радою. На новому етапі розвитку нормативно-правової бази розширення відбулося за рахунок збільшення елементів з категорії посадових осіб місцевого самоврядування. Закріплення поняття «староста» в нормативно-правову базу місцевого самоврядування відбулося шляхом включення до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» додаткової статті 14 з однойменною назвою. У законі визначено, що староста обирається у селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, за винятком адміністративного центру, на строк повноважень місцевої ради. Законодавчо було закріплено, що «староста є посадовою особою місцевого самоврядування» [2, с.58]. Положення про старосту має затверджуватися сільською, селищною, міською радою об'єднаної територіальної громади, при цьому у зазначеному документі мають бути відображені права і обов'язки старости, порядок його звітності, інші питання, пов'язані з діяльністю старости. Закон передбачив, що староста є членом виконавчого комітету ради об'єднаної територіальної громади [5].

Надзвичайно гострою проблемою для України є рівень професійної кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування. На думку Я. Бережницького, «ступінь розвитку територіальних громад пов'язаний з наявністю кваліфікованих працівників в органах місцевого самоврядування» [1, с.45-49]. Інституційна слабкість місцевого самоврядування в Україні доповнюється також суттєвими прогалинами в кадровому забезпеченні його виконавчих органів, а питанням кадрового забезпечення місцевого самоврядування надається не першорядна увага [4, с.7].

Однією з характерних особливостей системи місцевого самоврядування, здійснюваного на рівні територіальних громад сіл, селищ, міст, є те, що вона має своє продовження як на регіональному рівні, в особі районних, обласних рад – органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, так і на мікрорівні (будинків, вулиць, кварталів, мікрорайонів), в особі так званих органів самоорганізації населення – будинкових, вуличних, квартальних комітетів, комітетів мікрорайонів. Перелічені органи також визначаються як самостійні елементи системи місцевого самоврядування, свого роду її «мікроструктура» (ч. 1 ст. 5 Закону). У містах із районним поділом до системи місцевого самоврядування цих міст відносять також районні в місті територіальні громади, а також районні в цих містах ради та їх виконавчі органи (ч. 1 ст. 142, п. 8 Розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, ч. 2 ст. 5, ч. 5 ст. 6 Закону). Особливістю статусу районів у містах є те, що вони не мають конституційного статусу, питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад. Аналіз наукових праць свідчить про існування сьогодні тенденції до ліквідації районних у містах рад на основі прийняття відповідних рішень міськими радами. Такий процес, на думку Є. Бородіна та Т. Тарасенко, є наслідком поступового обмеження з боку міських рад діяльності органів місцевого самоврядування районів у містах шляхом забирання наданих раніше повноважень.

Суттєвою особливістю місцевого самоврядування є те, що в його системі не діє принцип поділу влади, властивий механізму держави. Натомість існує єдність представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування на рівні територіальних громад сіл, селищ, міст має функціонувати як так звана «працююча корпорація», яка самостійно приймає відповідні рішення і самостійно їх виконує. При цьому Є. Бородіна та Т. Тарасенко відзначають поступове обмеження з боку міських рад діяльності органів місцевого самоврядування районів у містах шляхом забирання наданих раніше повноважень [2, с.59].

Отже, останні зміни в чинній нормативно-правовій базі із питань місцевого самоврядування закріпили наступне бачення системи місцевого самоврядування в Україні:

територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; староста; районні та обласні ради; органи самоорганізації населення. Процес децентралізації влади в Україні привів до появи в системі місцевого самоврядування поняття «староста», нового змісту набуло поняття «територіальна громада». На порядку денному розв'язання питання щодо таких елементів, як «районна, обласна рада», «районна у місті рада», поглиблення поняття «територіальна громада» з урахуванням можливості добровільного об'єднання територіальних громад

Література:

1. Бережницький Я.В. Правові проблеми служби в органах місцевого самоврядування / Я.В. Бережницький // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2009. – Вип. 2. – С. 45-49.
2. Бородін Є.І., Тарасенко Т.М. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні // Аспекти публічного управління. – 2015. – №4. – С. 55-61.
3. Гончаренко І.В. Розвиток місцевого самоврядування як передумова організації активної територіально громади / І.В. Гончаренко // Збірник наукових праць НУК. – 2011. – № 6. – С.126-131.
4. Кубай Тарас Євгенович. Актуальні проблеми становлення системи місцевого самоврядування в Україні /Т.Є. Кубай // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – №2. – С.7-12.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад : закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ: ЗАРОДЖЕННЯ, РОЗВИТОК, СУЧАСНИЙ СТАН В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**Лобач О. М.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Пивоварська К. Б.)

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УСРР (1918 -1922 рр.).....3**Бубир А.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРАВОЗАХИСНИМ РУХОМ.....6**Вибиванець А. Б.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

НЕДЕРЖАВНІ ПРАВОЗАХИСНІ ІНСТИТУЦІЇ: ВИДИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ.....7**Тищенко В.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ.....9**Салашна В. О.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

ФУНКЦІЇ ПРАВОЗАХИСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....10**Сардаров Р. А.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

ЗАХИСТ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....12**Ткаченко Н.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

ПРАВОВИЙ СТАТУС УПОВНОВАЖЕНОГО З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ПІДПРИЄМЦІВ ПРИ ДЕРЖАВНІЙ ФІСКАЛЬНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ.....15**Якубенко О. П.**

(наук. кер. – к. і. н., доц. Щетініна Т. О.)

ЗАХИСТ ПОРУШЕНИХ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ.....17**Бартош О.**

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

СУДОВА СИСТЕМА ТА СУДОВИЙ ПРОЦЕС ГЕТЬМАНЩИНИ XVII- XVIII СТ.....19**Батієвська М.**

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС: ВІД РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ.....22

Олефіренко А., Куценко В. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ (КВІТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1918 РОКУ).....	24
Станкевич О. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ГЕТЬМАНЩИНИ.....	25
Шапченко Т. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ХІХ СТ.....	28
Яріш К. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ АДМІНІСТРУВАННЯ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	31
Парфіненко І. (наук. кер. – доц. Жалій Т.В.) МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО СТРУКТУРА В КОНТЕКСТІ ЕТНОГРАФІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ Й НОВЕЛ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	34
Стрілець М. В. (наук. кер. – доц. Козаченко А. І.) ПРАВОВИЙ СТАТУС ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ЗА КОНСТИТУЦІЮ УСРР 1919 Р.....	37
Аллахвердова В. О. (наук. кер. — асист. Федоров І. О.) ГЕЛЬСІНСЬКИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ.....	39
Мінченко М. В. (наук. кер. – канд. істор. наук Крижанівський В. М.) АДВОКАТУРА МІСТА ЧЕРНІГОВА 1885 – 1915 РР.	41
Особливець С.С. (наук. кер. – асист. Федоров І.О.) ДИСИДЕНТСЬКИЙ ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ В СРСР ТА ЙОГО ЕТАПИ.....	43
Пластун О. В. (наук. кер. – асистент, Федоров І. О.) ІСТОРІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ.....	45
Савіч К. С. (наук. кер. – асист. Федоров І. О.) ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ В УКРАЇНІ 60-80-Х РР. ХХ СТ.....	47
Царук Н. В. (наук. кер. – асист. Федоров І.О.) ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХ В УКРАЇНІ.....	48

Сахно М.Т. (наук. кер. – ст. викладач Потапов О.М.) ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ДИСИДЕНТІВ: ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	51
Марочканич М. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.) ДИСИДЕНСТВО ЯК ПРОЯВ ПРАВОЗАХИСНОГО РУХУ В УКРАЇНІ В 1970-1980 РР.....	53

СЕКЦІЯ II

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Паскаль А. (наук.кер. – к.і.н., доц. Щетініна Т.О.) ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМЦІВ.....	56
Коровайна Т. І. (наук. кер. – доц. Харченко Т.О.) ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ І ШЛЯХИ ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ.....	58
Капустян О. В. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНІКИ БЕЗПЕКИ НА УРОКАХ ХІМІЇ.....	60
Тертична М. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ВИСОКІ МОРАЛЬНІ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ОСНОВНА УМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	62
Федорченко А. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) РОЗВИТОК ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН ФРІЛАНСУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	64
Шевцова Л. О. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВТІЛЕННЯ ІНІЦІАТИВИ «ВІДКРИТИЙ ПАРЛАМЕНТ».....	65
Шістєрова К. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У ВНЗ.....	68
Герасименко М. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) ПРАВО НА ПРАЦЮ ВИПУСКНИКІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ.....	71

Дерев'янюк А.Г.

(наук.кер. – доц. Лобач К. В.)

ПРОБЛЕМА ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....72

Івченко А.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

ПРАВА ТА СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДІВ СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....75

Коваленко Н.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

УКРАЇНА – СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА.....76

Ліхтей М.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН.....78

Мазай А.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

ЗДІЙСНЕННЯ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ.....80

Марюхніч Р.

(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)

ОСОБИСТІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ.....82

Подгорна А.А.

(наук. кер. – доц. Лобач К.В.)

СКЛАД ВИБОРНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ.....84

Воскобійник Т. В.

(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)

ЗАХИСТ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....87

Воскобійник Т. В.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

ПРАВОВА ОСВІТА Й ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНО-ОСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ:НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....89

Воскобійник Т. В.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗІ СКЛАДАННЯ ТА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ РІВНЯНЬ У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ПРАВознавства У ЗНЗ УКРАЇНИ.....91

Воскобійник Т.В.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З ПРАВознавства ДЛЯ УЧНІВ 9-ИХ КЛАСІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ НОВОВВЕДЕНЬ.....94

Парфіненко І.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХНЬОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ.....97

Міщенко Т.О.

(наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С.В.)

ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ.....100

Жакун Н. В.

(наук. кер. – к.ю.н. Коломієць П. В.)

ЩОДО СТВОРЕННЯ РІВНИХ УМОВ ДЛЯ ДОСТУПУ КОЖНОЇ ДИТИНИ ДО ВИСОКОЯКІСНОЇ ОСВІТИ.....103

Коростельова А. О.

(наук. кер. – ст. викл. Молчановська В.М.,

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ.....106

Солодовник М. Г.

(наук. кер. – к.ю.н. Коломієць П. В.)

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ДИТИНИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....108

Гомля І. А.

(наук. кер. – асистент Любченко М.І.)

ПРАВО НА ЖИТТЯ ЯК НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ ЛЮДСТВА.....111

Браславський В. С.

(наук. кер. – к.ю.н., доцент Кальян О. С.)

ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА.....113

Неблєнко Т. І.

(наук. кер. - учитель історії та правознавства Касьян В. В.)

ПРАВО ПАЦІЄНТА НА ІНФОРМАЦІЮ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....115

Олефіренко А.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧБОВИХ ВІДПУСТОК.....118

Шупікіна Н. О.

(наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДЕЙ ХВОРИХ НА ВІЛ/СНІД.....120

Бражник А.

(наук. кер. – ст. викладач Потапов О. М.)

ПРАВО НА СМЕРТЬ: ПРОБЛЕМА ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ.....122

Терещенко В. В.

(наук. кер. – ст. викладач Потапов О. М.)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ.....124

Житло Д. О. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.) РЕКЛАМА ЯК ОБ’ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА.....	126
Ковган О. О. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.) ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЖІНОК В УКРАЇНІ.....	127
Мальована М. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.) ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ – ПОРУШЕННЯ ОСНОВНОГО..... ПРАВА НА ЖИТТЯ	129
Михальчук Д. С. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.) ЕВТАНАЗІЯ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	131
Рябика М. М. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.) ОРГУСЬКА КОНВЕНЦІЯ – ОСНОВОЦЕНТРИЧНИЙ ДОКУМЕНТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕМОКРАТІЇ.....	134

СЕКЦІЯ ІІІ

ПРАВОНАХОДИНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Білокіз М. А. (наук. кер. – доц. Осташова В. О.) ЗАХИСТ ПРАВ СТОРІН ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	137
Конограй К. В. (наук. кер. – доц. Осташова В. О.) РОЛЬ ЮРИСКОНСУЛЬТА У ЗАХИСТІ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА У ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИНАХ.....	139
Куликовська О. І. (наук. кер. – доц. Осташова В. О.) ЗАВДАТОК ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ’ЯЗАНЬ ЗА ПОПЕРЕДНІМ ДОГОВОРОМ ТА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СТОРІН ДОГОВОРУ.....	142
Салов О. О. (наук. кер. – доц. Харченко Т.О.) ОКРЕМІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ.....	144
Шабала К. О. (наук. кер. – доц. Осташова В. О.) ЗАСТАВА ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ’ЯЗАНЬ ТА ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СТОРІН ДОГОВОРУ.....	146

Шабала К. О. (наук. кер. – доц. Остахова В. О.) СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЬКО- ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН.....	148
Шпак А. А. (наук. кер. – доц. Остахова В. О.) ЗАХИСТ СТОРІН ДОГОВОРУ В КОНТЕКСТІ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ.....	151
Кравченко А. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗМІ В УКРАЇНІ.....	153
Бондаренко К. Г. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ПЕРЕХІД НА 12-РІЧНИЙ ТЕРМІН НАВЧАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	154
Лагута Д. В. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ПОЛТАВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАН У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПОЗАШКІЛЬНУ ОСВІТУ ОБДАРОВаних УЧНІВ ПОЛТАВЩИНИ.....	157
Фільчак О. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК СПОСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ.....	159
Харченко А. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ПОВНОВАЖЕННЯ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СТИПЕНДІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	161
Ярмак О. С., (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ РУХ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІЙНА З АКАДЕМІЧНИМ ПЛАГІАТОМ – ДОРОГА ДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	163
Діденко К. (наук.кер. – доц. Лобач К. В.) ПРОБЛЕМА ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УКРАЇНІ.....	167
Жук Ю. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	169
Калюх Т. (наук. кер. – доц. Лобач К. В.) ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ НАСИЛЛЯ В СІМ'Ї.....	170

- Любченко А.**
(наук.кер. – доц. Лобач К. В.)
**ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ.....172**
- Черниш Ю.**
(наук. кер. – доц. Лобач К. В.)
**ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ОБОВ'ЯЗКІВ
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ.....175**
- Малюшко В.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**БАНКІВСЬКА ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ
ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ.....177**
- Терещенко В.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ.....179
- Андрейченко Р.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**ДОСУДОВИЙ ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....181**
- Беліменко М.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОЇ
СТОРОНИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ.....182**
- Гайдабура О.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД НЕПРАВОМІРНОГО
ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ.....184**
- Кобильченко О.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВУ СУБ'ЄКТІВ
ПІДПРИЄМНИЦТВА.....186**
- Кошляк О.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ ІЗ ДИСКРИМІНАЦІЄЮ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ.....188**
- Парфіненко І.**
(наук. кер. – доц. Нагорний В. В.)
**ОБМЕЖЕННЯ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ
ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....190**

Юрченко Д. (наук. кер. – доц. Нагорний В. В.) ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ВІД НЕПРАВОМІРНОГО ЗБИРАННЯ, РОЗГОЛОШЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ.....	192
Копил Д. І. (наук. кер. – доц. Пивоварська К.Б.) ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА ФРН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	194
Копил Д.І. (наук. кер. – доц. Жалій Т.В.) ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	196
Кухта О.В. (наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С.В.) ПРАВОВИЙ СТАТУС ПІДБУРЮВАЧА ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ.....	199
Сорокопуд А. С. (наук. кер. – викладач вищої категорії Коваленко С. В.) НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ.....	201
Баданова Д. В. (наук. кер. – ст. викл. Гурій Т.А.) ЕКСПЕРТИЗА ДОКУМЕНТІВ ЯК СКЛАДОВА НАЛЕЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ.....	203
Жакун Н. В. (наук. кер. – ст. викл. Коваленко К. В.) МЕХАНІЗМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....	205
Мостепанюк Є. М. (наук. кер. – доц. Горошко А. А.) ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	207
Палкіна К. І. (наук. кер. – доц. Аванесян Г. М.) ІНСТИТУТ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ЯК НОВЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	209
Погорілець І. К. (наук. кер. – ст. викл. Шаповал С.М.) МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ.....	211
Ярмола В. С. (наук. кер. – доц. Сарана С. В.) ДО ПИТАННЯ СТРУКТУРИ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	214

Пилипенко В. С. (наук. кер. – асист. Федоров І. О.) НЕДЕРЖАВНІ ПРАВОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	216
Євтушенко В.М. (наук. кер. – магістрант Ковтун В.Е.) ПОСАДА ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ.....	218
Городницький Б. М. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.) ПРОБЛЕМА ВТІЛЕННЯ ТА РОЗУМІННЯ ТЕОРІЇ ПОДІЛУ ВЛАД.....	220
Ночовна А. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О. М.) ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У WEB-ЖУРНАЛІСТИЦІ УКРАЇНИ.....	223
Панівська М. А. (наук. кер. – ст.викл. Потапов О. М.) ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СМЕРТНІЙ КАРІ.....	224
Решетник Л. (наук. кер. – ст. викл. Потапов О.М.) ПРОБЛЕМА ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАБЕЗПЕКИ ЖУРНАЛІСТІВ.....	226
Удовиченко Н. (наук. кер. – ст. викладач Потапов О.М.) СУЧАСНА СИСТЕМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	228

Наукове видання

Правозахисний рух: історія і сучасність

*Матеріали ІХ Всеукраїнської
студентської науково-практичної конференції*

Відповідальний за випуск

*К.Б. Пивоварська, кандидат історичних наук,
завідувач кафедри правознавства
ПНПУ імені В.Г. Короленка*

Комп'ютерна верстка

Харченко С.А.

Підписано до друку 29.05.2016
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 9,2
Наклад 300 пр. Замовлення № 7059

Видавець і виготовлювач
ПНПУ імені В.Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.